

Világörökség ifjú kezekben

ISMERD MEG, BECSÜLD MEG
ÉS CSELEKEDJ!

Oktatócsomag tanárok számára

Impresszum

Világörökség ifjú kezekben

Ismerd meg, becsüld meg és cselekedj!

Oktatócsomag tanárok számára

A magyar világörökségi helyszínekkel bővített kiadás

ISBN 963 7364 02 1

Kiadja: MAGYAR UNESCO BIZOTTSÁG

Felelős vezető: Gresiczki Péter főtiszt

Fordította: Világörökség Magyar Nemzeti Bizottság
az Oktatási Minisztérium támogatásával

Lektorálta: Sebők Anikó, Magyar UNESCO Bizottság
Bécsy Lászlóné, középiskolai vezetőtanár

Anyanyelvi lektor: Augustin Eszter

A magyar kiadást szerkesztette: Kalydy Balázs, Magyar UNESCO Bizottság

Kézirat lezárva: 2005. január

Nyomdai előállítás: Credit Lap- és Könyvkiadó Kft. 1055 Bp., Honvéd u. 17/a

Felelős vezető: Sáfrán István igazgató

© átdolgozott és kibővített

magyar nyelvű kiadás: MAGYAR UNESCO BIZOTTSÁG, 2005

Minden jog fenntartva, beleértve a mű bővített, illetve rövidített változata kiadásának jogát is. A kiadványt, és annak teljes szövegét szerzői jogok védik. A kiadó engedélyezi, hogy pedagógusok a tanórán, vagy tanórán kívüli foglalkozáson részt vevő diákok számára a vonatkozó részekről oktatási céllal fénymásolatot készítsenek.

A szerzők felelősséget vállalnak az oktatócsomagban foglalt cényanyag kiválasztásáért és bemutatásáért, valamint az abban közölt véleményekért, melyek nem feltétlenül egyeznek meg az UNESCO véleményével, és amelyek nem jelentenek kötelezettséget a Szervezet számára. Országoknak, vagy szervezeteknek a szerzők által használt elnevezéseiben előforduló pontatlanságokért az UNESCO és a kiadó nem vonható felelősségre. A kiadványban található elnevezések és a bemutatott anyag nem jelent az UNESCO részéről semminemű, bármely ország, város vagy térség jogállására, illetve azok hatóságaira, vagy határaitra vonatkozó véleménynyilvánítást. A magyar nyelvű átdolgozott és kibővített kiadásért a Magyar UNESCO Bizottság felelős.

Original title: WORLD HERITAGE EDUCATIONAL RESOURCE KIT FOR TEACHERS

First published by the United Nations Educational, Scientific and Cultural Organization (UNESCO), Paris, France.

© UNESCO 1998, 2002

For the Hungarian translation and adaptation

© Hungarian National Commission for UNESCO

Megrendelhető: Magyar UNESCO Bizottság Titkársága

1054 Budapest, Báthori u. 10.

Tel.: (36-1) 269 1723 Fax: (36-1) 331 3526

E-mail: info@unesco.hu

www.unesco.hu

Magyar UNESCO Bizottság

Hungarian National Commission for UNESCO

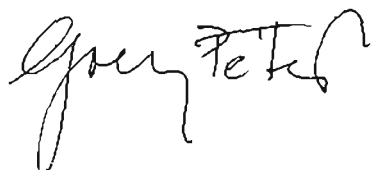
Commission nationale hongroise pour l'UNESCO

A kiadvány környezetbarát technológiával gyártott, 100%-ban újrahasznosított papírból készült.

A Magyar UNESCO Bizottság örömmel nyújtja át az Olvasóknak, a hazai általános- és középiskolák tanárainak és diákjainak a „Világörökség ifjú kezekben” című kiadványát. A könyvet, amely az UNESCO „World Heritage in Young Hands” című kiadványának hazai adaptációja és amelyet a Világörökség Magyar Nemzeti Bizottsággal együttműködve adunk ki, tanári segédanyagként szánjuk. Célunk az UNESCO Világörökség programjának minél szélesebb körű megismertetése és a fiatalok figyelmének, érdeklődésének minél korábbi felkeltése az emberiség kiemelkedő kulturális és természeti kincsei, értékei iránt.

Meggyőződésünk, hogy kulturális épített örökségünk (műemlékek, épületegyüttesek, történelmi, esztétikai, régészeti, tudományos, néprajzi, antropológiai vonatkozású emlékek), természeti örökségünk (egyedülálló fizikai, biológiai és geológiai formációk, kihalással fenyegetett állatok vagy növények kizárólagos élőhelyei, tudományos, ill. esztétikai jelentőséggel bíró vagy kiemelkedő rehabilitációs terek), továbbá az emberiség és a népek szellemi örökségének jobb megismerése, átélése és az ismeretek természetes "használata" mindennapi életünket jobbá, színesebbé, végső soron "fenntarthatóbbá" teszi.

A kiadvány által sugallt szemléletmód felkészíti a diákokat, a későbbi felnőtteket arra, hogy környezetükben is felismerjék az értékeket, és azok megőrzése, terjesztése természetes része életüknek.

Gresiczki Péter
a Magyar UNESCO
Bizottság főtitkára

Hámori József
a Magyar UNESCO
Bizottság elnöke

Előszó

Az UNESCO főigazgatójának előszava

Tisztelet a pedagógusoknak, a világörökség-oktatás úttörőinek

Az elmúlt évszázadok során örökségünk jelentős része menthetetlenül elveszett. Pótolhatatlan kincsek pusztulásának és pusztításának voltunk és vagyunk tanúi - történjen az természeti katasztrófák, háborúk, a mérhetetlen szegénység, az iparosodás, vagy a környezetszennyezés miatt. Az elhúzódó és folyamatos tragédiát fokozza az emberi tudatlanság és közöny; valamint a gondoskodás és a megbecsülés hiánya.

A Világörökség Egyezmény elfogadásával (1972) a nemzetközi közösség elkötelezte magát amellyel, hogy megakadályozza értékes és pótolhatatlan kulturális és természeti örökségünk eltűnését. Az Egyezmény elfogadása óta 2004 novemberéig 134 Részleges Állam 788 helyszíne került fel a Világörökségi Listára, amely évről évre újabb helyszínekkel gyarapodik. Valamennyi világörökségi helyszín egyetemes értékű és civilizációnk kiemelkedő jelentőségű részét képezi. Bármely világörökségi helyszín veszélyeztetettsége vagy pusztulása pótolhatatlan veszteség lenne az egész emberiség számára.

Meglévő örökségünk jövője jelentősen függ a ma fiataljainak döntéseitől és tetteitől, hiszen holnap már ők lesznek a világ vezetői és döntéshozói.

Ezért, a Világörökség Egyezmény 27. cikkelyével összhangban, miszerint "Jelen Egyezményhez csatlakozott Részleges Államok minden megfelelő eszközzel, különösen oktatási és információs programokkal arra törekednek, hogy erősítsék népeikben az Egyezmény 1. és 2. cikkében meghatározott kulturális és természeti örökség megbecsülését és tiszteletét", az UNESCO Világörökség Központ 1994-ben az Asszociált Iskolák Programjának Hálózatán, az ASPnet-en keresztül "*Világörökség ifjú kezekben*" címmel elindította a Fiatalok Világörökség-oktatási Programját.

E program egyik eredménye a Világörökség ifjú kezekben című tanári oktatócsomag összeállítása, tesztelése és kiértékelése. A kiadvány értékes oktatási segédeszköz, amely fogékonnyá teszi a fiatalokat a helyi, nemzeti és nemzetközi értékek, valamint világörökségük megőrzésének fontossága iránt. Az oktatócsomag segít az ehhez szükséges készségek elsajátításában, és arra neveli őket, hogy életük során e nemes cél elkötelezettjei maradjanak.

Az asszociált iskolák tanárai roppant fontos szerepet játszottak a világörökség-oktatás fejlesztésében, kidolgozásában és az oktatócsomag terjesztésében. Ezért külön köszönet illeti őket úttörő munkájukért, csakúgy, mint a többi tanárt és örökségvédelmi szakembert világszerte. Kiadványunk minősége nagyrészt a tanárok fáradhatatlan munkájának köszönhető. Dicséretet

érdemelnék kreativitásukért és ötletes módszereikért is, hiszen ezek nemcsak felkeltik a fiatalok érdeklődését és aktív részvételre készítetik őket a világörökség megóvásában, de javítják az iskolában és a közösségben a tanulási folyamat hatékonyságát is.

Az önmegvalósítás, a fejlődés, az értékörzés, a béke és a jólét kulcsa a művelődés. Az oktatás révén a fiatalok elkötelezhetik magukat a kulturális és természeti, anyagi és szellemi, illetve helyi és világörökségünk megóvása mellett, és cselekedhetnek is ennek érdekében. Fáradozásuk pedig nemcsak a mai nemzedék, hanem a következő generációk számára is hasznos lesz.

A világörökség nem statikus fogalom. A Világörökség Bizottság minden évben összeül, hogy újabb helyszíneket vegyen fel a Világörökségi Listára. A világörökség oktatása szintén dinamikus folyamat, amely a XXI. századra szóló tudás négy alapvető pillérét testesíti meg: a tudás megszerzésére irányuló tanulást, a cselekvéshez, az élethez és az együttéléshez szükséges tanulást. A világörökség-oktatás ezáltal szorosan kapcsolódik az oktatás színvonalának növeléséhez, ahogy azt az Oktatási Világfórumon (2000 április, Dakar / Szenegál) az „Oktatás Mindenkinek” programban megfogalmazták.

A világörökség-oktatás az identitás, az egymás iránti tisztelet, a párbeszéd, a sokféleségben rejlő egység, a szolidaritás érzése, valamint a világ kultúráinak pozitív egymásra hatása iránti tudatosságot szorgalmazza. Remélem, e kiadványt széles körben fogják használni a tantervekben - a történelem, földrajz, rajz, fizika, matematika és idegen nyelv tanárai, valamint más tárgyak oktatói. Reméljük, a gyerekeket és fiatalokat e kiadvány, valamint további tananyagok és oktatási módszerek fejlesztésének segítségével sikerül arra ösztönözni, hogy tevékenyen alakítsanak ki egy olyan világot, amelyben a föld népei a bizalom, a kölcsönös megbecsülés és szolidaritás légkörében kerülnek közel egymáshoz.

Koïchiro Matsuura
az UNESCO főigazgatója

OKTATÓCSOMAG TANÁROK SZÁMÁRA

Tartalom	Oldal
Bevezetés	9
Hogyan használjuk az oktatócsomagot?	13
A világörökség oktatási szempontból	17
<i>A Világörökség Egyezmény</i>	41
Világörökség és identitás	87
Világörökség és idegenforgalom	105
Világörökség és környezet	127
Világörökség és a béke kultúrája	151
Forrásanyagok	167
Melléklet: Világörökség Magyarországon	185

Bevezetés

Az UNESCO Világörökség Központ és az Asszociált Iskolák Hálózata által 1994-ben elindított programja, amelynek keretében jelen kiadványunk tanári segédletként került kiadásra, a világörökség megóvására irányuló innovatív oktatási módszerek kifejlesztését tűzte ki célul. A program lehetőséget nyújt a diákok számára ahhoz, hogy

Havanna óvárosa és
erődítményei.
© Patrimoine 2001 /
R. Gaillardie

✓ **több ismeretet szerezzenek** a Világörökségi Listán szereplő, kiemelkedő, egyetemes értéket képező kulturális és természeti helyszínekről;

✓ **olyan készségeket sajátítsanak el**, melyek segítségével megőrizhetők az UNESCO 1972-es *Világörökség Egyezmény* által védetté nyilvánított helyszínek;

✓ **új szemléletmódot alakítsanak ki**, és életre szólóan elkötelezzék magukat a helyi, nemzeti és világörökségünk védelme mellett a mai és a következő nemzedékek számára;

✓ nemzetközi együttműködéssel **jelentős szerepet töltsenek be** a világ óriási kulturális és természeti sokféleségének megőrzésében.

A számos tárgyhoz kapcsolódó program célja, hogy a világörökség-oktatás és az aktív örökségvédelem az iskolákban, a helyi és nemzeti örökség részét képező helyszíneken - múzeumokkal, örökségkezelőkkel és általánosságban véve a helyi közösséggel együttműködve - valósuljon meg.

Annak érdekében, hogy bevezessék a tantermeken belül és kívül folyó világörökség-oktatás új koncepcióját, az UNESCO 1999-ben a Rhône-Poulenc Alapítvány / Francia Tudományos Akadémia támogatásával és a Norvég Fejlesztési és Együttműködési Hivatallal (NORAD) együttműködve oktatási programcsomagot dolgozott ki tanárok számára. Az új oktatási módszereket alkalmazó csomag elkészítése több mint 130 ország diákjainak és tanárainak a tapasztalatain alapult. Új oktatási módszertant dolgoztak ki, és felhasználták nemzetközi és regionális *Fiatalok Világörökség Fórumai* tapasztalatait is. Ezeket a Fórumokat az UNESCO Norvégiában (1995), Horvátországban (1996), Zimbabwében (1996), Kínában (1997), Japánban (1998), Szenegálban (1999), Marokkóban (1999), Ausztráliában (2000), Peruban (2001) és Svédországban (2001), valamint Görögországban (2003) szervezte meg.

Az oktatócsomag első kiadása arab, kínai, angol, finn, francia, indonéz, japán, laoszi, orosz, spanyol, üzbég és vietnami nyelven jelent meg, és az UNESCO Asszociált Iskolahálózat tanárai és diákjai több mint 130 országban már ki is próbálták. A csomag on-line változata az UNESCO világörökség-oktatás weboldalán található, címe: <http://whc.unesco.org/education>

A fiatalok világörökség-oktatásba és a kapcsolódó tevékenységekbe való bevonása érdekében a világ számos részén tanári továbbképző kurzusokat szerveztek. Ezen felül regionális és nemzeti stratégiákat fejlesztettek ki, hogy segítséget nyújtsanak az egyes országok számára az új koncepció hivatalos tantervbe emelésének nagy kihívást jelentő feladatához.

Nagy kihívás ugyanis olyan anyag összeállítása, amely a világ szinte bármely pontján használható, és különböző tantárgyakat oktató középiskolai pedagógusok számára készül. A szerzők nagy gondot fordítottak az oktatócsomag összeállítására, mely számos ország tanára által kidolgozott, valódi oktatási szempontokon és gyakorlatokon alapul, továbbá a világ különböző részein élő diákok és tanárok javaslatainak és ajánlásainak figyelembevételével készült. Ennek ellenére nyilvánvaló, hogy a csomagot adaptálni kell a helyi és nemzeti adottságokra.

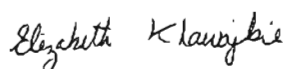
Számos, az első kiadást kipróbáló tanártól és diáktól kapott értékes visszajelzés rámutatott arra, hogy milyen fontos területeken kell javítani ezt a második kiadást. Az egyik legjelentősebb konklúzió mégis az volt, hogy az oktatócsomag jól felhasználható a regionális és nemzeti tevékenységek megszervezésénél. A világ különböző részeiről érkezett kéréseket figyelembe véve az UNESCO úgy döntött, hogy ez a második kiadás az első kissé átdolgozott változata legyen, bár az eredeti szöveg nem sokban változott.

A világ különböző részein dolgozó tanárok, örökségvédelmi szakértők és a tantervek kidolgozóinak aktív részvétele és munkássága hozzájárult a regionális és nemzeti tananyag fejlesztéséhez a világörökség-oktatás támogatása érdekében. Ennek köszönhetően már előkészületben van a csomag több mint 15 nyelvű változata az UNESCO Nemzeti Bizottságainak gondozásában. A csomag egyik regionális változata, a Világörökség ifjú kezekben - csendes-óceáni perspektíva (*World Heritage in Young Hands - a Pacific Perspective*) 2004-ben jelent meg. Latin-Amerikában a világörökség-oktatás nemzeti bizottságai jelenleg dolgoznak a feladatok regionális és nemzeti szintre adaptálásán.

A tanterv fejlesztése folyamatos törekvésünk, amely kutatásokat, tesztelést és értékelést igényel, és ez hosszú távú célkitűzésünk is. Napjainkban új oktatási szemlélet küszöbén állunk, hiszen új évezredbe léptünk, új reményekkel és várakozásokkal egy olyan, békés és egészséges világ iránt, ahol minden nép együtt fáradozik világörökségünk kincseinek védelmében most és a jövőben.

Az UNESCO szerkesztői

Elizabeth Khawajkie

Breda Pavlic

Sarah Titchen

A világörökség embléma és Patrimonito

A Világörökség Egyezményben összefonódik a kulturális és a természeti örökség megóvása. A Világörökség embléma éppen ezt szimbolizálja.

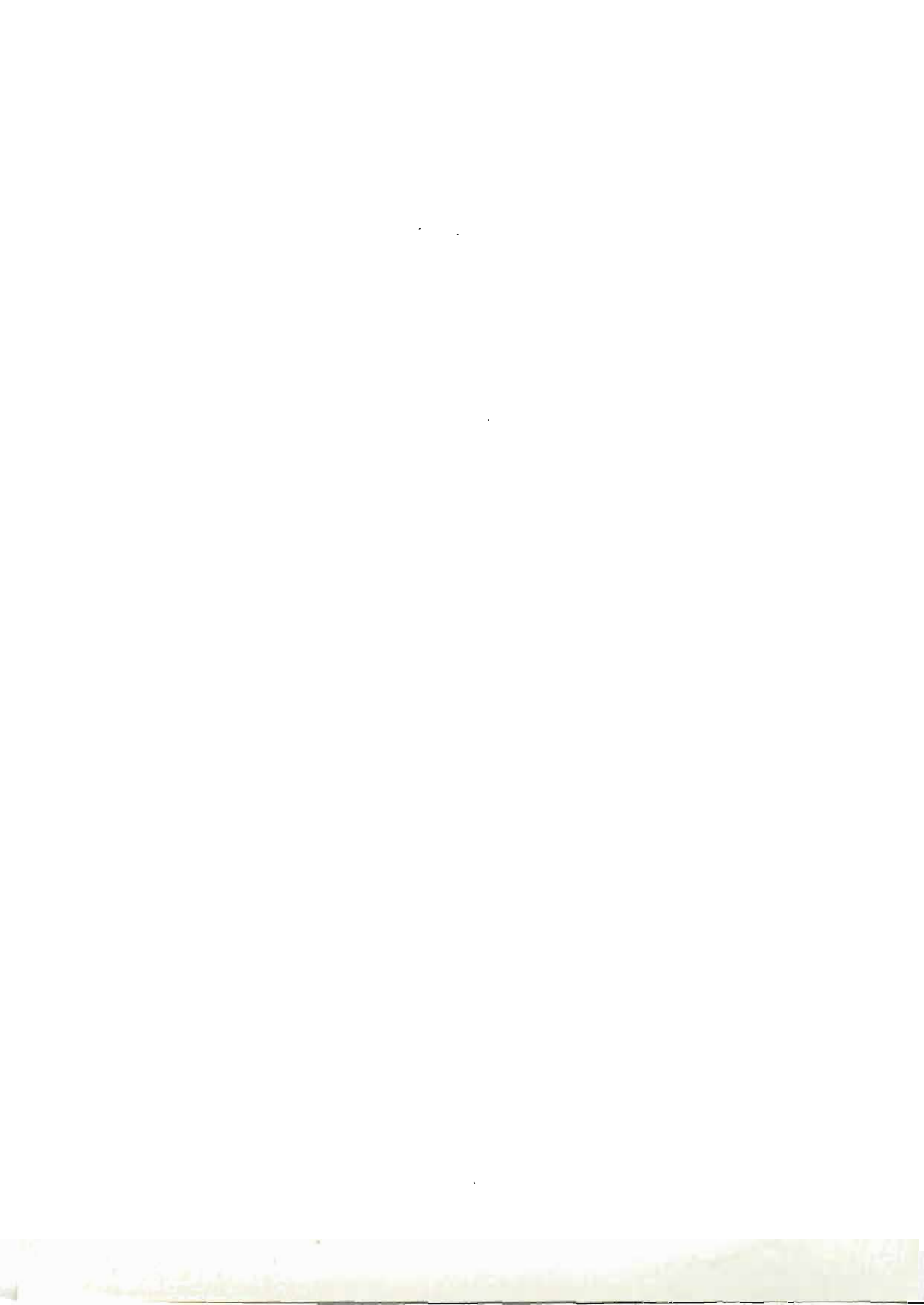
Ez az embléma a kulturális és természeti helyszínek egymásra utaltságát jelképezi. A központi négyzet egy ember által alkotott alakzat, míg a kör a természetet jeleníti meg, s a kettő szorosan egymásba fonódik. Az embléma kerek, mint a világ, ugyanakkor a kör a védelem szimbóluma is.

Patrimonito 1995-ben a Fiatalok Első Világörökségi Fórumán egy műhelytanácskozás során "született" a norvégiai Bergenben. Egy spanyolajkú diákokból álló csoport alkotta, akik olyan figurát akartak teremteni, akivel azonosulni tudnak. Patrimonito spanyolul azt jelenti, "kis örökség-őr", az alak pedig egy ifjú örökségvédőt jelképez.

Patrimonito búcsút int az Afrikai Fiatalok Első Világörökség Fóruma fiataljainak Zimbabwében.
© UNESCO

Hogyan használjuk az oktatócsomagot?

Ez az oktatócsomag mindazon gyakorló pedagógusok számára készült, akik

- ✓ a világ bármely részén, a legkülönbözőbb, olykor igen nehéz körülmények között (iskolai infrastruktúra, taneszköz, tankönyv és segédanyag hiánya, nagy létszámú osztályok, zsúfolt tanterv stb. mellett), máskor a legkorszerűbb technikai felszereltségű (Internet-hozzáféréssel, CD-ROM-okkal stb. rendelkező) iskolákban tanítanak.
- ✓ 12-18 éves diákok számára különféle tantárgyakat oktatnak: földrajz, történelem, idegen nyelv, természettudomány, matematika, rajz stb.

Oktatócsomagunk tulajdonképpen egy eszköztár,

- ✓ amelyből a tanár kiválaszthatja, mit szeretne használni az iskolában vagy az iskolán kívül, ma, holnap, a jövő héten, vagy akár az elkövetkező néhány hónap során;
- ✓ amelyet elkezdhet az elején és végigolvashatja az ajánlott oktatási szempontokat;
- ✓ amelyből közvetlenül a konkrét témára térhet: *A Világörökség Egyezmény, Világörökség és identitás, Világörökség és idegenforgalom, Világörökség és a környezet, Világörökség és a béke kultúrája;*
- ✓ amelyet saját anyaggal is kiegészíthet, például az Ön hazája által összeállított, a világörökségi helyszínekről, továbbá a megóvás feladatairól megjelenő információkkal, fényképekkel, térképekkel és más, Ön vagy a tanítványai által készített anyaggal.

Az oktatócsomag használatának megkönnyítésére az alábbi jelöléseket alkalmaztuk:

a margón jelzi az oktatócsomag más részeire vonatkozó hivatkozásokat.

A **vastag betűs** szavak definíciói a Segédanyagok között, a Szójegyzékben található.

Fontos
címek

A fontos címek a Segédanyagban található. Itt olyan szervezetek címét találja meg, amelyek információval és dokumentumokkal szolgálnak a világörökséget illetően.

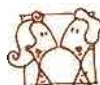
Tájékoztató
anyagok

A tájékoztató anyagok olyan témákat tartalmaznak, melyek a világörökséggel kapcsolatosak, de könyvünk terjedelmi okok miatt nem tartalmazza azokat. A Tájékoztató anyagok jegyzéke címszó alatt felsoroltuk a térítésmentesen, illetve térítés ellenében megrendelhető anyagokat.

Oktatócsomagunk negyvenkét feladatot tartalmaz a diákok számára, ezeket kerettel emeltük ki. A feladatok az általunk megadott formában is használhatók, de meg is változtathatók, és tovább is fejleszthetők a helyi adottságoknak és a diákok igényeinek megfelelően. Az ajánlott feladatok használatát megkönnyítendő, az alábbi ikonokat alkalmazzuk:

A feladat típusa:

Megbeszélés

Vizuális foglalkozás

Kutatómunka

Kirándulás világörökségi helyszínekre

Gyakorlat

Szerepjáték

Tevékenységi típus - részletezés

Órai feladat

Ajánlott tantárgyak

Iskolán kívüli feladat

Forrásanyagok

Javasolt időtartam

Egyéb anyagok

Az oktatócsomag **Feladatlapokat** is tartalmaz, amelyeket a tanár lefénymásolhat és kioszthat tanítványainak.

Világörökség
Egyezmény

a Világörökség Egyezmény konkrét cikkelyeire utal, amelyek teljes szövege megtalálható a <http://www.vilagorokseg.hu/menu1-1.html> Internet címen, (illetve idegen nyelveken a <http://whc.unesco.org/pg.cfm?cid=182> címen).

Rövid
leírások

az UNESCO Világörökség Központ dokumentumára utalnak, mely tartalmazza a mindenkori világörökségi helyszínek rövid leírását, a Világörökségi Listára vétel kritériumait, valamint a Listára való felkerülés időpontját. Elérhetőség: <http://whc.unesco.org>
(A fenti honlapon az összes világörökségi helyszín leírása megtalálható angol és francia nyelven. A magyar helyszínek részletes leírása a mellékletben található, illetve a www.unesco.hu vagy www.vilagorokseg.hu honlapokon.)

Világörökség térkép

a világörökség térképre utal, amelyen megtalálható a Világörökség Egyezmény Részes Államainak ratifikációs dátuma csakúgy, mint a világörökségi helyszínek neve, régiók szerint. Online térkép található az UNESCO Világörökség Központ honlapján (<http://whc.unesco.org>) papír alapú kihajtható térkép korlátozott számban az UNESCO Világörökség Központtól, illetve a Magyar UNESCO Bizottságtól (a készlet erejéig) rendelhető.

Fényképek a honlapon
(www.unesco.hu)

26 kiválasztott természeti és kulturális világörökségi helyszínt ábrázoló képet, rövid leírást, a Listára vétel időpontját és szempontjait találhatják meg a Magyar UNESCO Bizottság honlapján (www.unesco.hu).

Minden tanárnak sok sikert kívánunk az oktatócsomagban javasolt új és kihívásokkal teli feladatokhoz, további információért, illetve segítségért pedig forduljon bizalommal a Magyar UNESCO Bizottsághoz!

A világörökség oktatási szempontból

A fiatalok Kínában a Tiltott Város, Peking fānggǒtt sarukányát csodálják az Ázsiai - Óceániai Fiatalok Világörökség Fórumán. © UNESCO

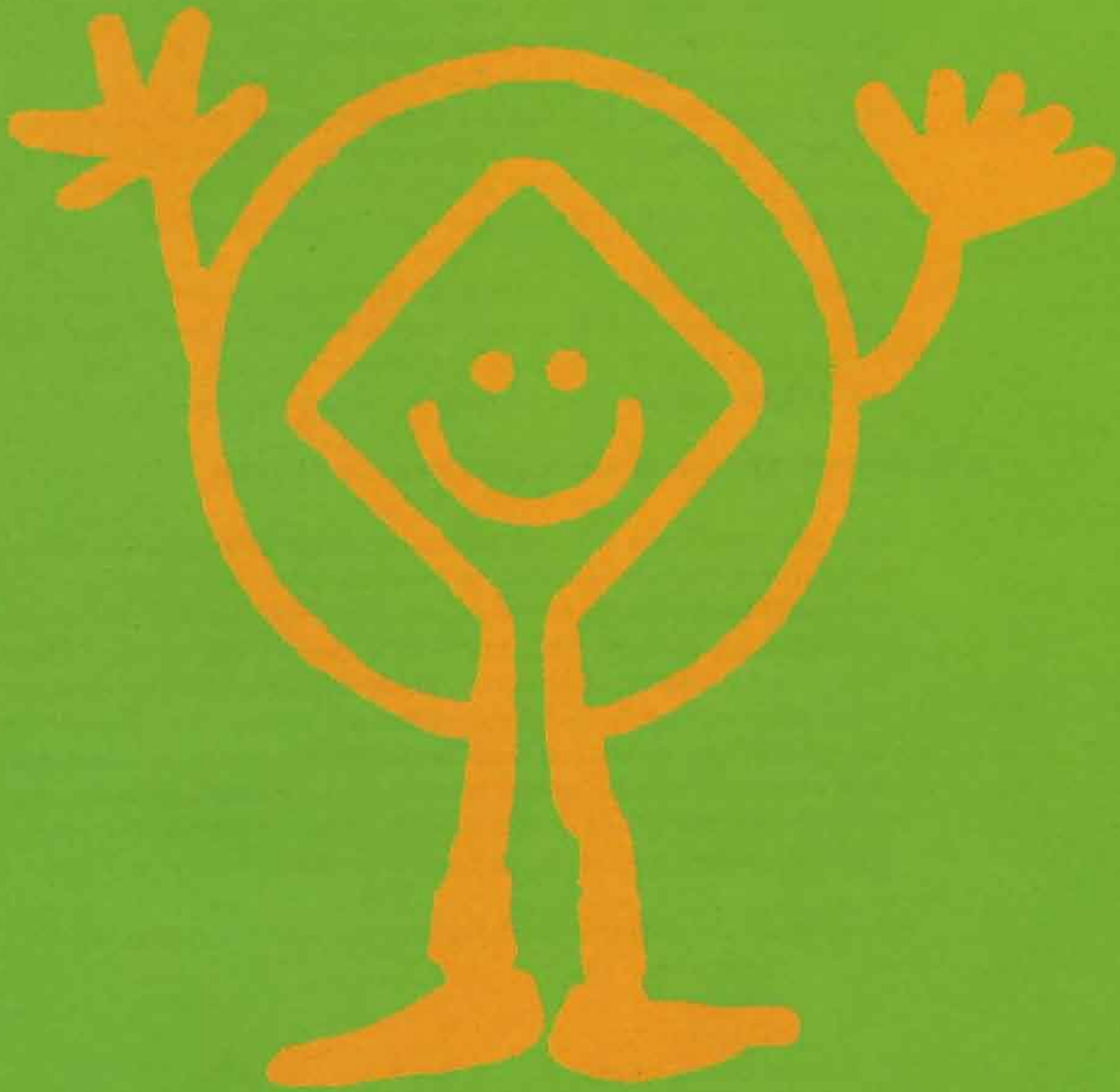
Oktatási szempontok

"A tanárok egyetértettek abban, hogy a fő kihívás a világörökség-oktatás bevezetése és megvalósítása a világ valamennyi iskolája minden szintjén az összes diák számára."

**Afrikai Fiatalok Első Világörökség Fóruma.
Viktória-vízesés, Zimbabwe és Zambia**

A világörökség oktatási szempontból történő megközelítése

Integrált oktatási megközelítés	20
A diákok számára javasolt tevékenységek	20
Megbeszélés - vita	20
Kutatómunka	21
Gyakorlat	21
Vizuális foglalkozás	21
Kirándulás világörökségi helyszínekre	22
I. Feladat: Vetélkedő világörökségi helyszínekről	22
Helyszínek és múzeumok látogatása	23
Kirándulás világörökségi helyszínekre	23
Előkészületek	23
Előzetes látogatás	23
A kirándulás	24
A kirándulás utáni feladatok	25
Feladatlap: Kirándulás egy világörökségi helyszínre	26
Múzeumlátogatás	28
Előadások a múzeumban	28
Egy múzeumi tárgy tanulmányozása	28
Feladatlap: Egy múzeumi tárgy tanulmányozása	29
Látogatás kézműves műhelyekbe	30
Szerepjáték	30
Szerepjáték az órán	30
A történelem életre keltése világörökségi helyszíneken - színjáték segítségével	31
Békés konfliktusrendezés	32
Globális hálózati munka és az Internet	33
Globális hálózati munka	33
Szörfözés az Interneten a világörökség-oktatás támogatására	34
Mire jó az Internet?	34
Világörökség a világhálón	36
Világörökségi Információs Hálózat (WHIN)	36
Világörökség Hírlevél és a WH-NEWS	37
Asszociált iskolák az Interneten	37
Hasznos Internet-címek	38

Integrált oktatási megközelítés

A kiemelkedő értékeknek és a világorökségnek a jövő generációi számára való megóvása egyetemes jelentőségű. A bolygónk fennmaradásáért végzett munkának számos egyedülálló, s gyakran a különböző szakterületeken átívelő oktatási és tanulási lehetőség az alapja.

Mivel a legtöbb iskolában a tananyag már így is túl nagy, és folytonosan növekednek a tanárokkal szemben támasztott igények, azok, akik fogékonyá kívánják tenni a fiatalokat a világorökség megóvása iránt, már eddig is az integrált megközelítés hívei voltak.

Az integrált, multidiszciplináris megközelítés a különböző tantárgyakat - a történelmet, földrajzot, természet-tudományokat vagy az idegen nyelvet - oktatók számára lehetőséget nyújt arra, hogy a világorökség-oktatás egyes elemeit beilleszték óráik tananyagába. Oktatócsomagunk fő fejezeteinek végén a különböző tanterveket átfogó megközelítéseket ajánlunk. Ezek közül nem mindegyik lesz az Ön diákjai számára alkalmas, de az ötleteket saját viszonyaihoz, tanrendi korlátaihoz, illetve lehetőségeihez igazíthatja.

A világorökség oktatása a különböző szaktárgyak oktatóit olyan interdisziplináris csapatmunkára ösztönzi, amely felkelti a diákokban a vágyat, hogy minél többet tudjanak a világorökségről, megtanulják megőrizni, megbecsülni azt, és készek legyenek tenni a világorökség megóvásának érdekében.

▲ A diákok számára javasolt tevékenységek

Oktatócsomagunkban a diákoknak szánt tevékenységekkel az itt javasolt integrált oktatásmódot kívántuk elősegíteni. A diákoknak szánt tevékenységeket a Föld különböző részein élő olyan tanárok tanulmányozták, tesztelték és értékelték, akik kezdettől fogva együttműködtek az UNESCO **Fiatalok Világorökségi Oktatási Programjával**. Az ajánlott megközelítések bármely országban könnyen adaptálhatók a helyi igényekre és a különféle oktatási rendszerekre. Az ajánlott tanulási technikák alapvető célja, hogy kialakítsák és megerősítsék a fiataloknak örökségünk megóvása iránti elkötelezettségét. Az izgalmas feladatok elősegítik az aktív közösségi életet, ezáltal az iskola és a társadalom közti szakadék áthidalható. Szerinted miért fontos, egyedülálló, az egész világ számára megőrzendő ez a helyszín?

A diákok számára ajánlott feladatok hat fő tevékenység köré csoportosulnak:

- Megbeszélés - vita
- Kutatómunka
- Gyakorlat
- Vizuális foglalkozás
- Kirándulás világorökségi helyszínekre
- Szerepjáték

Megbeszélés - vita

A világorökség-oktatás lehetővé teszi a fiatalok számára, hogy végiggondolják és megvitassák az örökség fogalmát és értékét, a világorökség kezeléséhez szükséges technikákat, a világorökségi helyszínekre irányuló tömegetturizmus előnyeit

és hátrányait stb. Minthogy a világörökség oktatása egyaránt jelenti ismeretek elsajátítását és cselekvést, a megbeszélések és viták igen hasznosnak bizonyultak, mivel ezek során a diákok megismerhették az örökségvédelmet, és ösztönzést kaptak arra, hogy az örökségvédelem folyamatában aktívan részt vegyenek.

Egy szlovák diák a Dubrovnik-i Ifjúsági Fórumon kóstolót ad örökségéből: házi készítésű süteményt kínál.
© UNESCO

Kutatómunka

A tudományos és technikai fejlődésnek köszönhetően bizonyos társadalmak jelentős mértékű információs forradalmat élnek meg. Egyre több iskola számára hozzáférhetőek vagy nemsokára azok lesznek az információs- és adatbankok, a legújabb kutatási eredmények és a statisztikák, akár könyvtárakban, akár az Interneten. A világörökség-oktatás megismerteti a diákokkal az olyan alapvető kutatási módszereket, mint például az információgyűjtés és -feldolgozás, következtetések levonása és javaslatok megfogalmazása a világörökség védelmével kapcsolatban.

Gyakorlat

A világörökség-oktatás a cselekvéssel való tanulás jelentőségét hangsúlyozza, mely során a diákok életszerű feladatokat kapnak. Ezt a módszert empirikus vagy tapasztalati tanulásnak is nevezik. A feladatok megoldása során szerephez jut a diákok kreativitása, fantáziája, problémamegoldó képessége, művészi és esztétikai érzéke, tehetsége játékban és szerepjátékban. Néhány, a csomagban javasolt gyakorlathoz könnyen használható feladatlap is tartozik, amit a diákoknak kell kitölteniük.

Vizuális foglalkozás

A világörökség-oktatás a Világörökségi Listán szereplő helyszínek megismerésére ösztönzi a diákokat (2004. decemberében ez 788 helyszínt jelentett, az aktuális lista magyarul a <http://www.vilagorokseg.hu/menu1-6.html> címen érhető el). Ennek megkönnyítésére csomagunk változatos képanyagot tartalmaz. Sok fiatal most fogja először látni ezeket a helyszíneket, és valószínűleg nem felejtí majd el őket. Az új oktatástechnológiai eszközökkel

(CD-ROM, Internet) rendelkezők számára javasoljuk, hogy használják ezeket a világörökségi helyszínek szépségének felfedezésére.

Kirándulás világörökségi helyszínekre

Az UNESCO Fiatalok Világörökség-oktatási Programja már megmutatta, hogy minél többet tud valaki a világörökségről, annál többet szeretne még megtudni, utánajár, és átlépi saját országának vagy földrészének határait. Ezért számos itt ajánlott tevékenység elősegíti a világ különböző részein található kulturális és természeti világörökségi helyszínek jellegzetességeinek és értékeinek, valamint megóvásának jobb megértését. Reméljük, hogy a háttérinformációk és a fényképek arra ösztönzik a diákokat, hogy képzeletben utazzanak és fedezzenek fel távoli helyeket, felkeltve ezzel érdeklődésüket és törődésüket.

Magyar diákok az Aggteleki- és Szlovák karszt területén lévő Baradla-barlangban (Magyarország-Szlovákia) tanulnak barlangi térképet készíteni egy szakértőtől.
© UNESCO

I. Feladat

VETÉLKEDŐ VILÁGÖRÖKSÉGI HELYSZÍNEKRŐL

Cél: a diákok világörökséggel kapcsolatos tudásának felmérése és a világörökség megóvása iránti érdeklődés felkeltése

Gyakorlat

Órai feladat

1 tanítási óra

Földrajz,
társadalmi
ismeretek

Fényképek
honlapunkról
(www.unesco.hu)
Világörökségi Lista,
Rövid leírások

Mondjuk el diákjainknak, hogy vetélkedőt fognak rendezni a világörökségről. A tanulók egy papírra írják fel a számokat 1-26-ig, majd a számok mellé egyesével írják le azoknak a helyszíneknek a nevét, amelyeknek Önök a képét mutatják. Ha nem biztosak a helyszín nevében, nevezzék meg, melyik országban lehet. Egyesével mutassuk meg nekik az oktatócsomagban található 26 képet, és hagyjunk elég időt arra, hogy a tanulók leírják a helyszínek nevét (ami a kép hátoldalán is szerepel)!

Miután megmutattuk az összes képet, a tanulók cseréljék ki listájukat a mellettük ülőével és pontozzák őket! Minden helyes válasz egy pontot ér. Ha csak az országot adták meg helyesen (a helyszín nevét nem tüntették fel), azért fél pont jár.

Helyszínek és múzeumok látogatása

A világörökség-oktatás egyik izgalmas velejárója az a lehetőség, hogy a tanulókat kivigyük az osztályteremből, és világörökségi helyszínekre vagy múzeumba menjünk velük lakóhelyükön, a hazájukban vagy akár külföldön. Ahhoz, hogy ezek a kirándulások a lehető legjobban sikerüljenek, gondos tervezésre, hatékony szervezésre és a tapasztalatokat feldolgozó feladatokra van szükség.

▲ Kirándulás világörökségi helyszínekre

A tapasztalatok szerint a világörökség-oktatás egyik legkiemelkedőbb élménye egy világörökségi helyszínrre történő kirándulás. A következő gyakorlati lépéseket követve a kirándulás felejthetetlen élményt szerez diáknak és tanárnak egyaránt.

Előkészületek

A sikeres látogatás előfeltétele a megfelelő felkészülés. Ehhez szükséges:

- a tanár(ok) előzetes látogatása a helyszínrre;
- egy kirándulás előtti és utáni kérdőív elkészítése, mellyel lemérhető a diákoknak a helyszínnel és megóvásával kapcsolatos tudásában, hozzáállásában, jártasságában és viselkedésében bekövetkezett változás;
- a diákok felkészítése különleges feladatokra, mint például a múlt megidézése, a helyszínről történetek, legendák gyűjtése majd előadása, esetleg vázlatok, emlékeztető- és tematikus rajzok készítése, konkrét gyakorlati tevékenység végzése;
- a kirándulás után, a diákok számára elvégzendő munka megtervezése.

Előzetes látogatás

Próbálja meg a lehető legtöbb szaktanárt bevonni, hogy együtt készítsék fel a diákokat a kirándulásra!

A történelem tanár például információval szolgálhat a helyszínr különböző korokban való átalakulásáról, a földrajz tanár rámutathat a helyszínr fekvésére, adottságaira és földtani jellemzőire, az irodalom- vagy idegennyelv tanár speciális szövegeket hozhat (prózát, verset, drámát), a rajz tanárral megörökíthetik az épületet vagy akár a helyszínr mérethű makettjét is elkészíthetik. A matematika tanár a diákoktól azt kérheti, hogy számoljanak ki valamit: pl.: mekkora súlyú a stonehenge-i

ASP diákok anük egyiptomi fejkendőket viselve látogatják meg a szakkarai lépcsős piramist Egyiptomban.
© UNESCO

Oltárkö, mekkora alapterületű egy piramis, hány kődarabból épült, vagy gyűjtsék össze a területtel kapcsolatos számszerű adatokat. A többi természettudományt oktató tanártól / kémia, fizika, biológia / pedig megtudhatják a tanulók, milyen károkat okozhat a környezetszennyezés, a - főleg tömeges - turizmus, vagy a helyszín állagmegóvásának, fenntartásának elhanyagolása.

Tegyük feledhetetlen élménnyé a kirándulást azzal, hogy kérjük a diákokat, öltözzenek tradicionális ruhákba, a tanárok vigyenek magukkal eredeti népzenet vagy énekeljenek maguk a diákok. Esetleg hívjanak meg vendégelőadót! A pedagógus nézzen utána, van-e a helyszínen tárlatvezető, aki segíthetne a látogatás megtervezésében!

Amennyiben már létezik oktatóanyag / internetes, könyvtári, idegenforgalmi, stb. / a helyszínről, használja azt diákjaival a kirándulás előtt! Gyűjtsön össze minden szükséges gyakorlati információt (a belépőjegy ára, nyitvatartási idő, lehet-e fényképezni, van-e étkezési lehetőség, ajándékbolt, mosdó, elsősegély) és ellenőrizze, hogy egyszerre teljes létszámban tud-e látogatást tenni vagy csoportokra kell osztania a diákokat.

Készítsen listát a kiránduláshoz szükséges minden anyagról és felszerelésről (például íróeszközök, rajzlap, fényképezőgép...), ami a tanulóknak későbbi kirándulásaikon is mindig jó felkészülési alap lesz!

Készítsen feladatlapokat, melyeket a látogatás során kell kitölteni.

Ha rendelkezik videokamerával, a látogatást rögzíthetik, és később lejátszhatják a diákoknak, a szülőknek és másoknak.

A kirándulás

Próbáljon többféle tevékenységet tervezni a helyszíni látogatásra, például: rajzok vagy fényképek készítése, interjúk (a helyszíni idegenvezetőkkel vagy az ott dolgozókkal, vagy a diákok egymással), naplóiírás a kirándulásról, videofelvétel készítése. De hagyjon időt a pihenésre, kikapcsolódásra is! Például egyéni szemlélődésre, az ott élőkkel való beszélgetésre, ételek kóstolgatására, éneklésre, stb.

A "Mennei Béke" templomához látogató diákok egy 25 méter hosszú papírtekercsre rajzolják a látottakat a Fiaatalok Pekingsi Világörökség Fórumán.
© UNESCO

A diákok megvitatják a látogatást a Fiaatalok Világörökség Fórumán a Viktória-vizesésnél (Mosi-oa-Tunya, Zambia és Zimbabwe).
© UNESCO

A kirándulás utáni feladatok

A kirándulást követő munka épp olyan fontos, mint az azt megelőző, hiszen ez által a tanulók feldolgozzák az élményeiket és megosztják másokkal is. A feldolgozáshoz a következőket javasoljuk:

- beszélje meg diákjaival, mit láttak és mit tudtak meg; és azt is, mi tetszett nekik a legjobban és a legkevésbé;
- Ajánljon új kutatási témát a diákoknak! Például: Milyen fejlesztésekkel lehetne serkenteni a turizmust /megfelelő szakmai, környezetvédelmi és reklámanyagok készítése /, úgy, hogy közben meg is óvjuk a helyszínt? Vizsgálják meg, milyen veszélyek fenyegetik a helyszínt, és milyen megoldásokat javasolnak? Tegyenek javaslatokat a fiatal idegenvezetőknek az idegenforgalom kezelését segítő!
- Ösztönözzék a tanulókat saját vázlataik és rajzaik alapján való festésre vagy szoborkészítésre, majd állítsák ki alkotásaikat!
- Rendezzenek kiállítást a kiránduláson készült fényképekből! A diákok vagy a szülők kiválaszthatják a nekik legjobban tetsző világörökségi témájú képeket és a győzteseket apró ajándékokkal jutalmazhatják.
- Írassa meg a diákokkal a kirándulás élményeit újságcikk formájában, amely megjelenhet egy iskolai, helyi vagy akár országos lapban is!
- Kérdezze meg a diákokat, ők mely világörökségi helyszínekre kirándulnának szívesen!

*Fiatalok
Világörökség
Fóruma
Pekingben
© UNESCO*

Kitöltendő minden diák számára a (lehetőleg világörökségi helyszínen tett) kirándulás előtt, közben és közvetlen utána

A helyszín neve:

A diák neve:

A látogatás dátuma:

Írd le, mit vársz a látogatástól (mit szeretnél felfedezni, miről szeretnél többet megtudni, stb.)!

A látogatás alatt

Rajzold le a helyszín valamelyik neked tetsző részletét vagy jellegzetességét! (Külön lapra). Írj le néhány tényt és számadatot, amelyet a helyszínről tudtál meg!

Számolj be róla, mit tapasztalnak az érzékszerveid! Mit hallottál, ha behunytad a szemed és milyen szagokat éreztél? Írd le, milyen szempontból volt rád legnagyobb hatással a helyszín!

hangok:

szagok:

látvány:

egyéb:

A látogatás után

Olyan volt a látogatás, amilyenre számítottál? Igen nem

Miért?

Szerinted miért fontos, egyedülálló, az egész világ számára megőrzendő ez a helyszín?

Megjegyzések

Aláírás:

Dátum:

▲ Múzeumlátogatás

A múzeumlátogatás szintén lényeges eleme a világörökség-oktatásnak, és a múzeumi dolgozók valamint a Múzeumok Nemzetközi Tanácsa (ICOM, International Council of Museums) hasznos partnere lehet a tanároknak. Gyakran csak a múzeumokban látható és tanulmányozható egy-egy kulturális vagy természeti jellegzetesség.

Az olyan iskolák számára, amelyek közelében nem található múzeum, az egyéb helyi nevezetességek, a környéken lakók, a szülők és a nagyszülők kulcsfontosságú szerepet játszhatnak a múlt felidezésében és a jellel való kapcsolódásában.

Diákok a Gorée szigetén, Szenegálban található Történelmi múzeumban, mely korábban a Rabszolgák Háza volt.
© UNESCO

ASP diákok egy különleges előadást hallgatnak a Római Múzeumban, az egyiptomi Alexandriában.
© UNESCO

Előadások a múzeumban

Bizonyos múzeumok óriási kiterjedésűek, és több ezer tárgyat és leletet mutatnak be, túl sokat ahhoz, hogy a fiatalok egyetlen látogatás során képesek legyenek azokat befogadni és értékelni. Ezért egyes tanárok a múzeumlátogatáson inkább egy konkrét témára összpontosítanak, és szakelőadót igényelnek. Lehetőség szerint olyan személyt válasszunk, akire nemcsak szakmai tudása, hanem élvezetes előadómódja miatt is figyelnek a diákok.

Egy múzeumi tárgy tanulmányozása

A múzeum-látogatást megelőzően minden diák számára kijelölhetünk egy tárgyat, amelyet a látogatás során tanulmányoznia kell. A "Múzeumi tárgy tanulmányozása" feladatlap kiosztása a tanulók között megkönnyítheti a feladat végrehajtását. A látogatás után az iskolában a tanulók elmondhatják megfigyelésük eredményeit.

Feladatlap

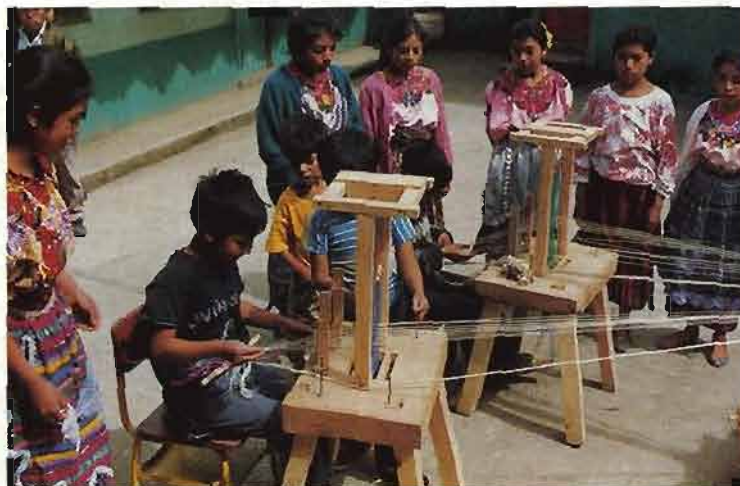
A vizsgálandó múzeumi tárgy:

Megfigyelendő szempontok	Kérdések	Megfigyelések	További kutatás szükséges
Fizikai jellemzők	<ul style="list-style-type: none"> ■ Milyen színű? ■ Milyen a szaga? ■ Milyen a hangja? ■ Miből készült? ■ Természetes vagy mesterségesen előállított tárgy? ■ Nem hiányos? ■ Végeztek rajta változtatásokat, átalakítást, javítást? ■ Kopott? 		
Szerkezet	<ul style="list-style-type: none"> ■ Kézzel vagy géppel készítették? ■ Egy darabból készült vagy darabokból? ■ Mi tartja össze a darabokat? 		
Funkció	<ul style="list-style-type: none"> ■ Hogyan használták a tárgyat? ■ Változott a használata? 		
Kivitelezés	<ul style="list-style-type: none"> ■ Jól megfelel a feladatának (amiért készítették)? ■ Van rajta díszítés? ■ A legjobb anyagokat használták hozzá? ■ Tetszik? ■ Te milyenre tervezted volna? 		
Érték	<ul style="list-style-type: none"> ■ Mennyit ér? ■ Azoknak, akik készítették? ■ Azoknak, akik használták? ■ A mostani tulajdonosának? ■ Neked? ■ Egy múzeumnak? ■ Egy gyűjtőnek? 		

Látogatás kézműves műhelyekbe

A múzeumokban kiállított tárgyak egy részét (pl. cserépedények) manapság is kézzel készítik olyan kézművesek, akiknek mestersége évtizedeken vagy akár évszázadokon át nemzedékről nemzedékre öröklődött. A kézműves műhelyekbe ellátogató diákok megérinthetik a tárgyakat, és a saját szemükkel láthatják, hogyan készülnek még ma is azok a hagyományos termékek, amelyeket a múzeumokban láttak. Ezáltal a fiatalok felfedezhetik az összefüggéseket saját identitásuk, örökségük (beleértve a világörökséget is) és a helyi kézműves mesterségek között.

A gyerekek a szövés mesterségét tanulják Guatemalában az UNESCO "Interregionális Programja a Művészetekért és Mesterségekért" keretében.
© UNESCO

Szerepjáték

Sok tanár szerint a szerepjáték nagyon hasznosnak bizonyult abban, hogy a diákok érdeklődését felkeltse a világörökség megóvása iránt. A tanulás szempontjából a szerepjátéknak öt alapvető célja van:

- a tudatosság fejlesztése;
- a bonyolult vagy elvont témák könnyebb megértetése;
- új kutatási készségek elsajátítása;
- a megfelelő hozzáállás és a hosszú távú elkötelezettség kialakítása;
- a diákok kreativitásának fejlesztése.

▲ Szerepjáték az órán

A világörökségi területek megóvása sok, kihívással teli és olykor igen összetett kérdést vet fel: például új helyszíneknek a Világörökségi Listára való felvételére vonatkozó döntés, a megóvást biztosító különböző anyagok és módszerek kiválasztása, fejlesztés (régli házak lebontása, az idegenforgalom fellendítése, új utak építése stb.), az állagmegóvás és kezelés megtervezése, a helyszín-ellenőrzés, reklámkampányok, egyik vagy másik helyszín előnyben részesítése a másik rovására anyagi támogatás odaitélésekor.

A szerepjáték segítségével a diákok jobban megértik ezeket a kérdéseket és megtanulják, hogyan kell meghozni a megfelelő döntéseket. A tanár kisebb csoportokra osztja az osztályt, és azt kéri az egyes csapatoktól, hogy a számukra kijelölt csoportról vagy személyről mondjanak véleményt és

dolgozzák ki álláspontját. További segítséget adhat, ha a tanár megmondja, hol juthatnak hozzá a szükséges információkhoz és adatokhoz. Egy másik lehetőség, hogy a tanár előre elkészíti a szerepkártyákat, melyeken az érintett felek jellemzése található. Minden csoport kap egy kártyát, megbeszélik álláspontjukat, majd kiválasztják maguk közül azt a diákot, aki a szerepjátékban saját csoportjának álláspontját fogja képviselni. A többi diák alakítja a zsűrit vagy bizottságot, amely a bemutatott színdarab alapján szavazással fog döntést hozni.

Ahhoz, hogy a diákok megértsék a szerepjáték lényegét, a következő lépéseket tehetjük:

- határozzák meg a kihívást jelentő helyszínmegóvási feladat jellegét;
- a különböző érdekcsoportokat képviselő diákok vázolják fel a feladat megoldásának lehetséges módjait;
- a diákok értékeljék a beterjesztett megoldásokat;
- demokratikusan válasszák ki a legjobb megoldást;
- döntsék el, hogyan kivitelezhető a megoldás;
- értékeljék választásuk következményeit!

▲ A történelem életre keltése világörökségi helyszíneken - színdarab segítségével

Egy világörökségi helyszínen megrendezett történelmi színdarab meghatározó élményt jelenthet a fiatalok számára. Számos híres színdarabot adtak már elő ilyen helyszíneken, így pl. Shakespeare Hamletjét a dániai Kronborg-kastélyban és Verdi Aida című operáját az egyiptomi Luxorban. Az UNESCO Asszociált Iskolák Programhálózatának diákjai a horvátországi világörökségi városban, Splitben adtak elő egy Diocletianus római császárról szóló darabot, a hajdani császár palotájának romjai között.

*Egy Asszociált Iskola Program diákjai a világörökség részévé nyilvánított Split városából színjátszás segítségével életre keltik a történelmet (Split történelmi városrésze Diocletianus palotájával, Horvátország).
© UNESCO*

Békés konfliktusrendezés

Olykor előfordul, hogy a világörökség megóvásával kapcsolatban konfliktusok adódnak, például tulajdonosi jogvitából, máskor háború miatt vagy a fejlesztési javaslatok következményeként. Ezeket a konfliktusokat békés úton, kreatív és igazságos megoldásokkal kell rendezni. A szerepjáték hasznos lehet az erőszakmentes konfliktusmegoldási készségek elsajátításában. Segíthet abban, hogy a fiatalok egy-egy problémát több különböző nézőpontból is vizsgáljanak, illetve abban, hogy megértsék a kompromisszumkésztség jelentőségét és alkalmazását.

A tanár készíthet egy forgatókönyvet, amelyben például egy fejlesztési terv és egy világörökségi helyszín megóvása közt adódik a konfliktus. Az osztályt csoportokra lehet osztani, minden csoport kap egy meghatározott szerepet, mint például fejlesztésvezető, a helyszín hagyományos gondnoka, örökség-felelős, helyi polgármester, helyi építőipari munkás vagy turista. A támpontok alábbi listája az összes csoportnak kiosztható. Ennek segítségével a csoportok felkészülhetnek a tárgyalásos vitára, melynek során egy mindenki számára elfogadható, és a jövőre nézve is problémamentes megoldást kell találni.

Támpontok a világörökség-megóvás szerepjáték révén történő békés rendezéshez:

32

1. A témára koncentrálj, ne a beszélőre!
2. Próbáld meg az ellenfeled helyébe képzelni magad, és ne feledd, hogy egy csoportnak sokféle érdeke lehet!
3. Engedd, hogy az ellenfeled nyugodtan elmondja gondolatait és érzéseit. Nagyon figyelj rá!
4. Próbáld megérteni az ellenfeled, és figyeld meg, mik a fő érvei!
5. Ne tégy általánosító kijelentéseket!
6. Győződj meg arról, hogy az ellenfeled érti, mit akarsz mondani!
7. Ne vessz el a részletekben!
8. Lehetőleg próbáld olyan megoldást találni, ami minden csoport számára kielégítő. Hiszen az a cél, hogy mindenki számára megfelelő megoldás szülessen.
9. Ne fenyegezd az ellenfeledet!
10. Nyomás hatására se add fel álláspontodat!
11. Állj elő pozitív és kreatív javaslatokkal!
12. Lépésről lépésre oldd fel a konfliktust, folyamatosan megbirkózva a legnehezebb kérdésekkel!
13. Legyél együttműködő, hogy megelőzd az újabb konfliktusokat!
14. Egyeztetek meg, hogyan lehetne megoldani a jövőbeli konfliktusokat!

A tanár maradjon a háttérben megfigyelőként, de álljon készen a segítségre (ha kéri).

Globális hálózati munka és az Internet

Az információrobbanás, a "tudástársadalom" korában élünk. Az Interneten keresztül egy pillanat alatt hozzáférhetünk a világ különböző részein található könyvtárakhoz, adatbankokhoz, levéltárakhoz, az időjárás-jelentéshez, fogyasztási cikkekhez stb. (A MUB honlapján (www.unesco.hu) az UNESCO tevékenységi területeihez kapcsolódó gazdag honlapcím-gyűjtemény található. Az UNESCO elektronikus adatbázisai a <http://www.unesco.org/unesdi/> címen érhetők el.) Mivel az információ és az adatok a világörökség-oktatás és kutatás fontos elemei, az új technológia izgalmas és új lehetőségeket kínál a tanárok és a diákok számára, hogy többet tudjanak meg a világörökségi helyszínek értékeiről és megóvásáról.

▲ Globális hálózati munka

Az UNESCO Fiatalok Világörökség-Oktatási Programja lehetőséget nyújt arra, hogy az iskolák egy olyan globális hálózathoz kapcsolódjanak, amelyhez minden fajta középiskola csatlakozhat a világ bármely részén. A program egyik lényeges szempontja az együtt-tanulás és a tapasztalatcsere a világörökség iskolai tananyagba való beillesztésének új és hatékony módszereiről.

A programban résztvevő legtöbb iskola az UNESCO Asszociált Iskolák Programjának, az ASPnet-nek (Associated Schools Project Network) tagja. E program feladata az oktatás humanista, kulturális és nemzetközi dimenzióinak megerősítése az olyan kísérleti programok révén, mint az UNESCO Fiatalok Világörökség-Oktatási Programja, melyet az asszociált iskolák hálózata az UNESCO Világörökség Központjával együtt valósít meg. Az asszociált iskolák gyakran létesítenek egymással kapcsolatot, ami nemcsak a tapasztalatok, hanem olykor még az eszközök megosztását is jelenti.

A hálózatépítés másik alapvető fontosságú része a világ különböző tájain élő tanárok és diákok egymáshoz közelebb hozása. Ez az UNESCO Fiatalok Világörökség Fórumai révén, továbbá a tanárok számára szervezett országos és szubregionális műhelyekben valósul meg. Az UNESCO Részben Államai ugyanakkor maguk is kezdeményezhetik tanfolyamok szervezését tanárok és diákok számára.

A különböző országok diákjainak és tanárainak találkozója magától értetődően roppant költséges dolog. A modern technika, például az Internet hálózati munka céljából történő alkalmazása ellenben, nagyon hatékony eszköznek bizonyul, az emberek megismerik egymást, és élő, rendszeres kapcsolatot tarthatnak egymással és kicserélhetik gondolataikat.

A hatékony hálózati munka ugyanakkor folyamatos információáramlást és erős partnerkapcsolatot is igényel. Az UNESCO ennek érdekében rendszeresen közzéteszi a Fiatalok Világörökségi Programjával kapcsolatos információkat az Interneten és különböző kiadványokban.

▲ Szörfözés az Interneten a világörökség-oktatás támogatására

Napjainkban az információs csatornák soha nem tapasztalt változáson és fejlődésen mennek keresztül, hiszen új kommunikációs technológiák válnak mindenki számára elérhetővé.

Napjaink fiatalságának jelentős kihívás, hogy a rendelkezésükre álló információ- és adatáradatot megértse és kritikával kezelje. Ezen kívül, a diákoknak tudniuk kell, mit, hogyan és hol keressenek.

Mire jó az Internet?

Az Internet számos új információforrást kínál a tanárok és a diákok számára, valamint lehetőséget ad közvetlen kapcsolatteremtésre más tanárokkal, diákokkal és iskolákkal a világ bármely részéről. A diákoknak rendelkezniük kell a szükséges készségekkel és felszereléssel, hogy fel tudják használni az Internet által elérhető információtömeget.

Az Internet használata segíthet a diákoknak abban, hogy

- az Internet működését megismerjék;
- a világörökségi kutatómunkában, az informatika használatához szükséges készségeket fejlesszék;
- információkhoz, elektronikus újságokhoz, szoftverprogramokhoz jussanak hozzá;
- a Föld más részein élő társaikkal is közvetlen kapcsolatot teremthessenek, így módon elősegítsék az interkulturális tanulást;
- konkrét helyzetekben jelentkező probléma megoldására használják az informatikát.

Az Interneten és e-mail-en keresztül a diákok bemutatkozhatnak távoli társaiknak és bemutathatják saját kultúrájukat, szokásaikat, értékeiket és örökségüket. Anélkül, hogy kilépnének az osztályteremből, közvetlenül kommunikálhatnak az országon belül vagy kívül élő fiatalokkal, ezáltal többet tudhatnak meg egymásról, távoli kultúrákról, civilizációkról és világörökségi helyszínekről. A világ távoli pontjain lévő iskolák együtt munkálkodhatnak közös projekteken, melyek célja közös örökségünknek a környezetszennyezés, az urbanizáció, a háború vagy elhanyagolás veszélyétől való megóvása.

Feladatok:

1. Keresd fel az UNESCO Világörökség weboldalát, és olvasd el, mit tesz a szervezet a világörökség megóvása érdekében (<http://whc.unesco.org>) (lásd még: www.unesco.hu ill. www.vilagorokseg.hu)!
2. Szörfözz az Asszociált Iskolák Hálózatának honlapján (<http://www.unesco.org/education/asp>)! Keress egy iskolát, amely részt vesz a világörökség-oktatásban (a magyarországi ASP iskolák listáját és egyéb hasznos ASP információkat a Magyar UNESCO Bizottság honlapjának (www.unesco.hu) ASP szekciója tartalmazza)!
3. Dolgozz ki egy világörökség-oktatási programot! Össze lehet hasonlítani pl.: két ország egy-egy világörökségi területének idegenforgalmát!
4. Állíts össze egy listát a Világörökségi Listára javasolt helyszínekről! A listát küldd el más iskoláknak is és ők is küldjék el javaslataikat!
5. Készíts képregényt Patrimóniónak egy közeli helyszínre tett látogatásáról! Küldd el a képregényt más iskoláknak is!
6. Keresd fel egy nagyobb külföldi egyetemi könyvtárat és állíts össze irodalomjegyzéket egy konkrét világörökségi helyszínről!
7. Létesíts segélyalapot, amellyel biztosíthatod a felszerelést és az Internethez való csatlakozást egy olyan, világörökséget oktató iskola számára, ahol nem áll rendelkezésre az ehhez szükséges berendezés!
8. Készíts honlapot iskolád számára, melyben bemutatom világörökség programjaidat!
9. A hálózat segítségével teremts kapcsolatot más országbeli társaiddal, hogy megvitassátok a világörökség-oktatás speciális szempontjait!
10. Rendeld meg az elektronikus Világörökség Hírlevelet, a World Heritage Newsletter-t és keresd fel a világörökség-oktatás nemzetközi weblapját!

▲ Világörökség a világhálón

A világörökség honlap az "Egyezmény a világ kulturális és természeti örökségének védelméről" Titkárságának hivatalos webhelye. Ez a Világörökségi Listáról, az Egyezményről és a világszerte található sok partneréről szóló legpontosabb információforrás. A honlap a legmodernebb adatbázis-technológiák segítségével ad tájékoztatást a helyszínekről és az Egyezményről, aktuális kiadványokról és hírekről, és megtudhatjuk azt is, hogy hogyan segíthetünk, vagy hogy a számos, közös örökségünk védelmével foglalkozó szervezet közül melyikhez forduljunk. A Világörökségi Listán szereplő 788 helyszín mindegyikének leírását külön weboldalon olvashatjuk, ahonnan linkek vezetnek a társszervezetekhez, melyek bővebb információval szolgálnak. Az Egyezmény 178 Részben Államának leírása szintén külön weboldalon található. Ezek tájékoztatást adnak, hogy kihez fordulhatunk, linkeket adnak a kapcsolódó weboldalakhoz, és információval szolgálnak a Részben Államok világörökséggel kapcsolatos tevékenységéről.

Keresse fel a nemzetközi világörökség weboldalt a <http://whc.unesco.org> címen, illetve magyar világörökség helyszínek oldalát a www.vilagorokseg.hu !

További fontos címek:

- Világörökségi Lista
<http://www.vilagorokseg.hu/menu1-6.html>
<http://whc.unesco.org/pg.cfm?cid=31>
- Veszélyeztetett Világörökségi Lista
<http://www.vilagorokseg.hu/menu1-7.html>
<http://whc.unesco.org/pg.cfm?cid=86>
- az Egyezmény Részben Államai
<http://whc.unesco.org/pg.cfm?cid=246>

Világörökségi Információs Hálózat (WHIN)

A Világörökségi Információs Hálózat (World Heritage Information Network, WHIN) a Világörökség Központ és más, a világörökségi helyszínek megóvásában résztvevő szervezetek partnerkapcsolata. Ha ezek a szervezetek rendelkeznek honlappal, akkor a világörökségi információs hálózat partnereinek tekintendők, akiket arra ösztönzünk, hogy tevélegesen vegyenek részt a világörökséggel kapcsolatos információk terjesztésében a világhálón. A webhely oldalain megtalálhatók a világörökségi információs hálózat partnereire mutató linkek.

További tájékoztatásért keresse fel a Világörökség Információs Hálózat honlapját: <http://whc.unesco.org/whin/enindex.htm> vagy írjon a wh-info@unesco.org címre.

A Világörökség Hírlevél és a WH-NEWS

A Világörökség Hírlevél (World Heritage Newsletter) 1992 óta jelenik meg. Ma négyoldalas, kéthavonta megjelenő kiadvány, mely ingyenesen jut el valamennyi megrendelőjéhez. A megrendeléshez küldjön e-mail üzenetet a wheditor@unesco.org címre vagy írjon az alábbi címre: Newsletter, UNESCO World Heritage Centre, 7 place de Fontenoy, 75352 Paris 07 SP, FRANCE. A hírlevél legfrissebb és régebbi számai az alábbi webhelyen találhatóak:

<http://whc.unesco.org/newsletter>

A WHNEWS (Világörökség Hírek) a Hírlevél e-mail-változata, melyet kéthetente ingyenesen kapnak a megrendelők. További információ a WHNEWS-ról valamint korábbi számok megtekintése a fenti honlapon.

▲ Asszociált Iskolák az Interneten

Az UNESCO Asszociált Iskolák Programjának Hálózata (ASPnet) webhelyén megtalálhatók a Hálózati munkával kapcsolatos általános információk, valamint célkitűzései, számos, a programban résztvevő iskola és ország, a modell-programok, dokumentáció, az Asszociált Iskolák Gyakorlati Kézikönyve és tájékoztató anyagok. További információért a magyar ASP hálózattal kapcsolatban forduljon a Magyar UNESCO Bizottsághoz (www.unesco.hu), a nemzetközi hálózattal kapcsolatos kérdését a következő címre küldheti: aspnet@unesco.org

▲ Hasznos Internet-címek

MAGYAR ASP HÁLÓZAT:
MAGYAR UNESCO BIZOTTSÁG
www.unesco.hu
e-mail: info@unesco.hu

ASSZOCIÁLT ISKOLÁK PROGRAM
NEMZETKÖZI HÁLÓZATA (ASPnet)
<http://www.unesco.org/education/asp>

UNESCO VILÁGÖRÖKSÉG KÖZPONT
<http://whc.unesco.org/>
e-mail: wh-info@unesco.org

VILÁGÖRÖKSÉG MAGYAR NEMZETI BIZOTTSÁG
www.vilagorokseg.hu
e-mail: vilagorokseg@vilagorokseg.hu
vilagorokseg@t-online.hu

VILÁGÖRÖKSÉGI LISTA
<http://www.vilagorokseg.hu/menu1-6.html>
<http://whc.unesco.org/pg.cfm?cid=31>

VILÁG TERMÉSZETVÉDELMI UNIÓ (IUCN)
<http://www.iucn.org>

IUCN MAGYAR NEMZETI BIZOTTSÁG
<http://www.konkomp.hu/iucn/index.htm> *

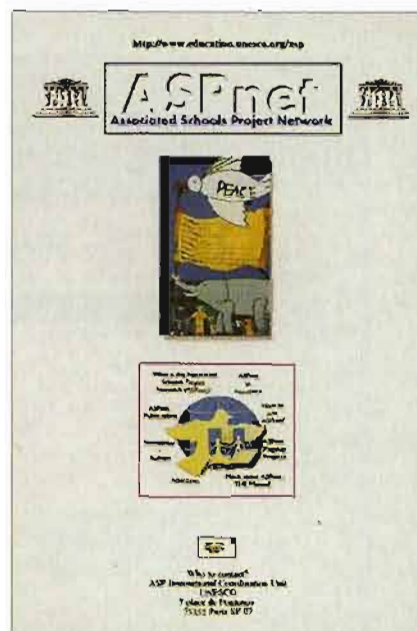
* az IUCN MNB honlapjának elérhetősége hamarosan változhat, ha az itt megadott cím már nem működik, kérjük keressék a nemzetközi IUCN honlapról kiindulva a MNB oldalát

MŰZEUMOK NEMZETKÖZI TANÁCSA (ICOM)
<http://www.icom.org>

ICOM MAGYAR NEMZETI BIZOTTSÁG
www.ace.hu/icom/
<http://hungary.icom.museum>

MŰEMLÉKEK ÉS TÖRTÉNETI EGYÜTTESÉK NEMZETKÖZI TANÁCSA
(ICOMOS)
<http://www.icomos.org>

ICOMOS MAGYAR NEMZETI BIZOTTSÁG
<http://www.icomos.hu/index.php>

A KULTURÁLIS ÉRTÉKEK MEGÓVÁSÁT ÉS HELYREÁLLÍTÁSÁT
FELÜGYELŐ NEMZETKÖZI KÖZPONT (ICCROM)

<http://www.iccrom.org>

AZ ÖRÖKSÉGVÉDELEMMEL KAPCSOLATOS INTERNETES LELŐHELYEK

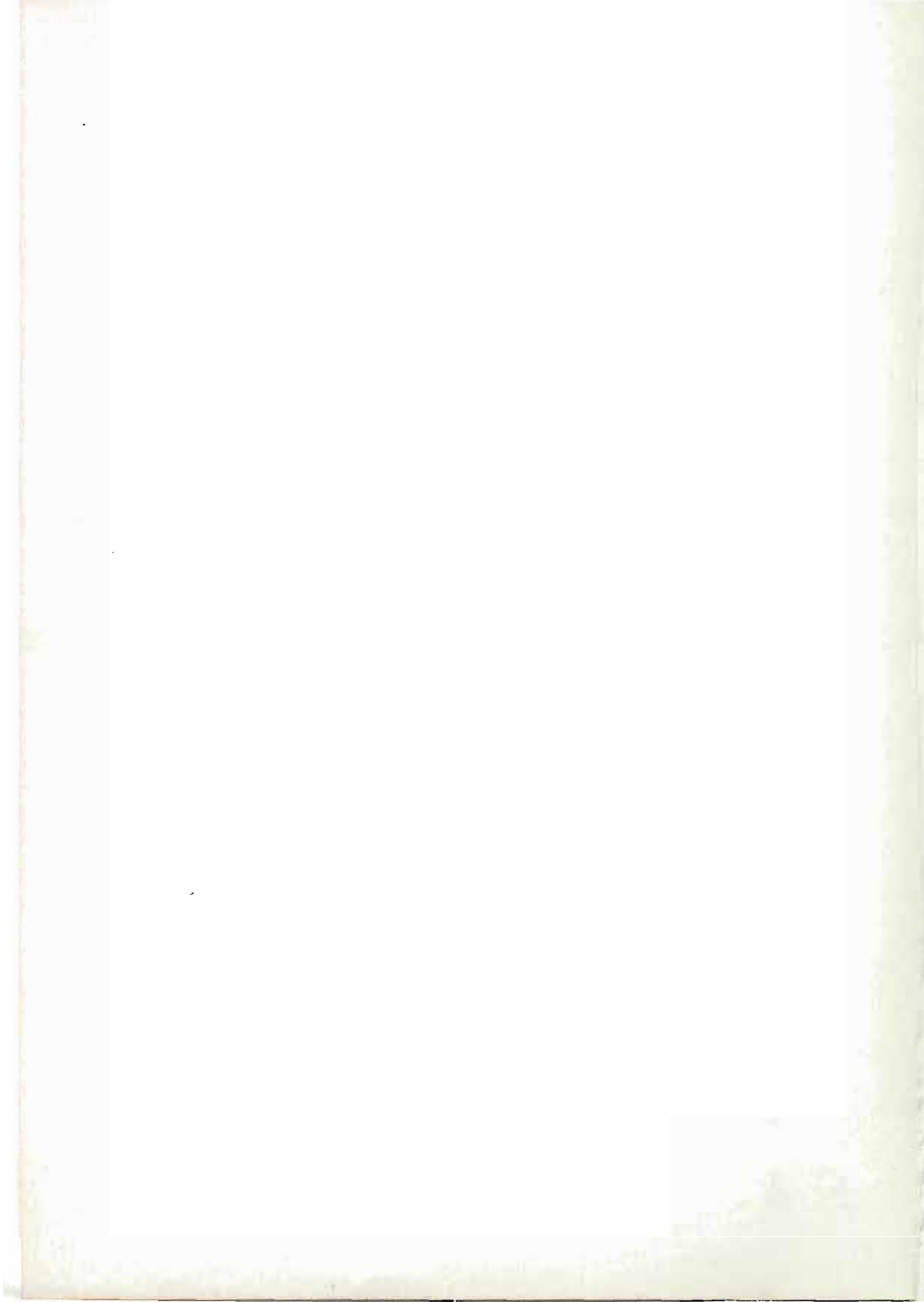
<http://www.cr.nps.gov/ncptt/irg/>

KULTURÁLIS ÖRÖKSÉGVÉDELMI HIVATAL

www.koh.hu

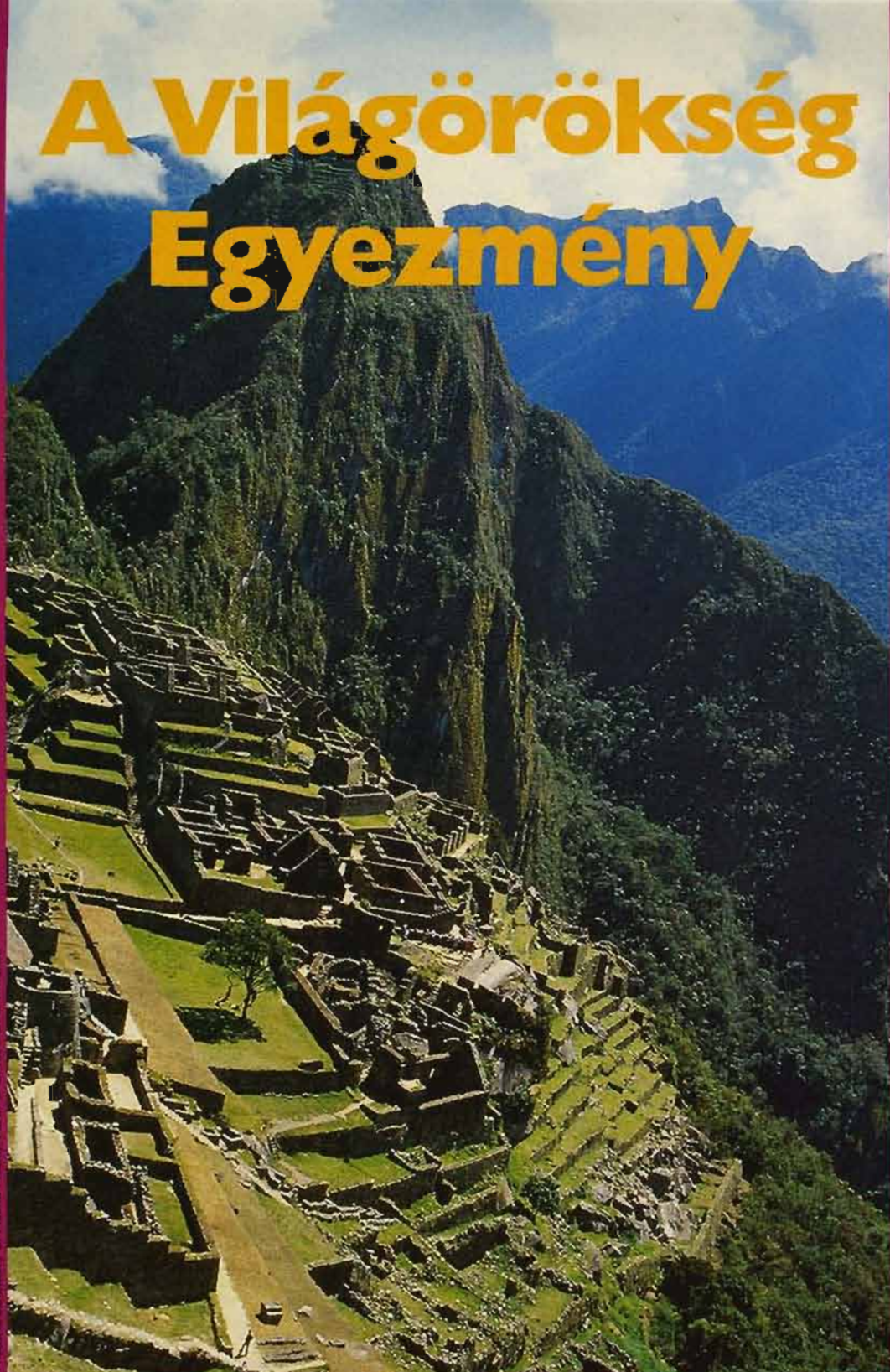
VILÁGÖRÖKSÉGVÁROSOK SZERVEZETE (OWHC)

<http://www.ovpm.org>

A Világörökség Egyezmény

A Világörökség Egyezmény

Illegitimate Scavenger of Machu Picchu, Peru. © UNIBECO/B. Pizarro

"... a kulturális és természeti örökség bármely részének pusztulása vagy eltűnése súlyosan csorbítja a világ valamennyi nemzetének örökségét..."

**A Világörökség Egyezmény
preambuluma**

A Világörökség Egyezmény

Célkitűzések 43

Ismeretek	43
Hozzáállás	43
Készségek	43

Örökségünk tudatosítása 44

Mi az örökség?	44
2. Feladat: Az örökség jelentése	45
Az örökségünket fenyegető súlyos veszélyek	46

A világ örökségének megmentése 47

A sikeres Abu Szimbel kampány	48
3. Feladat: A világ hét csodája	49
Egyezmény kidolgozása világörökségünk megmentésére	50
4. Feladat:	50
Az örökség és a megóvás meghatározása	

UNESCO Világörökség Egyezmény 51

A Világörökség Egyezmény	51
5. Feladat: Örökségvédelem - nemzeti törvények és nemzetközi egyezmények	53
A természet és a kultúra közvetlen kapcsolódása	54
Kulturális és természeti örökség	54
Kultúrtájak	54

A világörökség megóvásának folyamata 55

A Világörökségi Lista - kiemelkedő egyetemes értékű helyszínek	57
Globális stratégia egy reprezentatív és kiegyensúlyozott Világörökségi Listáért	57
6. Feladat: Egy világörökségi helyszín méretarányos makettjének elkészítése	58
7. Feladat: Világörökségi helyszínek megismerése régiókban	59

Feladatlap: Világörökségi helyszínek megismerése régiókban	60
--	----

A világörökségi helyszínek kiválasztásának kritériumai 61

A kulturális világörökségi helyszínek kiválasztásának kritériumai	61
A természeti világörökségi helyszínek kiválasztásának kritériumai	62
A vegyes - kulturális és természeti - világörökségi helyszínek kiválasztásának kritériumai	63
A kritériumok alkalmazása	63
8. Feladat: Világörökségi helyszínek helymeghatározása	64
Feladatlap: Világörökségi helyszínek helymeghatározása	65
9. Feladat:	67
A világörökségi kritériumok megértése	
Feladatlap:	68
A Világörökségi kritériumok megértése	
10. Feladat: Kulturális és természeti helyszínek felterjesztése	70
Feladatlap: Kulturális és természeti helyszínek felterjesztése	71

A Világörökség Bizottság és az UNESCO Világörökség Központ 73

11. Feladat:	74
A Világörökség Nemzeti Bizottság ülése	
12. Feladat: A kolumbiai Santa Cruz de Mompox történelmi központja	75

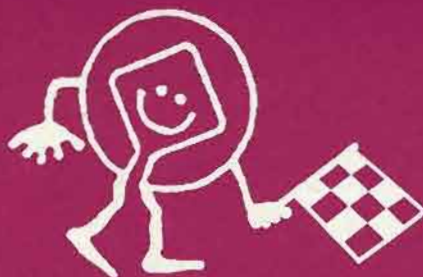
A Világörökségi helyszínek állagmegóvásának ellenőrzése 78

A Veszélyeztetett Világörökségi Lista	79
13. Feladat:	80
Yellowstone, Amerikai Egyesült Államok	
14. Feladat:	83
Rádióműsor készítése a világörökségről	
A Világörökség Alap	83
15. Feladat:	85
A tudatosság növelése	

A tananyagba illesztés lehetőségei 86

A Világörökség Egyezmény	86
--------------------------	----

Célkitűzések

Ismeretek

Segítsünk a diákoknak megismerni és megérteni:

- az örökség és a világörökség fogalmát,
- a világörökséget fenyegető veszélyeket,
- a Világörökség Egyezmény jelentőségét,
- a Világörökségi Listára való felvétel kritériumait,
- a világörökség védelmének alapvető folyamatát.

Hozzáállás

Ösztönözzük a diákokat, hogy:

- vegyenek részt a helyi örökség megóvásában
- tartsák tiszteletben és értékeljék a világörökségi helyszíneket
- érdeklődjenek más kultúrák iránt
- tiszteljék a kulturális és a természeti sokféleséget

Készségek

Segítsünk a diákoknak, hogy képesek legyenek:

- felelősségteljes döntéseket hozni helyi örökségük és a világörökség megóvására
- javaslatokat beterjeszteni és részt venni a világörökségi kérdésekkel kapcsolatos probléma-megoldásban
- részt venni az örökség megóvásában
- kutatásokat végezni és elemzési technikákat alkalmazni a világörökséggel kapcsolatos ismereteik bővítése érdekében.

Örökségünk tudatosítása

▲ Mi az örökség?

Az örökséget gyakran úgy definiálják, hogy az a múlt hagyatéka, mellyel együtt élünk a jelenben, és amelyet továbbadunk a jövő nemzedékeknek, hogy ők is tanuljanak belőle, csodálják és élvezzék.

A szótárban a következő meghatározást találjuk az örökség fogalmára:

Örökség

1. Az örökösöket megillető hagyaték, ill. annak egy-egy örökösre eső része. Ingtalan vagyon, birtok, többnyire föld.
2. Szellemi, irodalmi hagyaték, hagyomány
3. Olyan szokás, testi, vagy lelki adottság, tulajdonság foglalkozás, betegség, amelyet valaki felmenő ági hozzátartozóitól örökölt.

Magyar Értelmező Kéziszótár szerint

Jelen esetben örökség alatt azokat a helyeket és tárgyakat értjük, amelyeket szeretnénk megőrizni. Ezek olyan kulturális és természeti helyek illetve tárgyak, amelyek azért értékesek számunkra, mert őseinktől örököltük őket, szépek, tudományos szempontból fontosak és az élet és az ihlet pótolhatatlan példái és forrásai. Ezek a mi ismerveink, viszonyítási pontjaink, identitásunk. Az ilyen örökség őseink életét tükrözi, és sok esetben csupán azért maradtak fenn, mert megmentésük érdekében konkrét erőfeszítéseket tettek.

El tudja képzelni környezetét örökség nélkül? Gondoljon például a környékre, ahol Ön és tanítványai laknak! Mi képviseli a múltat, a jelent és a jövőt? Mit kellene megőrizni? Mit lehetne helyettesíteni? Mi az, ami pótolhatatlan?

A világ kulturális és természeti örökséget egyaránt magában foglal. Talán Ön is ismer lakóhelyén régészeti emlékeket, sziklarajzokat, templomot vagy más vallási vagy szent helyet, esetleg egy történelmi várost. Ezt nevezzük kulturális örökségnek. Az is lehet, hogy lakóhelye épp egy erdő vagy egy szép tengerpart közelében van. Ezt hívjuk természeti örökségnek. Ez az örökség elmozdíthatatlan (nem lehet könnyen elmozdítani). Ezzel szemben a tárgyi örökség, mint például a pénzermék, növényi maradványok, festmények, szobrok vagy régészeti leletek a mozdítható örökség körébe tartoznak (könnyen átvihetők egyik helyről a másikra).

Világörökség és
identitás

Elmozdíthatatlan örökség: az
indiai Tadz Mahal.
© UNESCO/P. Leclaire

Mozdítható örökség:
Afrikai maszk.
© UNESCO/P. Leclaire

■ 2. Feladat

AZ ÖRÖKSÉG JELENTÉSE

Cél: az örökség jelentésének, értékének és fajtáinak megértése

Megbeszélés

Órai feladat

2 tanítási óra

Nyelv,
történelem,
társadalmi
ismeretek

Fényképek
honlapunkról
(www.unesco.hu)

Személyes
tárgyak

Mozdítható örökség

✓ Mutassunk meg tanítványainknak egy, a saját tulajdonunkban lévő tárgyat (például egy festményt, ékszert, szőnyeget vagy agyagedényt), amit családjunk generációkon át őrzött és továbbadott, és amit Mi nagy becsben tartunk. Magyarazzuk el nekik, hogy e tárgy a mozdítható örökségre példa, hiszen könnyen elmozdítható, szállítható. A kulturális vagy a természeti örökség kategóriájába sorolható?

✓ Beszéljük meg:

- Mi ez a tárgy? Miért értékes a Mi számunkra? Miért vigyázunk rá és őrizzük meg? Mit kell tennie, hogy megóvja és továbbadhassa gyermekeinek?
- A következő órára hozassunk be minden diákkal egy olyan tárgyat, amelyet nagy becsben tart! Rendezzenek időszakos kiállítást az osztályteremben: állítsák ki a tárgyakat és beszélgetsenek róluk! Mitől olyan értékesek ezek a tárgyak a tanulók számára, hogy tovább akarják adni a jövő nemzedékeknek?

✓ Magyarazzuk el, hogy az UNESCO alkalmaz egy másik nemzetközi egyezményt is a mozdítható kulturális örökség védelméről (az 1970. november 14-én született *Egyezményt a kulturális javak illegális importját, exportját, illetve tulajdonjogának átruházását megtiltó és megakadályozó módszerekről - The Convention on the Means of Prohibiting and Preventing the Illicit Import, Export and Transfer of Ownership of Cultural Property*).

Elmozdíthatatlan örökség

Magyarazzuk el, hogy az UNESCO Világörökségi Listán szereplő helyszínek mind ebbe a kategóriába sorolhatók, vagyis a helyükről nehezen mozdíthatók. A honlapunkon található fényképek közül mutassunk be néhányat példaképpen!

✓ Beszéljük meg:

- A tanár kérje a diákokat, hogy gondoljanak olyan (belföldi vagy külföldi) helyszínekre, amelyeket láttak vagy amelyről tanultak és sorolják fel, mit hagytak örökül számunkra e helyek (például kiemelkedő építészeti emlékeket vagy ritka növény- és állatfajokat).
- Gondolkodjanak el a diákok azon, hogy milyen természeti helyszíneket szeretnének sértetlenül megőrizni az utókor számára! Készítsenek listát azokról az érvekről, hogy miért fontos megővni e helyszíneket, majd beszéljék meg!

Tájékoztató
anyagok

Fényképek
honlapunkról

Szellemi örökség:
burundi táncosok.
© UNESCO/M. Claude

▲ Az örökségünket fenyegető súlyos veszélyek

Kulturális és természeti örökségünk igen törékeny és különösen az elmúlt száz évben nagy mértékben veszélyeztetetté vált. Az I. és a II. világháború alatt például számos régi várost romboltak le. Jelentős kulturális emlékek rongálódtak meg vagy tűntek el. Ezen kívül a növekvő mértékű városiasodás, a szegénység, a természeti katasztrófák és a környezetszennyezés is veszélyezteti örökségünket. A növekvő idegenforgalom, a tömeges turizmus szintén számos műemléket és helyszínt fenyeget. Ám világszerte az egyik legfőbb veszélyt örökségünk fennmaradására az emberek nemtörődömsége jelenti.

Világörökség és
identitás

46

Világörökség és
idegenforgalom

Referencia
anyagok jegyzéke

Világörökség és a
környezet

A felmerülő veszélyekre reagálva a két világháború között a Nemzetek Szövetsége, az Egyesült Nemzetek Szervezetének (ENSZ) elődje elkezdte az örökségünk védelmére vonatkozó módszerek kidolgozását. A Szövetség felhívással fordult a világ országaihoz, hogy azok működjenek együtt az örökség megóvásában. Amikor a II. világháború végén, 1945-ben megalakult az Egyesült Nemzetek Oktatási, Tudományos és Kulturális Szervezete (UNESCO), ez a munka felgyorsult számos, különleges jelentőségű helyszín megmentésére irányuló kampánnyal, és az emberiség örökségének védelmére új nemzetközi egyezményeket és ajánlásokat fogalmaztak meg. Az egyik ilyen egyezmény kifejezetten a kulturális örökség háború idején való védelmére szolgál, ez az *Egyezmény a kulturális javaknak fegyveres konfliktus esetén való védelméről - Convention for the Protection of Cultural Property in the Event of Armed Conflict* (amely az 1954-es Hágai Egyezményként is ismert).

A világörökség

A Világ a mi örökségünk
Enyém, tiéd, és a miénk
Gondozzuk hát a jövő nemzeteinek számára

A Viktória-tó békés vizét
A csodálatos Viktória-vízesést
a Duna kecses vizét madárvilágával
S a kanyargó Mississippi és Missouri folyókat

Felnézek, és mit látok én?
Látom Zimbabwe gyönyörű tájait és ősi romjait

A fáraók földjén Egyiptom titokzatos piramisait
A Kínai Nagy Falat és Jeruzsálem ősi falait

Felnézek és látom

Az óriási Sárkány-hegységet

A Muchinga-árok meredek ormait

A Himaláját és az orosz Uralt

Megszámlálom Kanada sziklás hegyeit és a lélegzetelállító
Kilimandzsárót.

Ezért te, én és minden ember itt a Földön

Ez a Világ a mi örökségünk

Rád hárul megóvása

Ne pusztítsd el világörökségünket

Ne rombold le a csodás tájakat és hegyeket

Ne pusztítsd el a nemzeti parkokat és a vadvilágukat

Sem Kongó, sem az Amazonas erdeit, dzsungeleit

Kérlek, mentsd meg, óvd meg világörökségünket.

Mauyaneyi Marebesa, zambiai diák

Fiatalok Világörökség Fóruma, Viktória-vízesés, Zambia és Zimbabwe

Viktória-vízesés
(Mosi-oa-Tunya),
Zambia és Zimbabwe.
© UNESCO/D. Reed

A világ örökségének megmentése

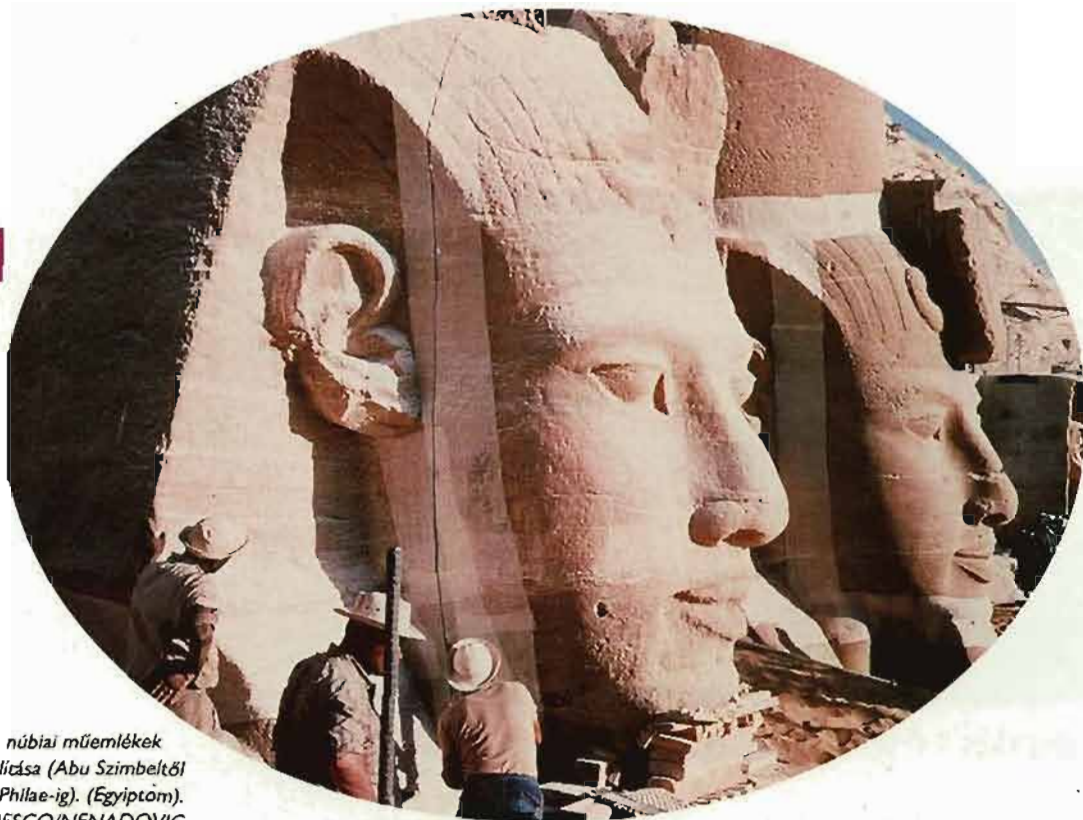
Egyiptomban, az 1950-es években az asszuáni gát felépítésére született döntés váltotta ki az UNESCO első, nemzetközi szintű mozgósítását, egy fontos örökségi helyszín megmentése érdekében. A Nílus völgyének elárasztása nagy nemzetközi visszhangot keltett, hiszen itt található az ókori egyiptomi civilizáció híres kincsei: Abu Szimbel két temploma. A világ ráébredt, hogy gyors és összehangolt munkára van szükség a helyszín megóvása érdekében. Miután az egyiptomi és a szudáni kormány kitarított terve mellett, az UNESCO 1959-ben nemzetközi kampányt indított Abu Szimbel megmentésére. Az UNESCO erőfeszítéseit mintegy ötven ország támogatta, akik 18 éves kampány során összesen 80 millió amerikai dollárt adományoztak.

A modern technika vívmányai révén a Philae szigetén álló templomokat

kövenként bontották le és a közeli Agilkia szigetén építették fel újra, a Nílus árterén jóval kívül. A műemlékeknek az Agilkia szigetén való elhelyezésére sziklákat robbantottak, s ezek helyébe illesztették a szétszedett templomok súlyos tömbjeit. Az egyes kőtömbök súlya fél tonna és 12 tonna között volt és körülbelül 40 ezer tömböt kellett megmozgatni. Az egyes tömböket beszámozták, így biztosították új helyükön való pontos elhelyezésüket.

Az asszuáni-gát megépítésével Abu Szimbel templomai teljesen elmerültek volna a Nílus vizében. A műemlékeket csak úgy lehetett megmenteni, hogy (az egyébként nem mozgítható kulturális örökségnek tekintett) templomokat szétbontották, és máshová szállították. Mindazonáltal, a világ örökségvédői nemkivánatosnak tartják a kulturális örökséget képező műemlékek fizikai elmozdítását, s ezzel a lehetőséggel csak a végső esetben élnek, mint például Abu Szimbel esetében.

48

A núbiai műemlékek
elszállítása (Abu Szimbeltől
Philae-ig). (Egyiptóm).
© UNESCO/NENADOVIC

A sikeres Abu Szimbel kampány

Az Abu Szimbel megmentéséért szervezett kampány bebizonyította, hogy vannak a világnak olyan kiemelkedő és egyetemes értékű helyszínei, amelyek sorsával nem csupán a környezetében élők, hanem távoli népek is törődnek. A kampány ugyanakkor arra is rávilágított, milyen fontos az örökség megóvásában a nemzetek közös felelősségvállalása és szolidaritása. A kampány sikere más nemzetközi mentőkampányokhoz vezetett az olaszországi Velencében, a pakisztáni Mohendsodaroban és az indonéziai Borobudurban - hogy csak néhányat említsünk. Több hasonló nemzetközi mentőprogram folyik most is, például a kambodzsi Angkor megmentésére irányuló Nemzetközi Program.

■ 3. Feladat

A VILÁG HÉT CSODÁJA

Cél: elgondolkodtatni a diákokat az ókortól napjainkig létrehozott egyedi helyszínek fogalmáról

Megbeszélés

Órai feladat

1 tanítási óra

Történelem,
földrajz, társadalmi
ismeretek

Világörökség
térkép, Rövid
leírások

A fontos helyszínekről való listakészítés ötlete már régi keletű. Az ókori görögök a világ hét csodájának az alábbiakat tartották:

- A gízai nagy piramis/ egyiptomi piramisok
- a babiloni függőkertek
- az epheszoszi Artemisz-templom
- az olümpiai Zeusz-szobor
- a halikarnasszoszi mauzóleum
- a rodoszi kolosszus
- az alexandriai világítótorony

Memphis és a Halottak városa - a gízai, abusíri, szakkarai és dahsuri piramisok (Egyiptom).
© UNESCO/F. Alcoceba

Míg az egyiptomi piramisok még mindig léteznek, az ókori világ többi hat csodája mára csaknem teljesen eltűnt, csupán halvány emlékeket hagyva a régészeti feljegyzésekben.

Az ókori görögök szerint a világ hét csodája a Földközi-tenger mentén élő népek kulturális műemlékeinek legimpozánsabb példája. A Világörökségi Listán viszont a világ minden tájának kulturális és természeti helyszínei megtalálhatók, és ami a legfontosabb: a megvédésükre a Világörökség Egyezmény jogi eszközt biztosít. A világ hét csodájával ellentétben, az elkövetkező évszázadok során remélhetőleg meg tudjuk menteni valamennyi világörökségi helyszínünket.

✓ A diákok készítsenek egy új listát a szerintük legfontosabb hét helyszínnel - ami az ő számukra a "világ hét csodája", és hasonlítsák össze a saját listájukat a Világörökségi Listán szereplő helyszínekkel! Beszéljék meg az eredményt!

Világörökség térkép

Rövid leírások

▲ Egyezmény kidolgozása világörökségünk megmentésére

Fontos címek

Világörökség és a környezet

Az Abu Szimbel megmentéséért indított kampány egyenes következményeként az UNESCO egy nem-kormányzati szervezet, a Műemlékek és Történelmi Együttesek Nemzetközi Tanácsa segítségével (International Council on Monuments and Sites, ICOMOS) megkezdte egy, a kulturális örökség megvédésére irányuló egyezmény kidolgozását. Az Amerikai Egyesült Államok és a Nemzetközi Természetvédelmi Unió (International Union for the Conservation of Nature, IUCN, mai nevén Világ Természetvédelmi Unió) amely szintén nem-kormányzati szervezet, azt javasolta, hogy vonják össze a természeti és kulturális értékek megóvására vonatkozó jogi szabályozást. A javaslatot az 1972-es stockholmi "Egyesült Nemzetek Konferenciája az Emberi Környezetről" ülésén terjesztették elő (amit a Riói Föld Csúcstalálkozó követett húsz évvel később, 1992-ben). Ezzel lefektették egy olyan nemzetközi jogszabály alapjait, amely a kiemelkedő és egyetemes értékű kulturális és természeti örökség védelmét biztosítja. A stockholmi konferencia az UNESCO-t bízta meg azzal a feladattal, hogy dolgozzon ki egy olyan egyezményt, amely mind a természeti, mind a kulturális örökséget megóvja, miután az UNESCO az ENSZ egyetlen olyan szervezete, amely az oktatás, a tudomány és a kultúra területét lefedő hatáskörrel rendelkezik.

Néhány hónappal az 1972. november 16-i stockholmi Környezetvédelmi konferencia után az UNESCO Közgyűlésének tizenhetedik, a Párizsi UNESCO Központban tartott ülészakán elfogadták *A világ kulturális és természeti örökségének védelméről szóló Egyezményt (Convention Concerning the Protection of the World Cultural and Natural Heritage).*

50

■ 4. Feladat

AZ ÖRÖKSÉG ÉS A MEGÓVÁS MEGHATÁROZÁSA

Cél: az örökség és a megóvás fogalmának jobb megértése

Megbeszélés

Órai feladat

2 tanítási óra

Magyar nyelv és irodalom, idegen nyelv

Szójegyzék

Szótárak

✓ Kérjük meg a diákokat, hogy definiálják az "örökség" és a "megóvás" fogalmakat és írjanak rövid esszét róluk! Kérdezzük meg, tudnak-e jelenleg folyó örökség-megóvási programokról lakóhelyük környékén. Tegyenek javaslatokat ilyen programokra!

UNESCO Világörökség Egyezmény

▲ A Világörökség Egyezmény

Egyesült Nemzetek Oktatási, Tudományos és Kulturális Szervezete
Organización de las Naciones Unidas para la Educación, la Ciencia y la Cultura
Organisation des Nations Unies pour l'éducation, la science et la culture
Организация объединенных наций по вопросам образования, науки и культуры
منظمة الأمم المتحدة للتربية والعلم والثقافة

Egyezmény a világ kulturális és természeti örökségének védelméről

elfogadva a Közgyűlés tizenhetedik ülésén
Párizsban, 1972. november 16-án

Convención sobre la protección del patrimonio mundial, cultural y natural

aprobada por la Conferencia General en su decimoséptima reunión
París, 16 de noviembre de 1972

Convention concernant la protection du patrimoine mondial, culturel et naturel

adoptée par la Conférence générale à sa dix-septième session
Paris, 16 novembre 1972

Конвенция об охране всемирного культурного и природного наследия

принятая Генеральной конференцией на семнадцатой сессии,
Париж, 16 ноября 1972 г.

اتفاقية لحماية التراث العالمي الثقافي والطبيعي

أقرها المؤتمر العام في دورته السابعة عشرة
باريس 16 نوفمبر/تشرين الثاني 1972

Az UNESCO
központja Párizsban.
Franciaországban.
© UNESCO /
F. Dunouau

Az *Egyezmény* az első hivatalos nemzetközi jogszabály, amely megfogalmazza annak égető szükségességét, hogy meghatározzuk és megóvjuk egyetemes értékű és pótolhatatlan kulturális és természeti örökségünk.

Az *Egyezmény* hangsúlyozza, hogy közös kulturális és természeti örökségünk nemzetközi együttműködéssel történő védelme mindannyiunk erkölcsi és anyagi felelőssége.

A világörökség fogalma

- a kiemelkedő, egyetemes értékű örökség megóvása
- kulturális és természeti örökség egyaránt
- elmozdíthatatlan örökség
- a pótolhatatlan örökség megóvása
- a világörökség megóvása a nemzetközi együttműködés függvénye

■ 5. Feladat

ÖRÖKSÉGVÉDELEM - NEMZETI TÖRVÉNYEK ÉS NEMZETKÖZI EGYEZMÉNYEK

Cél: a nemzeti és a nemzetközi örökségvédelem megvalósításának fokozott tudatosítása

Kutatómunka

Óral feladat

1 tanítási óra

Magyar és idegen nyelv, történelem, társadalom tudományok

Világörökség térkép, Világörökség Egyezmény

Referencia anyagok jegyzéke

✓ A tanár ossza az osztályt két csoportra, és adja ki a következő kutatási feladatokat, illetve kérdéseket:

- Az egyik csoport nézzen utána, hogy hazája csatlakozott-e az Egyezményhez, és ha igen, mikor! (A Világörökség térképen megtalálható a Résztes Államok csatlakozási ideje.) (Magyarország 1985-ben csatlakozott.) Mi készítette az országokat az Egyezményhez való csatlakozásra, és milyen előnyökkel jár annak aláírása?
- A másik csoport sorolja fel, milyen okok készítették a nemzetközi közösséget (UNESCO) a Világörökség Egyezmény elfogadására!
- Olvassák el a diákokkal a Világörökség Egyezményt, beszéljék meg és foglalják össze lényegi mondanivalóját!

Az Egyezmény VI. szakaszának 27. cikkelye hangsúlyozza, hogy a világörökséget világszerte fontos az oktatási programokba foglalni. A dokumentumot aláíró Résztes Államok vállalják, hogy "minden megfelelő eszközzel, különösen nevelési és tájékoztatási programokkal arra törekcszenek, hogy erősítsék népeikben a kulturális és természeti örökség megbecsülését és tiszteletét".

Fogadalmunk... Az oktatás támogassa a kulturális és természeti örökséget, hogy megérthessük a Világörökség Egyezményt, amelyet a nemzeti tantervbe bele kell foglalni. A tananyagban szerepeljenek helyszínlátogatások, valamint rendszeres, a témával kapcsolatos tanórák. Diákok a Fiatalok Első Világörökség Fórumán (Bergen, Norvégia)

Hiszen mi értelme van a szakosodott intézmények és a nemzeti jogalkotás révén történő örökségvédelemnek és megóvásnak, ha a védelem okait nem tudatosítjuk a fiatalokban?

Bozo Biskupic, Horvátország művelődési minisztere, a Fiatalok Első Európai Regionális Világörökség Fóruma megnyitóján tartott beszéde Dubrovnikban

Fiatalok a norvégiai Bergenben rendezett Fiatalok Első Világörökség Fórumán
© UNESCO

Világörökség és
identitás

Világörökség
Egyezmény

▲ A természet és a kultúra közvetlen kapcsolódása

Az *Egyezmény* alapvetően eredeti, mert összekapcsolja a természet és a kultúra megóvását. Kevés olyan nemzeti törvény van, és az *Egyezményen* kívül nincs más olyan nemzetközi egyezmény, amely ilyen átfogóan kapcsolná össze a kulturális és a természeti örökség megóvását. Magától értetődik, hogy a természet és a kultúra kiegészítik egymást: a különböző népek kulturális identitása abban a környezetben alakult ki, amelyben élnek, a leggyönyörűbb műemlékek, épületek és helyszínek szépsége pedig nem egyszer természeti környezetüknek is köszönhető. Sőt, a leglátványosabb természeti tájak olykor az emberi tevékenység évszázados nyomait hordják magukon, máskor éppen szellemi, kulturális vagy művészeti értékük miatt fontosak az ember számára.

A világörökség embléma is a kulturális és a természeti helyszínek, illetve a kultúra és a természet szoros kapcsolatát szimbolizálja.

▲ Kulturális és természeti örökség

Az *Egyezmény* a kulturális örökséget az 1. cikkelyben, a természeti örökséget a 2. cikkelyben definiálja.

Világörökség
Egyezmény

54

Nepáli ASP drákok
Bajrayogini templom
lépcsőit söprik.
© UNESCO

A városok kulturális örökségének valódi őrei az ott élő polgárok. Hogy hol találjuk őket? Mindenütt - de célszerű a keresést az iskolában kezdeni. Az UNESCO hálózatot újra mozgósítani lehetne, az UNESCO Asszociált Iskolák Hálózatának (az ASPnet-nek) több ezer, a nemzetközi együttműködésnek elkötelezett iskolája van.

Ase Kleveland, norvég kulturális miniszter (1995)

Világörökség és
identitás

▲ Kultúrtájak

1992 óta a Világörökség Bizottság a kultúra és a természet közti rendkívüli kölcsönhatást kultúrtájként ismeri el.

Azóta olyan kultúrtájak kerültek fel a Világörökségi Listára, mint a Tongariro Nemzeti Park Új-Zélandon, az Uluru-Kata Tjuta Nemzeti Park Ausztráliában, a Fülöp-szigeteki Kordillerák rizsföldjei, a portugáliai Sintra kultúrtája, a Cseh Köztársaság területén található Lednice-Valtice, az ausztriai Hallstatt-Dachstein/Salzkammergut kultúrtáj, a francia-spanyolországi Pyrénées-Mont Perdu, az olaszországi Costiera Amalfitana és Portovenere, Cinque Terre meg a Szigetek (Palmaria, Tino és Tinetto), valamint a svédországi Dél-Öland mezőgazdasági tája. A világörökség kultúrtájaival kapcsolatban további információt az UNESCO Világörökség Központtól vagy annak honlapjáról kaphatunk.

Fontos címek

Kultúrtáj: Sintra,
Portugália.
© UNESCO

A világörökség megővésének folyamata

A világörökség megővése hosszú folyamat, amely számos fontos mozzanatból áll. Ennek a folyamatnak az elején az egyes országok elkötelezik magukat a világörökség megővése mellett, oly módon, hogy csatlakoznak az Egyezményhez, majd helyszíneket terjesztenek fel a Világörökségi Listára. Az alábbi képek a felterjesztési folyamatot szemléltetik.

1 Egy ország az által válik Részes Állammá, hogy aláírja a Világörökség Egyezményt és kötelezettséget vállal a kulturális és természeti örökség védelmére.

2 A Részes Állam előzetes listát készít a területén található olyan kulturális és természeti örökségi helyszínekről, amelyeket kiemelkedő egyetemes értékűnek ítél.

3 A Részes Állam kiválasztja a Várományosi Listáról azokat a helyszíneket, amelyeket a Világörökségi Listára felterjesztenek.

4 A kitöltött nevezési nyomtatványt elküldik az UNESCO Világörökség Központba

5 Az UNESCO Világörökség Központ ellenőrzi, hogy nem hiányos-e a felterjesztés, majd elküldi az IUCN-nek és/vagy az ICOMOS-nak elbírálásra

6 Szakértők látogatnak a helyszínekre, hogy felmérjék azok védelmét és kezelését

7 Az ICOMOS és/vagy az IUCN elbírálja a felterjesztést a kulturális és természeti kritériumok alapján

56

8 Az ICOMOS és/vagy az IUCN bírálati jelentést készít

9 A Világörökség Hivatal hét tagja áttekinti a felterjesztéseket és elbírálásokat, majd ajánlásokat nyújt be a Bizottság számára

10 A 21-tagú Világörökség Bizottság végső döntése: elfogadják, elhalasztják vagy elutasítják a helyszín Listára való felvételét.

▲ A Világörökségi Lista - kiemelkedő egyetemes értékű helyszínek

A Világörökség Egyezmény aláírásával egy ország Részes Állammá válik és kötelezettséget vállal arra, hogy a területén fekvő kulturális és természeti örökséget megóvja és átadja a következő generációknak.

Amint egy ország aláírta az Egyezményt, megkezdődhet a határain belül található helyszínek Világörökségi Listára történő felterjesztésének a folyamata. Egy helyszín felterjesztését kezdeményezheti egy helyi lakosokból álló csoport is, de a felterjesztést a hivatalos kormányzerveken keresztül kell az UNESCO-hoz eljuttatni. Egy Részes Államnak először azt kell eldöntenie, hogy mely helyszíneket terjeszti fel. Ezt a kiválasztási folyamatot meghatározzák is szokták nevezni. Az Egyezmény felkéri a Részes Államokat, hogy készítsenek "leltárt" az általuk kiemelkedő egyetemes értékű kulturális és természeti helyszíneikről. Ezt követően a Részes Állam az UNESCO Világörökség Központnak benyújtja a Várományosi Listát azokról a helyszínekről, amelyeket lehetséges világörökségi helyszíneknek ítélni.

Amikor egy Részes Állam elhatározza, hogy felterjeszt egy helyszínt, akkor ki kell töltenie egy speciális nevezési nyomtatványt. A Részes Államnak meg kell indokolnia, miért olyan jelentős ez a helyszín, hogy a Világörökségi Listára kerüljön. Ehhez a Világörökség Bizottság által meghatározott kiválasztási kritériumokat kell alkalmaznia, továbbá azt is igazolnia kell, hogy a helyszínt megfelelően védik és kezelik. Ezen felül be kell nyújtania egy elemzést, amely a helyszínek más, azonos jellegű helyszínekkel való összehasonlítását tartalmazza. Az ICOMOS és/vagy az IUCN elbírálja a felterjesztéseket, és ajánlásokat tesz a Világörökség Bizottságnak, amely meghozza a végső döntést a Világörökségi Listára felveendő helyszínekről.

2004. novemberében 134 ország 788 helyszíne szerepel a Világörökségi Listán, ebből 611 kulturális, 154 természeti helyszín és 23 vegyes (kulturális és természeti) helyszín.

▲ Globális stratégia egy reprezentatív és kiegyensúlyozott Világörökségi Listáért

A Világörökség Bizottság komoly erőfeszítéseket tesz annak érdekében, hogy biztosítsa a világörökségi helyszínek megfelelő regionális eloszlását - Afrikában, az arab országokban, Ázsiában és a csendes-óceáni térségben, valamint Európában, Észak-Amerikában, Latin-Amerikában és a Karib-szigeteken. 1994-ben a Világörökség Bizottság úgy határozott, hogy külön figyelmet fordít a Világörökségi Lista regionális, kulturális és természeti sokféleségének biztosítására; ennek érdekében elfogadta a "globális stratégiát egy reprezentatív és kiegyensúlyozott Világörökségi Listáért".

El fogom mondani másoknak is, amit e percben érzek. Úgy érzem, az emberek nem tudnak eleget az afrikai örökségről.

Mozambiki diák az Afrikai Fialok Első Világörökségi Fórumán, Viktória-vízesés, Zambia és Zimbabwe.

Feladatlap: Kulturális és természeti helyszínek felterjesztése

57

Rövid leírások

Világörökség térkép

■ 6. Feladat

EGY VILÁGÖRÖKSÉGI HELYSZÍN MÉRETARÁNYOS MAKETTJÉNEK ELKÉSZÍTÉSE

Cél: a kreatív készségek fejlesztése és egy adott világörökségi helyszín alapos megismerése

Gyakorlat

Órai vagy tanórán kívüli feladat

Több tanítási óra

Matematika, művészeti oktatás, történelem, földrajz

Fényképek honlapunkról (www.unesco.hu)

Kartonpapír, ragasztó, agyag

✓ Mutassuk meg diákjainknak a honlapunkon (www.unesco.hu) található képeket. Válasszanak ki egy vagy több világörökségi helyszínt és készítsék el méretarányos makettjét. A matematika tanár elmagyarázhatja, hogyan készíthető arányos makett. A rajztanár, esetleg egy helyi művész vagy építész tanácsot adhat a makett elkészítéséhez. A történelem tanár a történelmi hitelességben segíthet. Ha elkészültek a makettek, rendezzenek kiállítást, és hívják meg a szülőket és a közösség tagjait!

A Kínai Nagy Fal
méretarányos makettje.
© UNESCO

■ 7. Feladat

VILÁGÖRÖKSÉGI HELYSZÍNEK MEGISMERÉSE RÉGIÓNKBAN

Cél: régiókban található világörökségi helyszínek megismerése

Kutatómunka

Órai feladat

1 vagy 2 tanítási óra

Földrajz, történelem

Feladatlap:
Világörökségi helyszínek régiókban,
Világörökség térkép,
Rövid leírások

✓Használjuk a Feladatlapot - lehetőség szerint minden diák kapjon egy fénymásolt példányt.

A diákok feladata, hogy soroljanak fel tíz olyan világörökségi helyszínt, amely saját hazájuk területén vagy annak közelében található

A Ti országotok aláírta a Világörökség Egyezményt?

A Ti országotokban mely intézmények vagy hatóságok felelősek a Világörökség Egyezményben foglaltak teljesítéséért (a kulturális és a természeti örökséget illetően)?

Milyen kapcsolat van a Ti országotok és az UNESCO között? Van például hazátokban UNESCO Nemzeti Bizottság?

Feladatlap

Világörökség térkép

A Világörökség Térképen megtalálható a *Világörökség Egyezmény* Részes Államainak listája valamint látható az eddig a Világörökségi Listára felkerült 788 helyszín elhelyezkedése.

Keress tíz világörökségi helyszínt hazádban vagy annak környezetében! Írd be a nevüket és elhelyezkedésüket az alábbi táblázatba! Jelöld azt is, hogy kulturális, természeti vagy vegyes (természeti és kulturális) helyszínről van-e szó!

(A magyarországi helyszínekről részletes leírások találhatóak a mellékletben.)

Beszélgétek meg együtt a válaszokat!

Világörökség
Egyezmény

N°	A világörökségi helyszín neve	A Világörökségi Listára való felkerülés éve	Résztes Állam	A helyszín jellege (kulturális, természeti vagy vegyes)
1				
2				
3				
4				
5				
6				
7				
8				
9				
10				

A világörökségi helyszínek kiválasztásának kritériumai

Megjegyzés (a tanároknak) a világörökségi kritériumokkal kapcsolatban

A világörökség megóvásának fontos részét képezik a kritériumok, ezért azokat a világörökség-oktatás minden szakaszában szem előtt kell tartani.

A Világörökségi Lista kialakítása komoly kihívást jelent a nemzetközi közösség számára. Hogyan lehet eldönteni, hogy egy helyszín, műemlék vagy épületegyüttes a világörökség része legyen, egy másik viszont ne? Más szóval, mi adja egy kulturális vagy természeti helyszín kiemelkedő egyetemes értékét - avagy világörökségi értékét?

A Világörökség Egyezmény alkalmazásának Működési Irányelveit (*Operational Guidelines for the Implementation of the World Heritage Convention*; elérhető angolul és franciául az alábbi címen: <http://whc.unesco.org/en/guidelines>) a Világörökség Bizottság többéves munkával dolgozta ki. Az Irányelvek megfogalmazzák, hogyan lehet egy helyszínt jelölni a Világörökségi Listára, és ehhez milyen kritériumoknak kell megfelelnie.

▲ A kulturális világörökségi helyszínek kiválasztásának kritériumai

Az Irányelvek az alábbi hat kritériumot tartalmazzák a kulturális örökség körébe tartozó olyan műemlékek, épületegyüttesek és helyszínek kiválasztására, amelyek a világörökség részét képezhetik:

Tassili n'Ajjer
sziklafestményei, Algéria.
© UWIG/OPNT

A felterjesztett kulturális helyszínek:
(i) legyenek az emberi alkotószellem remekművei;

(ii) tanúsítsák egy meghatározott időszakon vagy kulturális területen belül humán értékek jelentős kölcsönhatását, az építészet, a technika, a műemlékek, a várostervezés vagy a tájkialakítás fejlődésére kifejtett hatását;

Jelling viking emlékei: a
rúnakövek és a
templom, Dánia.
© UNESCO

(iii) legyenek egyedi, de legalábbis kivételes bizonyítékai egy létező vagy már letűnt kulturális tradíciónak vagy civilizációnak;

(iv) legyenek egy épület vagy építészeti vagy technológiai együttes, vagy az emberiség történelmének egy vagy több korszakát ábrázoló táj kiemelkedő példái;

Referencia
anyagok jegyzéke

Fénykép honlapunkról
(www.unesco.hu)
Zimbabwei Nagy Nemzeti
Emlékhely, Zimbabwe

Fénykép
honlapunkról
(www.unesco.hu)
Brasília, Brazília

Laminált fénykép

a Chiquitos jezsuita missziói,
Bolívia

Laminált fénykép

Memphis és a Halottak városa,
a piramisok Gízától Dahshurig.
(Egyiptom)

(v) legyenek egy kultúrát (kultúrákat) képviselő hagyományos emberi település vagy földhasználat kiemelkedő példái - különösen, ha az visszafordíthatatlan folyamatok hatására sérülékennyé vált;

(vi) kapcsolódjanak közvetlenül vagy kézzelfoghatóan kiemelkedő egyetemes jelentőségű eseményekhez, élő hagyományokhoz, eszmékhez, vallásokhoz vagy művészeti és irodalmi művekhez. (A Bizottság úgy véli, hogy e kritérium a Listára vételt csak kivételes körülmények között, és más kulturális vagy természeti kritériumokhoz kapcsolódva teszi lehetővé.)

A kulturális örökség hitelessége, valamint annak védelme és kezelése ugyanennyire fontos.

▲ A természeti világörökségi helyszínek kiválasztásának kritériumai

A világörökségi értékkel bíró természeti örökség-helyszínek kiválasztásához az Irányelvek négy kritériumot tartalmaznak. A felterjesztett helyszínek:

Messel, fosszílialelőhely,
Németország.
© UNESCO

(i) legyenek jelentős földtörténeti korszakok kiemelkedő példái, beleértve az élet kialakulását és a felszínformákat manapság is kialakító jelentős geológiai folyamatokat, vagy jelentős geomorfológiai vagy természeti jellegzetességeket;

Belize Korallzátony
Természeti Terület, Belize.
© UNESCO

(ii) egyedülállóan mutassák be a szárazföldi, az édesvízi, a tengerparti vagy óceáni ökoszisztémák, illetve ezek állat- és növényvilága evolúciójának és fejlődésének jelentős, ma is zajló ökológiai és biológiai folyamatát;

(iii) tartalmazzanak páratlan természeti jelenségeket vagy kivételes természeti szépségű és esztétikai jelentőségű területeket;

(iv) tartalmazzák a biológiai sokféleség megővésének legjelentősebb és legértékesebb helyszíneit, ideértve a tudomány és a védelem szempontjából kiemelkedő egyetemes értékű veszélyeztetett fajok élőhelyeit.

A természeti örökség épsége, valamint annak megőrzése és kezelése szintén fontos.

Laminált fénykép

A Nagy Korallzátony, Ausztrália

Laminált fénykép

Rio Platano Bioszféra
Rezervátum, Honduras

▲ A vegyes - kulturális és természeti - világörökségi helyszínek kiválasztásának kritériumai

A vegyes (kulturális és természeti) világörökségi helyszínek egyszerre kiemelkedő természeti és kulturális értékek, ezért a Világörökségi Listára a kulturális és természeti örökségi kritériumok kombinációjaként kerülnek. Jelenleg 23 vegyes (kulturális és természeti) helyszín szerepel a Világörökségi Listán (például a perui Machu Picchu történelmi szentélye és a Lappföld Svédországban).

Rövid leírások

▲ A kritériumok alkalmazása

A kritériumokat szigorúan alkalmazzák, annak érdekében, hogy a Világörökségi Lista ne legyen túl hosszú, vagy ne váljon olyan felsorolássá, amelyen minden hely szerepel, amit az országok szeretnének felvetetni.

Világörökség és
identitás

Minden országban vannak helyi és nemzeti nevezetességek, melyek joggal kelteneik nemzeti büszkeséget, és az Egyezmény arra buzdítja őket, hogy ismerjék fel és védjék örökségüket, függetlenül attól, hogy az szerepel-e a Világörökségi Listán.

■ 8. Feladat

VILÁGÖRÖKSÉGI HELYSZÍNEK HELYMEGHATÁROZÁSA

Cél: a világörökségi helyszínek földrajzi elhelyezkedésének és típusainak megismerése

Kutatómunka

Órai feladat

Több tanítási óra

Földrajz, társadalmi ismeretek

Feladatlap: Világörökségi helyszínek helymeghatározása, Rövid leírások, Világörökség térkép, Fényképek honlapunkról (www.unesco.hu)

✓ Használjuk a Feladatlapot, lehetőleg minden diák kapjon fénymásolatot belőle!

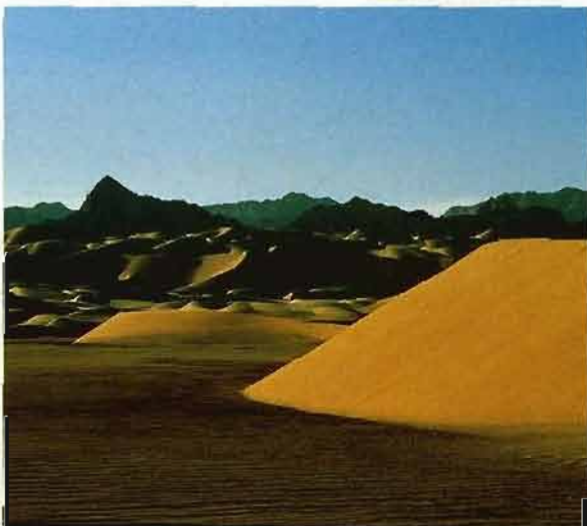
✓ A diákok párosítsák össze a mellékelt térképen található világörökségi helyszíneket (A-tól J-ig) az alább (1-10-ig) felsorolt helyszínekkel! Állapítsák meg, hogy a kulturális, a természeti vagy a vegyes kategóriába tartoznak-e!

✓ Ezután cseréljék ki Feladatlapjaikat, és ellenőrizzék egymás megoldásait! Mennyire jól teljesített az osztály? A legügyesebbek kisebb díjat kaphatnak, például Patrimonito matricát.

Két-három hét múlva ismételjék meg a feladatot, de a térképen szerepeljen még tíz helyszín! A feladat többször megismételhető.

Válaszok:

1. Chile	Rapa Nui Nemzeti Park (Húsvét-szigetek)
2. Kuba	Havanna óvárosa és erődítményei
3. Mexikó	El Vizcaino bálnavédelmi körzete
4. Ghána	Erődítmények és kastélyok (Volta. Accra torkolata, a középső és nyugati régiók)
5. Japán	Az ősi Kyoto történelmi műemlékei (Kyoto, Uji és Otsu városa)
6. Jordánia	Petra
7. Franciaország	Mont-Saint-Michel és a tengeröböl
8. Kína	Taishan-hegy
9. Tanzániai Egyesült Köztársaság	Serengeti Nemzeti Park
10. Niger	Air és a Ténéré Természetvédelmi Rezervátumok

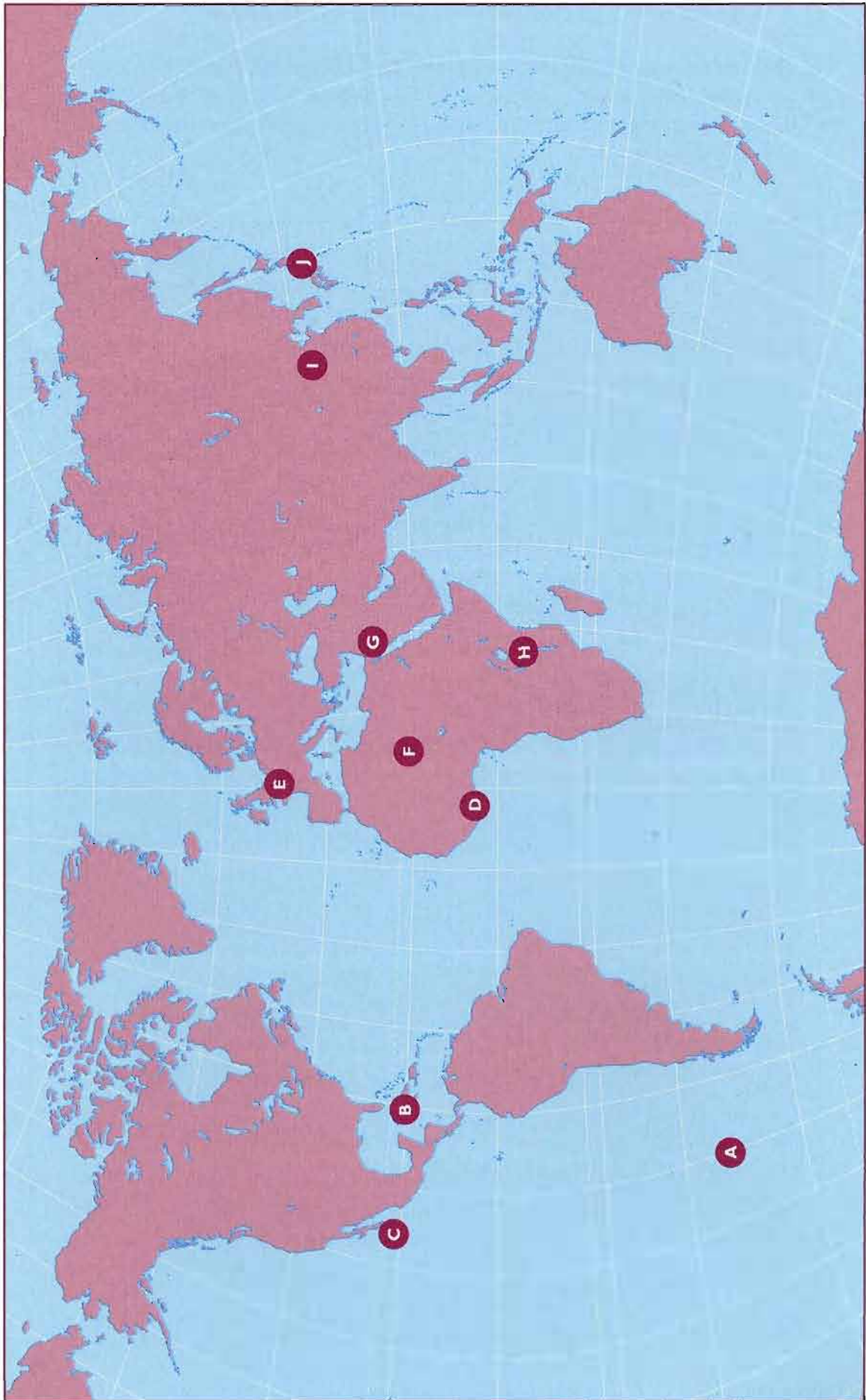
Air és a Ténéré
Természetvédelmi
Rezervátumok, Niger.
© IUCN/J. Thorsell

Feladatlap

A világtérképen tíz, a Világörökségi Listán szereplő helyszín található.

Párosítsd össze a mellékelt térképen látható világörökségi helyszíneket (A-tól J-ig) a megadott felsorolással (1-től 10-ig)! Írd be a nevüket és földrajzi fekvésüket! Állapítsd meg, hogy a kulturális, a természeti vagy a vegyes kategóriába tartoznak-e! Sok sikert!

BETŰ	Szám (1 és 10 között)	A Világörökségi helyszín neve	Részes Állam	Kategória (kulturális, természeti vagy vegyes)
A				
B				
C				
D				
E				
F				
G				
H				
I				
J				

Világörökségi helyszínek helymeghatározása

■ 9. Feladat

A VILÁGÖRÖKSÉGI KRITÉRIUMOK MEGÉRTÉSE

Cél: a Világörökségi Listára való felkerülés kritériumainak jobb megértése

Gyakorlat

Órai feladat

2 vagy több
tanítási óra

Földrajz

Feladatlap:
A világörökségi kritériumok
megértése, Világörökség
térkép, Rövid leírások

Mielőtt egy helyszín felkerülne a Világörökségi Listára, meg kell felelnie a Világörökség Bizottság által meghatározott kritériumoknak.

✓ Osszuk az osztályt kisebb csoportokra! A csoportok tanulmányozzák a Világörökség térképet és a Rövid leírásokat, majd irjanak be a Feladatlapra régióként egy helyszínt az egyes kritériumok szerint! (A Világörökségi Listán szereplő helyszínek általában több kritériumnak is megfelelnek).

✓ A vegyes helyszínekhez írják be régióként egy vagy két helyszín nevét, és az egyes helyszíneknél jelölik a kritériumokat!

✓ Beszéljék meg a válaszokat!

Rövid leírások

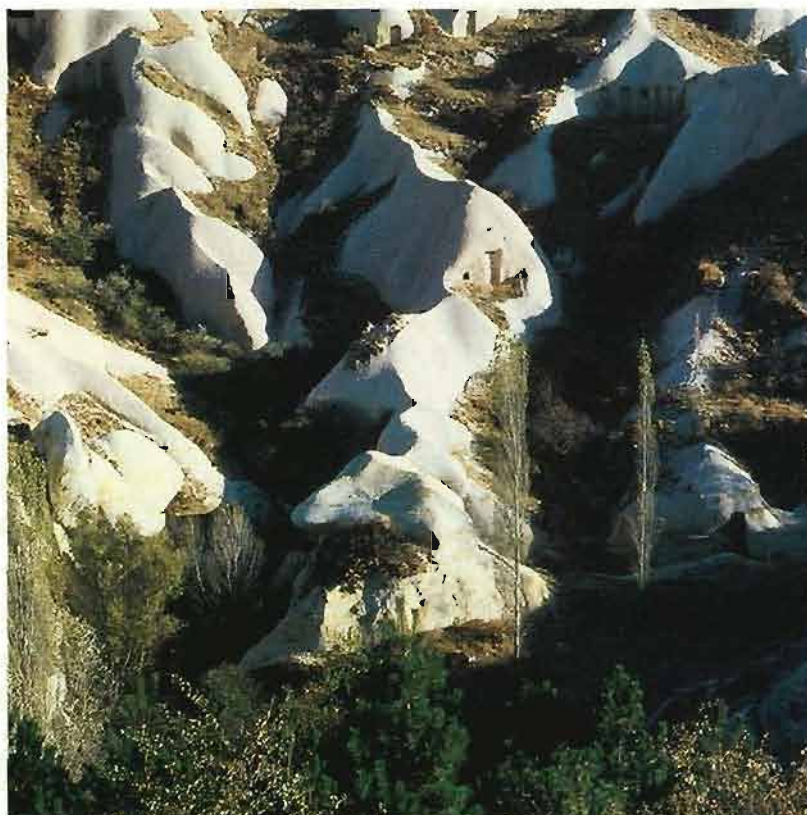
Kulturális helyszínek	(i) kritérium: az emberi alkotószellem remekműve	(ii) kritérium: értékek jelentős kölcsönhatása	(iii) kritérium: létező vagy letűnt kulturális tradíció vagy civilizáció egyedülálló bizonyítéka	(iv) kritérium: épület, vagy építészeti vagy technológiai együttes, vagy táj kiemelkedő példája	(v) kritérium: hagyományos emberi település vagy földhasználat kiemelkedő példája	(vi) kritérium: eseményekhez, élő hagyományokhoz, eszmékhez, illetve művészeti vagy irodalmi alkotásokhoz való kapcsolódás
AFRIKA						
LATIN-AMERIKA ÉS A KARIB-SZIGETEK						
ARAB ÁLLAMOK					Ghadames óvárosa (Líbia)	
ÁZSIA ÉS A CSENDES-ÓCEÁNI TÉRSÉG						
EURÓPA ÉS ÉSZK-AMERIKA						

Természeti helyszínek	(i) kritérium: fontos földtörténeti korszakok	(ii) kritérium: ökológiai és biológiai mai/aktuális/aktív/meglévő folyamatok	(iii) kritérium: páratlan természeti jelenségek vagy kivételes szépségű és esztétikai jelentőségű táj	(iv) kritérium: a biológiai sokféleség megóvása szempontjából jelentős természeti élőhelyek
AFRIKA		Manovo-Gounda St. Floris Nemzeti Park (Közép-afrikai Köztársaság)		
LATIN-AMERIKA ÉS A KARIB-SZIGETEK				
ARAB ÁLLAMOK				
ÁZSIA ÉS A CSENDES-ÓCEÁNI TÉRSÉG				
EURÓPA ÉS ÉSZK-AMERIKA				

Feladatlap

Régió	a "vegyes" helyszín neve	a természeti örökség kritériumai (i), (ii), (iii), és/vagy (iv)	a kulturális örökség kritériumai (i), (ii), (iii), (iv), (v), és/vagy (vi)
AFRIKA			
LATIN-AMERIKA ÉS A KARIB-SZIGETEK			
ARAB ÁLLAMOK			
ÁZSIA ÉS A CSENDES-ÓCEÁNI TÉRSEG			
EURÓPA ÉS ÉSZAK-AMERIKA	Göreme Nemzeti Park és a Kappadókia sziklák, Törökország	iii	i, iii, v

69

Göreme Nemzeti Park és a Kappadókia sziklák.
Törökország.
© UNESCO / D. Roger

A világörökségi kritériumok megértése

■ 10. Feladat

KULTURÁLIS ÉS TERMÉSZETI HELYSZÍNEK FELTERJESZTÉSE

Cél: a helyszínek örökségvédelmi listára vételi folyamatának megértése

Gyakorlat

Órai feladat

1 vagy több
tanítási óra

Idegen nyelv,
művészeti
oktatás

Feladatlap: Kulturális és
természeti helyszínek jelölése,
Irányelvek

- ✓ A Feladatlap és az Irányelvek segítségével készítsük el egy osztállyal egy helyi vagy regionális örökség felterjesztését a nemzeti örökség listára!
- ✓ Alkossanak a tanulók kisebb csoportokat! Minden csoport terjesszen fel egy-egy helyszínt!
- ✓ A felterjesztett helyszíneket bemutató képeket kitehetik a falra vagy beragaszthatják egy füzetbe. Küldjenek egy ilyen füzetet a helyi vagy regionális hatóságoknak a diákok üdvözlétével! Mellékelhetik a Világörökség Nemzeti Bizottság véleményezését is.

10. Feladat

Irányelvek a diákok számára

Egy hazánkban található helyszín felterjesztése a nemzeti örökség listára, leltárba vagy jegyzékbe

Hazánk elhatározta, hogy listát készít a nemzeti kulturális és természeti helyszínekről. Az osztályodat kérték fel, hogy készítse el egy vagy több helyi kulturális és/vagy természeti helyszín listára való felterjesztését. E feladat elvégzéséhez órai és tanórán kívüli munkára is szükség van (például a helyszínek meglátogatására).

Irányelvek a felterjesztés elkészítéséhez

Használd a mellékelt nyomtatványt, és vedd figyelembe a következőket:

A leírásnak tartalmaznia kell:

- a helyszín leírását, főbb sajátosságainak és jellegzetességeinek felsorolásával (pl. természeti helyszín esetében madár-, állat- és fajok, kulturális esetében épületek, régészeti jellemzők);
- a helyszín történetét;
- térképeket;
- fényképeket (csatolni kell);
- egy rövid szakirodalom-jegyzéket, amely felsorolja a helyszínnel kapcsolatos információk forrásait.

A nemzeti természeti és kulturális örökségi listára vétel indoklása tartalmazza, hogy:

- miért tekinthető a helyszín nemzeti jelentőségűnek. Amennyiben hazánkban létezik kritériumrendszer annak eldöntésére, hogy egy helyszín nemzeti jelentőségű-e, használd a kritériumokat!

A helyszín megóvása részbe írd be,

- ki felelős a helyszíniért: maguk a helyiek gondoskodnak megóvásáról, vagy egy helyi, regionális, illetve országos szervezet. Vajon a helyszínről gondoskodó emberek képesek azt megóvni? Van-e elég pénzük és szakértelmük hozzá? Létezik-e törvény a helyszín védelmére?

A más hasonló helyszínekkel való összehasonlítás tartalmazza

- más, a hazánkban vagy régióinkban található, hasonló kategóriába tartozó helyszín adatait;
- a helyszín jelenlegi állapotának értékelését, más hasonló helyszínekkel összehasonlítva.

Fennáll-e a veszély, hogy a helyszín állapota annyira leromlik, hogy már nem lehet megmenteni? Például, egy természeti helyszín esetében tedd fel a kérdést, fennáll-e a veszély, hogy növény- vagy állatfajok pusztulnak ki?

Feladatlap

Ország (ahol a helyszín található):

A felterjesztés készítőinek neve:

Dátum :

A helyszín neve:

A helyszín földrajzi fekvése:

A helyszín leírása:

Nemzeti kulturális és természeti örökségi listára vétel indoklása:

Milyen kritériumoknak felelt meg:

A helyszín megóvása:

Összehasonlítás más hasonló helyszínekkel:

A Világörökség Bizottság és az UNESCO Világörökség Központ

A Világörökség Bizottság munka közben.
© R. Milne

A Világörökség Bizottság dönti el azt, hogy mely helyszínek kerüljenek fel a Világörökségi Listára.

Az évente egyszer ülésező Világörökség Bizottságnak négy fontos feladata van:

- A Világörökségi Listára kerülő kulturális és természeti helyszínek kiválasztásával meghatározza a világörökséget. A Bizottságnak ebben segítségére van az ICOMOS és az IUCN, mely szervezetek alapos vizsgálat alá vetik a különböző Részes Államok felterjesztéseit, és értékelő jelentést készítenek az egyes felterjesztésekről. A Kulturális Értékek Megóvását és Helyreállítását Felügyelő Nemzetközi Központ (International Centre for the Study of the Preservation and Restoration of Cultural Property, ICCROM) tanácsaival szintén segíti a Bizottságot (pl. kulturális örökséggel kapcsolatos képzéssel és örökség-megóvási módszerekkel).
- Tanulmányozza a világörökségi helyszínek megóvásáról szóló jelentéseket, és amennyiben egy helyszínt nem megfelelő módon védenek és kezelnek, felkéri a Részes Államokat a megfelelő intézkedések megtételére.
- Az érintett Részes Állammal folytatott megbeszélést követően dönt arról, hogy egy adott veszélyeztetett helyszín felkerüljön-e a Veszélyeztetett Világörökségi Listára.
- Kezeli a Világörökség Alapot és dönt a különböző országok által örökségük megóvásához kért technikai és pénzügyi támogatás elosztásáról.

Az Egyezmény végrehajtásával foglalkozó Titkárságot az UNESCO biztosítja, neve UNESCO Világörökség Központ. A Központ segítséget nyújt a Részes Államoknak az Egyezmény mindennapi alkalmazásában, javaslatokat ad a Világörökség Bizottságnak, és végrehajtja azok határozatait.

■ 11. Feladat

A VILÁGÖRÖKSÉG NEMZETI BIZOTTSÁG ÜLÉSE

Cél: az örökségi helyszínek felterjesztési folyamatának megértése

Szerepjáték

Órai feladat

Tanórán kívüli feladat

Több tanítási óra

Magyar és idegen nyelv, földrajz, társadalomtudományok

E feladatban a diákok a Világörökség Nemzeti Bizottsága tagjainak szerepébe helyezkednek. A Bizottság az osztály által felterjesztett helyi és regionális helyszíneket vizsgálja, hogy eldöntse, indokolt-e azok megóvása.

✓ Válasszanak egy elnököt, két alelnököt és egy jelentéstevőt! Figyeljünk a fiúk és lányok kiegyensúlyozott arányára! Ezek a diákok fogják előkészíteni és lefolytatni vitát.

✓ Az osztály többi tanulója alkosson csoportokat. Az egyes csoportok egy-egy helyszínt fognak tanulmányozni, majd ajánlást tesznek a Bizottságnak: részeseüljön-e védelemben a helyszín, és felkerüljön-e a nemzeti örökségvédelmi listára.

✓ Tanulmányozzák a felterjesztési nyomtatványt és elemezzék a következőket:

- A szóban forgó helyszín helyi, regionális, nemzeti vagy nemzetközi érték?
- Kellően óvták-e a helyszínt?
- Van-e megfelelő jogi védelem?
- Vannak-e megfelelő örökségvédelmi és kezelési tervek?
- Megkérdezték-e a helyi lakosokat, hogy egyetértenek-e a helyszín felterjesztésével?

✓ A csoportok nyílt vitában számoljanak be értékelésükről! Döntsék el, hogy mely helyszínek képviselnek nemzeti értéket! A diákok döntsék el szavazással, mely helyszíneknek kellene a nemzeti örökség listájára kerülniük! Majd a tanár kérdezze meg őket, hogy ezek közül van-e olyan helyszín, amely felkerülhetne a Világörökségi Listára is!

11. Feladat

■ 12. Feladat

A KOLUMBIAI SANTA CRUZ DE MOMPOX TÖRTÉNELMI KÖZPONTJA

Cél: a Világörökségi Listára való felterjesztési folyamat lépéseinek jobb megértése

Kirándulás

Órai munka

Több tanítási óra

Történelem, földrajz

Fényképek a honlapunkról, Rövid leírások, Világörökség térkép

Hogy a diákok jobban megértsék a Világörökségi Listára felterjesztés és felvétel lépéseit, vizsgáljunk meg egy konkrét esetet: a Kolumbia által 1994-ben felterjesztett és 1995-ben a Listára került *helyszínt*.

✓ Adjuk meg a tanulóknak a következő információkat:

A helyszín Világörökségi Listára vételének indoklása

Latin-Amerikában a spanyol gyarmatosítás alatt számos egyedi művészeti alkotás jött létre. Mompox egyedi, mert egy olyan várostípust példáz, amellyel a térségben sehol másutt nem találkozunk.

A kulturális örökség kategóriájába sorolható (lásd az Egyezmény I. cikkelyét): épületcsoport.

Története

Mompox városát 1540-ben alapította Cartagena kormányzója, Juan de Santa Cruz, akiről a város a nevét is kapta. A város a Magdalena folyó partjain épült és igen fontos kereskedelmi és stratégiai központ volt. Itt találkozott több szárazföldi útvonal is, Cartagena kikötőjével pedig a folyami közlekedés kötötte össze a szárazföld belsejét. Mompox növekedését elősegítette, hogy megjelent a városban a gyarmatosító uralkodó osztály, melynek tagjai előjogokkal rendelkeztek: földbirtokot kaptak, és indiánokat dolgoztathattak földjeiken, gyakorlatilag rabszolgaként. Az indiánokat megfosztották földjüktől és kis rezervátumokba kényszerítették. Ez, valamint a szokatlan éghajlati és földrajzi körülmények megnehezítették a mezőgazdasági gazdálkodást. Ennek eredményeképp Mompoxban nem alakult ki szilárd társadalmi-gazdasági bázis, így csak lassan fejlődött. Ez a helyzet vonzotta a nemkívánatos elemeket, akik számára a csempészés igen kifizetődőnek bizonyult. A gyarmati időszakban való növekedés a viszonylag kis számú tehetős polgárságnak volt köszönhető, akiknek vagyona a gazdálkodásból és a kereskedeleméből származott. Többen közülük Cartagenából jöttek Mompoxba, iparosokat és kézműveseket hozva magukkal luxus igényeik kielégítésére. Az uralkodó osztály másik elemét a papok és vallási rendek tagjai képezték.

Kezelés és védelem

Jogi helyzet: A tulajdonjogon magánszemélyek, intézmények, a római katolikus egyház és a helyi kormányzatok osztoztak. A történelmi jelentőségű városközpontot Nemzeti Műemlékké nyilvánították, és 1970 óta a városra különleges építési rendszabályok vonatkoznak.

Kezelés: A történelmi városközpontra vonatkozóan nem készült külön kezelési terv. A város szigorú építési szabályzata és előírásai hatékony kezelést jelentenek.

Megóvás és eredetiség

Megóvás: Az utóbbi évtizedekben számottevő helyreállítási és megóvási munkát végeztek. A történelmi városközpont nagyjából jó állapotban van. A magántulajdonosok roppant büszkék ingatlanjaikra, amelyek jó állapotáról a kormány beavatkozása nélkül is gondoskodnak.

Eredetiség (történelmi autentikusság): Az a tény, hogy a XIX. században Mompox sokat veszített gazdasági befolyásából, azzal járt, hogy megmenekült a történelmi városközpont újjáépítésére irányuló nyomástól - ami az ilyen típusú latin-amerikai városokra nehezedett. Májig megmaradt az eredeti utcakép és az épületek anyaga. A városközpont tehát mind formáit, mind anyagait tekintve, nagymértékben eredeti.

Az ICOMOS értékelése

Az ICOMOS 1995 februárjában ellátogatott Mompoxba, majd a Világörökség Bizottságnak a város Világörökségi Listára való felvételét ajánlotta a kulturális örökség (iv) és (v) kritériuma alapján.

Az ICOMOS több ajánlást is tett a kolumbiai hatóságoknak a Mompox megóvásával kapcsolatos jövőbeli teendőket illetően. A javaslatok a Világörökség Bizottságra hivatkoztak, és az épületek külső színeinek helyreállítására, az új piactér eltávolítására és az újabb épületek lebontására, valamint a meglévő piac épületének csónakkikötővé, illetve idegenforgalmi információs központtá alakítására, a folyópart tisztítási munkálataira, a történelmi városközpont utcáinak egységes burkolására, részletes idegenforgalmi terv kidolgozására és a Világörökségre felterjesztett terület északi határának módosítására vonatkoztak.

A kolumbiai hatóságok még a Világörökség Bizottság Vezetőségének 1995. júliusi ülését megelőzően biztosították az ICOMOS-t afelől, hogy mindezen szempontokat figyelembe veszik Mompox megóvása során.

Santa Cruz de Mompox
történelmi központja,
Kolumbia
© H. van Hooff

A Világörökség Bizottság Vezetőségének ülése, 1995. július

A ICOMOS tájékoztatta a Vezetőséget, miszerint a kolumbiai hatóságok új tervezetet nyújtottak be, amelyben a felterjesztett terület határait az ICOMOS ajánlásainak megfelelően módosították. A Vezetőség úgy határozott, hogy a kulturális örökség javasolt kritériumai alapján ajánlja Santa Cruz de Mompox történelmi központjának felvételét a Világörökségi Listára.

A Világörökség Bizottság ülése, 1995. december

A Bizottság megállapította, hogy Santa Cruz de Mompox történelmi központja a spanyol gyarmatosításnak egy jelentős folyóparton kialakított, fontos stratégiai és kereskedelmi szerepet betöltő, épségét jelentős mértékben a mai napig megőrző kiemelkedő példája. A Világörökség Bizottság úgy határozott, hogy Santa Cruz de Mompox történelmi városközpontját a Világörökségi Listára felveszi a (iv) és (v) kulturális örökségi kritériumok alapján.

A kolumbiai hatóságok, a helyszínre irányuló idegenforgalom hatástanulmánya elkészítéséhez a Világörökség Alaptól 30 ezer US dollárt kértek. A Világörökség Bizottság a kérésnek helyt adott.

Rövid időrendi összefoglalás:

1994	Kolumbia benyújtja Mompox felterjesztését az UNESCO Világörökség Központnak
1995 február	az ICOMOS értékelése
1995 július	a Világörökség Bizottság Vezetősége elbírálja a felterjesztést
1995 december	a kulturális örökség (iv) és (v) kritériuma alapján a Világörökség Bizottság felveszi Mompox városát a Világörökségi Listára.
- A Bizottság megadta a 30 ezer US dollárt a tanulmányra.

Beszélje meg diákjaival ennek a helyszínnek a felterjesztéssel és a Világörökségi Listára való felkerüléssel kapcsolatos lépéseit! A diákokkal válasszanak ki egy helyszínt a településen vagy az országban, amely kiemelkedő és egyetemés jelentőségű lehet. A diákok javasoljanak egy akciótervet, hogy a helyszín a Világörökségi Listára kerülhessen!

Összegzés

Az Előzetes Lista elkészítése után a Részes Államok helyszíneket terjesztenek a Világörökségi Listára úgy, hogy kitöltött felterjesztési formanyomtatványt küldenek az UNESCO Világörökség Központba. Az ICOMOS és/vagy az IUCN elbírálja a felterjesztéseket, és ajánlásokat ad. A Világörökség Bizottság szigorú szempontok alapján hozza meg a végső döntést, hogy mely helyszínek kerüljenek a Listára. Ezen kívül követelmény még, hogy a helyszínek kellően védettek legyenek, a kulturális helyszínek eredetiek, a természeti helyszínek pedig épek legyenek.

A világörökségi helyszínek állagmegóvásának ellenőrzése

A világörökség megóvása folyamatos munka. Az *Egyezmény* Részes Államai, az IUCN és az ICOMOS rendszeresen jelentéseket készítenek a Világörökség Bizottságnak a világörökségi helyszínek állagmegóvásáról és a megtett intézkedésekről. A jelentésekben szerepel továbbá a kulturális és természeti örökségnek és megóvásának köztudatban való tudatosítása.

A Részes Államok nagyon komolyan veszik felelősségüket. Ha egy ország nem teljesíti az *Egyezmény*ben foglalt kötelezettségeit és egy, a Világörökségi Listán szereplő helyszín súlyos károsodást szenved, azt kockáztatja, hogy törlik a Listáról. Az *Egyezmény*nek erre tehát egyértelmű szankciói vannak. Eddig még soha nem fordult elő, hogy egy helyszínt töröltek volna a Listáról.

Amikor az UNESCO-t riasztják egy világörökségi helyszínt fenyegető lehetséges veszélyre, és a riasztás indokolt, a veszély komoly, a helyszín felkerül a *Veszélyeztetett Helyszínek Listájára*. E lista célja, hogy felhívja a világ figyelmét azokra a természet vagy ember által előidézett körülményekre, amelyek azokat a jellegzetességeket fenyegetik, amelyek miatt a helyszín a Világörökségi Listára eredetileg került. A *Veszélyeztetett Helyszínek* különleges megóvásra és sürgősségi beavatkozásokra jogosultak.

Az érintett Részes Állam hivatalos kérése nélkül a *Veszélyeztetett Világörökségi Listára* csak kivételesen és sürgős esetben kerül egy helyszín, például háború kitörésekor (ez történt Dubrovnik esetében 1991-ben).

▲ A Veszélyeztetett Világörökségi Lista

A *Veszélyeztetett Világörökségi Listára* való felvétel célja, hogy a világ figyelmét és a sürgős megóvási műveleteket akkor irányítsa a helyszínre, amikor azok az értékek vannak veszélyben, amelyek miatt a helyszín eredetileg a Világörökségi Listára került.

A Veszélyeztetett Világörökségi Lista

A Világörökség Bizottság az Egyezmény 11. 4. cikkelyével összhangban az alábbi 35 helyszínt vette fel a Veszélyeztetett Helyszínek Listájára. (2004. júliusi adatok; az aktuális listát megtalálja a <http://www.vilagorokseg.hu/menu1-7.html> illetve a <http://whc.unesco.org/pg.cfm?cid=86> címeken) :

Afganisztán

Albánia
Algéria
Amerikai Egyesült Államok
Azerbajdzsán
Benin
Ecuador
Egyiptom
Elefántcsontpart
Etiópia
Fülöp-szigetek
Guinea
Honduras
India

Irak
Jemen
Jeruzsálem
Kongói Demokratikus Köztársaság

Közép-afrikai Köztársaság
Mali

Nepál
Németország
Niger
Pakisztán
Peru
Szenegál
Tanzánia
Tunézia
Uganda

Bamiyan völgy kultúrája és régészeti emlékei
Jam minaretje és régészeti emlékei
Butrinti (romváros)
Tipasa
Everglades Nemzeti Park
Baku városfallal körülvett része
Királyi paloták Abomeyben
Sangay Nemzeti Park
Abu Mena (korai keresztény műemlékei)
Comoé Nemzeti Park
Simen Nemzeti Park
A Fülöp-szigeteki Kordillerák rizsteraszai
A Nimba-hegy Természeti Rezervátum
Rio Platano Bioszféra Rezervátum
Manas Vadvédelmi Terület
Hampi Műemlékegyüttese
Ashur /Qal'at Sherqat /
Zabid történelmi városrésze
Jeruzsálem óvárosa és városfala
Virunga Nemzeti Park
Garamba Nemzeti Park
Kahuzi-Biega Nemzeti Park
Okapi Vadrezervátum
Salonga Nemzeti Park
Manovo-Gounda St. Floris Nemzeti Park
Timbuktu (mecsetjei, mauzóleumai, templomai)
Katmandu völgy
Kölni székesegyház
Air és Tenére Természeti Rezervátumok
Lahore erődje és a Shalamar-kertek
Chan Chan régészeti körzete
Djoudj Nemzeti Madárrezervátum
Kilwa Kisiwani és Songo Mnara romjai
Ichkeul Nemzeti Park
Ruwenzori-hegység Nemzeti Park

Az Egyesült Államokban található Yellowstone jól példázza, hogy a Veszélyeztetett Világörökségi Listára vétel hogyan irányította a nemzeti és nemzetközi figyelmet a Park sürgős védelmének szükségességére, akkor, amikor

Yellowstone fokozottan veszélyeztetetté vált (például az idegenforgalom és a Park szomszédságában lévő potenciális bányászati tevékenység miatt).

13. Feladat

Virunga Nemzeti Park, Kongói Demokratikus Köztársaság.
© UNESCO / INCAFO / G. Grande

■ 13. Feladat

YELLOWSTONE, AMERIKAI EGYESÜLT ÁLLAMOK

Cél: Annak megértése, miért és hogyan kerül egy világörökségi helyszín a Veszélyeztetett Világörökségi Listára

Kirándulás

Órai feladat

Több tanítási óra

Nyelv, földrajz, természet-tudomány

Fényképek honlapunkról, Rövid leírások, Világörökség térkép

Tájékoztassa a tanulókat az alábbiakról:

Időrendi sorrend

1973 Az Egyesült Államok elsőként ratifikálta a *Világörökség Egyezményt*

1978 Yellowstone - a világ első Nemzeti Parkja - a Világörökségi Listára felvett első tizenkét helyszín között volt

1995 A Világörökség Bizottság úgy döntött, hogy Yellowstone-t felveszi a Veszélyeztetett Világörökségi Listára

2003 A Világörökség Bizottság Yellowstone-t levette a Veszélyeztetett Világörökségi Listáról

Yellowstone világörökségi értékei

A hatalmas kiterjedésű Yellowstone Nemzeti Park Wyoming állam északnyugati csücskében fekszik, de átnyúlik a szomszédos Montana és Idaho államok területére is. A Park legnagyobb része vulkanikus fennsík, kisebb területen üledékes kőzetekből álló sziklák találhatók. Számos gyönyörű kanyon, vízesés és szurdok teszi különlegessé. A folyamatos vulkáni tevékenységnek köszönhetően 10 000 gejzírje és melegvízforrása van, a vízbőség miatt növény- és állatvilága gazdag és változatos. A Park központi része a Föld legnagyobb vulkánkrátere, mely százszor nagyobb az indonéziai Krakatau vulkánénál. A legrégebb sziklák 2,7 milliárd éve keletkeztek, míg a legfiatalabbak még ma is alakulóban vannak. A kráteren belül huszonhét fosszilis erdő terül el.

Veszélyeztetett fajok

A Park ökoszisztémája tökéletes környezetet biztosít olyan veszélyeztetett fajok számára, mint a grizzly medve, a puma, a fehérfejű rétisas és egy még megmaradt farkasfalka.

Yellowstone,
Amerikai Egyesült
Államok.
© UNESCO

A Yellowstone-t fenyegető veszélyek

1995 februárjában az UNESCO Világörökség Központ több különböző, a Parkot fenyegető veszélyről értesült. A legnagyobb aggodalmat egy bánya üzemeltetésének terve váltotta ki, de komoly fenyegetést jelentett az erdőirtás, az idegenforgalmi és a vadvédelmi célkitűzések.

A Világörökség Bizottság Vezetőségének 19. ülése, 1995. július

Az UNESCO Központban tartott ülésen az USA - Részben Állam levelet adott át, amelyben a Yellowstone-nal kapcsolatos lehetséges veszélyek miatti aggodalmát fejezte

ki és felkérte a Világörökség Bizottság és az IUCN képviselőit, hogy küldjenek megfigyelőket a Parkba. Az Egyesült Államok ezen kívül azt is indítványozta a Világörökség Bizottságnak, hogy vegye fontolóra a helyszínek a Veszélyeztetett Világörökségi Listára vételét.

Többen szót emeltek a Yellowstone közelében tervezett bánya ellen.

A tervezett bánya valóságos "csapás", amely "az amerikai nemzeti parkok legfényesebb ékkövét fenyegeti."

New York Times

Nincs az a nyereség, amely kárpótolhatna a Yellowstone-ban okozott maradandó károkért.

Bill Clinton, az Amerikai Egyesült Államok elnöke

E különleges hely gazdáiként, az amerikaiaknak kötelességük azt megvédeni, nem csak saját állampolgáraink, hanem a világ valamennyi polgára, és nem csak a mai, hanem a következő generációk számára is.

A Nemzeti Parkok Védelméért Társaság (National Parks and Conservation Association), 1995. szeptember

Közös monitoring szemle, 1995. szeptember

A közös monitoring szemlére 1995 szeptemberében került sor. A szemle ideje alatt nyilvános vitákat tartottak és számos szakmai beszámolót is meghallgattak az ipar, a kormány, illetve a környezetvédelmi csoportok részéről.

A Világörökség Bizottság 19. ülése, 1995. december

Az érintett Részleges Állam és az IUCN a Világörökség Bizottság 1995 decemberében tartott ülésén számolt be a megfigyelés eredményeiről. A nagyszabású bányászati tervek, a csővezetékek szivárgásából eredő vízszennyezés, a hulladéklerakás, az útépitések és az idegenforgalom bizonyos állatfajok populációjának, köztük a pisztráng egy ritka fajának csökkenése, továbbá a bölénypopulációnak a brucellosis kórokozójával való megfertőződése a helyszínt fenyegető veszély súlyosságára utal.

Hosszas, a létező és a lehetséges veszélyekből kiinduló tárgyalások után, a Világörökség Bizottság úgy határozott, hogy felveszi Yellowstone-t a Veszélyeztetett Világörökségi Listára.

Az Egyesült Államok elnökének közleménye, 1996. szeptember

Az elnök nyilvánosságra hozta a bányászati kérdés kielégítő megoldása érdekében tett törekvéseit.

A Világörökség Bizottság 20. ülése, 1996. december

Az ülésen az Egyesült Államok delegátusa arról számolt be, hogy jelentős előrelépés történt Yellowstone megóvása érdekében.

Hogyan tovább?

Yellowstone világörökségi helyszín megóvásának biztosítására a Bizottság rendszeres beszámolókat kért a környezetvédelmi hatástanulmányok eredményeiről és a megóvási intézkedésekről. Ezáltal a Bizottság figyelemmel tudta kísérni a helyszín állapotát. 2003-ban elérkezett az idő, amikor a Bizottság kielégítőnek találja a Yellowstone megóvása érdekében tett intézkedéseket, és döntött arról, hogy a

Nemzeti Parkot leveszi a Veszélyeztetett Világörökségi Listáról. Azzal tehát, hogy Yellowstone felkerült a Veszélyeztetett Listára, sikerült összehangolni az amerikai nép, az elnök és a nemzetközi közösség erőfeszítéseit e jelentős nemzeti park megóvására.

Veszélyben Yellowstone.
Yellowstone,
Amerikai Egyesült Államok.
© UNESCO/M. Spier-Donati

A fenti folyamat során keletkezett jelentések, dokumentumok online is elérhetők a <http://whc.unesco.org/en/list/28> oldalon keresztül, a Veszélyeztetett Listáról való levétel döntése a <http://whc.unesco.org/archive/2003/whc03-27com-07ae.pdf> oldalon található.)

■ 14. Feladat

RÁDIÓMŰSOR KÉSZÍTÉSE A VILÁGÖRÖKSÉGRŐL

Cél: a diákok kommunikációs készségének fejlesztése a világörökség megóvása érdekében

Gyakorlat

Órai vagy tanórán kívüli feladat

Több tanítási óra

Nyelv, ének-zene

Rövid leírások, Világörökség térkép

Könyvek, CD-k, kazetták stb.

✓ A diákok alkossanak csoportokat és tervezzenek rádióműsort a világörökséggel kapcsolatban. A műsor tartalmazhat:

- vitát a diákok között egy helysín Világörökségi Listára felvételéről
- a Világörökségi Lista egyik helysín jelentőségének, elhelyezkedésének és szépségének leírását
- részleteket egy világörökségi helysínre utaló versből
- zenét és más hangfelvételeket (a természet és az állatok hangjait, harangszót, rituális párbeszédet, egyházi énekeket), melyek világörökségi helysínre idéznek.

✓ Az előadott műsorokból válasszák ki a legjobb ötleteket, és ezeket fejlesszék tovább! Osszuk meg a feladatokat a csoportok között! A diákok rögzítsék a műsort, és elküldhetik egy helyi, regionális vagy országos rádióadónak!

▲ A Világörökség Alap

Az Egyezmény egyik legjelentősebb eredménye, hogy a Világörökség Alapon keresztül nemzetközi támogatás adható a világörökség megóvási tervek finanszírozására.

Világörökség
Egyezmény

A Világörökség Alapot felhasználják különböző típusú támogatásra és technikai együttműködésre - ideértve az állagromlás okainak meghatározására vagy felszámolására irányuló szakértői tanulmányokat vagy megóvási intézkedéseket és ezek tervezését, helyi szakemberek megóvási vagy helyreállítási technikákra történő oktatására, egy nemzeti park megvédését biztosító berendezés vagy egy műemlék helyreállítására használják. Az Alap támogatja kulturális és természeti örökségi Előzetes Listák elkészítését és helyszíneknek az Előzetes Listára való felterjesztését. Az igényelt támogatás összegének és típusának függvényében a Bizottság vagy az elnök bármely Részleges Állam számára biztosíthat támogatást.

A sürgősségi megóvás és a Veszélyeztetett Világörökségi Listán szereplő helyszínek megóvásának finanszírozása elsőbbiséget élvez.

Az 1972-ben, a Világörökség Egyezmény által létrehozott Világörökség Alap bevételeinek meghatározó része a Részleges Államok kötelező tagdíjából (ez az UNESCO-nak befizetett tagdíj 1%-át teszi ki), illetve önkéntes adományokból származik.

A további bevételi források közé tartoznak a konkrét célokra adományozott pénzek és a világörökséggel kapcsolatos kiadványokból befolyó összeg.

Az évi teljes bevétel nem egészen 3,5 millió USD, ami a feladat nagyságához mérten szerény összeg.

A Világörökség Alap anyagi forrásai még mindig nem elegendőek ahhoz, hogy a Világörökség Bizottsághoz érkező valamennyi igényt ki tudják elégíteni. Az Alap ennek ellenére már számos fontos tervet finanszírozott. Több millió dollárt költött Afrika, az Ázsiai-csendes-óceáni térség, az arab országok, Latin-Amerika és a Karib-szigetek, valamint Európa kulturális és természeti helyszíneinek megóvására.

A Magyar UNESCO Bizottság a fenti célok eléréséért dolgozik Magyarországon. Anyagi eszközei szűkösek, ezért, ha Ön, intézménye, vagy diákjai adománnyal szeretnének részt venni a magyar világörökség megóvásában, kérjük, lépjen kapcsolatba a Magyar UNESCO Bizottság Titkárságával:

15. Feladat

Magyar UNESCO Bizottság Titkársága

1054 Budapest, Báthori u. 10.

Tel: (06-1) 2691723

Fax: (06-1) 3313526

E-mail: info@unesco.hu

Honlap: www.unesco.hu

A céladományként befizetett összegeket a magyar világörökség feltárására és megőrzésére használjuk fel.

Bankszámlaszám:

Magyar Államkincstár 10032000-01400623-00000000

Megjegyzés: "Világörökség"

■ 15. Feladat

A TUDATOSSÁG NÖVELÉSE

Cél: elősegíteni a szolidaritást és a diákok aktív részvételét a világörökség megóvásában

Megbeszélés

Órai és/vagy tanórán kívüli feladat

Több tanítási óra

Nyelv

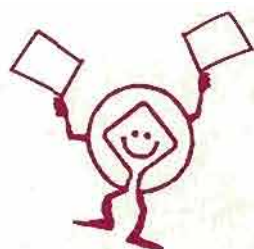
Világörökség térkép, Rövid leírások

✓ Beszéljék meg, hogy a diákok mit tehetnének azért, hogy a helyi közösségükben erősítsék a helyi, a nemzeti és a világörökség-tudatot! Gyűjtsék össze javaslataikat! Megvalósítható lenne ebből egy-két ötlet?

✓ Beszéljék meg a Világörökség Alap célját!

✓ Beszéljék meg, hogyan lehetne pénzadományokat gyűjteni a helyi vagy a világörökség megóvására!

A tananyagba illesztés lehetőségei: A Világörök- ség Egyezmény

Művészetek/ Rajz- és vizuális nevelés

Használjunk a művészettörténet tanításához fényképeket és tájékoztató anyagot a világörökségi helyszínekről!

Készítsenek a diákok méretarányos maketteket világörökségi helyszínekről!

Szervezzenek reklámkampányt, hogy a nagyközönség figyelmét felhívják a világörökségi helyszínekre és azok megóvására!

Látogassanak el világörökségi helyszínekre, és rajzolják, fessék vagy fényképezzék le azokat! Használják a világörökségi helyszíneket az építészeti stílusok tanításához!

Idegen nyelv

Olvassanak más országok természeti és kulturális örökségéről megjelent kiadványokat!

Tanulmányozzanak más országokról, azok múltjáról és jelenéről szóló információforrásként világörökségi helyszíneket!

Írjanak cikkeket a világörökségi helyszínek megóvásának szükségességéről!

Történelem

Látogassanak el különböző történelmi korszakokat bemutató világörökségi helyszínekre vagy más, örökségi helyszínekre!

Ismerjenek meg egyes világörökségi helyszíneket az adott korszak tanulmányozása révén!

Irodalom / Nyelv

Írjanak cikkeket az osztálynak, az iskolaújságnak vagy más újságoknak az Egyezményről vagy egy konkrét világörökségi helyszínről!

Készítsenek interjút örökségi helyszínek közelében élő emberekkel és kérdezzék meg, mit jelent ez számukra!

Készítsenek szórólapokat egy helyszínről!

Mutassanak be egy történelmi színdarabot!

Olvassanak olyan regényeket vagy novellákat, amelyekben egy világörökségi helyszín szerepel!

Matematika

Végezzenek felmérést egy világörökségi helyszín fizikai jellemzőiről (fajok száma, épületek mérete)!

Készítsenek grafikonokat, diagrammokat és statisztikákat a velük kapcsolatos adatokból!

Tanulmányozzák műemlékek és épületek méretét, és készítsenek méretarányos maketteket!

Vallási ismeretek

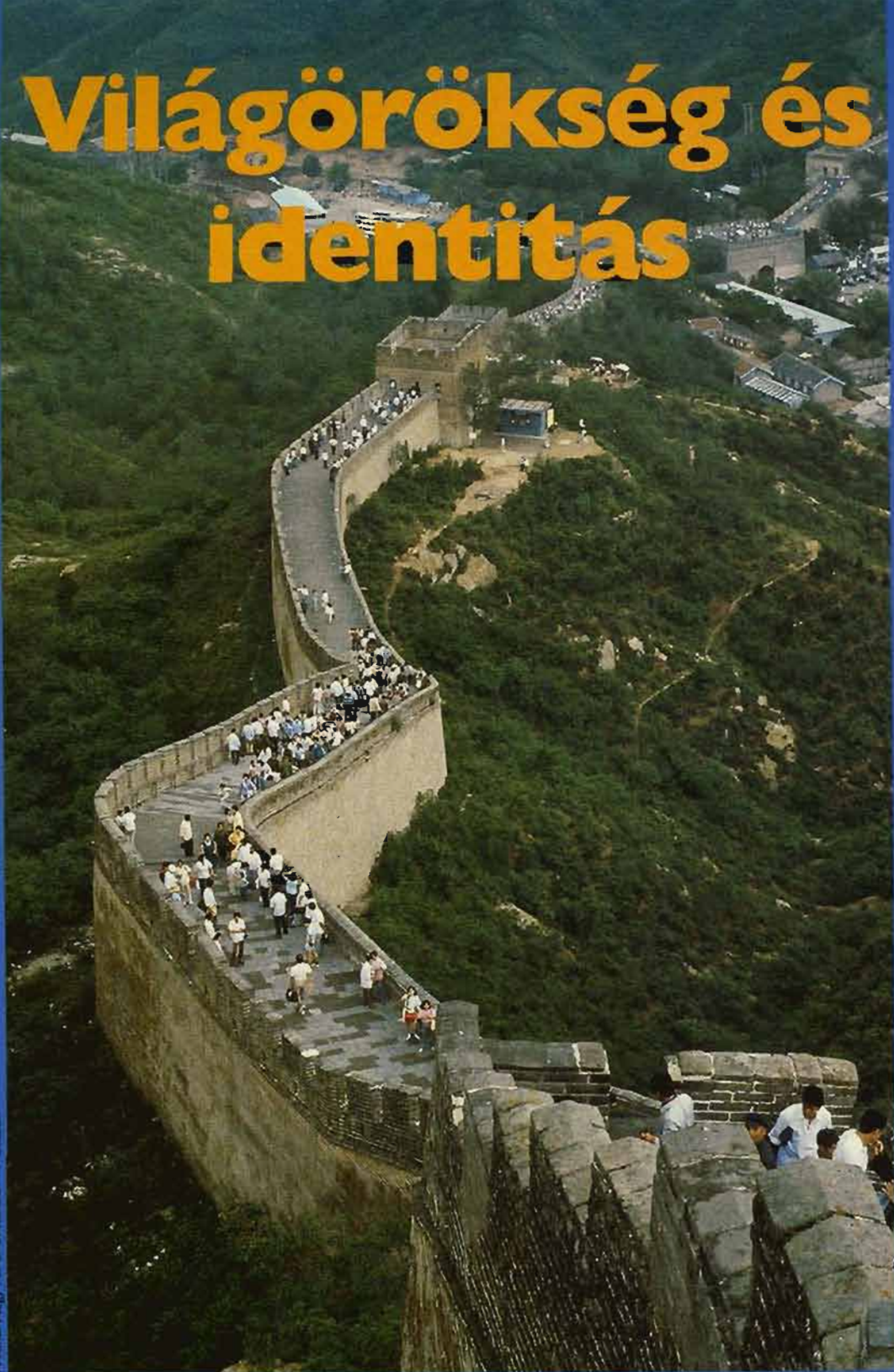
Állítsák ki a különböző vallásokhoz kapcsolódó világörökségi helyszínek képeit! (Sok helyszín fényképe megtalálható az oktatócsomagban.)

Internet

Keressék fel az Interneten az UNESCO Világörökség Központ webhelyét (<http://whc.unesco.org>) és az ASPnet webhelyét (www.unesco.org/education/asp), valamint a Magyar UNESCO Bizottság (www.unesco.hu) és a Világörökség Magyar Nemzeti Bizottság (www.vilagorokseg.hu) honlapját!

Világörökség és identitás

A Kínai Nagy Fal © UNESCO/Verenstroof

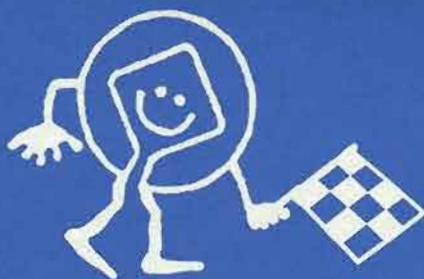
**"Nem szeretném, ha a házamat fal
venné körül, és az ablakai nem
nyílnának sehová. Fújjon csak át rajta
bármely ország kultúrájának a szele,
olyan szabadon, ahogy csak lehet. De az
ellen tiltakozom, hogy aztán valamelyik
szél elsodorjon."**

Mahatma Gandhi

Világörökség és identitás

Célkitűzések	89
Ismeretek	89
Hozzáállás	89
Készségek	89
Világörökség: az identitás alapja	90
Identitás: Ki vagyok? - Kik vagyunk?	90
16. Feladat: A név mint az identitás hordozója	91
Az identitás egy gyorsan változó világban	91
Világörökségi helyszínek és az identitás	92
17. Feladat: Világörökségi helyszínek és az identitás	93
Jellegzetes építészeti stílusok mint az identitás kifejeződései	94
18. Feladat: Jellegzetes építészeti stílusok mint az identitás kifejeződései	95
19. Feladat: Az önkormányzat dönt a város történelmi részének jövőjéről	96
20. Feladat: Különböző kultúrák kapcsolatainak oktatása	97
Identitás és őslakosok	97
21. Feladat: A Nagy Zimbabwe Nemzeti Emlékhely, Zimbabwe	98
22. Feladat: Az Uluru-Kata Tjuta Nemzeti Park, Ausztrália	100
A tananyagba illesztés lehetőségei	103
Világörökség és identitás	103

Célkitűzések

Ismeretek

Segítsünk a diákoknak megismerni és megérteni:

- hogyan tükrözik vissza a világörökség kulturális és természeti helyszínei a különböző kultúrákat, és hogyan testesítik meg ezek az állandóságot a gyorsan változó világban
- hogy minden kultúra egyedi, és minden kultúra az emberi civilizáció része
- a természet és a kultúra közötti, illetve a különböző kultúrák közötti kölcsönhatásokat és összefüggéseket.

Hozzáállás

Ösztönözzük a diákokat, hogy:

- értékeljék kultúrájukat, országuk történelmét és természeti környezetét
- ismerjék fel társadalmuk kiemelkedő értékeit és ezek gyökerét
- tiszteljék az összes népet és kultúrájukat, és így járuljanak hozzá a nemzetközi megértéshez és tisztelethez
- fejlesszenek ki magukban a világ kulturális és természeti öröksége iránt közös felelősséget

89

Készségek

Segítsünk a diákoknak, hogy képesek legyenek:

- eredetüket kutatni (család, ország)
- nyílt és demokratikus módon megvitatni a problémákat
- vezető szerepet vállalni a világörökség megóvásában.

Világörökség: az identitás alapja

A világörökség megértése segíthet abban, hogy jobban megértsük gyökereinket, illetve kulturális és társadalmi identitásunkat. Ha a Világörökségi Listán szereplő bármely világörökségi helyszínt közelebbről tanulmányozzuk, megértjük az azokat létrehozó (kulturális helyszínek) vagy az azokkal kölcsönhatásban élő (természeti és vegyes helyszínek, továbbá kultúrtájak) emberek és civilizációk tudását, értékeit és hitrendszerét. Ezáltal a tárgyi és a szellemi örökségről is többet tudhatunk meg.

A kulturális és természeti helyszínek alakítják ki az környezetet, mely a benne élő emberek számára pszichikai, vallási, pedagógiai és gazdasági értelemben meghatározó. Elpusztításuk vagy akár csak állapotuk romlása károsan befolyásolhatja identitásunk, nemzeteink és a Föld fátalélését. A mi felelősségünk, hogy a jövő generációinak megőrizzük ezeket a helyszíneket.

Világörökségi Eskü, Fialatok Első Világörökség Fóruma, Bergen, Norvégia

▲ Identitás: Ki vagyok? - Kik vagyunk?

Identitás:

1. a minőség vagy állapot azonossága, abszolút vagy lényegi azonosság, egység
 2. egyéniség, személyiség, önálló létezés
 3. valaki vagy valami azonosítása érzelmi, érdeklődési stb. szempontból
- Idegen szavak és kifejezések szótára, Shorter Oxford Dictionary*

Születésünktől fogva mindenkitől különbözünk a személyes megjelenésünkben, azaz genetikai és fizikai jellemzőinkben, melyeket szüleinktől és őseinktől öröklünk. Ujjlenyomatunk például személyes identitásunk kitörölhetetlen részét képezi. A vezetéknevünket (amit örököltünk) és a keresztnévünket életünk során megváltoztathatjuk, de ezek is személyiségünk lényegéhez tartoznak.

Az identitás azonban nem csak egyéni. A kérdés: "Ki vagyok én?" szorosan kapcsolódik a "Kik vagyunk mi?" kérdéshez. A "mi" itt jelenthet etnikai csoportot, nemzetet vagy hitet, amelynek tagjai vagyunk. A többi taghoz elsősorban a nyelv, a hitrendszer, a rituálék, az erkölcsi szabályok, a szokások, az ételek, a ruházat stb. köt. A nemzeti identitás rendszerint olyan szimbólumokon keresztül fejeződik ki, mint pl. a nyelv, a népviselet, a zászló, a címer vagy a himnusz.

Fialatok népviseletben a bergeni (Norvégia) Fialatok Első Világörökségi Fórumon © UNESCO

■ 16. Feladat

A NÉV MINT AZ IDENTITÁS HORDOZÓJA

Cél: személyes és családi identitásunk kutatása

Kutatómunka

Órai feladat

Tanórán kívüli feladat

2 tanítási óra és iskolán kívüli feladat

Nyelvtan

✓ Kérjük meg a diákokat, hogy szüleiük vagy rokonaik segítségével próbálják meg vezetéknevük jelentését kideríteni. Azt is kérdezzék meg, hogyan kapták keresztnévüket. Mit gondolnak a diákok a nevükről? Nevük gyakori ebben a térségben? Esetleg van valamilyen közük a régió egy fontos kulturális vagy természeti helyszínéhez? Szokatlan a nevük? Egy adott személy, mint pl. egy nagyszülő vagy más rokon emlékére adták? Talán egy történelmi személy vagy egy filmszereplő emlékére? Befolyásolja a név az ember identitását? Ha igen, ez hogyan nyilvánul meg?

▲ Az identitás egy gyorsan változó világban

"A világ nagyon gyorsan változik, és az emberek nagy része úgy rohan a XXI. századba, hogy elfelejtkezik a származásáról. Pedig éppen ellenkezőleg kellene lennie: meg kellene becsülni gyökereinket, kultúránkat, és alapnak tekinteni ezeket. A jövőnkét kellene rá építenünk."

Diák Ajánlások, F fiatalok Világörökség Fóruma, Peking, Kína

Az egyes emberekhez hasonlóan a közösségek (etnikai csoportok, nemzetek), melyekhez tartozunk, szintén változnak idővel, mivel kapcsolatba kerülnek a természeti környezettel, más közösségekkel és kultúrákkal. Ez régebben is így volt, azonban a változás ritmusa és sebessége jelentősen megnőtt a XX. századi tudományos és technikai forradalom következtében. Főleg a közlekedés, a telekommunikáció és a tömegkommunikáció (informatika, telefon, telefax, TV, Internet, műholdak stb.) modern eszközei, továbbá a globalizációs folyamat játszottak ebben szerepet.

A globalizáció elsősorban gazdasági jelenség, de fontos társadalmi és kulturális hatása is van. Az egyik hatás, hogy a világ majdnem minden részén az emberek, különösen a fiatalok, bizonyos tömegfogyasztási cikkeket részesítenek előnyben (melyeket az egész világon reklámoznak): beleértve a popzenét, filmeket, tévéműsorokat, öltözködést és gyorséttermi ételeket.

A kultúra globalizációja két fontos UNESCO dokumentumban is szerepel:

... a kultúra folyamatosan ki van téve a globalizációnak, de egyelőre csak részben. Nem feledkezhetünk meg a globalizáció ígéreteiről, ahogy kockázatairól sem; legkevésbé arról, hogy az egyes emberek egyedi jellege megszűnik. Az egyének gondosan őrzött hagyományaira és kultúrájára alapozva kell megválasztania saját jövőjét és kibontakoztatnia lehetőségeit. Ezek a hagyományok és kultúrák, ha nem vigyázunk, veszélybe kerülhetnek a jelenlegi fejlődés miatt.

Tanulás: a benne rejlő kincs, a Nemzetközi Bizottság beszámolója a huszonegyedik század oktatásáról, 17. oldal Párizs, UNESCO Publishing, 1996

Fontos, hogy a mai gyorsan változó világban élő egyének és közösségek úgy alkalmazkodjanak a változásokhoz, hogy örökségük értékes elemeit ne tagadják meg.

Az afrikai szellemi értékek, például, amelyeket a hagyományos vallásban gonddal őriznek, hangsúlyozzák azon kapcsolatok fontosságát, melyek az ember és a természet, a látható és nem látható, a racionális és az intuitív, valamint a múlt és jelen generációi között léteznek. Az effajta tudás és értékek hozzájárulhatnak az olyan mai problémák megoldásához, mint a környezet védelme vagy nézeteltérések és konfliktusok elsimítása.

Kreatív különbözőségünk, a Kulturális és Fejlesztési Világbizottság beszámolója a kultúráról és fejlődésről, 166. oldal Párizs, UNESCO Publishing, 1996

Világörökségi helyszínek és az identitás

Sok ember számára a Világörökségi Listán szereplő helyszínek az identitását jelképezik. A Nagy Zimbabwei romok az ország gyarmatosítás előtti afrikai eredetére emlékeztetnek, Oroszországot a moszkvai Kremlel és a Vörös térrel, Olaszországot Velencével és a lagúnákkal, valamint a pisai toronnyal és Firenzével, Libanont Baalbekkel és Büblosszal, Indiát az agrai Tadzs Mahallal, Guatemalát Antigua Guatemalával, Üzbegisztánt Buhara történelmi központjával azonosítják, hogy csak néhány példát említsünk.

Bizonyos természeti helyszínek is csoportos vagy nemzeti identitást tükröznek: pl. az Everglades Nemzeti Park és a Grand Canyon az Egyesült Államokban, a Serengeti Nemzeti Park Tanzániában, a Sagarmatha Nemzeti Park (Mount Everest) Nepálban és a Los Glaciares Nemzeti Park Argentínában.

*I Sassi di Matera, Olaszország.
© UNESCO/M. Maldaveanu*

17. Feladat

VILÁGÖRÖKSÉGI HELYSZÍNEK ÉS AZ IDENTITÁS

Cél: a világörökségi helyszínek értékeinek megértése

Megbeszélés

Órai feladat

I tanítási óra és iskolán kívüli feladat

Történelem, társadalmi ismeretek

Világörökség térkép, Rövid leírások

✓ Használjuk az oktatócsomag fényképeit a honlapunkról és még bármilyen más anyagot, hogy megismertesse a diákokat legalább néhány, a Világörökségi Listán szereplő helyszínnel, amelyek fontos szerepet játszottak az emberiség történetében és a természetvédelemben, pl.

- olyan helyszínek, amelyekkel az emberek azonosulnak (kulturális és természeti)
- olyan helyszínek, ahol világpolitikai események zajlottak
- olyan helyszínek, melyek világvallásokhoz és hitrendszerekhez kapcsolódnak
- olyan helyszínek, melyek különböző típusú életmódokat példáznak.

Az alábbi táblázat közös munkára adhat ötleteket. További kiegészítéseket végezhetünk, az azonos társadalmi jellegű, de különböző kontinensen kialakult helyszíneket összehasonlíthatjuk, kiválaszthatunk különleges helyszíneket, amelyeket részletesen szeretnénk feldolgozni, megbeszélni.

	az ember eredete	vadászó/gyűjtögető társadalom	hagyományos társadalom	földművelő társadalom	kereskedő társadalom	ipari társadalom	posztmodern társadalom
Ázsia és a csendes-óceáni térség	A pekingi előember lelőhelye (Kína)			A Fülöp-szigeteki Kordillerák rizsteraszai			
Arab államok		Tadrart Acacus szikla-festményei (Libia)					
Afrika					Mozambique szigete (Mozambik)		
Európa és Észak-Amerika			I Sassi de Matera (Olaszország)		Lübeck hanzaváros (Németország)	Ironbridge Gorge (Egyesült Királyság)	A Bauhaus műemlékei Weimarban és Dessauban (Németország)
Dél-Amerika és a Karib-szigetek						Ouro Preto történelmi városa (Brazília)	Brasília (Brazília)

Jellegzetes építészeti stílusok mint az identitás kifejeződései

Némely világörökségi helyszínen található építészeti stílus kiválóan illusztrálja az emberek és a természeti környezetük kölcsönhatását. Az egyik példa erre a bergeni Bryggen kerületi világörökségi helyszín Norvégiában. Jól illusztrálja, hogy a fa a norvég kulturális identitás meghatározó tényezője lett.

Bryggen, Norvégia.
© UNESCO/D.Roger

Hogyan hatott a fa a norvég kultúrára

Van-e kölcsönhatás a norvég építőanyag és a norvég kultúra között? Stephan Tschudi-Madsen, a Norvég Kulturális Örökség Igazgatóságának korábbi főigazgatója a következőket írja:

Először is... nézzük a fát. A legfőbb korlátja a magassága. A széles levelű fák közül egyik sem nő elég magasra vagy elég egyenesre. Továbbá nem lehet belőlük megfelelő, tartós faanyagot nyerni a szokványos, erős gerendaházak építéséhez, ahol a vízszintes gerendákat illesztik össze.

A leghosszabb ismert gerenda, melyet fel is használtak egy épületben, segít megérteni ennek a fának (fenyőfa, a leggyakrabban használt építőanyag Norvégiában) az arányait. 1861-ben találták meg a Hof templom lerombolásakor, 15 méteres volt! Ez az abszolút csúcs: az átlagos házak építéskor inkább fele ilyen hosszú gerendákat használtak.

Sem király, sem nemesember nem lépheti át a fa adta méreteket és arányokat. Egy házra - mindenki számára - azonos törvények vonatkoznak, bár a gerendák vastagsága és a díszítések gazdagsága változhat.

Felmerül a kérdés, hogy ezek a lehetőségek demokratizálták-e a társadalmat. Van valami nagyon emberi az ilyen méretű szobákban, harmóniát sugároznak. A falak gerendáinak vízszintes vonalai nyugtató hatással bírnak, és ugyanakkor annyira természetesek! Maga a faanyag is fontos szerepet játszik, hiszen nemcsak kiváló szigetelő, de kellemes megérinteni is.

Norvégiában a mai napig fát használnak az építkezésekhez és napjainkban a házak kb. 80 százaléka fából épül. Talán ez a legszilárdabb támpont, ha Norvégia kulturális örökségének speciális jellegeről van szó - talán sajátosabb, mint a kultúra más kifejeződésein - és maga a fa, korlátaival és jó tulajdonságaival, hatással volt a fejlődésre.

Norvégia: Kulturális örökség. Műemlékek és helyszínek, Universitetsforlaget.

■ 18. Feladat

JELLEGZETES ÉPÍTÉSZETI STÍLUSOK MINT AZ IDENTITÁS KIFEJEZŐDÉSEI

Cél: az identitás jobb megértése érdekében a fizikai örökség tanulmányozása (pl. környező épületek, műemlékek, nemzeti parkok)

Kutatómunka

Órai feladat

2 tanítási óra

Nyelvtan, földrajz

Fényképek honlapunkról
(www.unesco.hu)

✓ Kérjük meg a diákokat, hogy írjanak egy fogalmazást az ország vagy a régió épületeinek, műemlékeinek és/vagy nemzeti parkjainak jellegzetességeiről.

Van-e köztük világörökségi helyszín?

Van-e kölcsönhatás az Önök kultúrája és az építőanyag, az épületelrendezés (az épületek hol találhatóak egy adott városban, faluban), a természeti lelőhelyek és erőforrások (pl. kövek a közeli kőfejtőből), valamint a környező táj (pl. egy tó köré épült város) között? A kulturális identitás tükröződik-e abban, hogy az Önök házai hogyan és miből épültek?

Magyarországon Hollókő, Hortobágyi Nemzeti Park, Pannónhalma és a Budai Várnegyed adhat témát, mint világörökségi területek.

Timbuktu, Mali
© UNESCO/M. Kone

■ 19. Feladat

AZ ÖNKORMÁNYZAT DÖNT A VÁROS TÖRTÉNELMI RÉSZÉNEK JÖVŐJÉRŐL

Cél: jobban megérteni a fejlődésnek az örökség megővésére gyakorolt hatását

Szerepjáték

Órai feladat

Tanórán
kívüli feladat

Több tanítási
óra

Társadalmi
ismeretek
matematika

Fényképek
honlapunkról
(www.
unesco.hu)

A világörökség
megközelítése
oktatási
szempontból

✓ Szervezzünk szerepjátékot az osztályban. A történet a következő kitalált szituáción alapul.

Annak a városnak a központját, ahol Önök laknak, az önkormányzat fel akarja újítani és elkészítette a fejlesztési tervét. A városközpont elég régi, benne a régió néhány megmaradt hagyományos házával. Ezért a házak a helyi jellegzetességek fontos őrzői, ugyanakkor a városközpontban a házépítés színvonalára eléggé elmaradt a modernizációs folyamatban. Nem lehet a folyóvízellátást és az illemhelyek létesítését megoldani. Ha a fejlesztési tervet megvalósítják, a város legrégebbi részeit lebontják, és új lakásokat építenek. Az önkormányzat néhány tagja támogatja a tervezetet, néhányan viszont ellenzik. Ma az érintett felek találkoznak, megvitatják a tervet és eldöntik, hogy megvalósuljon-e.

✓ Osszuk az osztályt öt csoportba:

1. az önkormányzat emberei a tervezet mellett
2. az önkormányzat emberei a tervezet ellen
3. a régi városrész lakói
4. szakértők (építészek, városrendezők stb.)
5. a média képviselői.

✓ Válasszanak egy elnököt és két alelnököt a vita levezetésére, továbbá két jelentéstevőt, akik beszámolót írnak az ülésről.

✓ Beszéljenek meg hasonló helyzeteket, melyek vagy a Világörökségi Listán szereplő városokat vagy a Veszélyeztetett Világörökségi Listán szereplő helyszíneket fenyegetik.

■ 20. Feladat

KÜLÖNBÖZŐ KULTÚRÁK KAPCSOLATAINAK OKTATÁSA

Cél: a világörökségi helyszínek és az identitás közti kapcsolat jobb megértése

Kutatómunka

Órai feladat és tanórán kívüli feladat.

Több tanítási óra

Nyelvtan, társadalom-tudományok

Világörökség térkép, Rövid leírások

Internet

✓ Osszuk az osztályt csoportokba. Kérjünk meg minden csoportot, hogy írjanak egy rövid előadást az egyik alábbi témáról:

- az iskolájuk
- az osztályuk
- világörökségi helyszínek országukban.

✓ Külföldi iskolával/iskolákkal cseréljenek előadásokat (levélben, faxon, Interneten). Mit kapott az osztály? Mennyi idő alatt ért ide az anyaguk? Mennyiben hasonlítanak egymáshoz?

✓ Beszéljék meg, hogy az új kommunikációs eszközök hogyan hozták egymáshoz közelebb a világ népeit, ami akkor, amikor a diákok szülei fiatalok voltak, még nem volt lehetséges.

97

Identitás és őslakosok

Az, hogy az őslakosok hogyan viszonyulnak a természeti és kulturális örökségükhöz, segít megérteni az egyén, a csoport és a nemzet identitásának fontosságát, továbbá azt, hogy hogyan lehet ezeket felismerni és megtartani. Az identitás megfogalmazható és fenntartható pl. a világörökség megővésán keresztül. A következő diá feladatokként megjelölt példák önmagukért beszélnek. Lehet, hogy arra inspirálják a tanárt, hogy más példákat keressen (saját országából vagy máshonnan) és hasonló feladatokat találjon ki.

Az UNESCO Fiatalok Világörökségi Fórumai lehetővé teszik a kultúrák találkozását, Fiatalok Világörökségi Fóruma a Viktória-vizesésnél
© UNESCO

■ 21. Feladat

NAGY ZIMBABWE NEMZETI EMLÉKHELY, ZIMBABWE

Cél: a helyszín történelmi eredetének jobb megértése

Kirándulás
világörökségi
helyszínre

Órai feladat

Több tanítási
óra

Történelem,
földrajz,
társadalmi
ismeretek,
állampolgári
ismeretek

Világörökség
térkép,
Rövid leírások

Internet

✓ Meséljük el a Nagy Zimbabwe Nemzeti Emlékhely történetét, mely példa arra, hogy egy fontos és érdekes helyszín történelmi eredete hogyan volt sokáig vita tárgya. Az archeológiai kutatások most már egyértelműen bizonyították a helyszín afrikai eredetét.

Nagy Zimbabwe jelentősége abban rejlik, hogy sokan a nemzet szimbólumának tekintik. Az ország neve ennek az ünnepe és lenyűgöző kőrömnak a nevéből ered (Zimbabwe azt jelenti, hogy kőházak, egyes forrásokban királyi palota).

Nagy Zimbabwe egy nyílt, fás síkságon található. Ez a legnagyobb régi építmény a Szaharától délre Afrikában. Két helyszínből áll:

a *domboldalon* található romokból, egy fellegréből, egy, gránittömbök és falak összefonódásából álló valódi várból. Lakóinak egymást követő generációi kötötték össze a gránit kőtömböket kőfalakkal.

a *völgyben* található a hatalmas "Nagy Terület". Lenyűgöző műemlék: a körülötte található fal több mint 250 méter hosszú, 10 méter magas és alul 5 méter széles volt valaha. 15 ezer tonna gondosan kifaragott kőből áll. A bantu népek közé tartozó shona dinasztia fővárosában 10-30 ezer ember élt virágkorában, 1200 és 1400 között.

A romok és a korábbi virágzó, fejlett városi kultúra afrikai eredetét bebizonyítani vágyó törekvést nem nézték jó szemmel a fehér telepesek az akkor Rhodesiának nevezett országban. A történelmet átírni akaró európai politikusok föníciai, arab, indiai, sőt héber befolyás lehetőségét akarták megállapítani. Heves parlamenti viták során kijelentették, hogy Nagy Zimbabwe nem afrikai eredetű.

Nemsokára azonban Randall Maclver és Gertrude Caton-Thompson régészek, akik mindketten a Nagy Zimbabweben folytattak ásásokat, bebizonyították, hogy a romok valóban afrikaiak. Az ott talált majdnem mindegyik kézműves termék- híres volt az aranyművesség és a szobrászat - helyi shona eredetű, és az ásások mindenütt az afrikai életmód maradványait tárták fel.

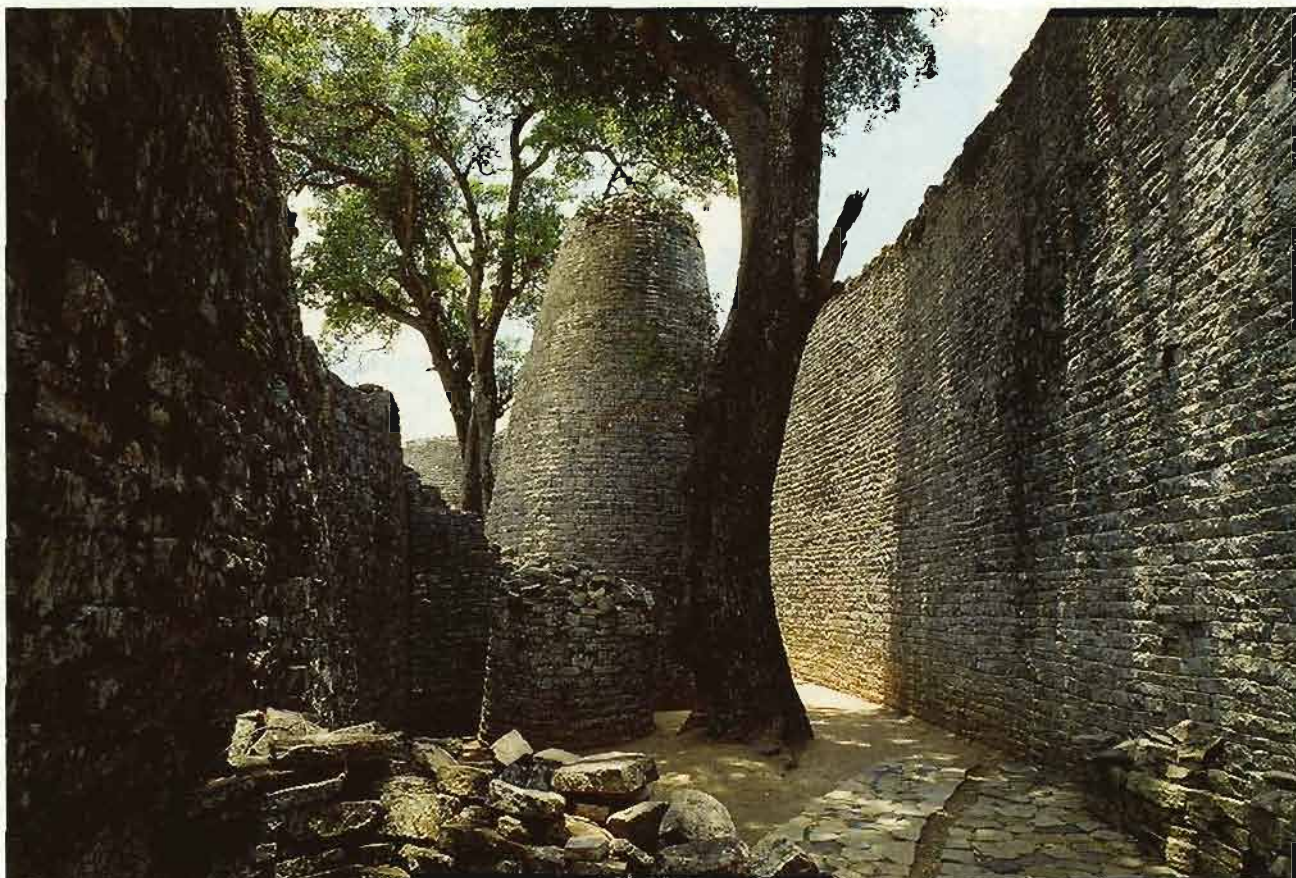
Az ő munkájuk, továbbá régészek, nyelvészek és antropológusok alapos kutatása Nagy Zimbabwe történelmét legalább három nagy időszakra bontja.

A legintenzívebb betelepülés a XI. század körül történt, amikor kicsi gally- és sárkunyhók épültek a dombon. Két évszázaddal később ezeket a kunyhókat masszívabb sárházak váltották fel, és megépültek az első kőfalak. A következő évszázadban az itt élő társadalom, az afrikai kontinens keleti partján élő népekkel, főleg muzulmán kereskedőkkel folytatott kereskedelem révén virágzott. A XV. századra azonban jelentősége csökkent, a város lassan kihalt és épületei, falai pusztulni kezdtek.

Most már túl vagyunk a korai Zimbabwe igaz történetének és identitásának az újírásán. Ma Nagy Zimbabwe romjai az afrikai örökség ékkövé, a nemzet lelkét jelentik.

✓ Kérjük meg a diákokat, hogy írjanak egy rövid fogalmazást arról, hogy hogyan viszonyulnak az ilyen helyzethez. Hasonlítsák össze és beszéljék meg a fogalmazásokat az osztályban.

Nagy Zimbabwe Nemzeti
Emlékhely, Zimbabwe.
© Patrimoine 2001/C, Lepetit

■ 22. Feladat

AZ ULURU-KATA TJUTA NEMZETI PARK, AUSZTRÁLIA

Cél: a kultúrtáj fogalmának és az őslakosok világörökség megóvásában játszott szerepének jobb megértése

Kirándulás
világörökségi
helyszínre

Órai feladat

2 tanítási óra

Földrajz,
történelem,
társadalom-
tudományok

Rövid leírások,
Világörökség térkép

A második példa, az ausztráliai Uluru-Kata Tjuta Nemzeti Park esete, azt illusztrálja, hogy egy helyszín Világörökségi Listára vétele hogyan javíthatja az őslakosok identitástudatának és életmódjának elismerését és védelmét.

Ugyanakkor a Park jó példa egy sikeres, az őslakosság és az örökségmegóvással megbízott kormány szervezet partnerkapcsolatában megvalósított helyszínelésre is.

A terület először természeti helyszíneként került a Listára 1987-ben. 1994-ben kultúrtájként újra felterjesztették. Ez azt jelenti, hogy a természet és az emberek együttélésük során kölcsönösen hatnak egymásra, s közben kialakul a ma ismert terület. Az Uluru-Kata Tjuta Nemzeti Park volt a Világörökségi Listára felvett első kultúrtáj.

Az Uluru-Kata Tjuta Nemzeti Park ősi, a mai napig az őslakosok által lakott területen található, ahol az ott élők az anyanyelvüket használják. 1985-ben az ausztrál kormány visszaadta a földet az ananguknak, akik Ausztrália Nyugati-Sivatagának őslakosai. Ezt követően az ananguk a Nemzeti Parkot bérbe adták az Ausztrál Természetvédelmi Szervezetnek, az ANCA-nak (Australian Nature Conservation Agency). Az ananguk és az ANCA most közösen óvják és kezelik a Nemzeti Parkot. A Park visszaadása és közös kezelése fontos állomást jelent Ausztrália örökségeinek megóvásában és az őslakosság tulajdonjogaiért vívott harcának történetében.

A Tjukurpa mitológia alakítja és magyarázza az anangu tudást és életmódot, öntudatot és társadalmi szerkezetet, erkölcsi hitrendszert, sőt, a tájat is, amelyben élnek. A Tjukurpa (melyet néha helytelenül álomidőnek fordítanak) szabályozza az ananguk társadalmi berendezkedését, egymáshoz és a földhöz való viszonyát. Ez minden viselkedésük alapja. Amikor az ananguk az Uluru és a Kata Tjuta földjén kelnek át, megértik és érzik őseik vándorlásait és tetteit, akik még akkor jártak erre, amikor ez a föld érintetlen volt. Az ősök (emberek, állat- és növényvilág) formálták a tájat, ahogy egyik területről a másikra vándoroltak. Ma, ahogy régebben is, az életük során generációról generációra megszerzett tudást felidéznek, őrzik és továbbadják szertartásokon, énekeik, táncaik, művészetük és kézművességük révén. Így az a táj, amely az idegeneknek pusztán természetinek tűnik, az ananguknak kulturális, rituális jelentéssel bír.

Uluru-Kata Tjuta
Nemzeti Park, Ausztrália.
© UNESCO / S. Titchen

Világörökségi Hírlevél, 10. szám, 1996. március

Mi mindig azt mondtuk, hogy a Tjukurpa miatt fontos számunkra a föld. Most más, a tengerentúlról jött emberek és nem-öslakosok is megértik, hogy a földnek kulturális jelentősége van. Ez örömmel tölt el. Régebben néhányan nevettek és a Tjukurpát álmodozásnak fogták fel, de ez a valódi összetartó erő, ez a törvényünk, a nyelvünk, a földünk és a családunk.

Yami Lester, az Uluru-Kata Tjuta Igazgatótanácsának elnöke

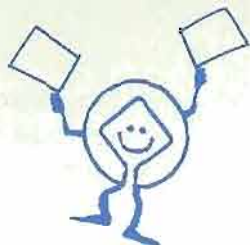
A Világörökség Egyezmény aláírása azonban nem feltétlenül eredményezi annak megértését, hogy identitásunk és kulturális gyökereink hogyan kapcsolódnak a világ többi részéhez. Azt megérthetjük, hogy miért fontos a nemzeti vagy etnikai örökségünk megőrzése, de azt nehezen látjuk be, hogy a többi néphez is közünk van. A velük való kapcsolatot úgy is felfoghatjuk, hogy a világot egymáshoz kapcsolódó kulturális szigeteknek vagy korallzátonyoknak képzeljük el.

Tubbatha-zátony
Nemzei Park,
Fülöp-szigetek.
© IUCN/J. Thorsell

"A korallzátonyt sok réteg korall alkotja, de csak a felső réteg él. Néhány év után ezek az állatok elpusztulnak és egy új, élő réteg települ rájuk. Minden újabb rétegtől a korall egy kicsit megváltozik: magasabb lesz, nagyobb lesz. Úgy tűnik, hogy minden állat szabadon mozog, de valójában az előző generációhoz van kötve, nem szabadulhat tőle. Úgy tűnik, mintha minden állat önálló lenne, és nem kapcsolódna a többi élőlényhez. Valójában azonban, ha mélyebbre nézünk, láthatjuk, hogy ugyanahhoz a korallzátonyhoz tartoznak. Ha a régebbi rétegek elpusztulnak - rongálás vagy szennyeződés miatt -, elképzelhető, hogy mi történik a korallzátony többi részével. A mi világunk olyan, mint a korallzátony. Generációk ezrei építették fel - az ő gondolataik, tetteik, eredményeik. Ezek a mi építőköveink, az identitásunk és örökségünk."

Thomas Hyllard Erikson, antropológus professzor, Oslói Egyetem, Norvégia

A tananyagba illesztés lehetőségei: Világörökség és identitás

Művészetek / Rajz és vizuális nevelés

Rajzoljanak olyan világörökségi helyszíneket, melyek az emberek kreativitásának kiváló példái. Olyan helyszíneket válasszanak, amelyek építőik, illetve - kultúrtáj esetén - megőrzőik különböző identitását tükrözik.

Magyarországon Hollókő szép színhelye lehet - ebben a témában - a munkának. E szép palóc falu minden pontján kaphatnak az itt élő hagyományok megismerésére feladatokat a diákok:

-megörökíthetik / rajz, fénykép, videó / a kisparcellás művelésű domboldal, a palóc építészet emlékeit /házak, azok oromdíszei, a porták belső elrendezése, a templom stb. /,

- bebarangolhatják a várat, tanulmányozhatják a várépítés művészetét.

- nemcsak hímezhetnek, de rajzban is gyűjthetik a himzésmintákat

- a viseletek fényképezése, az öltöztetés menetének rögzítése is fontos dokumentáció

- a faluban űzött fafaragás és korongozás is - ahol szívesen látják a mesterek az ifjú "tanoncokat"- kedves emlék maradhat.

Az elkészített faragás, himzés vagy cserépedény, a dokumentációk pedig egy szép iskolai kiállítás részei lehetnek. Ha a tanulók hazai világörökségi területeiket szeretnék bemutatni az iskolában, akkor tablók is készülhetnek munkáikból.

További részletek magyar helyszíneket illetően a mellékletben találhatóak.

Idegen nyelvek

Olvassanak el egy szöveget idegen nyelven, és keressenek olyan szavakat, melyek az Önök nyelvében is megtalálhatók. Beszéljék meg, hogy ezek a szavak miért hasonlítanak egymásra, és a hasonlóságuk milyen, országok közötti kulturális kapcsolatot feltételez.

Fordítsanak le egy idegen nyelvre olyan információs füzetet, mely az országuk világörökségi helyszíneiről szól. Keressenek olyan, az eredeti szövegben magától értetődő szavakat és fogalmakat, amelyeket meg kell magyarázni. Beszéljék meg, hogy ez mit árul el az emberek identitásáról.

Földrajz/Természettudományok

Tanulmányozzák a Világörökségi Listát. Értelmezzék az emberek, a társadalom és a földrajzi helyek közti kapcsolatot. Beszéljék meg, hogy a természet gyakorlati szinten hogyan formálja az emberek identitását, pl. mi a fa szerepe Norvégiában.

Magyarországon az Aggteleki és Szlovák Karszton Jósvalő műemléki védettségű faluközpontja szinte kínálja Tájháza gyűjteményével együtt e település identitásának, egyediségének megismerését. A hely, a Jósva patak forrásvidéke, a Baradla-barlang, az erdők, a vizek, a mészkőhegyek adta lehetőségek között kialakult sajátosságok fantasztikus tárháza.

Történelem

Használják a szerepjátékot lehetőleg egy világörökségi vagy egyéb kulturális vagy természeti helyszínen. Ösztönözzék arra a diákokat, hogy megértsék azokat az embereket, akik a helyszínt építették vagy akik most is ott élnek.

Magyar nyelv és irodalom

Írjanak fogalmazást arról, hogy milyen fontos, hogy az emberek megőrizzék a kulturális identitásukat. Némelyik fogalmazásból készülhet rövid színdarab. Vegyenek részt olyan versenyben, ahol a diákok ötperces előadást tartanak egy konkrét természeti vagy kulturális helyszín megvédésének fontosságáról.

Olvassanak és beszéljenek meg olyan regényeket és novellákat, melyek az identitással és egy világörökségi helyszínnel vannak kapcsolatban. Majd kérjük meg a diákokat, hogy írjanak saját történetet.

Tudják meg, hogy vannak-e olyan színdarabok, melyek a régiójukban levő természeti vagy kulturális helyszínekkel kapcsolatban az identitás kérdésével foglalkoznak.

Filozófia/Vallás

Használja vallási műemlékek vagy épületek tervrajzát és fényképét kiegészítő anyagként, hogy a diákoknak egy adott hitrendszert bemutasson.

Figyeljék és értsék meg a szimbólumokat, a vallásgyakorlás szokásait, amikor templomokat, mecseteket, szent helyeket látogatnak.

Világörökség és idegenforgalom

Idegenforgalom

Dóm tér, Pisa, Olaszország. © UNESCO / J.A. Taylor

2003: 691 000 000 turista - 753 világörökségi helyszín

Világörökség és idegenforgalom

Célkitűzések	107
Ismeretek	107
Hozzáállás	107
Készségek	107
Idegenforgalom: világjelenség és nagy üzlet	108
23. Feladat: Idegenforgalmi tendenciák kiszámítása	109
Feladatlap: A világturizmus adatai 1. táblázat	110
Feladatlap: A világturizmus adatai 2. táblázat	111
Feladatlap: A világturizmus adatai 3. táblázat	112
A turizmus előnyei és potenciális veszélyei a világörökség-megóvás szempontjából	113
24. Feladat: A világörökségi helyszínekre irányuló turizmus	114
Egy újfajta turizmus szükségessége	114
Világörökség, idegenforgalom és ökológiailag fenntartható fejlődés	115
25. Feladat: Világörökség és turizmus társasjáték	116
Feladatlap: Világörökség és turizmus társasjáték	117
26. Feladat: A jó és a rossz turista	118
Általános viselkedési szabályok turisták számára	118
Egyéb - látogatásra javasolt - világörökségi helyszínek	119
27. Feladat: Az örökségi helyszíneken a látogatókat kiszolgáló létesítmények értékelése	120
Feladatlap: Az örökségi helyszíneken a látogatókat kiszolgáló létesítmények értékelése	121
Virtuális turizmus és világörökség	122
Az idegenforgalom kezelése a világörökségi helyszíneken	123
28. Feladat: Autópálya építése egy világörökségi helyszínen	124
Feladatlap: Autópálya építése egy világörökségi helyszínen	125
A tananyagba illesztés lehetőségei	126
Világörökség és idegenforgalom	126

Célkitűzések

Ismeretek

Segítsünk a diákoknak megismerni és megérteni:

- a világturizmus trendjeit és ezek várható hatását a világörökségi helyszínekre
- hogyan segíthet a turizmus abban, hogy többet tudjunk meg az örökségről, más kultúrákról, értékekről és hagyományokról
- a helyszínek kezelésének szükségességét, mely magában foglalja a látogatók irányítását

Hozzáállás

Ösztönözzük a diákokat, hogy:

- megértsék annak a szükségességét, hogy a turizmus olyan új formáit kell bevezetni, melyek elősegítik az örökség megbecsülését és megóvását
- megértsék és tiszteletben tartásuk a világörökségi helyszínek megvédésére irányuló intézkedéseket, a tömeges turizmus korlátozását.

107

Készségek

Segítsünk a diákoknak abban, hogy képesek legyenek:

- megtanulni, hogyan értelmezzék és elemezzék azokat a statisztikai adatokat, melyek rávilágítanak az idegenforgalmi tendenciák és a világörökség megóvása közti összefüggésekre
- alapkészségeket elsajátítani, hogy idegenvezetők lehessenek a világörökségi helyszíneken
- tisztelettudó és felelősségteljes módon látogatni kulturális és természeti helyszíneket
- kreatív gondolkodásmódra. Ezáltal úgy tudják a turisták számára a világörökségi helyszíneket bemutatni, hogy közben óvják is azokat.

Idegenforgalom: világjelenség és nagy üzlet

Egyetlen ember vagy kultúra sem tud más emberek és kultúrák kölcsönhatása nélkül fejlődni. Meg kell tanulnunk felismerni azt, hogy az egyes kultúrák mit köszönhetnek az összes többi kultúrának. Meg kellene azt is értenünk, hogy a kulturális turizmus lehet az egyik leghatékonyabb és legizgalmasabb eszköze a kultúrák és civilizációk közötti párbeszéd megnyilvánulásának. Ha másokkal találkozunk, az segít abban, hogy megbecsüljük a saját kultúránkat, örökségünket és megértjük saját természeti környezetünket.

Koïchiro Matsuura, az UNESCO főigazgatója, az UNEP Környezetvédelmi Fórumán, Nairobiban, 2001. február 8-án elhangzott beszédéből.

Az elmúlt negyven év egyik legjelentősebb, világszerte tapasztalható jelensége a tömeges turizmus növekedése volt. Ez a világörökségi helyszíneket látogató emberek számát tekintve is jelentős hatású.

A közlekedés gyors technikai fejlődése, az életszínvonal emelkedése, a hosszabb fizetett szabadság és a több szabadidő következtében az emberek sokkal többet és sokkal messzebb utaznak, mint valaha. Az Idegenforgalmi Világszervezet, a WTO (World Tourism Organization) becslése szerint 1950-ben világszerte kb. 25 millió volt a turisták száma, míg 1999-ben 664 millió volt. Ez a turisták számának több mint huszonötszörösére emelkedését jelenti ötven év alatt. A WTO előrejelzése szerint 2010-ben 1 milliárd, 2020-ban 1,6 milliárd turista lesz évente.

Sok ember szeret új látnivalókat felfedezni, és mivel a **Világörökségi Listán** szereplő helyszínek **kiemelkedő egyetemes értéket** képviselnek, sokan ezeket látogatják. Mivel egyre többen élnek nagyvárosokban, az ott lakók olyan helyekre utaznak szívesen, amelyek természeti szépségükért híresek, illetve világörökségi természeti helyszínek. Az ilyen utakat ökoturizmusnak nevezik, míg a kulturális turizmus a kulturális helyszínek látogatását jelenti.

Turista

1. A gyalogtúrát, a különböző hegymászást kedvelésből sportszerűen űző kiránduló, természetjáró.
 2. Általában az a személy, aki kedvelésből vagy ismeretszomjából, a természeti és művészeti szépségek szeretetéből kirándulás vagy utazás formájában helyről, helyre megy, utazik.
- Magyar Értelmező Kéziszótár*

Turizmus

az utazás elmélete és gyakorlata, utazás szórakozás céljából.

Shorter Oxford Dictionary

Turisták látogatása
a franciaországi Mont-Saint-
Michelnél és a tengeröbölnél.
© Patrimoine 2001/D. Chenot

A turizmus sokszor fejlődéssel jár, hiszen munkalehetőségeket teremt és hön áhított külföldi valutát hoz be az országba. Becslések szerint 1950-ben 2,1 millió dollárt, míg 2000-ben 486 milliárd dollárt költöttek a turisták.

A turistatrendekkel kapcsolatos további információ a WTO honlapján található (<http://www.world-tourism.org> , magyar vonatkozású adatok: www.hungarytourism.hu)

A turizmus nem is létezne a kultúra nélkül, mert a kultúra az utazás egyik legfontosabb motivációja.

Kerekasztal megbeszélések a kultúráról, turizmusról és fejlődésről: fontos kérdések a 21. században, 7. oldal Párizs, UNESCO, 1996. június 26-27.

■ 23. Feladat

IDEGENFORGALMI TENDENCIÁK KISZÁMÍTÁSA

Cél: megismerni a világ idegenforgalmának alakulását és azt, hogy a látogatók száma milyen hatással van a Világörökség megóvására

Kutatómunka

Órai feladat

1 vagy több tanítási óra

Matematika, társadalmi ismeretek

Feladatlap: A világturizmus statisztikai adatai, számológép, Világörökség térkép, fényképek honlapunkról (www.unesco.hu)

✓ Mutassuk meg a diákjainknak "a világturizmus adatai" feladatlapok 1. táblázatát (minden diák kapjon egy példányt, ha lehetséges).

Magyarázzuk el nekik az adatokat, és tájékoztassuk őket arról, hogy hogyan gyűjtsenek, értelmezzenek és használjanak statisztikai adatokat.

A tizenöt leglátogatottabb országgal kapcsolatban kérjük meg a diákokat, hogy a Világörökség térkép segítségével derítsék ki, hány világörökségi helyszín található az egyes országokban. Keressék meg az összefüggéseket (pl. az országokénti helyszínek száma magyarázat lehet a turisták nagy számára).

A tíz leglátogatottabb országot sorolják be valamelyik földrajzi egységbe: Afrika, Észak- és Dél-Amerika és a Karib-szigetek, Ázsia és a csendes-óceáni térség, arab államok, Európa.

✓ Mutassuk meg a 2. táblázatot a diákoknak és kérjük meg őket, hogy sorolják a tizenöt leglátogatottabb országot két kategóriába: iparosodott és kevésbé iparosodott országok.

Van-e összefüggés a között, hogy egy ország iparosodott és hogy a turizmusból legtöbb bevételt szerző, világörökségi helyszínekkel rendelkező országok között szerepel?

Beszélgék meg az eredményt. A leglátogatottabb országok közül hánynak van világörökségi helyszíne?

✓ Mutassuk meg a 3. táblázatot a diákoknak, és
- beszéljük meg, hogy mit jelent a "növekedési ráta",
- miért eltérő a növekedési ráta a különböző évtizedekben.

✓ Próbáljon meg statisztikai adatokat szerezni saját országuk idegenforgalmáról, valamint az ott található világörökségi helyszíneket látogató turisták számáról. A diákok ismertessék, értelmezzék az adatokat.

A világ tíz leglátogatottabb országa Odautazó külföldi turisták száma

I. táblázat

Rangsor	Ország	Odautazó külföldi turisták száma (millió)		Százalékos változás 2002/2003
		2002	2003	
1	Franciaország	77.0	75.0	-2.6
2	Spanyolország	52.3	52.5	0.3
3	Egyesült Államok	41.9	40.4	-3.6
4	Olaszország	39.8	39.6	-0.5
5	Kína	36.8	33.0	-10.3
6	Egyesült Királyság	24.2	24.8	2.6
7	Ausztria	18.6	19.1	2.6
8	Mexikó	19.7	18.7	-4.9
9	Németország	18.0	18.4	2.4
10	Kanada	20.1	17.5	-12.7

Forrás: az Idegenforgalmi Világszervezet (World Tourism Organization) által 2004 júniusáig gyűjtött adatok

A turizmusból legtöbb bevételt szerző tíz ország Nemzetközi turizmusból származó bevétel

2. táblázat

Rangsor	Ország	Nemzetközi idegenforgalomból származó bevétel (milliárd USA dollár)		Százalékos változás 2002/2003
		2002	2003	
1	Egyesült Államok	66.5	65.1	-2.2
2	Spanyolország	33.6	41.7	24.1
3	Franciaország	32.3	36.6	13.2
4	Olaszország	26.9	31.3	16.2
5	Németország	19.2	23.0	20.0
6	Egyesült Királyság	17.6	19.4	10.5
7	Kína	20.4	17.4	-14.6
8	Ausztria	11.2	13.6	21.0
9	Törökország	11.9	13.2	18.2
10	Görögország	9.7	10.7	10.9

Forrás: az Idegenforgalmi Világszervezet (World Tourism Organization) által 2004 júniusáig összesített adatok

3. táblázat

Az Idegenforgalmi Világszervezet (World Tourism Organization) hosszú távú előrejelzése a turizmusról, adatok 2020-ban

Előrejelzés a beutazó forgalomról, régiók szerint

Odatazó külföldi turisták száma, régiók szerint (millió)

	Kiinduló év		Előrejelzés		Átlagos évi növekedési ráta (%) 1995–2020	Piaci részesedés (%)	
	1995	2010	2020	2020		1995	2020
Afrika	20,2	47,0	77,3		5,5	3,6	5,0
Észak- és Dél-Amerika	108,9	190,4	282,3		3,9	19,3	18,1
Kelet-Ázsia/							
Csendes-óceáni térség	81,4	195,2	397,2		6,5	14,4	25,4
Európa	338,4	527,3	717,0		3,0	59,8	45,9
Közép-Kelet	12,4	35,9	68,5		7,1	2,2	4,4
Dél-Ázsia	4,2	10,6	18,8		6,2	0,7	1,2
Régió belüli	464,1	790,9	1183,3		3,8	82,1	75,8
Nagy távolságú	101,3	215,5	377,9		5,4	17,9	24,2

Forrás: az Idegenforgalmi Világszervezet (World Tourism Organization) adatbázisának adatai 2000. júliusban

1. Régió belüli adatok: olyan érkezéseket is magukba foglalnak, ahol a kiindulási ország nincs meghatározva.
2. Nagy távolságú adatok: minden érkezés, a régió belüli adatok kivételével.

▲ A turizmus előnyei és potenciális veszélyei a világörökség-megővítés szempontjából

A turizmusnak sok nyilvánvaló előnye van. A vendéglátó országokban, városokban és örökségi helyszíneken munkalehetőséget teremt, külföldi valutát hoz be és a helyi infrastruktúra (utak, kommunikációs eszközök, orvosi ellátás) fejlesztéséhez is hozzájárulhat. Az utazók gyönyörködhetnek a világ csodáiban, megtudhatnak sok mindent más országokról, környezetükről, kultúrájukról, értékeikről és életmódjukról, elősegítve a nemzetközi megértést és szolidaritást. Magunkról is többet tudunk meg, amikor másokról tanulunk.

Világörökség és
identitás

A turizmusnak azonban negatív hatásai is lehetnek. Például több millió turista látogat az Indonéziában található világörökségi helyszínre, a Borobodur buddhista templomegyütteshez, amely nagyon forró és párás éghajlatú területen található. A turisták kényelmének érdekében a turistabuszok vezetői a turisták visszatérésére várva néha nem állítják le a motort, hogy a légkondicionálás működjön. Így a szénmonoxid gázok - savas párává alakulva - károsítják a kőtemplomokat.

A gépkocsiforgalom sok más világörökségi helyszínt is egyre jobban veszélyeztet. Az Egyesült Királyságban a Stonehenge-hez közeli autótú veszélyezteti a helyszín szellemiségét. Az UNESCO kérésére az egyiptomi kormány leállította annak az autópályának az építését, amely a piramisokhoz közel, Gízától Dashurig épült volna.

A **Világörökség Egyezmény**, a Veszélyeztetett Világörökségi Listára utalva, a "gyors városiasodásra és a turisztikai fejlesztések" veszélyeire hívta fel a figyelmet. (II. szakasz, 4. bekezdés)

A turizmusnak egyaránt vannak pozitív és negatív hatásai az örökségi helyszínekre. Fontos, hogy az előbbit támogassuk és az utóbbit kiküszöböljük. Világörökségi Eskü, Fiatalok Első Világörökségi Fóruma, Bergen, Norvégia

Borobodur
templom-
együttese.
Indonézia.
© UNESCO/
A. Voronozoff

Stonehenge.
Avebury és a
megalit-kultúra
környező
emlékei.
© UNESCO/
A. Lacoudre

■ 24. Feladat

A VILÁGÖRÖKSÉGI HELYSZÍNEKRE IRÁNYULÓ TURIZMUS

Cél: jobban megérteni a világörökségi helyszínekre irányuló turizmus előnyeit és a potenciális veszélyeket

Megbeszélés

Órai feladat

1 tanítási óra

Nyelvtan,
társadalmi
ismeretek

Két (nagy)
papírlap

✓ Osszuk az osztályt két csoportba.

Kérjük meg az első csoportot, hogy sorolják fel a turizmusnak egy helyi vagy egy világörökségi helyszínre gyakorolt előnyeit.

Kérjük meg a második csoportot, hogy sorolják fel a turizmus világörökségi helyszíneket fenyegető veszélyeit.

Mindkét csoportból kérjünk meg egy-egy diákot, hogy ismertesse a felsorolást, és beszéljék meg, hogy hogyan lehet a veszélyeket csökkenteni.

▲ Egy újfajta turizmus szükségessége

A turizmus lehetővé teszi az emberek számára, hogy a kultúra, életmód és természeti környezet különbözőségét közvetlenül értékeljék. A fiatalok számára mindez lehetőséget teremt a kultúrák közötti kölcsönösen hasznos párbeszédre.

A turizmus... a tolerancia iskolája lehet, ahol mindenki megismerhet egy olyan világot, ami egyszerre egyedi és változatos.

Kerekasztal megbeszélések a kultúráról, turizmusról és fejlődésről: fontos kérdések a XXI. században, 7. oldal Párizs, UNESCO, 1996. június 26-27.

Ugyanakkor a turizmus gazdasági és társadalmi egyenlőtlenséget is okozhat, ha az elsőbbséget a turisták számára kialakítandó infrastruktúra (szállodák, uszodák, éttermek stb.) élvezzi, a kórházak vagy a helyi lakosok hátrányára.

Egy újfajta turizmusra van szükség, mely az ökológiailag fenntartható fejlődést támogatja és arra ösztönzi a vendéglátó országokat, hogy kulturális identitásukat megerősítsék, kultúrájukat és környezetüket a látogatók jobban megismerjék, védjék és értékeljék. Ugyanakkor kultúrák közötti igazi párbeszéd, kölcsönös tisztelet és szolidaritás megteremtésére van szükség. A vízhiánnyal küszködő országokban például a turisták szolidaritásukat mutathatnák ki, oly módon, hogy nem várják el, hogy törölközőiket és ágyneműjüket naponta mossák.

Világörökség, idegenforgalom és ökológiailag fenntartható fejlődés

A turizmus hozzájárulhat a minőségi és fenntartható fejlődéshez, ha az a helyi lakosság elkötelezettségére és részvételére épül. A helyi lakosságot be kell vonni a tervezésbe és a kivitelezésbe, és a természeti és kulturális forrásokat (amelyekre a turizmus épül) hosszútávon meg kell óvni.

Kerekasztal megbeszélések a kultúráról, turizmusról és fejlődésről: fontos kérdések a XXI. században, 7. oldal Párizs, UNESCO, 1996. június 26-27.

A tömezturizmus nagyon káros hatással lehet a kulturális helyszínek karbantartására és megóvására (a nagy számú látogatók okozta állapotromlás miatt). A természeti helyszínek például a turisták által behozott idegen fajok, sérülékeny vízparton épített üdülők, a turisták által eldobott szemét okozta szennyeződés miatt károsodhatnak. Minden örökségi helyszínt, főleg a világörökségi helyszíneket megfelelően kell kezelni. Fontos, hogy a fiatalok a jövő döntéshozóiként elgondolkozzanak azon, hogyan tudnák a helyszínek kezelésébe besegíteni.

Mi azért értékelhetjük és láthatjuk ezeket a helyszíneket, mert az elődeink megőrizték nekünk azokat. Cserébe a mi feladatunk az, hogy az utódaink számára is megőrizzük e helyeket, hogy ők is értékelhessék és megcsodálhassák azokat.

Diák Ajánlások, Fiatalok Világörökség Fóruma, Peking, Kína

A világörökségi helyszínek legyenek a hatékony kezelés és megőrzés modelljei. Sajnos, az ezektől az egyedi helyektől várt magas színvonal a jelenlegi körülmények között nem mindig valósítható meg. De ezeken a helyszíneken a szigorúan ellenőrzött és környezetvédelmi szempontból felelősségteljes helyszínlátogatás és idegenforgalom számos helyszín számára nagyon szükséges pénzt hozhat és ez hozzájárulhat hosszútávú megóvásukhoz.

Idegenforgalom, ökoturizmus és védett területek, H. Ceballos-Lascurair (szerk.) IUCN, 1996.

Világörökség és
Környezet

■ 25. Feladat

VILÁGÖRÖKSÉG ÉS TURIZMUS TÁRSASJÁTÉK

Cél: játszva megérteni a helyszíneléssel és az idegenforgalommal kapcsolatos alapvető kérdéseket

Gyakorlat

Órai feladat

3 tanítási óra

Társadalmi ismeretek, földrajz

Világörökség térkép, Rövid leírások

Dobókocka és pénzürmék

Szabályok:

✓ Oszszuk az osztályt kis, 2-4 fős csoportokba

✓ Az első órán minden csoportnak adjunk egy-egy világörökségi helyszínel kapcsolatosan tájékoztató anyagokat (adatok, fényképek, elhelyezkedés, jellemzők stb.). Minden csoport a saját helyszínel képviseli a játék ideje alatt. A tanár segítségével minden csoport készítsen egy "idegenforgalmi kezelési tervet" az adott helyszínel kapcsolatban.

✓ A második órán elkezdődhet a játék. Minden csoport dob a kockával és a megfelelő mezőre lép. Amikor mindegyik csoport dobott, kapnak némi időt (10-30 percet), hogy elkészítsék a mezőn jelzett feladatot. Ha egy csoport nem tudja elkészíteni a feladatát, nem léphet előre. Ha egy csoport "poszter" feliratú mezőre lép, egy posztert kell készíteniük, mely az adott helyszínel népszerűsíti. Az a csoport a győztes, mely elsőként ér a "cél" feliratú mezőre, sikerrel oldotta meg a feladatokat és elkészítette a poszttereket.

✓ A harmadik órán a diákok megbeszélik a játékban elért eredményüket és bemutatják a posztteriket.

Parkőrök a Viktória-vizesésnél a látogatókat és az Első Afrikai Regionális Fiatalok Világörökségi Fórumon (Zambia/Zimbabwe) résztvevő diákokat oktadják a helyszínel bemutatásával
© UNESCO

<p>start</p> <p>A helyszínek szerepel a Világörökség Listán, készítesek egy "idegenforgalmi kezelési tervet", és mutassátok meg a többi csoportnak 1</p>	<p>POSZTER</p> <p>2</p>	<p>POSZTER</p> <p>3</p>	<p>A helyszíneketek természetét karasztrófia sújtotta. Magyarúzzátok el, mi történt (a helyszín jellemzőit és az esetleges károsodást figyelembe véve).</p> <p>Lépjétek vissza a START-mezőre. 4</p>	<p>POSZTER</p> <p>5</p>	<p>Sok a szemét a helyszíneken, írjátok le öt megoldási javaslatot</p> <p>Lépjétek vissza 4 mezőt. 6</p>
<p>POSZTER</p> <p>7</p>	<p>POSZTER</p> <p>8</p>	<p>POSZTER</p> <p>9</p>	<p>A helyszíneken található információs központot kritika éri a kiszolgált létesítmények hínya miatt. Írjátok egy levelet a látogatóknak, melyben anyagi támogatást kérték a központ felújításához.</p> <p>Lépjétek vissza 5 mezőt. 10</p>	<p>POSZTER</p> <p>11</p>	<p>Rekord számú turista látogatta meg a helyszíneket. Az előteremtett pénzből nagyszabású helyreállításra tudta. Mi évezet elsőséget és miért? Rajzzal válaszoljatok (szavakat ne használjatok).</p> <p>Lépjétek előre 5 mezőt. 12</p>
<p>A helyszínek egy része összedől az elégtelen karbantartás miatt. Készítesek listát a problémákról (min. 5) és a megoldási javaslatokról.</p> <p>Lépjétek vissza 13 a START-mezőre.</p>	<p>Sikerről kértetek anyagi támogatást megővára. Írjátok le a beadványt, melyben het okot neveztek meg, hogy miért kell a pénz.</p> <p>Lépjétek előre 5 mezőt. 14</p>	<p>Egy új turisztaszálló épül. Az igazgató is fontosnak tartja a világhörökség megővását. Készítesek egy hirdetést, mely a szállodát reklámozza egy magazinban.</p> <p>Lépjétek előre 4 mezőt. 15</p>	<p>Az ICOMOS-nak az elmúlt öt évet elemző beszámolója kritikus a helyszínekek megővásával kapcsolatban.</p> <p>Lépjétek vissza 9 mezőt. 16</p>	<p>POSZTER</p> <p>17</p>	<p>A helyszínek szerepel a tévben.</p> <p>Lépjétek előre 3 mezőt. 18</p>
<p>POSZTER</p> <p>19</p>	<p>Tul sok turista látogatta a helyszíneket, ami jelentős állapotromlást okozott. Írjátok le, hogy milyen előnyt és milyen hátrányt jelent a turizmus a helyszíneken (öt-öt darab).</p> <p>Lépjétek vissza 11 mezőt. 20</p>	<p>POSZTER</p> <p>21</p>	<p>A szállodákat be kell zárni egy bezaott tété miatt.</p> <p>Lépjétek vissza 5 mezőt. 22</p>	<p>POSZTER</p> <p>23</p>	<p>Jól megővott, jó kezelési tervvel rendelkező helyszínek van! Írjátok egy beszámolót a kezelési tervekről és az alkalmazott megoldásokról. 24</p> <p>CÉL</p>

■ 26. Feladat

A JÓ ÉS A ROSSZ TURISTA

Cél: jó turistává válni

Szerepjáték

Órai feladat
vagy tanórán
kívüli feladat

Több tanítási
óra

Nyelvtan,
társadalmi
ismeretek

Világörökség
térkép,
Rövid leírások,
fényképek
honlapunkról
(www.unesco.hu)

Színházi
kellékek

✓ Kérjük meg a diákokat, hogy írjanak és adjanak elő egy színdarabot arról, hogy milyen egy rossz, helyszínt nem tisztelő, szemetelő, a helyszínek falait esetleg összefirkáló, a helyi szokásokat kigúnyoló és csak a saját kényelmét kereső turista. A jó turista szeretne többet tudni a helyi hagyományokról és kultúráról (a helyszín történetéről, a helyi kézművességről és műalkotásokról, zenéről, ételekről, népviseletről stb.). Ha elkészült a darab és a diákok előadták, beszéljék meg, hogy hogyan lehet a rossz turistát "átnevelni" olyan turistává, aki érdeklődik a helyi és a világörökségi helyszínek iránt és tiszteli azokat, továbbá az alábbi elvek szerint viselkedik.

✓ Kérjük meg a diákokat, hogy válasszanak egy helyi, nemzeti vagy világörökségi helyszínt és készítsenek javaslatokról egy listát egy olyan kampányhoz, amely a turistáknak újfajta helyszínlátogatást ajánl. Beszéljék meg a javaslatokat és osszák meg azokat a helyi turistaegyesülettel vagy örökséggel foglalkozó társasággal.

Általános viselkedési szabályok turisták számára

Utazásuk megtervezésénél a turisták:

1. tudjanak meg a lehető legtöbbet úti céljukról;
2. olyan vállalatokat támogassanak utazásuk megszervezésével, akik környezetbarát politikát folytatnak (repülőtársaság, utazási iroda, szálloda);
3. lehetőleg a csúc szezonon kívüli időben utazzanak;
4. kevésbé ismert helyeket keressenek fel.

Amikor az úti céljukat elérték a turisták:

1. tiszteljék a helyi kultúrát és szokásokat;
2. tartsák tiszteletben a vendéglátó közösség privát életét, kultúráját, hagyományait, szokásait;
3. támogassák a helyi gazdaságot, helyi áruk és szolgáltatások vásárlásával;
4. járuljanak hozzá a helyi örökség-megővási törekvésekhez;
5. óvják és őrizték meg a természeti környezetet, ökoszisztémáját és élővilágát;
6. ne rongálják a kulturális helyszíneket és műemlékeket;
7. takarékoskodjanak az energiával és a vízzel, használják a hulladéktárolókat
8. vigyázzanak a tűzzel;
9. ne zajongjanak feleslegesen;
10. csak kijelölt utakon és ösvényeken járjanak.

Általános viselkedési előírások turistáknak, környezetvédelmi szabályok a turizmusban, ENSZ Környezetvédelmi Programja

Egyéb - látogatásra javasolt - világörökségi helyszínek

Az első tizenkét helyszín 1978-ban került fel a Világörökségi Listára. 1987-re már 289 helyszín, 15 évvel később, 2002-ben már 729 helyszín szerepelt a Listán, 2004-ben pedig 788. A Világörökség Bizottság minden évben újabb helyszíneket vesz fel a Listára. Az UNESCO **Fiatlok Világörökségi Fórumainak** résztvevői kinyilvánították azon óhajukat, hogy a lehető legtöbb helyszíntre látogathassanak el. Sok iskola azonban távol esik a világörökségi helyszínektől, és drága az utazás. Ezért javasolták a diákok az ingyenes vagy kedvezményes árú belépőket az iskolás csoportok részére. Kérték továbbá, hogy a helyi vállalkozások segítsenek a közlekedés szponzorálásában, hogy a diákok eljuthassanak a világörökségi helyszínekre. Esetenként az iskolák kezdeményeznek széles körű gyűjtést (édességeket árulnak, autómosást vállalnak, koncertet szerveznek, melyre belépőjegyet árulnak stb.), hogy fedezzék iskolai kirándulásuk költségeit egy világörökségi helyszínhez.

Alapos előkészítésre van szükség, hogy a kulturális és természeti helyszínek felkeltsék a diákok érdeklődését. Ha a látogatásokat jól szervezik, azok a helyszínek hosszú távú védelme és megóvása iránt elkötelezetté teszik a diákokat. Bár a látogatások mindig kismértékben hozzájárulnak a helyszínek rongálódásához.

*Sukhothai történelmi városa Thaiföld.
© Patrimoine 2001 / P. Aventurier*

■ 27. Feladat

FELADATLAP: AZ ÖRÖKSÉGI HELYSZÍNEKEN A LÁTOGATÓKAT KISZOLGÁLÓ LÉTESÍTMÉNYEK ÉRTÉKELÉSE

Cél: a turisták számára biztosított kiszolgáló létesítmények megfigyelése, az örökségi helyszínek szolgáltatásának javítása érdekében történő technikák elsajátítása

Kutatómunka

Órai feladat

Tanórán kívüli feladat

2 tanítási óra és iskolán kívüli feladat

Nyelvtan, földrajz vagy társadalmi ismeretek

Az örökségi helyszíneken a látogatókat kiszolgáló létesítmények értékelése

- ✓ Tervezzünk kirándulást egy közeli örökségi helyszínhez, amit a turisták kedvelnek.
- ✓ Másoljuk le a diákoknak szóló feladatlapot és adjunk egy-egy példányt mindenkinek.
- ✓ Tájékoztassuk a diákokat a helyszínről, amit meglátogatnak, és a feladatlap kitöltésének és a beszámoló megírásának fontosságáról
- ✓ Miután a diákok beadták a beszámolóikat, készítsenek összefoglalót anyagukból és beszéljék meg, hogyan lehetne a kiszolgáló létesítményeket javítani.

A világörökségi helyszínek

- kísérjék figyelemmel a helyszínre belépő turisták számát, hogy megakadályozzák a könnyen sérülő területek károsodását
- építsenek ki sétautakat az idősek, gyerekek és mozgássérültek részére
- ne létesítsenek kereskedelmi központokat a helyszín közelében...

Diák Ajánlások, Fiatalok Világörökség Fóruma, Peking, Kína

Feladatlap

- A diákok jelölik x-szel a turisták számára kialakított kiszolgáló létesítmények színvonalát a megfelelő oszlopokban.

KISZOLGÁLÓ	NEM	MEGFELELŐ	JÓ	NAGYON JÓ
LÉTESÍTMÉNYEK:	MEGFELELŐ			
A HELYSZÍNT JELZŐ TÁBLÁK				
PARKOLÁSI LEHETŐSÉG				
MOSDÓK				
INFORMÁCIÓ				
KIÁLLÍTÁSOK				
AJÁNDÉKTÁRGYAK				
SZEMÉTTÁROLÓK				
TISZTASÁG				
ÍDEGENVEZETŐK				
BÜFÉ				
EGYÉB				

Ezt bármelyik magyarországi helyszínen el lehet végezni, sőt más, a helyszínnel közvetlenebbül kapcsolódó vagy célorientált kérdéssorral is.

121

Beszámoló az örökségi helyszín kezelőjének:

Tisztelt Hölgyem/Uram!

Nemrégiben felkerestem az Önök helyszínét és a következő megállapítást tettem:

- A helyszín kiszolgáló létesítményei megfelelőek.
- A helyszín kiszolgáló létesítményei nem megfelelőek és az alábbi fejlesztésre szorulnak:

.....

.....

.....

Remélem, hogy beszámolómmal hozzájárulhatok a helyszín jövőbeni fejlesztéséhez.

Tisztelettel:

Név:

Alíráás:

Dátum:

A diákok költsek ki beszámolóikat és adják oda a tanárnak

Az örökségi helyszíneken a látogatókat kiszolgáló létesítmények értékelése

Virtuális turizmus és világörökség

Az új technológiák segítségével lehetővé vált a világörökségi és más helyszínek megtekintése úgy, hogy azokat fel sem kell keresni. Például néhány ország vidámparkjaiban és múzeumaiban egész falvakat vagy városrészeket építettek fel. Yorkban (Anglia) a turisták meglátogathatják a Jorvik viking települést, amit a föld alatt építettek fel újra és egy kis automatizált vonat viszi oda az érdeklődőket. A háromdimenziós vetítovásznak és a különleges effektusok elterjedésével a vidámparkokban nagyon népszerűek lettek a "szimulált utak", amelyek révén a látogatók különleges, mozgó székeikben különböző helyekre juthatnak el, még az űrbe is! Ez önmagában már a turizmus új fajtája. A tanárok megbeszélhetik a diákjaikkal ennek a turizmusnak az előnyeit és hátrányait, főleg a jövővel kapcsolatban.

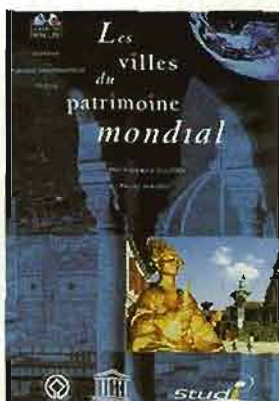
Én utazó vagyok. Te látogató. Ők turisták. Ellentmondásos ez a mondat: szeretünk vadregényes és gyönyörű helyekre utazni, de megdöbben minket sok embertársunk hasonló cselekedetének következménye. Minden egyes ember ragaszkodik ahhoz, ami a legártatlanabb tevékenység: a saját szabadságához. Mégis, együttesen pontosan azokat a helyeket veszélyeztetjük, amelyeket annyira csodálunk. Tulajdonképpen féltő, hogy a világ nemzeti parkjait és más védett területeit halálra szeretjük.

Adrian Phillips, IUCN, 1996

Egyre több CD-ROM készül a világörökségről és így meg lehet látogatni pl. több mint száz világörökségi várost az UNESCO Világörökségi városok CD-ROM gyűjteményének köszönhetően, valamint olyan helyszíneket, mint pl. a kambodzai Angkor. A diákok jól rendezett kiállítások és honlapok révén is "meglátogathatják" a világörökségi helyszíneket. Amennyiben rendelkezik Internet-hozzáféréssel, felkereshetik az UNESCO Világörökség Központ weboldalát, hogy a Világörökség Listán szereplő 788 helyszínről még többet tudjanak meg.

Tájékoztató
anyagok

Diákok a Viktória-vizesésnél. A F fiatalok Világörökség Fórum résztvevői a Zambezi-folyón tett hajóútkon a növény- és állatvilágot tanulmányozzák.
© UNESCO

Az idegenforgalom kezelése a világörökségi helyszíneken

A világörökség megóvásának nagy kihívása, hogy hogyan tegyék lehetővé a helyszínek látogatását károkozás nélkül. Azok a helyszínek, amelyek megközelíthetlenségük miatt szépek és megkíméltek, manapság egyre inkább utazási irodák célpontjaivá váltak. Ezért az egyes világörökségi helyszíneken az idegenforgalom megfelelő kezelésére van szükség.

A Kínai Nagy Fal 1987-ben került fel a Világörökségi Listára. A Nagy Falnak az a része, amelyet évente helyi és külföldi látogatók milliói keresnek fel, a Ming dinasztia alatt épített és Peking mellett található kő- és téglafal. A Góbi-sivatagban, Gansu tartományban láthatók a mintegy 2000 éves, mutatós falmaradványok. A száraz, sivatagi körülmények megóvták ezeket. A maradványok között vannak sárból készült erődök és olyan nádkötegek, amelyeket azért tartottak, hogy azokat meggyújtva távol tartsák az északról támadó nomádokat. A Nagy Fal ezen részeit eddig viszonylag kevés turista látogatta és féltő, hogy a látogatók számának növekedése a helyszín törékeny maradványait is veszélyezteti.

Az egyik legcsodálatosabb világörökségi természeti helyszín Te Wahipounamu Új-Zéland délnyugati részén. Természetes szépsége sértetlen és mivel Új-

Zéland távol esik a világ többi részétől, ez segített megőrizni gazdag és egyedi biodiverzitását. Az idegenforgalom jelentőségének növekedése és a nemzetközi közlekedés javulása sok turista számára tette lehetővé az Új-Zélandra utazást. Az elmúlt években sok vita volt arról, hogy a turisták utazásának megkönnyítésére épüljön-e autópálya Haast és Milford városok között a Te Wahipounamu helyszínen keresztül. Az autópálya megépítése nyilvánvaló előnyökkel és hátrányokkal jár, amelyekkel tovább foglalkozunk a 28. feladatban.

Te Wahipounamu,
Új-Zéland.
© UNESCO / F. Dondau

Világörökség
térkép

Világörökség és
környezet

■ 28. Feladat

AUTÓPÁLYA ÉPÍTÉSE EGY VILÁGÖRÖKSÉGI HELYSZÍNEN

Cél: megérteni a fejlődéssel, az idegenforgalommal és a világörökséggel kapcsolatos érdekek és nézetek különbözőségét

Szerepjáték

Órai feladat

Tanórán kívüli feladat

Több tanítási óra és iskolán kívüli feladat

Földrajz, matematika, természetismeret, nyelv

Feladatlap: Autópálya építése egy világörökségi helyszínen keresztül, Rövid leírások, Világörökség térkép

✓ Osszuk az osztályt öt csoportba, és adjunk mindegyik csoportnak egy-egy feladatlapot. A munkalapon öt ember szerepel, öt különböző véleménnyel. A diákok párosítsák az egyes véleményeket a megfelelő személlyel. Majd számozzák (1-5-ig) az egyes személyeket és az egyes csoportokat, amelyek további feladata az lesz, hogy fejtsék ki bővebben a hozzájuk került véleményt.

✓ Miután elegendő időt kaptak állásfoglalásaik kidolgozására, az egyes csoportok jelöljenek ki egy személyt, aki az osztályban rendezett nyilvános vitában szereplőjük álláspontjának megvédésével vesz részt. Minden csoport válasszon ki még valakit, aki a bíróság tagja lesz. A nyilvános vita után a bíróságnak kell eldönteni, hogy megépüljön-e az út vagy sem. Beszéljék meg a döntést.

1. szereplő

Új-Zélandnak a legkevésbé sincs szüksége újabb, a vadonba vezető útra. Borzasztó következményekkel járna egy amúgy érintetlen terület számára és gazdaságilag sem érné meg. A turisták egyszerűen egy másik útvonalon érnék el Új-Zéland belsejét, de ettől még nem fognak többen idejönni - egyébként sincs szükségünk több turistára. Az autópálya soha nem fog megépülni.

az Erdő- és Madárvédelmi Társaság igazgatója

2. szereplő

Lényegében a partvidék idegenforgalmának növekedésére jelentene megoldást ez az út. Bepótolná azt, amit veszítenénk. Ha a Milfordba tartó buszoknak csak 10 százaléka jönne a délnyugati partvidék felé, idegenforgalmunk megkétszereződne.

a Nyugati Területi Tanács igazgatója

3. szereplő

Egy, a völgy alján vezető út nagyban károsítaná az ott lévő vizes élőhely, a mocsár érzékeny ökoszisztémáját és egy, a hegy lábánál haladó út jelentős mértékű tájsérülést okozna.

az erdőgazdálkodás erdésze

4. szereplő

A táj és a látvány gyönyörű. Az út egészen új dimenzióval gazdagítaná Új-Zélandot és a nemzetközi idegenforgalmat. Meg lehetne egyezni, hogy az utasok Haast és Milford között ne szálljanak ki autójukból.

a közlekedési miniszter

5. szereplő

Összességében nem látunk semmi rosszat a javaslatban feltéve, ha a megvalósíthatósági tanulmány szerint nem lesz az út megépítése nagyon költséges. Az idegenforgalomnak használna, és a Délnyugati Terület és Fiordland lakói nyernének vele, hiszen jelentős bevételük származik a turizmusból.

az Otago Daily Times szerkesztője

Forrás: Greymouth Középiskola, Új-Zéland

A tananyagba illesztés lehetőségei: Világörökség és idegenforgalom

Művészetek/ Rajz és vizuális nevelés

Tervezzenek egy idegenforgalmi kampányt, ennek részeként posztereket is, hogy turistákat csalogassanak egy helyszínre.

Tervezzenek meg, és ha van rá lehetőség, készítsenek is tájékoztató füzetet turisták számára egy helyszínről.

Rajzoljanak vagy fessenek le egy helyszínt vagy látogassanak el oda, készítsenek rajzokat a helyszínen. Ezekből a rajzokból készíthetnek absztrakt képeket, ruhákra nyomtatható mintákat.

Tervezzenek posztert a helyi, nemzeti vagy világörökségi helyszínek védelmének szükségességéről. Keressenek a helyszínről régebben készült képeket, tudják meg, hogy miért hozták létre azokat, és hogy változott-e azóta az idegenforgalom helyzete.

Földrajz/történelem

Beszélgék meg, hogy a helyszín miért (vagy miért nem) célpontja a turistáknak immár régóta.

Beszélgék meg, hogy a helyszín története fontos-e helyi, nemzeti, regionális vagy világturizmus szempontjából.

Tegyenek javaslatot, hogy a turisták részére a helyszín történetét hogyan lehet érdekesen elmagyarázni.

Tanulmányozzák, hogy a látogatók miatt hogyan romlik a helyszín állapota, beszéljék meg a lehetséges megoldásokat, pl. alternatív útvonalat.

Internet

Keressenek rá az Interneten a következő kulcsszavakra: "világörökség, idegenforgalom, turizmus", hogy további információt szerezzenek a világörökségről és az idegenforgalomról egyes országokban vagy régiókban.

Magyar nyelv/irodalom

Írjanak tájékoztató füzeteket a turisták számára: a nagyközönségnek, mozgássérült látogatóknak, külföldi látogatóknak, fiataloknak stb.

Írjanak reklámszöveget egy helyszínről.

Írjanak meg és vegyenek fel kazettára helyszínt bemutató idegenvezetői ismertetést.

Vitassák meg vagy játsszanak el egy színdarabot az örökségi helyszínek értékeiről és a turizmus lehetséges veszélyeiről.

Fordítsanak le a helyszínnel kapcsolatos információkat idegen nyelvre.

Tanulmányozzanak olyan hirdetéseket, melyek helyi, regionális vagy nemzeti világörökségi helyszíneket reklámoznak.

Kutassanak fel regényekben vagy novellákban bármilyen helyszínre való utalást. **Beszélgék meg**, hogy hogyan lehetne irodalmi művekből idézeteket közölni a turisták részére készített tájékoztatókban és dokumentációkban.

Matematika

Használjanak grafikonokat, diagramokat, statisztikai adatokat az idegenforgalmi változások és azok világörökségi helyszínekre gyakorolt hatásának megvitatására, számolják ki és jegyezzék fel az idegenforgalmi tendenciákkal kapcsolatos kérdőívek és felmérések eredményeit.

Természettudományok

Végezzenek felmérést kérdőívek segítségével a helyszínre látogató turisták körében.

Készítsenek interjút a helyszínek kezelőivel, hogy megtudják, a turizmus milyen pozitív és kevésbé pozitív hatással van az örökségi helyszínek megővésére.

Világörökség és környezet

Környezet

Kilimandzsáró Nemzeti Park, Tanzania © UNESCO/M. Battise

"A természetet sokféleképpen lehet értelmezni: tudományos-üzleti törekvések alapjaként; forrásként; megfigyelhető, tapasztalható és élvezhető dologként; vagy művészi inspirációként."

Nelson Mandela elnök, 1994. október

Világörökség és környezet

Célkitűzések	129
Ismeretek	129
Hozzáállás	129
Készségek	129
Fiatalok és a világörökség-megóvás	130
29. Feladat: Ökoszisztémák és felszínformák	131
Nemzetközi környezetvédelem	131
30. Feladat: Környezetkárosodás	135
A biológiai sokféleség védelme a világörökség megóvásán keresztül	136
31. Feladat: A biológiai sokféleséget veszélyeztető tényezők	137
Kulturális és biológiai sokféleség	137
Fajok evolúciója és kihalása	138
Vallée de Mai (Május-völgy) Természetvédelmi Terület, Seychelle-szigetek	139
Manas Vadvédelmi Terület, India	140
Te Wahipounamu, Új-Zéland	140
32. Feladat: Kirakós játék: Gondwanaföld	141
Feladatlap: Kirakós játék: Gondwanaföld	142
33. Feladat: Világörökségi természeti helyszínek és a kapcsolódó kritériumok	144
Ökológiailag és kulturálisan fenntartható fejlődés	144
Banc d'Arguin Nemzeti Park, Mauritánia	145
34. Feladat: A környezet védelme	146
35. Feladat: Teendők az ökológiailag fenntartható fejlődésért	146
A fenntarthatóság helyi támogatása	147
36. Feladat: Örökségünk nyomában	147
Bolygónk jövője	148
A tananyagba illesztés lehetőségei	149
Világörökség és a környezet	149

Célkitűzések

Ismeretek

Segítsünk a diákoknak megismerni és megérteni:

- a természeti és kulturális környezetet, továbbá az emberek és a környezet egymásra gyakorolt hatását
- hogy a világörökségi helyszínek védett területként fontosak a biodiverzitás és a veszélyeztetett növény- és állatfajok megővésében
- hogy a *Világörökség Egyezmény* jelentős mértékben hozzájárul a kollektív nemzetközi környezetvédelmi akcióhoz.

Hozzáállás

Ösztönözzük a diákokat, hogy:

- alakítsanak ki intenzív megővási etikát és felelősségtudatot a környezetükért
- fenntartható módon éljenek itt a Földön, hogy megóvják a fajokat és az ökoszisztéma diverzitását (biodiverzitást), és hogy a jövő generációi képesek legyenek szükségleteik kielégítésére.

129

Készségek

Segítsünk a diákoknak, hogy képesek legyenek:

- részt venni a környezetvédelemben, főleg a világörökség megővésében
- részt venni az ökológiailag fenntartható fejlődés folyamatában, bolygónk és lakosai jövőbeni egészsége érdekében
- vezető szerepet vállalni a világörökség megővésében.

Fiatalok és a világörökség-megóvás

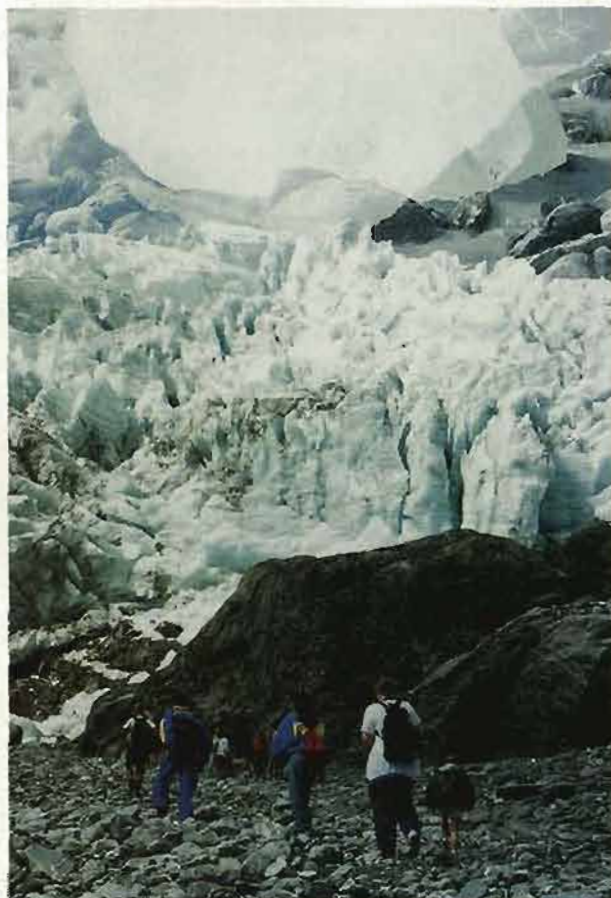
A világörökség védelme jelentős mértékben hozzájárulhat a környezetvédelemhez, a kulturális és természeti sokféleség megőrzéséhez és az ember és környezete kölcsönhatásához.

A világörökség megóvása továbbá hozzásegít ahhoz, hogy a környezetvédelem fő problémáit, nevezetesen a veszélyeztetett és kihalt növény- és állatfajok számának növekedését, vagyis a biodiverzitás csökkenését kezeljük. Hasonlóképpen fontos, hogy a világörökségi helyszínek megóvása az ökológiailag fenntartható fejlődés keretein belül történjék, amelyben pl. a természeti világörökségi helyszínek védett státusa egyensúlyban van a helyi közösség igényeivel és gazdasági túlélésével. Továbbá, a *Világörökség Egyezmény* elismeri a kulturális és természeti örökséget és a kettő közötti kölcsönhatást.

Ezért a Világörökség Egyezmény egyedülálló lehetőséget nyújt a környezetvédelem holisztikus megközelítésére, mely magában foglalja egy helyszín természeti és kulturális értékeinek mindenre kiterjedő védelmét.

A *Világörökségi Listán* szereplő (2004-ben) 154 természeti helyszín a növény- és állatfajokat, ökoszisztémákat, geológiai helyszíneket, ökológiai és biológiai folyamatokat, természetes élőhelyeket, továbbá a kivételesen szép, tájképi területeket védi. Ezek a helyszínek a Föld területének csaknem azon 10%-át (szárazföld és tenger) képezik, amelyeket védett területként folyamatosan gondoznak és kezelnek.

Annak érdekében, hogy a fiatalok hatékonyan tudjanak részt venni a környezetvédelemben, ismerniük kell a problémákat és kihívásokat, és megfelelő eszközökre van szükségük. A *Világörökség Egyezmény* környezetmegóvásában játszott fontos szerepének ismerete segíthet a cél elérésében. Az oktatócsomag e fejezete tárgyalja a környezetvédelem néhány fontos kérdését és a környezetvédelem jelentőségét a világörökség megóvásában.

Greymouth Középiskola
diákjai bejárják a
Te Wahipounamu gleccserét
Új-Zéland délnyugati részén
© UNESCO

Világörökség
Egyezmény

■ 29. Feladat

ÖKOSZISZTÉMÁK ÉS FELSZÍNFORMÁK

Cél: jobban megismerni a különböző ökoszisztémákat és a világörökségi természeti helyszíneket

Gyakorlat

Órai feladat

2 tanítási óra

Földrajz, természet- ismeret

Világörökség térkép, kontúrtérkép, Rövid leírások

✓ Milyen ökoszisztémák vagy felszínformák vannak a környezetetekben? Miik a fő jellemzőik (pl. vizes élőhelyeken mocsarak és tavak), és milyen növény- és állatfajok találhatóak ezeken a helyeken (pl. vizes élőhelyeken vízimadarak)?

✓ Kérjük meg a diákokat, hogy nézzék meg a *Rövid leírásokat*, és válasszanak ki húsz világörökségi természeti helyszínt. Sorolják be a következő kategóriákba:

- erdővel borított területek
- partvidékek-folyópartok, tengerpartok, tópartok
- hegyvidékek
- dombvidékek

✓ Beszéljük meg a válaszokat, és kérjük meg őket, hogy hazájukban is keressenek olyan helyszíneket, melyek e három kategóriába besorolhatók.

✓ Kérjük meg a diákokat, hogy keressenek példákat a Világörökségi Listáról az alábbiakra:

- korallzátonyok
- erdők
- szigetek
- sivatagok
- vizes élőhelyek

Beszéljék meg, hogy mire jutottak. Jelöljék kontúrtérképre a megbeszélte földrajzi helyeket!

Nemzetközi környezetvédelem

A környezet állapotának általános romlása (szennyezett levegő, víz és termőföld, globális felmelegedés, ózonlyuk, a természetes és nem megújuló források megfogyatkozása, fajok kihalása, a biodiverzitás csökkenése) miatt azonnal cselekednünk kell, hogy a már okozott károkat helyrehozzuk, a világ természeti és kulturális sokszínűségét megóvjuk, és a jelen és jövő generációinak a fenntartható fejlődést biztosítsuk.

Fontos címek

A világörökség megóvása, különös tekintettel a világörökségi természeti helyszínekre, jelentős mértékben hozzájárulhat környezetünk állapotának javításához és védelméhez. A *Világörökség Egyezményen* kívül számos nemzetközi egyezmény szól a környezetvédelemről. Ezekről az egyezményekről és a titkárságukról további információ tölthető le az **UNESCO Világörökség Központ** webhelyéről (<http://unesco.org/whc>).

A *Világörökség Egyezményt* a Stockholmban, Svédországban 1972 szeptemberében megtartott első ENSZ Környezetvédelmi Világkonferencia után két hónappal írták alá. Húsz évvel később, 1992 júniusában a világ vezetői Rio de Janeiróban, Braziliában találkoztak az ENSZ Környezetről és Fejlődésről szóló konferenciájának keretében. Az ún. Riói Csúcsot azért hívták össze, hogy a természeti környezet ijesztő mértékű romlását felmérjék és e helyzet javítására stratégiát dolgozzanak ki. A Riói Csúcs elfogadta az Agenda 21-et, mely javaslatokat tartalmaz a Föld megmentésére, és amelynek a 36. fejezete az oktatás és a fiatalság szerepét hangsúlyozza.

Ezen felül 181 ország és az Európai Közösség aláírta a *Biológiai Sokféleségről* szóló *Egyezményt*, mely a biológiai diverzitás megóvására irányuló összehangolt cselekvésre szólít fel. A Riói Csúcs eredményeképpen született további két nemzetközi egyezmény, valamint egy nyilatkozat az erdők védelméről.

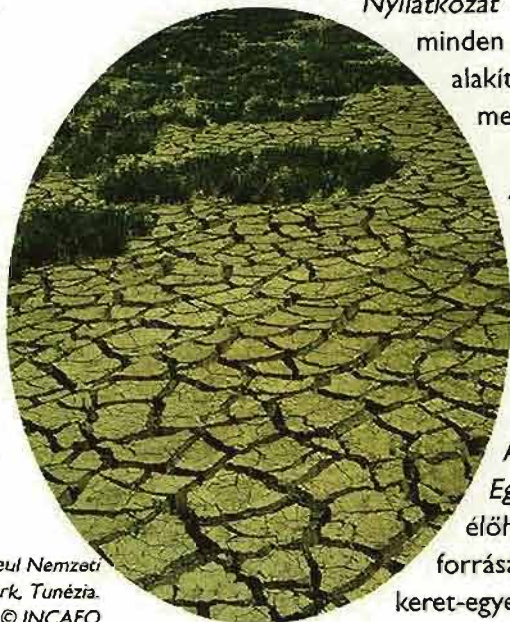
Az *ENSZ Éghajlatváltozási Keretegyezmény* 1994. március 21-én lépett életbe, és eddig 186 ország ratifikálta. Célja az üvegházhatást előidéző gázok légkörben való koncentrációjának stabilizálása, ezáltal a globális felmelegedés elleni küzdelem.

Az *Egyezmény a sivatagosodás elleni küzdelemről a súlyos aszályjal és/vagy elsivatagosodással sújtott országokra, különös tekintettel Afrikára* - 1996. december 26-án lépett életbe. Célja, hogy megszüntesse az emberi szenvedést és az ökológiai katasztrófát, melyet a szárazság és sivatagosodás okoz.

Az *összes típusú erdő kezeléséről, védelméről és fenntartható fejlődéséről* szóló, *jogilag nem kötelező érvényű, általános konszenzus érdekében hozott Elvi Nyilatkozat* szövegét szintén a Riói Csúcson fogadták el. Célja, hogy minden országot arra buzdítson, hogy minél több zöld területet alakítsanak ki, főleg erdőtelepítéssel és a természeti erőforrások megóvásával.

A CITES szövegét - *Egyezmény a veszélyeztetett vadon élő állat- és növényfajok nemzetközi kereskedelméről* - 1975-ben fogadták el. A CITES világszerte ellenőrzi a veszélyeztetett állat- és növényfajok nemzetközi kereskedelmét. A kihalás szélén álló fajok esetén a CITES megtiltja a vadon élő egyedeinek mindenféle kereskedelmét.

Az 1971-es *Nemzetközi Jelentőségű Vizes Élőhelyek Ramsari Egyezménye* (ismertebb nevén Ramsar Egyezmény a vizes élőhelyekről) kormányközi egyezmény, mely a vizes területek és forrásaik védelméről szóló és használatára vonatkozó nemzetközi keret-egyezmény.

Ichkeul Nemzeti Park, Tunézia.
© INCAFO

Jelenleg /2004. december/ 1445 vizes élőhely van a Vizes Élőhelyek Ramsari Listájára véve, köztük 23 magyarországi helyszín. Hazánk 1979 óta tagja az egyezménynek .

A Nemzetközi Jelentőségű Vizes Élőhelyek Ramsari Listáján huszonöt helyszín világörökségi helyszín is. Ezek a következők:

Algéria	La Vallée d'Iherir (Tassili n'Ajjer világörökségi helyszínhez kapcsolódva)	Magyarország	Hortobágyi Nemzeti Park
Ausztrália	Great Sandy Strait (Fraser Island világörökségi helyszínhez kapcsolódva)	India	Keoladeo Nemzeti Park
Banglades	Sundarbans mangrove erdeje	Libanon	Tyre (Türosz)
Bulgária	Srebarna Természetvédelmi Rezervátum	Mauritánia	Banc d'Arguin Nemzeti Park
Kanada	Peace-Athabasca Delta Whooping Crane Summer Range (mindkettő a Wood Buffalo Nemzeti Park világörökségi helyszín részét képezi)	Niger	Niger 'W' Nemzeti Parkja
Costa Rica	Kókusz-szigetek Nemzeti Park	Fülöp-szigetek	Tubbataha-zátory Nemzeti Park
Kongói Demokratikus Köztársaság	Virunga Nemzeti Park	Románia	Duna-delta
Franciaország	Mont-Saint-Michel és a tengeröböl	Orosz Föderáció	Selenga Delta (a Bajkál-tó világörökségi helyszín része)
Magyarország/ Szlovákia	Aggteleki-karszt és a Szlovák-karszt barlangjai	Szenegál	Djoudj Nemzeti Madárrezervátum
		Szlovénia	A Skocjan barlangrendszer
		Spanyolország	Doñana Nemzeti Park
		Svédország	Sjaunja (Lappföld világörökségi helyszín részeként)
		Tunézia	Ichkeul Nemzeti Park
		Amerikai Egyesült Államok	Everglades Nemzeti Park

Niger 'W' Nemzeti Parkja, Niger.
© UNESCO

A Bajkál-tó, Orosz Föderáció.
© UNESCO

Továbbá a MAB (Man and Biosphere), az UNESCO Ember és a bioszféra programja az olyan, a környezet és a fejlesztési kérdések közti konfliktusokat igyekszik megoldani, amelyek természeti forrásokat is érintenek. Tanulmányozza az emberek tevékenységének hatását a környezetre és a társadalom válaszait az ebből adódó változásokra. A Bioszféra Rezervátumokban segítik a biológiai diverzitás megóvását, az egészséges ökoszisztémák fennmaradását, tájékoztatást adnak a földművelés hagyományos módjairól és a fenntartható természeti források kezeléséről, továbbá együttműködnek a természeti forrásokkal kapcsolatos problémák megoldásában.

▲ További Nemzetközi Egyezmények honlapjainak címe

► Természeti örökség

- Biológiai Sokféleség Egyezmény* <http://www.biodiv.org>
- Egyezmény a veszélyeztetett vadon élő állat- és növényfajok nemzetközi kereskedelméről (CITES - Convention on International Trade in Endangered Species of Fauna and Flora):* <http://www.cites.org>
- Egyezmény a vadon élő vándorló madárfajok védelméről:* <http://www.unep-wcmc.org/cms>
- Ramsari Egyezmény a vizes élőhelyek védelméről:* <http://www.ramsar.org>
- ENSZ Éghajlatváltozási Keretegyezmény:* <http://www.unfccc.de>
- Egyezmény a sivatagosodás elleni küzdelemről a súlyos aszályjal és/vagy elsivatagosodással sújtott országokban, különös tekintettel Afrikára:* <http://www.unccd.int>

► Kulturális örökség

- A kulturális javak védelme háborús konfliktus esetén (Hágai Egyezmény):* http://www.unesco.org/culture/legalprotection/war/html_eng/index_en.shtml
- A kulturális javak illegális importjának, exportjának és átruházásának megelőzése:* http://www.unesco.org/culture/legalprotection/theft/html_eng/index_en.shtml
- A víz alatti kulturális örökség védelméről szóló egyezmény-tervezet:* http://www.unesco.org/culture/legalprotection/water/html_eng/index_en.shtml
- Unidroit Egyezmény az Ellopott vagy Illegálisan Exportált Műtárgyakról:* <http://www.unidroit.org/english/conventions/c-cult.htm>
- További egyezmények a kulturális örökséggel kapcsolatban:* <http://fletcher.tufts.edu/multi/cultural.html>

► Európai kulturális jogszabályok

Az Európa Tanács tagállamai is alkottak nemzetközi jogi egyezményeket. Ezek közé tartoznak az alábbiak:

- Európai Kulturális Egyezmény:* <http://conventions.coe.int/Treaty/en/Treaties/Html/018.htm>
- Európai Egyezmény a Régészeti Örökség Védelméről:* <http://conventions.coe.int/Treaty/en/Treaties/Html/066.htm>
- Egyezmény az Európai Építészeti Örökség Védelméről:* <http://conventions.coe.int/Treaty/en/Treaties/Html/121.htm>
- Európai Egyezmény a Régészeti Örökség Védelméről (újabb változat):* <http://conventions.coe.int/Treaty/en/Treaties/Html/143.htm>
- Európai Tájak Egyezmény:* http://www.coe.int/t/e/Cultural_Co-operation/Environment/Landscape/
- Az Európa Tanács egyezményeinek teljes listája a következő címen található <http://conventions.coe.int/Treaty/EN/CadreListeTraites.htm>

■ 30. Feladat

KÖRNYEZETKÁROSODÁS

Cél: megfogalmazni az országban fennálló vagy lehetséges környezeti problémákat és azok világörökségi helyszínekre gyakorolt hatásait

Kutatómunka

Órai feladat

3 tanítási óra

Földrajz, természetismeret

Világörökség
Térkép,
Rövid leírások

Természet-tudományos könyvek újságkivágások

✓ Kérjük meg a diákokat, hogy készítsenek egy listát az országukban vagy térségükben előforduló vagy lehetséges környezeti problémákról (pl. erózió, éghajlatváltozás, tengerszint-emelkedés, elsivatagosodás, erdők irtása). Kérdezzük meg őket, hogy vannak-e helyi, nemzeti vagy regionális világörökségi helyszínek, amelyeket ezek a problémák fenyegetnek.

✓ Van -e a diákok lakóhelyén, országában vagy régiójában olyan környezeti probléma, amelynek megoldásán dolgoznak? Hogyan? Helyi vagy nemzetközi erőfeszítéssel?

✓ Kérjük meg a diákokat, hogy egy hétig gyűjtsenek környezeti problémákkal foglalkozó újságcikkeket és elemezzék azokat az osztályban.

A globális környezeti károsodás jelei

- ▶ A világ madárfajainak több mint kétharmad része csökken, sebezhető vagy kihalás fenyegeti.

- ▶ Az elmúlt kétszáz évben a világ madárfajainak egynegyede kipusztult, főleg az óceáni szigeteken élők.

- ▶ A békapopuláció csökkenő tendenciát mutat, bár nem tudni, miért.

- ▶ A korallzátonyok élővilága csökken, ökoszisztémájának állapota romlik.

▲ A biológiai sokféleség védelme a világörökségi területek megóvásán keresztül

A biodiverzitás vagy biológiai sokféleség az összes élőlény változatosságára utal, beleértve a Föld különböző növényeit, állatait és mikroorganizmusait, génjeiket és azt az ökoszisztémát, amelynek részét képezik.

A Föld biodiverzitásának megóvása hatalmas feladat, hiszen a Földön található mindennemű élet megóvását jelenti. Ez magában foglalja a vízi, tengeri és szárazföldi, minden éghajlati övezetben élő magasabb és alacsonyabb rendű szervezeteket.

A természeti világörökségi területek védelme a Föld biodiverzitásának megóvása érdekében tett általános erőfeszítések fontos része, és nagymértékben kollektív, nemzetközi cselekvésre épít.

A Kongói Demokratikus Köztársaságban található Okapi Vadrezervátum azért került fel a Világörökségi Listára, mert itt található a világ egyik legfontosabb és legjellemzőbb okapi élőhelye, amely a fenyegetett fajjal együtt a teljes élőhely biológiai sokféleségének "in situ" (latin: [eredeti/természetes] helyzetben való) megóvására törekszik. A rezervátumban élnek veszélyeztetett főemlősök, madarak. Jellemző itt a bóbítás antilop, óriásdisznó, elefánt és itt él a Földön élő

kb. 30 ezer okapiból közel 5 ezer példány.

Az ökoszisztéma megóvása is a világörökség megóvásának egyik fontos eleme. A Belize Korallzátony Természetvédelmi Terület (Belize) például, amely 1996-ban került a Világörökségi Listára, egy 93,4 ezer hektáron elterülő kiemelkedő természetvédelmi rendszer, atollokból, homoknyelvekből, mangrove-erdőkből, lagúnákból és torkolatokból áll. Más kiterjedt világörökségi helyszínek erdei

ökoszisztémákat (pl. Sri Lanka Sinharaja Erdő Természetvédelmi Terület) és vizes élőhelyeket (pl. Spanyolország: Doñana Nemzeti Park) védenek.

A biodiverzitás elvesztése általában visszafordíthatatlan folyamat, főleg a veszélyeztetett ökoszisztémák (szigetek, vizes élőhelyek) esetén, így aztán minden okunk megvan arra, hogy foglalkozunk a sokszínűséget fenyegető tényezőkkel és hogy csökkentésük érdekében azonnal cselekedjünk. Az egyes veszélyeztetett fajok védelmén túlmenően, általában hatékonyabb a természeti rendszerek, a természetes növény- és állatközösségek, és általában a tájak hosszú távú megóvásának biztosítása.

Okapi Vadrezervátum,
Kongói Demokratikus
Köztársaság.
© IUCN/J. Thorsell

■ 31. Feladat

A BIOLÓGIAI SOKFÉLESÉGET VESZÉLYEZTETŐ TÉNYEZŐK

Cél: a biológiai sokféleséget veszélyeztető lehetséges tényezők meghatározása

Kutató-
munka

Órai
feladat

Tanórán kívüli
feladat

4 tanítási óra
és terep-
gyakorlat

Természet-
ismeret,
biológia

Jegyzetfüzet,
ceruza, távcső,
fényképezőgép

✓ Kérdezzük meg a diákokat, hogy a biológiai sokféleséget veszélyeztető alábbi tényezők közül környezetükben melyik fordul elő:

- élőhely-módosulás (pl. az őshonos vegetáció kiirtása mezőgazdasági okokból)
- új fajok elterjedése (melyek az őshonos növényeket és állatokat elpusztítják, illetve kiszorítják)
- szennyezés: levegő, víz, termőföld, zaj
- bányászat
- egyéb

✓ Kérdezzük meg a diákokat, hogy környezetükben tudnak-e az őshonos madarak, állatok és növények számának csökkenéséről.

✓ Környezetükben, országukban vannak-e folyamatban olyan megővási intézkedések, amelyek a biodiverzitás csökkenésének megállítására irányulnak?

✓ Tervezzenek terepgyakorlatot egy helyi parkba, erdőbe vagy madárrezervátumba, nemzeti parkba, hogy helyi "biodiverzitás felmérést" végezhessenek (a növények és állatok számának összeírása). Kérdezzék meg a szülőket, tanáraikat, a szakembereket, hogy a biológiai sokféleség szerintük hogyan változott azokhoz az időkhöz képest, amikor ők voltak tizenévesek. Hívjanak vendégeket, szervezzenek szakköri délutánt, hogy a diákok lehetőséget kapjanak felfedezéseik bemutatására. *Ezt a feladatot bármelyik magyarországi iskola, bárhol elvégezheti biológia tanárainak irányításával. A Nemzeti Parkok Oktató Központjai szívesen adnak szakmai segítséget.*

▲ Kulturális és biológiai sokféleség

A kulturális és természeti világörökségi helyszíneken sokszor kulturális és természeti sokféleség is megtalálható.

A kulturális és biológiai diverzitást együtt kell megőrizni, ha azt akarjuk, hogy külön-külön is virágozzék. Az az ismeret, amellyel a helybeliek rendelkeznek az erőforrásaikról, továbbá arról, hogy hogyan kell azokat kezelni, az egész emberiség számára kritikus erőforrást jelent.

Jeffrey A. McNealey, IUCN, Nature and Resources, Vol. 28, No. 3, 1992

▲ Fajok evolúciója és kihalása

A fajok fejlődése folyamatos és természetes folyamat. Genetikai változások révén új fajok jönnek létre, és ezáltal nagyobb biodiverzitáshoz vezetnek.

A világörökség megóvásának egyik célja, hogy olyan természeti helyszíneket védjen, ahol a fajok fejlődése nyomon követhető. A természeti örökség (i) kritériuma (a Világörökségi Listára való felvételhez a négy kritérium egyikének kell hogy megfeleljenek a természeti örökségek):

legyenek jelentős földtörténeti korszakok kiemelkedő példái, beleértve az élet kialakulását és a felszínformákat manapság is kialakító jelentős geológiai folyamatokat, vagy jelentős geomorfológiai vagy természeti jellegzetességeket.

A németországi Messelben található fosszília-lelőhely olyan helyszín, amely az (i) kritérium alapján került a Világörökségi Listára. Ez a helyszín különösen gazdag az eocén korabeli (i.e. 57-36 millió éves) fossziliákban. Az emlősök evolúciójának korai szakaszairól páratlan információt ad.

Az ausztráliai Riversleigh /Naracoorte emlős őslény-lelőhelyein gondosan megőrizték az ország egyedülálló állatvilágának korai harmadkorból származó fejlődési formáit (pl. erszéyes vakond, tollas-farkú oposzum, koalák, kenguruk, vombat és a már kihalt emlősfaj, az erszéyes farkas). Ezt a helyszínt a természeti örökség (i) és (ii) kritériumai alapján vették fel a Világörökségi Listára.

Riversleigh/Naracoorte
őslény-lelőhelyei, Ausztrália.
© UNESCO

Egy új faj felfedezése: a Wollemi fenyő, a dinoszauruszok idejéből való ősmaradvány, "élő kővület"

1994. decemberében Sydney (Ausztrália) közelében új fajt fedeztek fel. A Wollemi fenyő (*Wollemi nobilis*) 35 méteresre is megnő. A törzse akár 1 méter átmérőjű is lehet. Nagyon szokatlan dolog eddig ismeretlen fajt felfedezni, főleg, ami ekkorára megnő. A Wollemi fenyők élőhelye egy védett, meredek oldalú kanyon Sydney-től északnyugatra, amely megmenekült a szomszédos síkságokat gyakran sújtó tüzekről, így hozzájárult a fák fennmaradásához. Ennek az új fajnak a felfedezése drámaian demonstrálja, hogy biológiai örökségünk bizonyos részei még ismeretlenek.

Ausztrál Környezetvédelmi Minisztérium Végrehajtó Bizottságának jelentése 1996, Ausztrál Nemzetközösség

A biodiverzitás elvész, ha egy adott növény- vagy állatfaj kevésbé tud alkalmazkodni az új környezeti feltételekhez (pl. csapadék mennyisége vagy a hőmérséklet megváltozása), így szaporodására és túlélésére kisebb az esély és kihal. Az ősmaradványok alapján arra következtethetünk, hogy a legtöbb növény- és állatfaj előbb-utóbb ki fog pusztulni. Ma azonban általános az a nézet, hogy a fajok kihalása gyorsabb ütemben zajlik, mint az új fajok megjelenése. Ez visszafordíthatatlan globális változást jelent.

Jelenleg,

- a meglévő madarak 11 %-át
- az emlősök 11 %-át
- a halak 5 %-át
- a növényfajok 8 %-át

→ fenyegeti
kihalás

- Sok nagyszámú emlőspopuláció csökkent a **vadászat** miatt.
- A **halászat** és a **bálnavadászat** a tengeri fajok populációiban okozott jelentős csökkenést.

Sok világörökségi helyszínt azért hoztak létre, hogy a kihalással fenyegetett növény- és állatfajok védelmét biztosítsák.

▲ Vallée de Mai (Május-völgy) Természetvédelmi Terület, Seychelle-szigetek

Vallée de Mai (Május-völgy)
Természetvédelmi Terület,
Seychelle-szigetek
© National Geographic
Society/W. Curtsingier

A Seychelle-szigetek egyikén - Praslin kicsiny szigetén - található Vallée de Mai Természetvédelmi Területe. 1983-ban került a Világörökségi Listára. A völgyben egy pálmaerdő található, majdnem ősi állapotában. Itt nőnek a világ legnagyobb kókuszdiói, némelyik súlya akár a 20 kilogrammot is elérheti. Régebben az egész szigeten sokféle kókuszst lehetett találni, de a kíméletlen kitermelés következtében az eredetileg gazdag, nagy területet elfoglaló pálmaerdők visszaszorultak a kis völgybe. A völgyet és az értékes pálmaerdőt máshonnan hozott egzotikus fajok, a kókuszdiók folyamatos szüretelése és az erdőtüzek fenyegetik. Mivel e fantasztikus terméseket a mai napig a termékenység szimbólumának tartják a szigeten, ezért nem veszített semmit vonzerejéből. Tehát szüretelik vagy rendszeresen lopják és szuvenírként értékesítik.

▲ Manas Vadvédelmi Terület, India

Az indiai Manas Vadvédelmi Terület a Himalája lábainál terül el, ahol a síkság és magashegység találkozik, klímáját pedig a monszun évszakos változásai határozzák meg. Sok veszélyeztetett állatfaj él itt. Az 1985-ben a Világörökségi Listára és 1992-ben a **Veszélyeztetett Világörökségi Listára** került Manas tigrisek, törpe disznók, indiai páncélos orrszarvúk és az indiai elefántok hazája. Ezeket az állatokat leginkább az orrvadászat fenyegeti. 1997-es jelentések szerint 22 orrszarvút öltek meg akkortájt, a teljes populáció száma jelenleg csak 10-15 példány.

Világörökség térkép

Te Wahipounamu, Új-Zéland

Te Wahipounamu Új-Zéland déli szigetén található. Nagy része (2,6 millió hektár, vagyis Új-Zéland 10 százaléka) mocsaras vizes élőhelyekből, 3000 méter fölé nyúló hegyekből és az óceánba ereszkedő sziklákból áll. A helyszín hatalmas gleccserekről tanúskodik, melyek U alakú völgyeket, hasadékokat, fjordokat és igazi, jégkori tájat alakítottak ki. Új-Zélandon, mivel távol van más kontinenstől, lakott helytől a legtöbb itt élő állat- és növényfaj őshonos. Sok madár elveszítette repülési képességét. A növényzet pedig nagyon jól alkalmazkodott a 10000 mm-t is elérő csapadékhoz. Pl. az óriási kahikatea fák (fehér fenyők) akár 30 méteresre is megnőnek. Ezeket az erdőket "dinoszaurusz erdőknek" nevezik, mert nagyon hasonlóak a 65 millió évvel ezelőtti erdőkhez.

Az elszigeteltség és a geológiai és éghajlati változások következtében olyan növény- és állatfajok fejlődtek ki Új-Zélandon, melyek sehol máshol nem találhatóak meg.

De pontosan az Új-Zéland környezetét, növény- és állatvilágát oly különlegessé tevő tényezőknek köszönhető sebezhetőségük. A polinézek, az Új-Zélandra először, kb. ezer évvel ezelőtt érkező bevándorlók, kezdték meg a fajok és élőlények nagyfokú pusztítását. Amikor az európaiak megérkeztek és gyarmatosították Új-Zélandot, az ország erdőinek 23 százaléka és a madarak 30 százaléka már kipusztult. Az egyik legnagyobb veszteség a nagy, repülni nem tudó madár, a moa eltűnése. Az európai telepesek érkezésével sok, később elvadult háziállat (macska, kutya- ragadozó) került a szigetre. Az addig ismeretlen behurcolt kórokozók járványokat okoztak, emiatt a helyi növény- és állatvilág veszélybe került, sőt, néhány faj ki is halt.

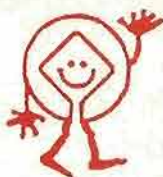
Jelenleg 503 veszélyeztetett növény- és állatfaj él Új-Zélandon, a 44 feltehetőleg már kihalt fajon kívül.

Forrás: Greymouth Középiskola, Új-Zéland

■ 32. Feladat

KIRAKÓS JÁTÉK: GONDWANAFÖLD

Cél: a kontinensek kialakulásáról tanulni és arról, hogy az elszigeteltség miként járulhat hozzá a természeti örökség megvédéséhez

Gyakorlat

Órai feladat

2 tanítási óra

Földrajz, történelem, természetismeret

Világörökség térkép, Kirakós játék: Gondwanaföld feladatlap

Olló, ragasztó, világtérkép

✓ Meséljünk a diákoknak a volt Gondwanaföldről.

A tudósok tárgyi bizonyítékok (kőzetfajták, fossziliák) alapján azt gondolják, hogy Új-Zéland valamikor egy óriási déli kontinens, Gondwanaföld része volt, amely magában foglalta Ausztráliát, Afrikát, Dél-Amerikát, Indiát, Antarktisz. Valószínűleg Új-Zéland alapján lehet Gondwanaföldről a legtöbbet megtudni, mert Új-Zéland az Antarktiszról és Ausztráliától való kb. 80 millió évvel ezelőtti leszakadása óta elszigetelődött. Így jól megőrizte ősi állapotát. A szigettől 1600 km-re van a legközelebbi szárazföld, s bár kb. ezer éve lakott, Új-Zéland őshonos növényzete évmilliókig érintetlen volt. Jelenleg is ez az egyik legelszigeteltebb hely a Földön.

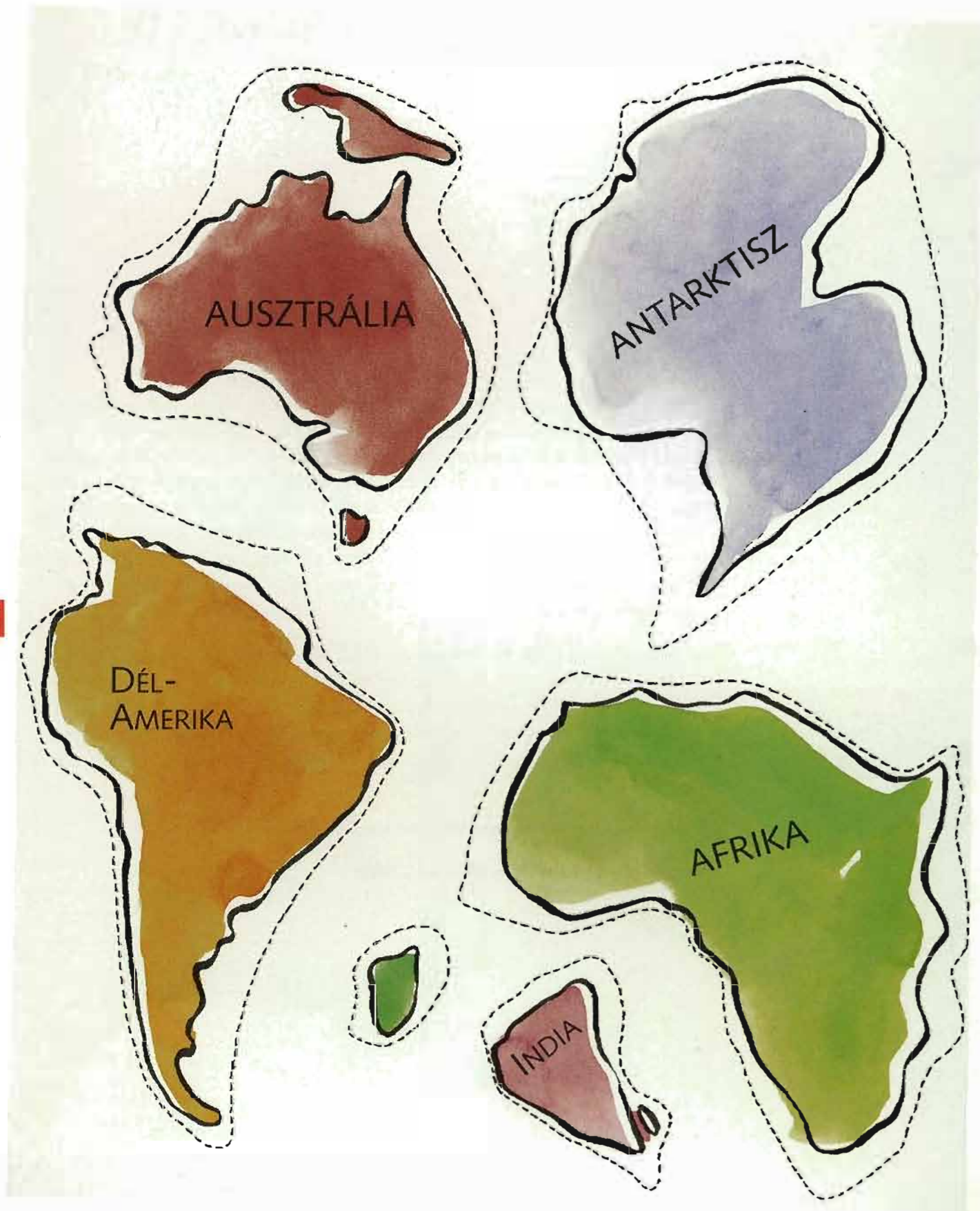
✓ Osszuk az osztályt kis csoportokba. Adjunk minden csoportnak egy-egy példányt a feladatlapból. Kérjük meg őket, hogy vágják ki a darabokat a szaggatott vonal mentén, rakják össze, és ragasszák Gondwanaföld kontinensére. Beszéljék meg, hogy Gondwanaföld szétszakadása miként választotta el Új-Zélandot a világ többi részétől és védte meg növény- és állatvilágát.

✓ Hasonlítsák össze Gondwanaföldet a mai kontinensekkel.

Forrás: Greymouth Középiskola, Új-Zéland

Világörökség Térkép

■ 33. Feladat

VILÁGÖRÖKSÉGI TERMÉSZETI HELYSZÍNEK ÉS A KAPCSOLÓDÓ KRITÉRIUMOK

Cél: a Világörökségi természeti helyszínek kiválasztásánál alkalmazott kritériumok jobb megértése

Kutatómunka

Óral feladat

3 tanítási óra

Természet-
tudomány,
művészeti oktatás

Fényképek
hírlapokról
(www.unesco.hu),
Világörökség térkép,
Rövid leírások

✓ A *Rövid leírások* segítségével válasszunk ki 25 természeti helyszínt a világ különböző részeiről (a vonatkozó oldalakról készítsünk másolatot vagy kézzel másoljuk le azokat, de a kritériumokat hagyjuk ki!).

✓ Osszuk az osztályt 5 csoportba, és adjuk meg minden csoportnak a kiválasztott helyszínek leírását. A diákok jelölik be a helyszíneket a Világörökség térképen, találják ki, hogy milyen kritériumok alapján kerültek fel a Világörökségi Listára. Minden csoport válasszon egy diákot, aki elmondja a megoldási javaslatait az osztálynak. Hasonlítsuk össze a válaszokat a valóban alkalmazott kritériumokkal, ahogy azok a *Rövid leírásokban* szerepelnek.

✓ Figyelembe véve a világörökségi természeti helyszínek Világörökségi Listára vételéhez használt 4 kritériumot, kérjük meg a diákokat, hogy minden egyes kritériumhoz javasoljanak egy helyi, nemzeti vagy regionális helyszínlistát. Kérjük meg őket, hogy ellenőrizzék, szerepel-e a helyszín a Világörökség térképen és ennek megfelelően vitassák meg. Kérjük meg a diákokat, hogy készítsenek plakátokat az általuk javasolt helyszínekről a világörökség megóvását hangsúlyozó jelmondatokkal.

Ökológiailag és kulturálisan fenntartható fejlődés

A fejlődésnek fenntarthatónak kell lennie, hogy kielégítse a jelen generáció szükségleteit anélkül, hogy veszélyeztetné a jövő generációinak saját szükségleteik kielégítését.

Környezet és Fenntartható Fejlődés, Párizs, UNESCO, 1997

A Világörökség Egyezmény rögzíti az emberiség és a környezet közötti egyensúly megőrzésének szükségességét. A világörökség definíciója (mind kulturális, mind természeti) emlékezteti a nemzetközi közösséget a természet és az emberek kölcsönhatására, mely annyira alapvető az ökológiailag fenntartható fejlődés szempontjából.

A fejlődés folyamatában helyet kell adnunk a természetnek, ami egyfelől szellemi táplálékot, és gyakorlati értelemben az életünk alapját adja.

Jeffrey A. McNeeley, IUCN, *Nature and Resources*, Vol. 28, No. 3, 1992

A folyamatos fejlődés és a népesség növekedése okozta környezeti ártalmakat (pl. az erdők kiirtása, a földterület mezőgazdasági hasznosítása, halászat, környezetszennyezés) kezelni kell, hogy megőrizzük a világ biológiai és kulturális sokféleségét. Sokan úgy vélik, hogy a környezetvédelem és a természeti erőforrások használata (földek, bányaterületek, erdők) egymást kizárja. Ezért az erőforrások kiaknázása az olyan védett területeken, mint a világörökségi helyszíneken, sok esetben tiltva van. Néhány gondosan kezelt esetben azonban hatékonyabb, ha egyensúlyba hozzuk a **természeti** és **kulturális örökség** megóvását, és az ezzel esetleg kapcsolatos korlátozásokat a fenntartható használattal vagy más gazdasági tevékenységgel, oly módon, hogy a helyi lakosok közvetlenül legyenek érdekelve a megóvási törekvésekben.

▲ Banc d'Arguin Nemzeti Park, Mauritánia

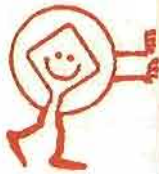
Ez a nyugat-afrikai Nemzeti Park madarak millióinak lakhelye. Az Atlanti-óceán partját szegélyező Park homokdűnékből, mocsarokból, kis szigetekből és sekély partmenti vizekből áll, ami kivételes szépségű. A táj és a tenger látványának kontrasztját és az élővilág csodálatos sokszínűségét képviseli. A parkban sokféle vándormadár, valamint többféle tengeri teknős és delfin él.

Banc d'Arguin a helyi gazdaság számára nagyon fontos: hét halászfaluja él a gazdag halállományból, és itt van az ökológiailag érzékeny turizmus bázisa. A helyiek által használt hagyományos halászati módszerek nem voltak a Nemzeti Park természeti erőforrásaira jelentős hatással. Ha azonban beengednék a motorcsónakokat, és több halat fognának ki, az nagyon káros hatással lenne a terület madárvilágára.

145

*Banc d'Arguin Nemzeti Park,
Mauritánia.
© UNESCO / IUCN /
J. Thorsell*

■ 34. Feladat

A KÖRNYEZET VÉDELME

Cél: a világörökségi természeti helyszínek helyes kezelésének fontosságát megérteni

Szerepjáték

Órai feladat

Több tanítási óra

Magyar és idegen nyelv, földrajz, természetismeret, biológia

Világörökség térkép, Rövid leírások

✓ Magyarazzuk el a diákoknak a mauritániai Banc d'Arguin Nemzeti Park helyzetét, majd szervezzünk szerepjátékot az alábbi forgatókönyvből egy kitalált világörökségi helyszínen. Osszuk az osztályt több csoportba, úgy, hogy azok különböző érdekeket képviseljenek.

✓ Egy üzletemberekből álló csoport fejleszteni kívánja a halászatot, és tervük finanszírozására már találtak is külföldi befektetőket. A Nemzeti Park igazgatója és helyi környezetvédők azonban attól tartanak, hogy a halászat jelentős növelése zavarni fogja a madarakat. A hatóságok a helyiek bevételeit nagyon szeretnék növelni, de nem akarják a jelenlegi, kiegyensúlyozott ökoszisztémát megzavarni. Milyen, mindenki meglegedésére szolgáló döntéseket lehetne hozni?

■ 35. Feladat

TEENDŐK AZ ÖKOLÓGIAILAG FENNTARTHATÓ FEJLŐDÉSÉRT

Cél: a diákokat a tudatos hulladékgyűjtés kialakítására ösztönözni

Gyakorlat

Órai feladat vagy tanórán kívüli feladat

Több tanítási óra és néhány hét iskolán kívüli feladat

Művészeti oktatás, természetismeret

Tárolók az újrahasznosítható anyagok, pl. az üveg, papír, konzerves és tejes dobozok stb. elhelyezésére

✓ A szennyezés gyakran a túlfogyasztással és a pazarlással függ össze. A megoldást az erőforrások szerény és fenntartható használata, valamint az újrahasznosítás jelentheti. Mindannyiunknak sürgősen el kell gondolkozni azon, hogy hogyan tudunk hatékonyan hozzájárulni az újrahasznosításhoz és az erőforrások optimális használatához. Hívjunk meg egy környezetvédelmi szakembert, hogy beszéljen arról, mekkora az újrahasznosítás jelentősége és hogyan lehet megoldani. Kérjük meg a diákokat, hogy készítsenek elő egy újrahasznosítási kampányt az iskola és közösség számára (papír, konzervdobozok, üvegek gyűjtése). Döntsék el, mit lehetne újrahasznosításra összegyűjteni. A rajzórán készítsenek plakátokat a kampányhoz. A kampány eredményeit értékeljék ki.

✓ Beszéljék meg a világörökség megóvását és fenntarthatóságát. Miért fontos az újrahasznosítás és a források újrafelhasználása és a velük való takarékoskodás?

✓ Kérjük meg a diákokat, hogy a környezetüket és az örökségi helyszíneket tartsák tisztán (gyűjtsék össze szelektív módon a szemetet és szállítsák hulladékudvarba, gyűjtőpontokra vagy hasznosítsák, újrakomposztálják).

▲ A fenntarthatóság helyi támogatása

A környezetvédelem helyi támogatottsága nőhetne, ha a helyi lakosok a védett területeket, mint pl. a világörökségi helyszíneket, fenntartható módon használhatnák. A megóvási és fejlesztési terveket a védett területeken vagy azok szomszédságában folyamatosan integrálják és támogatják.

A megóvási programok megtervezésében és irányításában a helyi lakosok részvétele nagyon fontos, amennyiben ezek a programok valóban biztosítanak a fenntartható használatot.

■ 36. Feladat

ÖRÖKSÉGÜNK NYOMÁBAN

Cél: lehetőséget biztosítani a diákok számára, hogy kalandvágyók, kreatívak és a környezettel kapcsolatban tudatosabbak legyenek

Gyakorlat

Órai feladat

Tanórán kívüli feladat

Több tanítási óra és tanórán kívüli feladat

Társadalmi ismeretek, természetismeret, biológia

Térképek

✓ A diákok élvezik a kalandot és a felfedezést. Javasoljuk nekik, hogy tervezzenek meg egy örökségi utat. Gondolkodjanak el azon, hogy milyen jellegű legyen: természeti, kulturális, városi, virág-meghatározási, fotózási vagy videózási kirándulás. Ha kitalálták örökségi útvonaluk témáját, hozzanak térképeket az osztályba, és nézzék meg együtt. Kérjük meg a diákokat, hogy tervezzék meg az útvonalat és a szabadidejükben kicsit nézzenek körül a helyszínen. Ha megtervezték az útvonalat, a diákok készítsenek egy ismertető füzetet, hogy felhívják a figyelmet a speciális jellegzetességekre.

✓ Egy napot szánjanak a kirándulásra. Használják fel a sétát, minden érzékszervüket "hegyezzék ki", hogy lehetőség szerint a legtöbb információt "felfogják". (szaglás, hallás, látás stb.).

✓ A séta eredményeinek és hatásának alapján tervezzenek újabb útvonalakat is, ahova a diákok másokat is meghívhatnak (más osztályokat a saját vagy más iskolákból, szülőket, ismerősöket stb.).

Örökségi útvonal
A Lezuhanó Bölények
Szakadéknál,
Kanadában.

© UNESCO / S. Titchen

Bolygónk jövője

A Riói Csúcs (1992) óta mintegy 400 természeti, kulturális és vegyes (kulturális és természeti) helyszín került a Világörökségi Listára, ezek közül 69 természeti helyszín (2004. decemberi adatok).

A fejlett országokban már kétségkívül vannak változások a természetes erőforrások használatában (energia, víz, föld). A levegő, víz és termőföld szennyeződése csökkent. A fejlődő országokban azonban sokkal jelentősebb a szennyeződés. Az mindenképpen pozitív, hogy felismerték: problémáik súlyosak és nem lehet a gazdasági és társadalmi fejlődést a környezetvédelemtől elválasztani.

Mostafa Tolba, a Fenntartható Fejlődésért Bizottság elnöke, *UNESCO Sources*, No. 92, 1997. július-augusztus

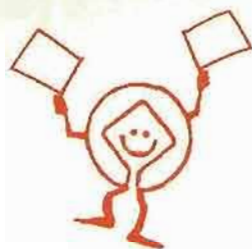
A Föld és a környezet megóvásában ez jelentős lépés.

A Világörökségi Listára vett helyszínek 2004. júliusi adatok

Mivel a világörökségi helyszíneket világszerte "kiemelkedő egyetemes értékek" ismerik el, legyenek a hatékony kezelés modelljei.

Bernd von Droste, az UNESCO párizsi Világörökség Központjának igazgatója és Jeffrey A. McNealey, IUCN, *Világörökség, húsz évvel később*, IUCN, 1992

A tananyagba illesztés lehetőségei: Világörökség és a környezet

Művészetek/ Rajz és vizuális nevelés

Válasszák ki a diákok kedvenc világörökségi természeti helyszínüket, és fessék vagy rajzolják le különböző szempontok szerint.

Biológia

Válasszanak ki egy világörökségi természeti helyszínt a térségükben, és készítsenek listát az ott található növényekről, állatokról stb.

Hasonlítsák össze ezeket a környezetükben található állatokkal, növényekkel stb.

Ismerkedjenek a kiválasztott helyszínen a diákokkal együtt az itt élő növényekkel, állatokkal és geológiai jellegzetességekkel.

Idegen nyelv

Teremtsek kapcsolatot egy külföldi iskolával (lehetőleg az **Asszociált Iskolák (ASP) hálózatán** keresztül). Vitassanak meg egy közös gondot jelentő környezeti problémát és annak a világörökség megóvására gyakorolt lehetséges hatását.

Földrajz

Válasszanak ki egy világörökségi természeti helyszínt, pl. ahol gleccser található (lásd Los Glacieres Nemzeti Park, Argentína, *Rövid leírások*) és beszéljék meg a globális felmelegedés veszélyeit.

Válasszanak ki tanulmányozás céljából egy geológiai vagy fosszíliaiban gazdag helyszínt.

Válasszanak ki egy természeti helyszínt és kérjék meg a diákokat, hogy gondolkozzanak el azon, hogy a földfelszín, vagy a terület talaja hogyan alakult ki az idők során és hogyan változik tovább napjainkban. Megóvását a jövőben milyen veszélyek fenyegetik.

Matematika

Végezzenek felmérést, hogy a környezetükben mely fajokat (növény, fa, madár, emlős, hal) fenyegeti az egyedszám-csökkenés vagy a kihalás, és számolják ki a százalékarányt.

Természettudományok

Vegyenek vízmintát helyi tavakból vagy folyókból és minősítsék vizét. Nézzék meg, szennyezettek-e.

Vizsgálják meg épületek homlokzatát, hogy a levegőszennyezés károsította-e azokat. Gondolkozzanak helyreállításukon!

Beszélgék meg, hogy az örökségi helyszínek védelme érdekében hogyan lehet megváltoztatni az emberek magatartását.

Válasszanak ki egy világörökségi helyszínt, amelyről a diákok úgy vélik, hogy veszélyezteteti vagy veszélyeztetheti a környezetszennyezés. Készítsenek reklámkampányt a szennyezés kiküszöbölésére vagy megszüntetésére, továbbá környezetvédelmi intézkedések kezdeményezésére vagy megerősítésére.

Világörökség és a béke kultúrája

© UNESCO/Historic Centre of Warsaw, Poland

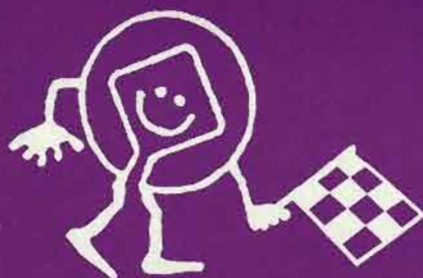
**‘Mivel a háborúk az emberi lelkekben
keletkeznek, az emberi lelkekben kell a
békének védelmet emelni.’**

Az UNESCO Alkotmányának preambuluma

Világörökség és a béke kultúrája

Célkitűzések	152
Ismeretek	153
Hozzáállás	153
Készségek	153
Világörökség és a béke kultúrája	154
37. Feladat: A béke és a világörökség meghatározása	155
A békét jelképező helyszínek	155
38. Feladat: A világörökség és a béke a környezetben	158
A világörökség védelme háborúban	158
39. Feladat: A háborúban megsérült világörökségi helyszínek helyreállítása	159
<i>A Hágai Egyezmény a kulturális örökség védelmében</i>	159
40. Feladat: A kulturális és a természeti örökség védelme háborús időkben	161
A természeti örökség védelme háborúban	161
Világörökség és az emberi jogok	162
41. Feladat: Előítélet - a békét fenyegető veszély	163
42. Feladat: Készítsen egy világörökség és béke témájú keresztretjvényt	164
Feladatlap: Készítsen egy világörökség és béke témájú keresztretjvényt	165
A tananyagba illesztés lehetőségei	166
Világörökség és a béke kultúrája	166

Célkitűzések

Ismeretek

Segítsünk a diákoknak megismerni és megérteni:

- a világörökségi helyszínek a béke, az emberi jogok és a demokrácia bizonyítéka
- az UNESCO és a Világörökség Egyezmény etikai mondanivalóját
- a faji egyenlőség, a tolerancia és az összes nép, valamint kultúráik tiszteletének jelentőségét

Hozzáállás

Ösztönözzük a diákokat arra, hogy:

- tiszteljék a különböző népeket és kultúrájukat,
- életük során a konfliktushelyzetek békés megoldását keressék
- a szolidaritás szellemében működjenek együtt a világörökség megóvása támogatására

153

Készségek

Segítsünk a diákoknak, hogy képesek legyenek:

- csoportban dolgozni (csapatmunka)
- egymás között békésen megoldani konfliktusokat,
- segíteni másoknak abban, hogy megtanulják a békés konfliktusmegoldásokat
- demokratikus módon részt venni a politikai és a civil életben
- hozzájárulni az UNESCO Világörökség megóvási törekvéseihez

Világörökség és a béke kultúrája

A béke erőszakmentes kapcsolatokat kíván - nemcsak országok között, hanem személyek, társadalmi csoportok, egy ország és polgárai, ember és környezete viszonylatában is. A Világörökségi Listán feltüntetett kulturális és természeti helyszínekről való tanulás segít megérteni a béke sokféle lehetőségét azáltal, hogy emlékeztet a természet és az emberiség csodálatos alkotásaira, melyek a szabadság, az igazság, a kölcsönös megértés és a tisztelet, a szeretet, valamint a barátság iránti örök vágyódásainkat tükrözik. Ezek alkotják az alapvető emberi jogokat, nélkülözhetetlen alkotóelemei a békének és a fejlődésnek, mind az egyént, a társadalmat és a világot a maga egészében kifejezve.

Béke:

1. Az a viszony ill. állapot, amely két vagy több olyan állam, nép között áll fenn, amelyek nincsenek háborúban egymással
2. Nyugalmatlan állapot, békés viszonyok, egyetértés, amelyet nem zavar meg viszálykodás, politikai, társadalmi harc, ellenségeskedés.
3. Csendes, zavartalan lelkiállapot. Test, lélek, lelkiismeret nyugalma, egyensúlya
4. Természetnek, magánynak a lelket megnyugtató csendessége.

Magyar Értelmező Kéziszótár

Az Egyezmény a Világ Kulturális és Természeti Örökségének Védelméről és az ehhez tartozó Világörökség Alap kollektív nemzetközi tevékenységre épít, a világ legfontosabb helyszíneinek megóvása érdekében.

"...a történelem folyamán a népek kölcsönös meg nem értése volt mindig a nemzetek közötti gyanakvás és bizalmatlanság szülőoka, miáltal nézeteltéréseik igen gyakran vezettek háború kitörésére;

a most véget ért nagy és borzalmas háború azáltal vált lehetővé, hogy az emberi személyiség méltóságának, egyenlőségének és tiszteletének demokratikus eszményét megtagadták, s ennek helyére - a tudatlanságot és elfogultságot kihasználva - a fajok és emberek közötti egyenlőtlenségnek a dogmáját akarták állítani;

mivel az emberi méltóság megköveteli a kultúra terjesztését és azt, hogy az emberiség igazságosságra, szabadságra és békére neveltesse, e téren valamennyi nemzetre a kölcsönös segítség szellemében teljesítendő szent köteleességek hárulnak;"

Részlet Az UNESCO Alkotmányának preambulumból

A béke kultúrája mozgalom. Mint egy nagy folyó különböző áramlatokból táplálkozik - minden tradícióból, kultúrából, nyelvből, vallásból és politikai nézetből. Célja egy olyan világ létrehozása, ahol a kultúrák bősége olyan légkörben él együtt, melyet a kultúrák közötti megértés, a tolerancia és a szolidaritás jellemez.

Rene C. Romero Nemzetközi ASPnet koordinátor, UNESCO Nemzetközi Bizottság a Fülöp-szigetekért

■ 37. Feladat

A BÉKE ÉS A VILÁGÖRÖKSÉG MEGHATÁROZÁSA

Cél: a Világörökség és a béke közötti kapcsolat jobb megértése

Megbeszélés

Órai feladat

I tanítási óra

Történelem, állampolgári ismeretek, nyelvtan

Világörökség Egyezmény, Világörökség térkép, Rövid leírások

Szótár

✓ Írjuk fel (vagy csak mondja) a béke szót a táblára, majd kérjük meg a diákokat, hogy soroljanak fel annyi, a béke szóval kapcsolatba hozható kifejezést, amennyi csak lehetséges. Szólítsuk fel valamennyi diákot, hogy olvassa fel a saját listáját. Miután ezeket felolvasták, jegyezzük fel mindegyik kifejezést a táblára, és jelöljük meg a már elhangzottakat. A feladat végeztével meg lehet állapítani, melyik kifejezést hozták a leggyakrabban kapcsolatba a "béke" szóval.

✓ Ismételjük meg ugyanezt a feladatot a "világörökség" kifejezést használva úgy, hogy először kérjük meg a diákokat, nézzék a Világörökség térképet és válasszanak olyan helyszíneket, amelynek neve a béke, harmónia, nyugalom vagy a védelem és háború szavakhoz kapcsolódnak (például: béke emlékmű, erőd, erődítmény, várfal). Ezek után kérjük meg Őket, hogy válasszanak ki egyet (vagy többet) a békével kapcsolatos helyszínek közül, melyek ebben a részben vannak leírva. Végül keressenek többlet információt a helyszínről (például az iskola könyvtárának enciklopédiájában, az interneten) a hely és a béke történetében betöltött szerepével kapcsolatban.

A békét jelképező helyszínek

Sok világörökség helyszín a béke és az emberi jogok alapvető értékeit tükrözi, gyakran a nemzetközi együttműködés biztosította megóvásukat. Némelyikük különösen fontos üzeneteket testesít meg ebben az értelemben. A Kanada és az Amerikai Egyesült Államok határán elterülő Waterton Gleccser Nemzetközi Béke Park világosan kifejezi nevében a békét. 1995-ben vették fel a Világörökségi Listára, ez a helyszín magába foglalja a Waterton Tavak Nemzeti Parkot Albertában (Kanada), és Gleccser Nemzeti Parkot Montanában (USA). Együttesen alkotják a világ első Nemzetközi Béke Parkját, amely kiemelkedő látványt nyújt. Kivételesen gazdag növényi és állati fajokban, valamint hegyvidéki- és gleccser alkotta felszínformákban.

Waterton Gleccser
Nemzetközi Béke
Park, Kanada és az
Amerikai Egyesült
Államok.
© UNESCO

Másrészről az 1996-ban a Világörökségi Listára vett Hirosima Béke Emlékmű (Genbaku Kupola) a világbéke vívmányának erőteljes jelképe, több mint fél évszázaddal az ember által valaha elkészített legpusztítóbb erő elszabadítása után.

A Kupola megkapó jelentősége abban rejlik, amit bemutat: néma maradványai az egyik oldalról az emberi pusztítás szörnyűségét jelképezik, a másik oldalról viszont a remény üzenetét hordozzák. A világbéke örökkévalóságának folytonosságát hirdeti, melyet az 1945. augusztusi atombomba felrobbantása indított el. Amikor 1945. augusztus 6-án Hirosima felett felrobbantották az első atombombát - 140 ezer ember halálát okozva ezzel - ez az egyetlen épület maradt meg a robbanás epicentrumának közelében - habár csak váz formájában. Mikor a város újjáépítése elkezdődött, ebben a formájában őrizték meg és Genbaku Kupola (Atombomba Kupola) néven vált ismertté. 1966-ban Hirosima Város Bizottsága úgy döntött, hogy a Kupolát megőrzik az örökkévalóság számára. A Béke Emlékmű Park, ahol a Kupola a legfőbb jelkép, 1950 és 1964 között került kialakításra. 1952 óta a Park a minden évben augusztus 6-án megrendezésre kerülő Hirosima Béke Emlékünnepségnek ad otthont.

(Műemlékek és Történelmi Együttesek Nemzetközi Tanácsa)

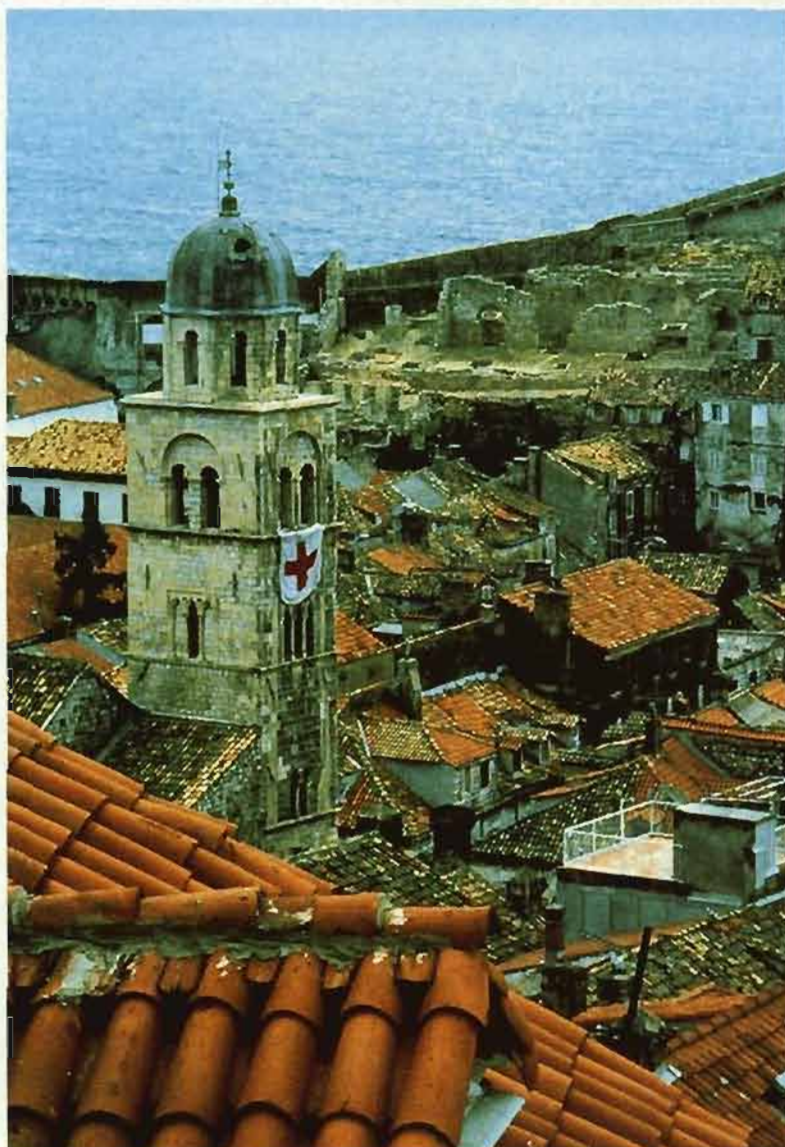
A Hirosima Béke
Emlékmű (Genbaku
Kupola), Japán:
egy erőteljes, kifejező
jelkép a békéért
© UNESCO

A korábbi Jugoszlávia felbomlását követő háború a Horvátországban található Dubrovnik óvárosát a szabadság és béke szimbólumává emelte. Ez a dalmáciai parton fekvő pompás, régi város - más néven az "Adria gyöngye"-, századokon át a "Libertas" (szabadság) szót viselte zászlaján. A tizenharmadik században a város fontos földközi-tengeri hatalommá vált hatalmas flottájával, konzulátusok és kereskedelmi központok hálózatával egész Európában. Habár 1667-ben súlyosan megsérült egy földrengés miatt, Dubrovniknak sikerült megőriznie gyönyörű gótikus, reneszánsz és barokk templomait, monostorait, palotáit és szökőkútjait, a lenyűgöző kőfalat, amely közel az egész óvárost körülöleli. Ez a fal, amely évszázadokon át óvta a várost a tengeri támadásoktól, nem tudta megvédeni a várost attól a modern ágyútűztől, melyet néhány éve szenvedett el. Az 1991-ben az UNESCO Világörökségi Veszélyeztetett Helyszínek Listájára vett Dubrovniknak az UNESCO segítségével sikerült helyreállítania a megsérült épületeket, ezáltal a nemzetközi szolidaritás, valamint a szabadság és a béke állandó jelképévé vált.

Világörökség
Egyezmény

Dubrovnik óvárosa,
Horvátország
© UNESCO/IUCN/
J. Thorsell

Dubrovnik pusztulása
1991-ben
© UNESCO/D. Lefèvre

■ 38. Feladat

A VILÁGÖRÖKSÉG ÉS A BÉKE A KÖRNYEZETEDBEN

Cél: a békét szimbolizáló örökségi helyszínekről való elmélkedés

Kutatómunka

Órai és tanórán kívüli feladat

1 tanítási óra

Történelem, földrajz, művészeti oktatás

Világörökség térkép, Rövid leírások

Nemzeti történelem tankönyvek

✓ Kérjük meg a diákokat, hogy nevezzenek meg olyan kulturális vagy természeti helyszíneket (lehetőség szerint világörökségi helyszínt), ahol békeszerződéseket írtak alá, vagy amelyek jelképes történelmi értékkel bírnak (például: nagyobb csaták, fontosabb nyilatkozatok helyszínei).

✓ Kérjük meg a diákokat, hogy hozzanak az órára ezekről a helyszínekről bármilyen információt, amit csak találnak, majd kérjük meg őket, hogy kreatív módon (írásban, rajzzal, vagy festménnyel) fejezzék ki, szerintük mi az üzenete ezeknek a helyszíneknek.

A világörökség védelme háborúban

Világörökség és identitás

Minden nagyobb háborút a kulturális és a természeti helyszínek nagy valószínűséggel megsínylenek. Az egyedi kulturális helyszíneket néha szándékosan támadják, hogy ezáltal megsemmisítsék az emberek identitásának féltve őrzött jelképeit. A természeti helyszíneket (különösen a növény- és az állatvilágot) szintén sokféleképpen lehet veszélyeztetni - egy terület aláaknázása, bombázás, katonai járművek áthaladása védett természetvédelmi parkokon, orvvadászat, gyújtogatás, valamint nagyméretű kitelepítések. A kulturális és természeti helyszínek - melyek fontos idegenforgalmi bevételt jelentenek - háború idején szintúgy növekvő mértékben válnak a szándékos pusztítás célpontjaivá.

Világörökség és idegenforgalom

A háború okozta szenvedések közepette megengedhetetlen fényűzésnek tűnik a kulturális és a természeti helyszínek védelme. Első pillantásra valóban ez a helyzet, ám a tapasztalat azt igazolja, hogy a kulturális és természeti örökség védelme életbevágóan fontos, különösen akkor, ha ezek a megtámadott helyszínek olyan épületeket foglalnak magukban, mint nemzeti könyvtárak, templomok, múzeumok, egyetemek és több száz éves hidak.

Világörökség és identitás

Ennek egyik legékezebb példája Lengyelországban Varsó XVIII. századi történelmi belvárosának rekonstrukciója, mely 1980-ban került fel a Világörökségi Listára. A II. világháború alatt 1944 augusztusában a náci megszálló csapatok miatt a városközpont közel 85 százalékát rombolták le. A háború után a városlakók által folytatott ötéves helyreállítási kampány eredménye napjainkra a templomok, paloták és a piactér aprólékos újjáépítése. Ez egy kivételes példa a történelem egy szakaszának teljes rekonstrukciójára - a tizenharmadiktól a huszadik századig - továbbá a büszkeség és az öntudat kifejezése.

A dubrovniki fiatalok felhívása:

Ahogy a háború feldúlja örökségünket, még többre kell törekedni és többet kell cselekedni a problémák békés úton való megoldásáért.

■ 39. Feladat

A HÁBORÚBAN MEGSÉRÜLT VILÁGÖRÖKSÉGI HELYSZÍNEK HELYSREÁLLÍTÁSA

Cél: tanulni a világörökség helyreállításáról

Kutatómunka

Órai feladat

Tanórán kívüli feladat

1 vagy 2 tanítási óra

Történelem

Helyi történelem tankönyvek, helyi irodalom, személyes interjúk

✓ Kérje meg a diákokat, hogy kérdezzék meg nagyszüleiket, rokonaikat vagy a környékükön lakó idősebb embereket a következőkről:

- Emlékeznek-e arra, hogy milyen fontos kulturális intézmények, épületek, vagy természeti helyszínek sérültek súlyosan a hazájukban?
- Feltéve, hogy tapasztalták már életükben, vagy van ismeretük a háborúról, vagy más fegyveres konfliktusról?
- Helyreállították-e ezeket a helyeket? Mi a véleményük a helyreállítással kapcsolatban?
- A helyreállításkor figyelembe vették-e a világörökségi helyszíneket?

✓ Kérje meg a diákokat, hogy foglalják össze interjúikat, és az összefoglalókat kiindulópontként használják fel a beszélgetésnél az osztályban.

▲ A Hágai Egyezmény a kulturális örökség védelmében

A II. világháború alatt kulturális örökségünk erőteljes pusztulását látva 1954-ben Hágában a nemzetközi közösség elfogadta *A Kulturális Javak Fegyveres Konfliktus Esetén Történő Védelméről szóló Egyezményt*. A Hágai Egyezmény a népek kulturális öröksége számára nagy jelentőséggel bíró ingó és ingatlan javainak - függetlenül azok eredetétől vagy tulajdonosától - megőrzésére vonatkozó kitételeket tartalmaz, és az ilyen tulajdont kötelezően tiszteletben tartatja.

Világörökség
Egyezmény

Az 1954-es Hágai Egyezmény preambuluma

"A Magas Szerződő Felek

megállapítva, hogy a kulturális javak a legutóbbi összeütközések során súlyos károkat szenvedtek és azokat a haditechnika fejlődése folytán egyre inkább fenyegeti a pusztulás veszélye;

abban a meggyőződésben, hogy a kulturális javakban okozott károk, bármely nép tulajdonát is képezzék ezek a javak, az egész emberiség kulturális örökségének megkárosítását jelentik, minthogy mindegyik nép hozzájárult a világ kultúrájához;

tekintettel arra, hogy a kulturális örökség megóvásának a világ összes népei számára nagy jelentősége van és ezen örökség nemzetközi védelmének biztosítása szükséges;

tekintettel arra, hogy ezen javak hatályos védelmét még béke idején meg kell szervezni, mind belső, mind nemzetközi rendszabályok útján;

azzal az elhatározással, hogy minden lehetőet elkövetnek a kulturális javak védelmére;

a következő rendelkezésekben állapodtak meg: ..."

Az 1954-e Hágai Egyezmény teljes szövegének hivatalos magyar fordítását az 1957. évi 14. törvényerejű rendelet tartalmazza (megtalálható a Kulturális Örökségvédelmi Hivatal honlapján is:

http://www.koh.hu/index.php?url=all.php&mp=mutargy&_amp=MKKJ).

A Hágai Egyezményhez való csatlakozással egy ország kötelezettséget vállal, hogy megteszi az összes szükséges védőintézkedést annak érdekében, hogy a területén található ilyen javakat megvédje. Röviden ez azt jelenti vállalja, hogy

- Csökkenti a fegyveres konfliktus kulturális javakra gyakorolt hatását, és megelőző lépéseket tesz a védelem érdekében, nem csak a háborús cselekmények idején, hanem békeidőben is;
- Védelmi mechanizmusokat épít, bizonyos fontos épületeket és emlékműveket speciális védelmi emblémákkal lát el, megóvandó helyekként jelölve azokat;
- Speciális egységeket állít fel a hadseregen belül, melyek a kulturális örökség védelméért felelnek.

A Hágai Egyezményt eddig az 1967-es közel-keleti konfliktusban alkalmazták, valamint a közelmúltban Bosznia-Hercegovinában, Kambodzsában, Horvátországban (nevezetesen a dubrovniki óvárosban) és Irakban, ahol a kulturális helyszíneket pusztították.

■ 40. Feladat

A KULTURÁLIS ÉS A TERMÉSZETI ÖRÖKSÉG VÉDELME HÁBORÚS IDŐKBEN

Cél: megismerni a Hágai Egyezményt, és a természeti környezet háborúban való megvédésének szükségességét

Kutatómunka

Órai feladat

I tanítási óra

Történelem, állampolgári ismeretek

Az 1954-es Hágai Egyezmény

✓ Beszéljük meg diákjainkkal az 1954-es Hágai Egyezmény preambulumát. Próbáljuk megszerezni országunk UNESCO Nemzeti Bizottságától, vagy az UNESCO-tól a teljes Egyezmény egy másolatát. Beszéljük meg az alábbiakat diákjainkkal:

- A történelmi kontextust (a II. világháború utáni helyzet), melyben a *Hágai Egyezményt* életre hívták.
- A *Hágai Egyezményt*, illetve általában az örökségvédelem céljait háború idején.
- Miben különbözik a *Hágai Egyezmény* és a Világörökség Egyezmény, és mennyiben egymás kiegészítői?
- Mondjanak példákat a közelmúlt olyan háborújára, vagy fegyveres konfliktusára, ahol a *Hágai Egyezményt* alkalmazták.
- Miként károsítják a háborúk a természeti környezetet?

✓ Beszéljenek arról, miként károsítják a háborúk saját környezetünket..

Fontos címek

▲ A természeti örökség védelme háborúban

A Föld legfontosabb ökoszisztémákat romboló eseményei, a közelmúltban lezajlott háborúk megmutatták, milyen nehéz megvédeni a természeti örökséget ilyen körülmények között (katonai járművek áthaladása, a termőföld felgyújtása, az emberek nagy számban történő áttelepítése). Kahuzi - Biega világörökségi helyszín (korábban Zaire, ma Kongó Demokratikus Köztársaság) példája illusztrálta ezt. A Ruandában közelmúltban lezajlott háború következményeként egy ötvenezer fős menekülttábort állítottak fel annak a parknak a határán, amely a ritka és veszélyeztetett (a kihalás szélén álló) hegyi gorillák otthona. Itt olyan tudósok dolgoztak, mint George Schaller, a néhai Grzimek professzor és Diane Fossey. Az UNESCO és az ENSZ Menekültügyi Főbiztosa, a nemzeti hatóságok és a német segélyügynökség (GTZ, Gesellschaft für Technische Zusammenarbeit) fáradozásainak, valamint a Világörökség Alap pénzügyi támogatásának köszönhetően a menekülttábort arra alkalmasabb helyszínre helyezték át.

A veszélyeztetett hegyi gorilla, Bwindi Áthatolhatatlan Nemzeti park, Uganda.
© UNESCO

Világörökség és az emberi jogok

Az emberiségnek az emberi jogok elismerése és tiszteletben tartása iránti küzdelmét gyakran kísérték a béke, a szabadság és a fejlődésért való megmozdulások. Ezek már a történelem kezdete óta összefonódtak a demokrácia és a kormányzásban való részvétel alapelveivel.

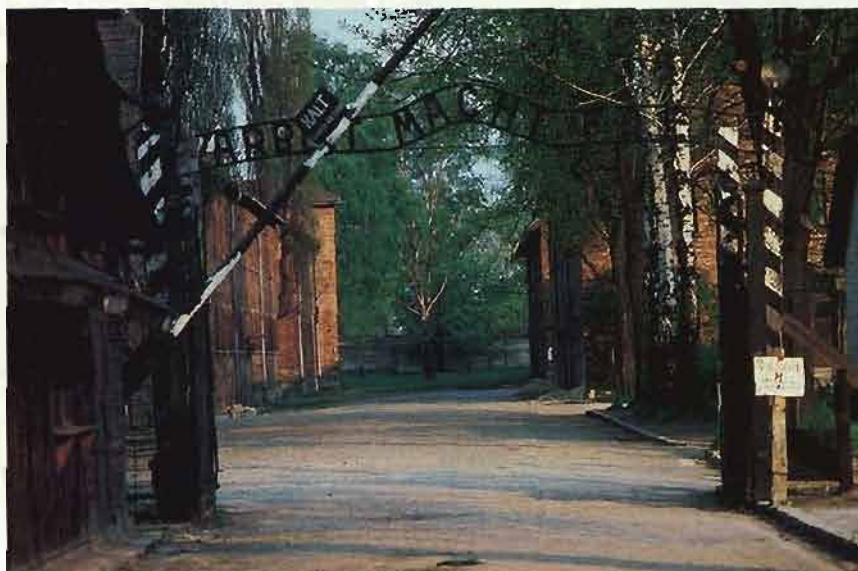
Sok világörökség helyszín testesíti meg ezeket az ideálokat, habár ezeket különböző, néha alig kivehető módon fejezik ki. A következő példák ezt illusztrálják.

Dakar fővárosával szemben Szenegál partjánál fekszik Gorée szigete. A tizenötödik századtól a tizenkilencedik századig a legnagyobb rabszolgakereskedelmi központ volt Afrika partjainál. Sorrendben portugál, holland, angol és francia befolyás uralta, építőművészetét a kopár rabszolgaszállások és a rabszolgakereskedők elegáns házai közötti éles ellentét jellemzi. Napjainkban is az ember kizsákmányolására való emlékezés, és a megbékélés szent helyeként szolgál.

Az emberi jogok könyörtelen semmibevételének másik megrendítő emlékhelye Auschwitz, a lengyelországi koncentrációs tábor. A több millió ártatlan ember leírhatatlan szenvedésének emlékhelye 1979-ben került a Világörökségi Listára. A megerősített falak, a szögesdrót, emelvények, barakkok, akasztófák és mindenekfelett a gázkamrák valamint a hamvasztó kemencék tanúskodnak ezen a helyszínen azokról a körülményekről, melyek közepette a nácik a II. világháború alatt másfélmillió embert öltek meg - közöttük huszonnégy különböző nemzet fiataljait és öregjeit, leginkább a zsidó származásúakat. Ez a helyszín az emberiség történelmének azon szakaszát mutatja be, melyet azért kell emlékezetünkben megőrizni, hogy elkerüljük a jövőben a további atrocitásokat. Az előítélet, a megkülönböztetés szörnyű következményeire mutat rá.

A látogatók napjainkban a börtöncellákból, gázkamrákból és égető kemencékből álló Auschwitzi Nemzeti Múzeumot nézhetik meg. A múzeum történelmi kutatóintézetként működik - egyedülálló archívummal. Jelentősen

hozzájárul a világméretű béke és biztonság iránt folytatott folyamatos küzdelemhez azáltal, hogy minden évben emberek ezrei látogatják Auschwitzot, köztük iskolai osztályok a világ legkülönbözőbb részeiről.

Auschwitzi koncentrációs tábor, Lengyelország.
© UNESCO / A. Husarska

■ 41. Feladat

ELŐÍTÉLET - A BÉKÉT FENYEGETŐ VESZÉLY

Cél: az intolerancia felszámolása, interkulturális tanulás és a globális környezet iránti tisztelet előmozdítása

Megbeszélés

Órai feladat

Tanórán kívüli feladat

Több tanítási óra

Történelem, állampolgári ismeretek, nyelv, irodalom

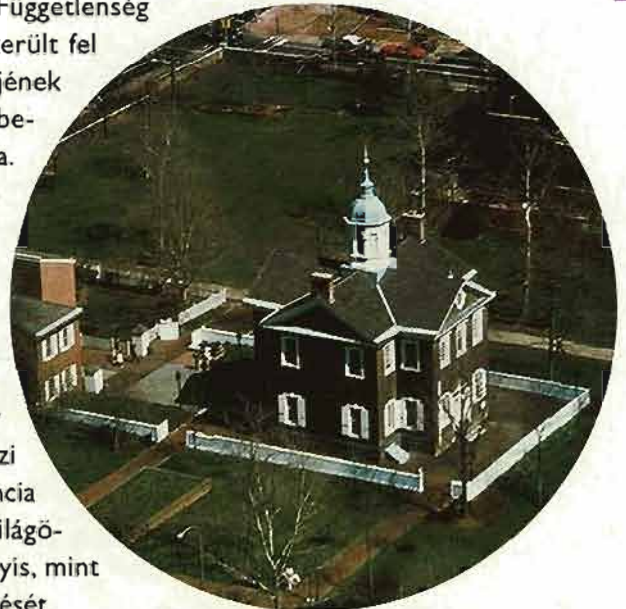

Történelem könyvek, enciklopédia

✓ Kérjük meg a diákokat, mondják el érzéseiket - esszék, versek írásával, rajzok, poszterek készítésével, dalok komponálásával, vagy más zenével - a nagyobb történelmi eseményekkel kapcsolatban (I. és II. világháború, rabszolgatartás, délszláv háború), melyek előítéletet, intoleranciát és hátrányos megkülönböztetést szültek, továbbá annak a szükségességét, hogy egy békében gazdag jövőt biztosítsunk.

✓ Kérjük meg őket, kössék össze a fent említett érzéseiket azzal, amit eddig tanultak a világörökségről. Ezek megismerése valóban segít-e megérteni, értékelni, tisztelni más embereket, kultúrájukat, szokásukat?

A szabadság - mint alapvető érték - számos világörökség helyszín fő üzenete. Az ilyen helyek közé tartozik például az Amerikai Egyesült Államokban található Szabadság-szobor és a Függetlenség Csarnoka. A Szabadság-szobor - 1984-ben került fel a Világörökségi Listára - New York kikötőjének bejáratánál, ahol az országba bevándorló emberek millióit köszöntötte 1886-os felavatása óta. Ezt a 46 méter magas emlékművet, Frédéric-Auguste Bartholdi francia szobrász Párizsban alkotta meg, akit a fém alkotóelemek összeszerelésében Gustave Eiffel (a párizsi Eiffel-torony alkotója) segítette. A szabadság jelképe, a XIX. század egyik legnagyobb technikai vívmányát képviseli. Az a tény, hogy a szobrot - melynek anyagi hátterét nemzetközi adakozással hozták létre - Európában egy francia szobrász készítette el, megerősíti ennek a világörökség helyszínnek a szimbolikus értékét, úgyszólván, mint a kultúrák közötti kapcsolatok békés kifejeződését.

Függetlenség Csarnoka, Amerikai Egyesült Államok
© UNESCO

Philadelphia (Pennsylvania) városának szívében található a Függetlenség Csarnoka, mely helyen a Függetlenségi Nyilatkozatot és az Amerikai Egyesült Államok Alkotmányát írták alá sorrendben 1776-ban és 1787-ben. Azóta, Amerika és a világ számára alapvető jelentőségű, a demokrácia egyetemes alapelveit lefektető két dokumentum, ami a világ különböző részein élő jogászok szakmai forrása lett. Ez a helyszín 1979-ben került a Világörökségi Listára.

■ 42. Feladat

KÉSZÍTSEN EGY VILÁGÖRÖKSÉG ÉS BÉKE TÉMÁJÚ KERESZTREJTVÉNYT

Cél: hogy megerősítse a diákok tudatában a világörökség megóvása és a béke közötti alapvető kapcsolatot

Gyakorlat

1 vagy 2 tanítási óra

Állampolgári ismeretek

Világörökség térkép

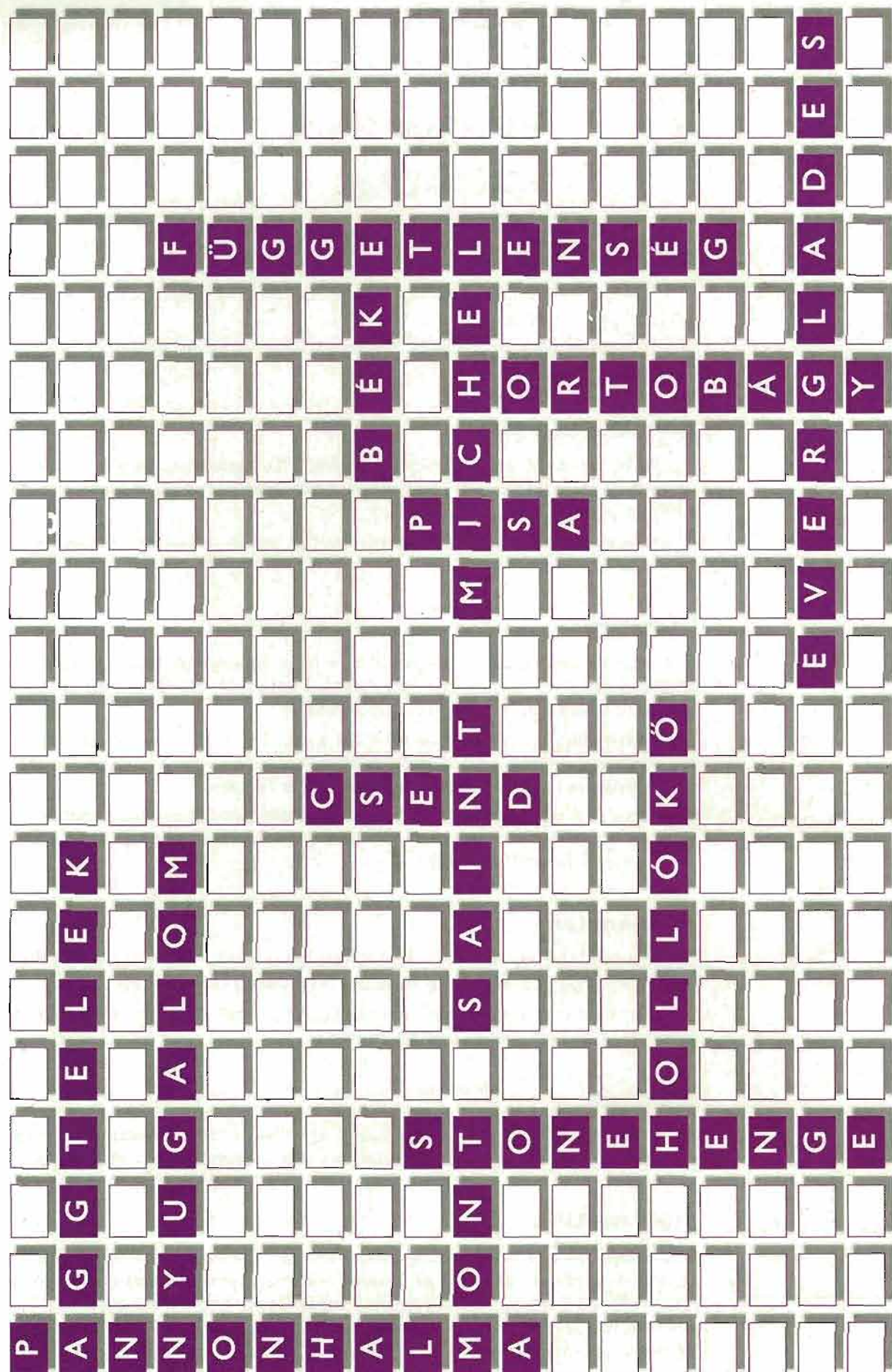

Feladatlap:
Készítsen egy világörökség és béke témájú keresztrejtvényt, szótár, enciklopédia

✓ Kérjük meg a diákjainkat, készítsenek két különböző listát. Az egyikben a világörökség helyszínei szerepeljenek, a másikon a békéhez kapcsolódó szavak másfajta fogalmai (például: *a béke szinonimái*: fegyverszünet, Isten békéje, harmónia, egyetértés, jóakarát, nyugodtság, csend, higgadtság, *kapcsolódó szavak*: agressziómentesség, erőszakmentesség, és a *béke ellentéte*: háború, agresszió, fegyveres konfliktus, ellenségeskedés, harc, küzdelem).

✓ Ezután kérjük meg őket, készítsék el a saját keresztrejtvényüket, felhasználva a világörökségi helyszínek neveit és a saját listájukon szereplő szavakat. Példaként használva fel a diákoknak szóló Feladatlapot.

Feladatlap a diákoknak

Készítsen egy világörökség és béke témájú keresztrejtvényt

A tananyagba illesztés lehetőségei: Világörökség és a béke kultúrája

Művészetek / Rajz és vizuális nevelés

Válasszanak a diákok egy békével vagy esztétikával kapcsolatba hozható világörökségi helyszínt

Készítsenek plakátokat speciális üzenettel, amely a békét és a világörökség megővését népszerűsítik

Idegen nyelvek

Fordítsák le a béke és az örökség szavakat más nyelvekre, melyek a diákok számára ismerősek, majd készítsenek listát (például: *paix* és *patrimoine* franciául, *paz* és *patrimonio* spanyolul)

Keressenek tovább az idegen nyelv tanulása során a békével kapcsolatos világörökségi helyszíneket

Földrajz

Olvassák a napi sajtót, és vágjanak ki a világ különböző tájain előforduló konfliktusokról és feszültségekről, valamint az ebből adódó, világörökséget fenyegető lehetséges veszélyekről szóló cikkeket

Egy hónap után készítsenek összeállítást a gyűjtött anyagból, földrajzi régiók szerint (például: Afrika, arab államok, Ázsia és a Csendes-óceán térsége, Európa, Észak-Amerika, Latin-Amerika és a Karibi-tenger térsége)

Azonosítsanak egy konfliktus, vagy más feszültség közelében lévő tetszőleges világörökségi helyszínt, majd beszéljék meg, ki van-e téve ez az örökség a sérülés vagy a pusztulás veszélyének

Történelem

Azonosítsanak be egy olyan helyszínt, amely kapcsolódik, vagy jelképezi a békét (a hazájában, vagy bárhol a világon), amely még nincs a Világörökségi Listán.

Beszéljenek ennek a történelmi jelentőségéről. Helyezzék el ezt a helyszínt a jelenben és várható jövőjét is vitassák meg

Nyelvek

Készítsenek a "béke" szó szinonimáiról egy listát; utána válasszanak ki egy szinonimát, és írjanak pár mondatot annak a világörökséghez való viszonyáról

Matematika

Válasszanak ki egy világörökségi helyszínt, mint például a szenegáli *Gorée* szigete, derítsék ki, szerezzenek hiteles dokumentumokat például azoknak a rabszolgáknak a számáról, akik hajókon, összekötözve hagyták el a szigetet
Ábrázolják az adatokat táblázat formájában, évtizedekre és évszázadokra lebontva, és beszéljék meg az eredményt

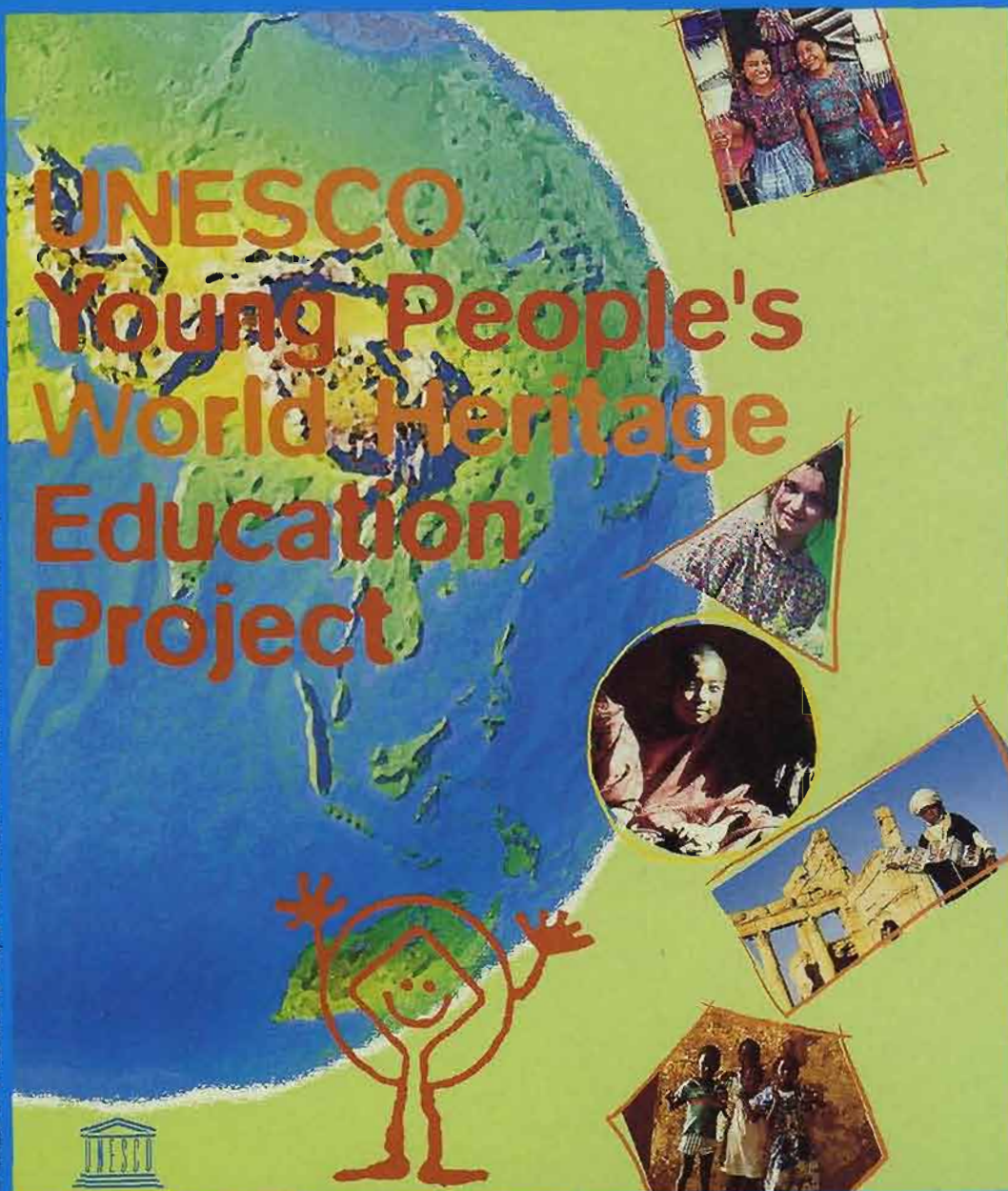
Melléklet

**Világörökség
Magyarországon**

Forrásanyagok

Forrásanyagok

© UNESCO/ V. Courérou/B. Csily/B. Petti - IUCN/Thorsell; Párizsban 2001/Christophe Lapette

'Érdekes oktatási anyagokra van szükségünk, melyek segítenek megérteni a világörökség fontosságát. A fiataloknak részt kell venniük ezek elkészítésében.'

Fogadalmunk, Fiatalok Első Világörökség Fóruma, Bergen, Norvégia

Forrásanyagok

Szójegyzék	169
Fontos címek	173
UNESCO	173
Szakértői és kapcsolódó nemzetközi szervezetek	176
Tájékoztató és forrásanyagok	179

Mivel számos forrásanyag folyamatosan frissül, javasoljuk, hogy amennyiben lehetséges, mindig az interneten elérhető online dokumentumokat vegye alapul. Ha a papíralapú kiadványok helyett az online dokumentumokat használja, nem csak aktuális információkhoz juthat, hanem pénzt takaríthat meg és egyben környezetünket is védi.

Ha valamilyen forrásanyagot, háttérrodalmat keres, célszerű először egy internetes keresőprogram segítségével tájékozódni a világhálón fellelhető információkról.

Szójegyzék

Asszociált Iskolák Program Hálózata (ASPnet)

az UNESCO 1953-ban indította el azzal a céllal, hogy megerősítsék az oktatásban a béke kultúrájának, a toleranciának és a nemzetközi megértésnek a szerepét szerte a világon. Az elmúlt öt évtizedben világszerte több mint 7000 iskola csatlakozott az ASP Network-höz (ASPnet), hogy új oktatási szemléletet és anyagokat fejlesszenek ki a fenti cél elősegítésére.

Biológiai sokféleség vagy biodiverzitás

az összes életforma változatosságára utal, beleértve a Föld különböző növényeit, állatait, mikroorganizmusait, és a géneket, vagy azt az ökoszisztémát, melynek részét képezik.

Megóvás (Conservation)

utal egy helyszínről való, annak speciális értékeit megtartó gondoskodás folyamatára. A megóvás magában foglalhatja a karbantartást, megtartást, restaurálást és helyreállítást.

Kritériumok (Criteria (t.sz.), criterion (e.sz.))

arra használják őket, hogy általuk kiválasszanak kiemelkedő egyetemes értékekkel bíró helyszíneket, hogy ezáltal kerülhessenek a Világörökségi Listára.

A béke kultúrája

olyan transzdiszciplináris fogalom, amely a béke szellemének központi értékeihez való csatlakozásért kifejtett UNESCO tevékenységet összegzi.

Kulturális örökség

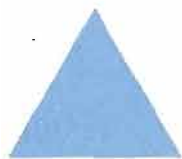
a *Világörökség Egyezményben* szereplő műemlékek, épületcsoportok és helyszínek.

Kultúrtájak (Cultural Landscape)

a természeti környezet és az emberek egymásra hatását mutatja be.

Az UNESCO Közgyűlése (General Conference)

az UNESCO-nak összes Részes Állama két évente ül össze, hogy jóváhagyja a szervezet programját és a költségvetését.

ICCROM (International Centre for the Study of the Preservation and Restoration of Cultural Property)

a Kulturális Javak Megőrzésének és Helyreállításának Tanulmányozására létrehozott Nemzetközi Központ. Az ICCROM szakértői tanácsadással szolgál, hogy miként őrizzük meg a kulturális örökségi helyszíneket, valamint a helyreállítási technikákról szervez képzést.

ICOM (International Council of Museums)

Múzeumok Nemzetközi Tanácsa. Segíti és fejleszti a múzeumokat és a muzeológus foglalkozást világszerte.

ICOMOS (International Council on Museums and Sites)

Nemzetközi Műemlékvédelmi Tanács. Az ICOMOS a Világörökségi Listára terjesztett kulturális helyszínek és kultúrtájak szakmai értékelését végzi.

IUCN (World Conservation Union)

Nemzetközi Természetvédelmi Unió. Az IUCN a Világörökség Bizottságnak a Világörökségi Listára felterjesztett természeti helyszínek kiválasztására ad tanácsot.

Veszélyeztetett Világörökségi Lista

azokat a világörökség helyszíneket foglalja magában, amelyekről a Világörökség Bizottság úgy döntött, hogy azok olyan súlyosan veszélyeztetettek, hogy megőrzésükre a nemzetközi megóvási közösség kollektív törekvései szükségesek.

Tagállam (Member States)

azok az országok, amelyek tagjai az UNESCO-nak.

Természeti Örökség

a *Világörökség Egyezmény* úgy definiálja, mint természeti jellemzők, geológiai és természeti képződmények, valamint természeti helyszínek.

Felterjesztés (Nomination)

az az eljárás, mely során a Világörökség Egyezményhez csatlakozott Részecs Állam arra törekszik, hogy felkerüljön egy helyszíne a Világörökségi Listára. Ehhez egy speciális felterjesztési űrlapot kell kitölteni és elküldeni az UNESCO Világörökség Központjába.

Kiemelkedő egyetemes érték (of Outstanding Universal Value)

az, amelyik kiemelkedő egyetemes értékkel bír, azt jelenti, hogy eltűnése pótolhatatlan veszteség lenne a világ összes népe számára. A kiemelkedő egyetemes értéket egyszerűbben úgy lehetne definiálni, hogy világörökség érték.

Patrimonito

ez a figura egy olyan fiatal személyt jelképez, aki védi az örökséget. A figurát a Fiatalok Első Világörökség Fóruma résztvevői 1995-ben, Bergenben (Norvégia) alkották meg.

Részes Állam (State Party (e.sz.), States Parties (t.sz.))

Olyan országok, melyek csatlakoztak a Világörökség Egyezményhez. Ezáltal beleegyeztek, hogy saját nemzeti területükön beazonosítanak és jelölnek helyszíneket, amelyek a Világörökségi Listára vételhez szóba jöhetnek. Amikor egy Részes Állam felterjeszt egy helyszínt, részletesen kifejti, hogyan védi a helyszínt, valamint fenntartásáról kezelési tervet ad be. A Részes Államtól elvárják, hogy a területén lévő, a Világörökségi Listára felvett helyszín világörökségi értékéről gondoskodjon. Állapotukról időszakonként az UNESCO-nak kell beszámolnia. Minden Részes Állam két évente egyszer találkozik az UNESCO Közgyűlésének keretén belül tartott Részes Államok Ülésén. Az ülésen a Részes Államok megválasztják a Világörökség Bizottságot, megvizsgálják a Világörökség Alap elszámolását, valamint nagyobb politikai kérdésekben döntenek.

Várományosi Lista (Tentative List)

Minden országtól, mely Részes Állama az *Egyezménynek* kéri, hogy készítsen Várományosi Listát, megnevezve azokat a természeti és kulturális helyszíneket, amelyeket az elkövetkezendő tíz évben a Világörökségi Listára vételre terjesztenek.

Egyesült Nemzetek Szervezete (ENSZ)

nemzetközi szervezet, 2004-ben 191 tagállamot számlált. A II. világháború után alapították, hogy a nemzetközi békét és a biztonságot fenntartsák, fejlesszék a nemzetek közti baráti kapcsolatokat, elősegítsék a társadalmi fejlődést, és garantálják a jobb életszínvonalat és az emberi jogokat.

UNESCO (Egyesült Nemzetek Oktatási, Tudományos és Kulturális Szervezete) (United Nations Educational Scientific and Cultural Organisation)

az ENSZ szakosított szerve, 2004-ben 190 tagállammal. Az UNESCO-nak az a célkitűzése, hogy a nemzetközi szellemi együttműködés keretében a férfiak és a nők gondolkodásmódjában a béke védelmi bástyáit építse fel.

UNESCO Világörökség Központ

a Világörökség Bizottság döntéseinek végrehajtásáért felelős.

UNESCO Fiatalok Világörökség-oktatási Programja

az UNESCO Világörökség Központ és az ASPnet Koordinációs Egység Oktatási Részlege együttes irányítása alatt álló interregionális program. Elsődleges célja a világ összes táján a világörökség oktatásának bevezetése az iskolai tananyagba, hogy ezáltal biztosítsák a világörökségi helyszínek értékeinek és megővésének jobb megértését.

Világörökség (World Heritage)

a Világörökségi Listára vett, "kiemelkedő egyetemes értéket" képviselő kulturális és természeti örökség összessége.

Világörökség Vezetősége (World Heritage Bureau)

a Világörökség Bizottság hét tagja alkotja a Vezetőséget, amely évente kétszer ül össze, hogy előkészítse a Bizottság munkáját.

Világörökség Bizottság (World Heritage Committee)

a huszonegy tagot számláló kormányközi Világörökség Bizottság a *Világörökség Egyezmény* végrehajtásáért felelős.

Világörökség Egyezmény

a *Világ Kulturális és Természeti Örökségének Védelméről szóló Egyezményt* az UNESCO Közgyűlésének tizenhatodik ülése fogadta el 1972-ben. Az Egyezmény célja a "kiemelkedő egyetemes értékű" kulturális és természeti örökség jövő nemzedékeinek való átadása, megvédése, megóvása és megtartása.

Világörökség Alap

önkéntes és kötelező befizetésekből áll, a világörökség helyszínek megóvására használják.

Világörökségi Lista

a "kiemelkedő egyetemes értékű" kulturális, természeti (beleértve a kultúrtájakat is) és vegyes helyszínek listája.

Fiatalok Világörökség Fórumai

Tizennégy alkalommal tartottak eddig Fiatalok Világörökség Fórumot: Bergen, Norvégia, 1995; Dubrovnik, Horvátország, 1996; Victoria Falls, Zimbabwe, 1996; Peking, Kína, 1997; Oszaka, Japán, 1998; Gorée szigete, Szenegál, 1999; Ifrane, Marokkó, 1999; Cairns, Ausztrália, 2000; Lima, Peru, 2001; Karlskrona, Svédország, 2001; Pozsony (Bratislava), Szlovákia, 2002; Velikiy Novgorod, Oroszország, 2002; Oman, Jordánia; Rodosz, Görögország, 2003. A Fiatalok Fórumainak célkitűzései a kultúrák közötti megértés és a fiatalok közötti eszmecsere elősegítése, a *Világörökség Egyezmény* jelentőségének tudatosítása, valamint a regionális és nemzeti akciótervek kidolgozása, a fiataloknak a világörökség megóvásába való bevonására.

Fontos címek

■ UNESCO

Magyar UNESCO Bizottság

1054 Budapest, Báthori u. 10.

Tel.: (36-1) 269 1723

Fax: (36-1) 331 3526

E-mail: info@unesco.hu

<http://www.unesco.hu>

Világörökség Magyar Nemzeti Bizottsága

1014 Budapest, Szentháromság tér 6.

Tel.: (36-1) 487 0933

Fax: (36-1) 487 0936

E-mail: vilagorokseg@vilagorokseg.hu, vilagorokseg@t-online.hu

<http://www.vilagorokseg.hu>

az UNESCO nemzetközi központjának címe

7 place de Fontenoy

75352 Párizs 07SP

Franciaország

Tel.: (33 1) 45 68 10 00

Fax: (33 1) 45 67 1690

<http://www.unesco.org>

Világörökség Központ / World Heritage Center

UNESCO Központ

Tel.: (33 1) 45 68 15 71

(33 1) 45 68 18 76

Fax: (33 1) 45 68 55 70

E-mail: wh-info@unesco.org

<http://whc.unesco.org>

Asszociált Iskolák Programja / Associated Schools Project Network (ASPnet) / Réseau du Systeme des Écoles Associées de l'UNESCO (réSEAU)

Oktatási Részleg

UNESCO Központ

Fax: (33 1) 45 68 56 39

E-mail: aspnet@unesco.org

<http://www.unesco.org/education/asp>

Kulturális Örökség Osztálya / Division of Cultural Heritage, UNESCO

A Kulturális Részlegben belül főként a világörökség javakkal foglalkozó nemzetközi kampányokért felelős. A Világörökség Központtal, az ICOMOS-szal és az ICCROM-mal együttműködve operatív feladatokat is végrehajt.

Kulturális Örökség Osztálya

Kulturális Osztály

1 rue Miollis

75732 Párizs, Cedex 15

Franciaország

Tel.: (33 1) 45 68 37 56

Fax: (33 1) 45 68 55 96

Nemzetközi Normák Osztálya / The International Standards Section

Az 1954-es Hágai Egyezmény (A Kulturális Javak Fegyveres Konfliktus Esetén Történő Védelméről) és az 1970-es Egyezmény az Illegális Műkincskereskedésről alkalmazását hajtja végre

Nemzetközi Normák Osztálya

Kulturális Örökség Osztálya, Kulturális Részleg

UNESCO Vezetőség

174

Tudományos Részleg, UNESCO / The Science Sector

A hozzátartozó Ökológiai Tudományok Osztályával, a Föld Tudományok Osztályával és a Környezeti Programok Koordinációs Vezetőségével közösen együttműködik a Világörökség Központtal és az IUCN-nel az operatív programok végrehajtásában a természeti Világörökség javaikat illetően, különösen az olyan helyszínek esetében, amelyek egyben UNESCO Bioszféra Rezervátumok is.

Ökológiai Tudományok Osztálya - Tudományos Részleg

Division of Ecological Sciences -Science Sector

1 rue Miollis

75732 Párizs, Cedex 15

Franciaország

Tel.: (33 1) 45 68 40 67

Fax: (33 1) 45 68 58 04

MAB - Ember és Bioszféra Program / Man and Biosphere Programme:

E-mail: mab@unesco.org

<http://www.unesco.org/mab>

A Béke Kultúrája Program /Culture of Peace Programme

Olyan transzdiszciplináris fogalom, amely a béke szellemének központi értékeihez való csatlakozásáért kifejtett UNESCO tevékenységet összegzi.

Béke Kultúrája Koordináció
UNESCO Vezetőség
Tel.: (33 1) 45 68 12 20
Fax: (33 1) 45 68 55 57
E-mail: cp@unesco.org
<http://www.unesco.org/cp>

UNESCO Kiadó Hivatala / UNESCO Publishing

UNESCO Központ
(UPO/D)
Tel.: (33 1) 45 68 46 25
Fax: (33 1) 45 68 57 39
<http://upo.unesco.org>

■ Szakértői és kapcsolódó nemzetközi szervezetek

A Kulturális Javak Megőrzésének és Helyreállításának Tanulmányozására létrehozott Nemzetközi Központ (ICCROM)

ICCROM
Via di San Michele 13
I-00153 Róma
Olaszország
Tel.: (396) 585 531
Fax: (396) 585 533 49
E-mail: iccrom@iccrom.org
<http://www.icomos.org/iccrom>

Műemlékek és Történeti Együttesek Nemzetközi Tanácsa (ICOMOS)

ICOMOS
49–51 rue de la Fédération
75015 Párizs
Franciaország
Tel.: (33 1) 45 67 67 70
Fax: (33 1) 45 66 06 22
E-mail: secretariat@icomos.org
<http://www.icomos.org>

ICOMOS Magyar Nemzeti Bizottság

1014 Budapest, Szentháromság tér 6.
Tel/Fax: (36-1)-212-7615
E-mail: secretariat@icomos.hu
<http://www.icomos.hu>

Világ Természetvédelmi Unió (IUCN)

IUCN
Rue Mauverney 28
CH-1196 Gland
Svájc
Tel.: (41) 22 999 0001
Fax: (41) 22 999 0010
E-mail: mail@iucn.org
<http://www.iucn.org>

IUCN Magyar Nemzeti Bizottság

<http://www.konkomp.hu/iucn/index.htm> *

* az IUCN MNB honlapjának elérhetősége hamarosan változhat, ha az itt megadott cím már nem működik, kérjük keressék a nemzetközi IUCN honlapról kiindulva a MNB oldalát

Múzeumok Nemzetközi Tanácsa (ICOM)

ICOM

1 rue Miollis

75732 Párizs Cedex 15

Franciaország

Tel.: (33 1) 47 34 05 00

Fax: (33 1) 43 06 78 62

E-mail: secretariat@icom.org

<http://www.icom.org>

ICOM Magyar Nemzeti Bizottság

1014 Budapest, Szent György tér 2.

Tel.: (36-1) 355 9772

Fax.: (36-1) 355 9175

<http://www.ace.hu/icom>

Északi Világörökség Iroda (NWHO)

NWHO

Postbox 8196 Dep.

N-0034 Oslo

Norvégia

Tel.: (47) 22 94 05 80

Fax: (47) 22 94 05 81

E-mail: nwho@ra.no

<http://www.grida.no/ext/nwho/index.htm>

177

Világörökségi Városok Szervezete (OWHC)

OWHC

56 Rue Saint-Pierre

Quebec G1K 4A1

Kanada

Tel.: (1) 418 692 0000

Fax: (1) 418 692 5558

E-mail: secretariat@ovpm.org

<http://www.ovpm.org>

UNEP Világ Megőrzési Monitoring Központ

UNEP WCMC

219 Huntingdon Road

Cambridge CB3 0DL

Egyesült Királyság

Tel.: (44) 1223 277 314

Fax: (44) 1223 277 136

E-mail: info@unep-wcmc.org

<http://www.unep-wcmc.org>

Tájékoztató és forrásanyagok

A Magyar UNESCO Bizottság honlapján (www.unesco.hu) gazdag információ (dokumentum és linkgyűjtemény) található **magyar nyelven** az UNESCO nemzetközi és magyar vonatkozású tevékenységével kapcsolatban. Részletes információ található természetesen a Világörökség Konvencióról és az Asszociált Iskolák Hálózatáról (ASP) is.

Nemzetközi vonatkozású információt az UNESCO Világörökség Központ honlapján (<http://whc.unesco.org>) talál elsősorban **angol, francia** (esetleg **spanyol, orosz, stb.**) **nyelveken**.

Német nyelvű forrásokat keresőknek ajánljuk a német (www.unesco.de), illetve az osztrák (www.unesco.at) vagy svájci (www.unesco.ch) UNESCO Nemzeti Bizottságok honlapjainak felkeresését, melyek különböző dokumentumokkal és német nyelvű linkgyűjteménnyel segítik a forráskeresést.

■ **Válogatás az UNESCO Világörökség Központ honlapján megtalálható, illetve papírfomában megrendelhető ingyenes idegen nyelvű dokumentumok közül ***

(<http://whc.unesco.org>)

Világörökség térkép (kihajtható térkép)

Angol, francia és spanyol nyelven

Világörökségi Lista

Angol és francia nyelven

Világörökség Helyszínek Rövid Leírása (Brief Description of World Heritage Sites)

Angol és francia nyelven

A világörökség (tájékoztató brosúra)

Angol, francia és spanyol nyelven

Világörökség 2002 (színes tájékoztató füzet)

Angol, francia és spanyol nyelven

Egyezmény a Világ Kulturális és Természeti Örökségének Védelméről

Párizs, UNESCO, 1972

Angol, francia, spanyol, orosz és arab nyelven

A Világörökség Egyezmény Végrehajtásának Irányelvei

Angol és francia nyelven

Világörökség Hírlevél (kéthavonta)

A világörökséget érintő politika és kiadványok naprakész beszámolója

Angol és francia nyelven

Világörökség Oktatási Füzet

Négyoldalas levél, rövid tájékoztató a Világörökségi Oktatásról és az ASPnet-ről

Angol és francia nyelven

ASPnet bemutatkozó szórólap

Az ASPnet rövid bemutatkozása

Kulcsszavak az UNESCO Asszociált Iskolák Programjában való részvételhez

Az ASPnet profilját vázoló kézikönyv

Az alábbi Fiatalok Világörökség Fórumain megfogalmazott fogadalmak érhetőek el a Világörökség Oktatás honlapon (<http://whc.unesco.org/education/>):

- Fiatalok Első Világörökség Fóruma, Bergen, Norvégia, 1995. június 24-28.
- Fiatalok Első Európai Világörökség Fóruma, Dubrovnik, Horvátország 1996. május 25-30.
- Afrikai Fiatalok Első Világörökség Fóruma, Victoria Falls, Zimbabwe 1996. szeptember 18-24.
- Ázsia-Óceániai Fiatalok Világörökség Fóruma, Peking, Kína 1997. szeptember 15-21.
- Fiatalok Második Világörökség Fóruma, Oszaka, Japán 1998. november 21-29.
- Arab Államok Fiataljainak Első Világörökség Fóruma, Ifrane, Marokkó 1999. november 22-28.
- Óceániai Fiatalok Világörökség Fóruma, Cairns, Ausztrália 2000. november 23-28.
- Dél-Amerika Fiataljainak Első Világörökség Fóruma, Lima, Peru 2001. február 26 - március 1.
- Fiatalok Világörökség Fóruma, Karlskrona, Svédország 2001. szeptember 3-7.
- Fiatalok Világörökség Fóruma, Rodosz, Görögország 2003. szeptember 23-26.

Időszakos kiadványok

Bioszféra Rezervátumok, a Világkutatás Hírlevél

UNESCO MAB Program
Angol és francia nyelven

Tájékoztató kiadványok

Biodiverzitás

Környezet és Fejlődés Tanulmányok

Tudomány, megőrzés és fenntartható használat
Párizs, UNESCO, 1994
Angol nyelven

Az ingyenes UNESCO anyagokat keresse az UNESCO Világörökség Központ honlapján (<http://whc.unesco.org>). Amennyiben papír-formában szeretné megrendelni, kérjük lépjen kapcsolatba a vonatkozó szervezeti egységgel:

UNESCO Világörökség Központ
7, place de Fontenoy, 75352 Párizs 07 SP, Franciaország
Fax: (33 1) 01 45 68 55 70
E-mail: wh-info@unesco.org

Asszociált Iskolák Programja (ASPnet)
Oktatási Részleg
UNESCO, 7, place de Fontenoy, 75352 Párizs 07 SP, Franciaország
Fax: (33 1) 01 45 68 56 39
E-mail: aspnet@unesco.org

A megvásárolható kiadványok aktuális listáját megtekintheti az UNESCO honlapján ** (<http://publishing.unesco.org/>) és megrendelheti online, vagy a következő címen:

UNESCO Publishing Office
1, rue Miollis, 75732 Paris Cedex 15, France
Fax: (33 1) 45 68 57 41
E-mail: c.laje@unesco.org

További, világörökséggel kapcsolatos kiadványok találhatóak például az IUCN honlapján (<http://www.iucn.org/bookstore>), de a legtöbb könyvesbolt is számos könyvet kínál e témakörben.

Világörökséggel és az ASP hálózattal kapcsolatos legfontosabb információk a világhálón:

Magyar UNESCO Bizottság
<http://www.unesco.hu>

Világörökség Magyar Nemzeti Bizottság
<http://www.vilagorokseg.hu>

UNESCO Világörökség Központ
<http://whc.unesco.org>

UNESCO Asszociált Iskolák Programja (ASPnet)
<http://www.unesco.org/education/asp>

Turisztikai Világszervezet (WTO)

WTO

Capitán Haya 42

28020 Madrid

Spanyolország

Tel.: (34 91) 567 81 00

Fax: (34 91) 571 37 33

E-mail: omt@world-tourism.org

<http://www.world-tourism.org>

Megjegyzés: A fenti információk változhatnak. Kérjük, felhasználás előtt ellenőrizze a címek helyességét.

Világörökség Magyarországon

Világörökség Magyarországon

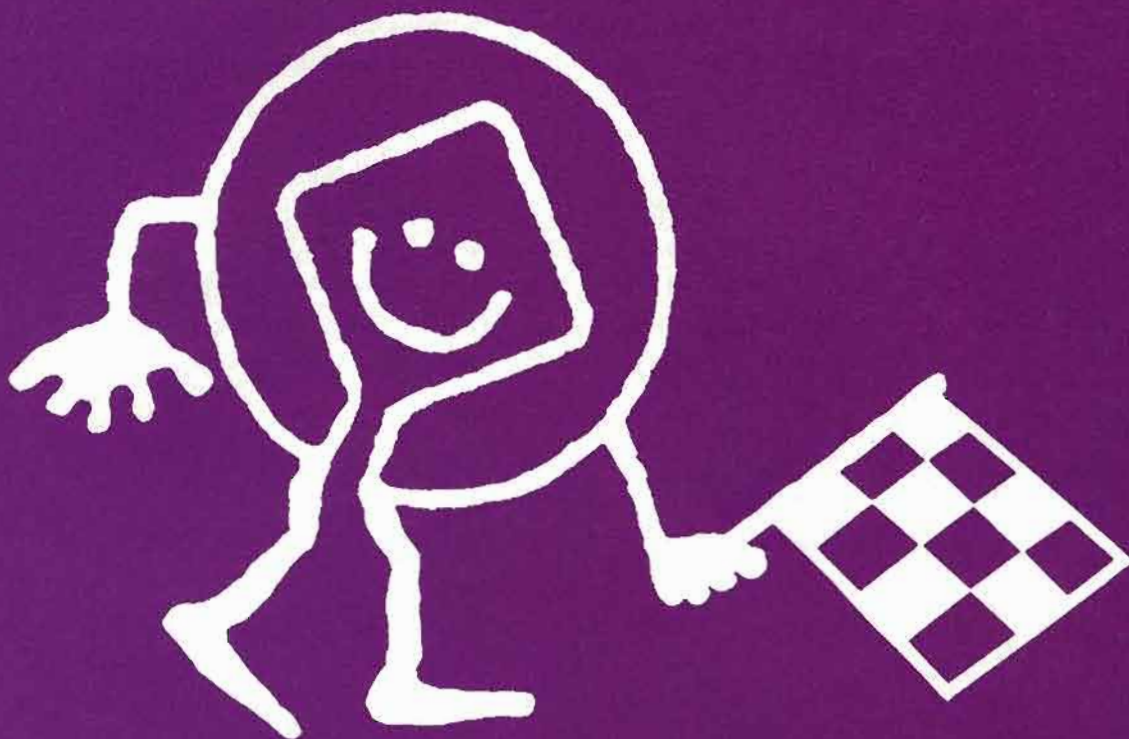
A Magyar Nemzeti Múzeum / Foto: Fintor Tamás

**A hazai világörökségi helyszínek és
a Várományosi Listán szereplő
helyszínek rövid bemutatása**

Világörökség Magyarországon

Bevezető	190
A magyar világörökségi helyszínek	190
Budapest Duna-parti látképe és a Budai Várnegyed, az Andrássy út és történelmi környezete	191
Hollókő ófalu és táji környezete	194
Az Aggteleki-karszt és a Szlovák-karszt barlangjai	197
Az Ezeréves Pannonhalmi Bencés Főapátság és természeti környezete	200
Hortobágyi Nemzeti Park – a Puszta	203
Pécsi ókeresztény sírkamrák	206
Fertő / Neusiedlersee kultúrtáj	209
Tokaji történelmi borvidék	213
Felvétel a Világörökségi Listára	216
Világörökségi kategóriák (kulturális, természeti, vegyes)	217
Kulturális örökség	218
Természeti örökség	219
„Vegyes” világörökségi helyszínek	220
A magyar várományosi lista	220
Tarnóc őselőhely	221
A Komárom / Komarnoi erődrendszer	222
A visegrádi középkori királyi központ és vadászterület	224
Az esztergomi Várhegy és történelmi környezete	225
A budai termálkarszt barlangjai	227
Lechner Ödön és kortársai munkássága - a magyar szecesszió	228
A Tihanyi-félsziget, a Tapolcai-medence tanúhegyei és a Hévízi-tó	230
A római limes magyarországi szakasza	231
A Mezőhegyesi Állami Ménesbirtok	233
A Tájház Hálózat Magyarországon	234
A Kárpát-medence észak-keleti részének fatemplomai	236
Köszönetnyilvánítás	238

Magyarországon állami szinten a Világörökség Magyar Nemzeti Bizottsága foglalkozik a magyar világörökségi helyszínekkel és új helyszínek jelölésével. A magyar vonatkozású aktuális információk és hasznos tudnivalók a Bizottság Titkársága által működtetett www.vilagorokseg.hu honlapon, vagy a Magyar UNESCO Bizottság honlapján www.unesco.hu olvashatók.

A Világörökség Bizottság (és a párizsi székhelyű Világörökség Központ) honlapján található többek között az egyes helyszínek felvételéről döntő határozatok, a Bizottság minden hivatalos dokumentuma, a teljes Világörökségi Lista és sok más hasznos és érdekes információ: <http://whc.unesco.org>

Bevezető

Az UNESCO tagállamai 1972-ben fogadták el a Világörökség Egyezményt annak érdekében, hogy Földünk kiemelkedő értékű kulturális és természeti örökségét megóvják és átadhassák az emberiség következő generációi számára. A kezdeményezés arra a tudásra és tapasztalatra alapult, hogy a jövő a múlt pilléreire épül. Minden új nemzedék az elődök művét folytatja, és akkor jár el helyesen, ha környezetének gondozásában, formálásában értő felelősség vezérli tetteit.

Magyarország 1985-ben csatlakozott az Egyezményhez. Két évvel később, 1987 decemberében pedig már annak örülhettünk, hogy két büszkeségünk - Budapest és Hollókő - is helyet kapott a civilizáció legbecsesebb kulturális és természeti kincseinek listáján. Azután szépen, sorban, további hat helyszín bizonyult méltónak a rangos elismerésre, ami nemzetközi összehasonlításban - és a hazai örökség hányatott sorsát is figyelembe véve - nagyon szép teljesítmény.

A Hortobágy végtelen rónái, Budapest egyedülálló panorámája, Pannonhalma építészeti és szellemi öröksége, az Aggteleki-karszt barlangjainak páratlan cseppkőképződményei, a népi építészet remekműveiként számon tartott hollókői palóc házak, Pécs ókeresztény sírkamráinak freskói, a Fertő természeti és kulturális sokarcúsága és Tokaj-Hegyalja pincéinek hangulata, a Tokaji mézédés íze - Magyarország ezzel járul hozzá az emberiség legféltettebb örökségéhez.

A magyar világörökségi helyszínek

Világörökségi helyszín	Felvétel éve	Kategória
Budapest Duna-parti látképe és a Budai Várnegyed, az Andrássy út és történelmi környezete	1987	Kulturális
Hollókő ófalu és táji környezete	1987	Kulturális
Az Aggteleki-karszt és a Szlovák-karszt barlangjai	1995	Természeti
Az Ezeréves Pannonhalmi Bencés Főapátság és közvetlen természeti környezete	1996	Kulturális
Hortobágyi Nemzeti Park - a Pusztá	1999	Kulturális (kultúrtáj)
Pécsi ókeresztény sírkamrák	2000	Kulturális
Fertő / Neusiedlersee kultúrtáj	2001	Kulturális (kultúrtáj)
A tokaji történelmi borvidék	2002	Kulturális (kultúrtáj)

Budapest Duna-parti látképe és a Budai Várnegyed, az Andrássy út és történelmi környezete

1987, 2002 / Kulturális kategória

Kritériumok: C (ii) és (iv)

(ii) - egy meghatározott időszakon vagy kulturális területen belül jelentős mértékben hatott az építészet / a technológia / a műemlékek / a várostervezés / a tájalakítás fejlődésére

(iv) - egy építészeti stílus / együttes / technológia, vagy az emberiség történelme egy vagy több korszakát tükröző táj kiemelkedő példája

*Az Andrássy út
a Kodály korondtól
a Hősök teréig
Fotó: Nagy Bálint
és Társai Építész
Irodája*

A Duna által kettészelt, a folyón átívelő karcsú hidak sorával összekötött, hegyes-völgyes és síkvidéki oldalra osztott Budapest, ez a kétmilliós, nyüzsgő nagyváros, egyedi panorámával bír. Már nemcsak mi, magyarok értünk egyet abban, hogy hazánk fővárosa az egyik legszebb fekvésű város a világon: az UNESCO Világörökség Bizottsága 1987-ben világörökségi ranggal ismerte el, hogy

Budapest egyike a világ kiemelkedően szép urbanisztikai együtteseinek. Kiemelték továbbá, hogy a budapesti Duna-part jól szemlélteti a magyar főváros történetének különböző időszakait és a város határain túl is jelentős hatással volt az egyes korok építészetére.

A Parlamenti híd A világörökséggé nyilvánított mintegy 60 hektárnyi terület a Margit hídtól a Szabadság hidig terjed. A budai oldalon magában foglalja a Budai Várnegyed épületegyüttesét a középkori szerkezetét máig őrző polgári városrészsel, a turisták által leggyakrabban látogatott Mátyás templommal és Halászbástyával, valamint az 1247 óta folyamatosan bővített-szépített Budavári Palotával.

A világörökség részét alkotó városképhez tartozik a Gellérthegy a Citadellával és a Szabadság-szoborral, a hegy

lábánál álló közkedvelt Gellért fürdő, a Duna és a Várhegy között elterülő Víziváros barokk templomaival és jellegzetes török kori fürdőivel.

A Buda nevű település egyidős a honfoglalással, ám csak IV. Béla király (1235-1270) uralkodása idején, a tatárjárást követően indult fejlődésnek. Mivel IV. Béla felismerte, hogy a tatárok a hegyre épült erődítményeket nem tudták elfoglalni, országszerte várakat építtetett - így épült meg 1241 után Buda várának első épülete.

A Budai Várnegyed
Fotó: Pintér Tamás

Uralkodása alatt többek között németek, zsidók, olaszok és franciák találtak otthont a Budai Várnegyedben, akik magukkal hozták kultúrájukat is, ami nyilvánvalóan befolyásolta a város művészetének és kézművességének fejlődését. Az udvar az Anjouk idején, 1347-ben költözött Budára, ekkor kezdték meg a vár palotává bővítését gótikus stílusban - és ekkor vált Buda az ország székhelyévé. Mátyás király uralkodása alatt a Budai Várkastélyt reneszánsz stílusban építették át és Európa egyik leggyönyörűbb rezidenciájaként tartották számon.

Buda - mint a muzulmánok közép-kelet-európai székhelye - a török hódoltság idején is megtartotta vezető városi szerepét Magyarországon; templomait ebben az időben mecsetté építették át. 1686-ban, csaknem másfél évszázados török uralom után szabadult fel a város, ám a három hónapig tartó ostrom jelentős károkat okozott várban és városban egyaránt. Az újjáépítés a középkori romok felhasználásával már a barokk jegyében indult meg. Mai arculatát a Budavári Palota és a Várnegyed végül Buda, Óbuda és Pest 1873-ban történt egyesítése után, a millenniumi építkezések során nyerte el. A II. világháború alatt ugyan a Várhegy súlyos károkat szenvedett, de a romok eltakarítása, a régészeti feltárás, valamint a középkori és későbbi maradványok helyreállítása hamarosan megkezdődött.

A Duna-partok
látképe este
Fotó: Pintér Tamás

A Vár legtöbb lakó- és középülete ma műemlék. A Várnegyed központjában áll a főváros egyik legismertebb épülete, a Nagyboldogasszony - ismertebb nevén Mátyás - templom, amely nevezetes események színhelye volt: több magyar királyt is itt koronáztak meg, a templomot kibővítő Mátyás király pedig itt tartotta esküvőjét. Később barokk, majd a 19. század végén neogót stílusban építették át. A középkori várfalakon 1903-ban épült meg a

neoromán Halászbástya, mely a mögötte álló Mátyás templommal együtt a város egyik szimbóluma.

A Budavári Palota az ország egyik legjelentősebb kulturális központja: épületei adnak otthont a középkori várrészeket magába foglaló Budapesti Történeti Múzeumnak, az Országos Széchényi Könyvtárnak és a Magyar Nemzeti Galériának. Az ország első kőszínháza, a Várszínház is az épületegyütteshez tartozik.

A pesti oldalon a Duna-parti sáv jelenti a világörökségi területet. Ennek legmarkánsabb épülete a Halászbástyával szemben álló Parlament Steindl Imre által megálmodott, impozáns neogót épülete, amely mintegy a Dunából emelkedik ki - és bátran állíthatjuk, a világ egyik legszebb parlamentje. Szintén különleges értéket képvisel a Roosevelttéren a Magyar Tudományos Akadémia neoreneszánsz székháza, valamint a szomszédságában álló - és ma már szállodaként üzemelő - Gresham palota, a magyarországi szecesszió egyik műremeke. A pesti Duna-parton továbbhaladva a Vigadót, mint a magyar romantikus építészet egyik jelképét kell még kiemelni.

A Budát és Pestet összekötő, kecses hidak is fontos elemei a város panorámájának, közülük négy része a világörökségnek: Margit híd, Lánchíd (a Dunán megépített első kőhíd), Erzsébet híd és Szabadság híd.

2002-ben - az "első" világörökségi terület kiterjesztéseként - a világörökség részévé vált a 19. századi városfejlesztés egyik legkiemelkedőbb, komplex alkotása, a csaknem 2,5 km hosszú *Andrássy út* és történelmi környezete is. Az 1872-ben megkezdett és 1885-ben ünnepélyesen átadott sugárút a Budapestből világvárost alkotó korszak eklektikus építészeti csúcspontja, a 19. század második fele építészeti stílusainak galériája. Az épületeken neoreneszánsz stílus dominál, de találunk neobarokk, klasszicista, szecessziós és romantikus épületeket is. Az *Andrássy út* jelenti az összeköttetést a dinamikus belváros és a Városliget zöldje között, amit hármas tagolásával is nagyon jól érzékeltet: bérpalotákkal, széles belvárosi főútként indul, majd fokozatosan tágul, lazul, zöldül, és villákkal szegélyezett fasorrá terebélyesedve torkollik a Hősök terébe és a Városligetbe. A Hősök tere tekintélyes építményei - Millenniumi emlékmű, Szépművészeti Múzeum, Múcsarnok - szintén a világörökség részét képezik. Az *Andrássy út* nevezetessége továbbá a Millenniumi Földalatti Vasút is, a kontinens első, a világ második földalattija.

linkek:

www.budapest.hu

www.budavar.hu

www.terezvaros.hu

A Mátyás templom
Fotó: Pintér Tamás

Hollókő ófalu és táji környezete

1987 / Kulturális kategória

Kritérium: C (v)

(v) - egy vagy több kultúrát képviselő, hagyományos emberi letelepedés vagy területfoglalás kiemelkedő példája

A Cserhát dombjai között bújik meg egy nem egészen 400 lelket számláló kis palóc falu, amelynek fehérre meszelt, fafaragással díszített házait, zsindeletetős templomát nehezen felejtí el az, aki arra járt. Hollókő a 17-18. századi, hagyományos településforma és építészet, a 20. századi mezőgazdasági forradalmat megelőző falusi élet páratlan példája, amelyet sikerült eredeti állapotában megőrizni - méltán érdemelte ki, hogy 1987-ben felvételt nyerjen a Világörökségi Listára.

Hollókő története a 13. századig nyúlik vissza - a Kacsics nemzetség tagjai a tatárjárás után építették fel a Szár-hegyen a várat. A sziklára épített erődítményhez egy réges-régi legenda fűződik, amely a település nevére is magyarázatot ad. Történt egyszer, hogy bizonyos Kacsics András elrabolta a szomszédos földesúr szépséges asszonyát, s épülő várába zárta. Az asszony dajkája azonban, aki a legenda szerint boszorkány volt, szövetkezett az ördöggel, és rávette őt, hogy fiai változzanak hollóvá, és az asszonyt körülvevő erődítményt körül köre lebontva szabadítsák ki őt. Az ördögfiak így is tettek, és a lebontott kövekből egy közeli bazaltsziklán új várat raktak. Ez lett aztán Hollókő vára.

Hollókő,
az Ófalu télen
Fotó: Ács Irén

Mivel a korabeli oklevelek jobbára csak a várat említik, a középkori faluról (amely feltehetőleg nem a mai település helyén állt) pusztán az a tény ismert, hogy már a 14. század első felében egyházas hely volt. A török hódoltság idején sok más településhez hasonlóan Hollókő is elnéptelenedett: 1715-ben mindössze három adóköteles háztartásról szólnak a vármegyei összeírások. Újratelepítése viszont viszonylag gyorsan megtörténhetett, hiszen 1720-ban már nemes községként szerepelt a nyilvántartásban

(ez azt jelentette, hogy lakói mentesültek az adófizetés kötelezettsége alól). A környék kedvezőtlen termőhelyi adottságai miatt viszont hosszú időre megrekedt Hollókő fejlődése.

A településen többször pusztított tűzvész, mivel a házakat fából építették, alapozás nélkül, és könnyen gyulladó zsüptetővel fedték, a szabad tűzhelyek felett pedig kémény helyett csak füstlyukakon szellőztettek. Az 1909-es nagy tűzvész jelentette a fordulópontot: az immár vályogfalú házakat kőalapra emelték, és szarufás tetőszerkezettel, cseréppel fedték, megőrizve eredeti

formájukat. A századelő hangulatát és az ősi palóc népi építészeti stílust egyaránt magán viselő Ófalu 1911-re nyerte el mai arculatát.

A falu közepén áll a fatornyos, zsindeleytetős templom
Fotó: Ács Irén

A település közepén elhelyezkedő műemlékcsoport közel 60 védett épületet foglal magában. A falu központjában, a domb tetején kialakított

"szigeten" áll a fatornyos, zsindeleytel fedett, 1889-ben közadakozásból épített római katolikus templom. Hollókő a régiót jellemző, egyutcás falu, amelynek alapstruktúráját a központi útra merőlegesen, keskeny szalagtelkeken elhelyezkedő házak kettős vonala jelenti. A palóc településeken a nagycsaládok szokás szerint egyetlen telekre építkeztek, és a család létszámának növekedésével az utcára néző első ház mö-

gött egyszerűen egy újat emeltek. Külön érdekesség, hogy a terep morfológiai adottságaihoz is igazodtak: az utca hegy felőli oldalán az utca felőli, míg a másik oldalon az udvar felőli rész alatt alakították ki a pincét.

Az Ófalu házai többnyire földszintes, csonkakontyolt nyeregtetős parasztházak, amelyek homlokfalát az utca és az udvar felől is áttört faragással díszített faoszlopos, deszkaoromzatú tornácok ("ámbitusok") szegélyezik. Egységes megjelenésük ellenére azonban nincs közöttük két egyforma. A hagyományos palóc házak többnyire három helyiségből állnak: a tornácról közvetlenül a pitvarba, azaz a konyhába lépett az érkező, ahonnan az utcafront felé a tisztaszoba nyílt, amelyet a ház ura lakott családjával, hátrafelé pedig a gabona tárolására szolgáló (élés)kamra, amely az idősök hálólhelyeül is szolgált.

A falu palóc lakói jellegzetes nyelvjárásuk mellett a hollókői hagyományok túlnyomó részét ma is gyakorolják. Ünnepi alkalmakkor (a falu számára legfontosabb a húsvéti ünnepek sorozata) ismét felöltik kézzel szőtt és hímzett népviseletüket, amelyek hűen tükrözik viselőjük családi állapotát és az alkalom fontosságát. A tradicionális női öltözék a tarka színű, térdet alig takaró szoknya; alatta munkához általában csak kettő, nagyobb ünnepeken viszont a lányok akár 10-15 alsószoknyát is viseltek (az asszonyoknak csak 6-8 szoknya illett). A felsőszoknya elé hímzett, fekete kötényt (szakácska) kötöttek. A fehér vászon ingváll fölé színes - az ünnepi viselethez gazdagon hímzett - mellényt öltöttek, de a palóc lányok és asszonyok legszembeűnőbb

Csonkakontyolt nyeregtetős, tornácos házak
Fotó: Sztrémi Zsuzsanna

ékessége a színes szalagokkal, gyöngybefűzéssel készített főkötő, és a többsoros, apró virágokkal díszített gyöngy (kaláris) volt.

A Hollókő fölé magasodó várat, amelynek ötszögletű öregtornya a hegyről vigyázta a települést, a 13. században "castrum Hollokew"-ként említik először. A terület a 12. századtól a Kacsics nemzetség ősi birtoka volt. Leszármazottaik azonban a felvidéki kiskirály Csák Máté híveivé váltak, ezért Károly Róbert elkobozta birtokaikat és a várat a településsel együtt 1313-ban Szécsényi Tamásnak adományozta. A Vár 1552-ben török kézre került és csak 1683-ban szabadult. A 17. század elején végleg elvesztette funkcióját, nagyrészt elbontották és köveit építőanyagként elhordták. 1996-ig megtörtént helyreállítása, így ismét megnyitotta kapuit a látogatók előtt.

A úszaszoba
Fotó: Ács Irén

Hollókő mindmáig élő, lakott település, amelynek hagyományörző lakói az épületek egy részét jelenleg is rendeltetésszerűen használják. Közös feladatunk, hogy - mint legértékesebb kulturális kincseink egyikét - a falu eredetiségét, hitelességét a jövő számára is megőrizzük.

A Vár
Fotó: Sztrémi
Zsuzsanna

Hollókői Önkormányzat

3176 - Hollókő, Kossuth L. u. 74.

Tel. 32 / 379-255

Fax 32 / 379-255

e-mail: holloko@elender.hu

Hollókőért Közalapítvány

3176 - Hollókő, Kossuth Lajos u. 68.

Tel. 32 / 579-010, 32 / 579-011

Fax 32 / 579-010

e-mail: hollokozal@mail.datanet.hu,
kozalapitvany@holloko.hu

Linkek:

www.holloko.hu

www.c3.hu/~holloko

www.hollokotourism.hu

Az Aggteleki-karszt és a Szlovák-karszt barlangjai

1995 / Természeti kategória

Kritérium: N (i)

(i) - egy fontos, nagy földtörténeli korszak megtestesítője, beleértve Földünk kialakulásának és fejlődésének geológiai folyamatait

Az Aggteleki Nemzeti Park hazánk nemzeti parkjai közül az egyetlen, amelyet elsősorban nem az élővilág védelme, hanem az élettelen természeti értékek - a táj jellegzetes arculatának, a felszíni (víznyelők, sziklaalakzatok, töbrök, szurdokvölgyek, források, tavak, természetes vízfolyások) és kiemelten a felszín alatti karsztjelenségek (barlangok, barlangrendszerek) együttesének megőrzése érdekében hoztak létre 1985-ben. A védett terület szinte teljes egészében karsztosodott térszíneket foglal magába; s az Aggteleki-karszt földrajzi egységén, azaz a hajdani Gömör-Tornai-karsztvidék ma Magyarországhoz tartozó részén túlmenően kiterjed az ehhez délkelet felől csatlakozó Rudabányai- és Szalonnai-hegység jelentős részére is. Északon kapcsolódik a Gömör-Tornai-karszt szlovákiai területéhez, azaz a vele földrajzilag és hidrológiailag is összefüggő Szlovák-karszthoz.

A Baradla-
barlangban
Fotó: Borzsák Péter

Az Aggteleki-karszt és a Szlovák-karszt teljes területén több mint 700 változatos képződésű barlang ismert. A magyarországi részen nyilvántartott mintegy 262 barlang közül 23 fokozott védelem alatt áll, további 60 pedig kiemelt jelentőséggel bír. A karsztvidék felszín alatti világának változatossága az egyes területek eltérő földtani felépítésének köszönhető. Ennek következtében a pliocén kor eleje óta tartó, mintegy 5 millió évet átfogó karsztosodási fázis során különféle kialakulás-módú, jellegű és a fejlődés különböző stádiumaiban lévő barlangok jöttek itt létre.

A Baradla-
barlangban
Fotó: Borzsák Péter

A mintegy 220-240 millió éves középtriász korú mészkőben kialakult barlangok méretüket, formájukat és ökológiai állapotukat tekintve is sokszínűek. Legtöbb közülük patakos barlang, amelyeket a mészkőterület peremén fekvő víznyelőkön át mélybe jutó vízfolyások oldó és koptató hatása alakított ki. E járatokon kívül találunk még itt a beszivárgó vizek oldásával kialakult zsombolyokat (függőleges aknabarlangokat), valamint a mélyből feltörő meleg és langyos vizek által formázott barlangokat is. A barlangokat a csepegő vizek mésztartalmának

kicsapódásával keletkezett, különböző alakú, méretű és színű álló- és függő-cseppkövek, zászlok, lefolyások és egyéb cseppkőformák mellett barlangi gyöngyök, borsókőféleségek és kalcitlemezek díszítik.

Azt, hogy mindezen értékek nem csak hazánk számára, de nemzetközi szinten is kiemelkedő jelentőségűek, immár a világ egyik legrangosabb elismerése tanúsítja: a Világörökség Bizottság 1995-ben az Aggteleki- és a Szlovák-karszt barlangjait - a magyar és a szlovák állam közös felterjesztésére - rendkívüli változatosságuk, komplexitásuk és viszonylagos érintetlenségük alapján a Világörökség részévé nyilvánította. E barlangok egyetemes értékét az adja, hogy ezen a viszonylag kis területen a mérsékelt övi középhegységi karsztosodásra jellemző minden barlangtípus megtalálható, amelyhez változatos formakincs és különleges ásványvilág tartozik.

A karsztvidék leghíresebb barlangja a Baradla-Domica barlangrendszer, amelynek eddig feltárt összhossza 25 km - ezáltal Magyarország leghosszabb barlangja és a mérsékelt égöv leghosszabb aktív patakos cseppkőbarlangja (a magyarországi szakasz Baradla-barlang, a Szlovákiában fekvő 5,6 km-es rész Domica-barlang néven ismert). A karsztvidék további nevezetes barlangjai: a Földvár- és Rákóczi-barlang az Esztramoson, a légúti megbetegedésben szenvedők gyógyítására alkalmas Béke-barlang, a Vecsembükki-zsomboly, amely hazánk második legmélyebb aknabarlangja, a hidrológiai jelentőségű Vass Imre-barlang, a karsztvidék egyik legmelegebb vízű forrását adó Kossuth-barlang és a Meteor-barlang, amely az Aggteleki-karszt második legnagyobb csarnokát, a rendkívül cseppkődíszes Titánok csarnokát rejt.

A Baradla-barlangot az 1549-ben Baselben G. Wernher által megjelentetett írás említi először, majd Bél Mátyás 1742-ben Bécsben kiadott tanulmánya. Az első részletesebb leírás 1781-ben jelent meg róla a bécsi Ungarisches Magazin-ban, német nyelven. 1794-ben Sartory József készítette el az első felmérést (ez a rajz a világ első, mérnök által készített barlangtérképe), Farkas János pedig az első átfogó leírást. Az első nyomtatásban is megjelent térkép 1807-ből Raisz Keresztélynek köszönhető.

A Baradla-
barlangban
Fotó: Borzsák Péter

A barlangok jelentőségét élővilága, őslénytani, régészeti leletei növelik, s természetesen nem szabad figyelmen kívül hagynunk azok kultúrtörténeti szerepét sem. A régészeti feltárások során talált számtalan lelet bizonyítja, hogy a barlangok némelyikét már az őskor embere is ismerte, sőt, lakhelyül használta. A több ezer lelet túlnyomórészt a csiszolt kőkorból, azaz 6000-7000 évvel ezelőttről származik - közöttük kőből és állati csontokból készített használati eszközök, illetve az ún. bükki kultúrához tartozó vonaldiszes cserépedények. De találtak számos leletet a korai vaskorból is (arany ékszerek, harci felszerelés).

Az Aggteleki- és a Szlovák-karszt barlangjai egyedülálló ökoszisztémát alkotnak. A védelem alatt

álló felszín alatti világ több mint 500 barlanglakó és barlangkedvelő állatfaj számára nyújt életteret. Néhány faj teljesen endemikus, azaz csak itt fordul elő, vagy elsőként innen került leírásra, pl. a vakászka és az aggteleki vakrák.

A Béke-barlangban
Fotó: Borzsák Péter

A 28 európai denevérfaj közül 21-et regisztráltak itt, melyek közül kettő szerepel a veszélyeztetett fajok listáján: a patkós orrú és a hosszú szárnyú denevér. A barlangrendszeren keresztül folyó földalatti vizeket és forrásokat benépesítő halak között is található néhány ritka és védett faj. A paradús környezet ideális élőhely az olyan kétéltűek számára, mint a foltos szalamandra.

A világörökségi cím jelentőségét fokozza, hogy az Aggteleki-karszt barlangjai hazánk első és eddig egyetlen természeti értéke, amely a Világörökségi Listára került, s az is, hogy ezt megelőzően csak

két barlang (jelenleg összesen négy) nyerte el természeti értékére való tekintettel e címet. A legtöbb barlangot ugyanis kultúrtörténeti értékei miatt - ősemberi leletek, falfestmények, vallási emlékek - nyilvánították a világörökség részévé. Az elismerés azonban nemcsak dicsőség, de felelősség is, hiszen a cím megtartásának feltétele a természetes állapot megőrzése - és ezt úgy kell megoldani, hogy közben a barlangok minél szélesebb körben történő megismertetését is biztosítani lehessen.

Aggteleki Nemzeti Park Igazgatóság

3758 - Jósvalfó, Tengerszem oldal 1.

Tel. 48 / 506-000

Fax 48 / 506-001

e-mail: info.anp@axelero.hu

TOURINFORM-Aggtelek

Természetvédelmi és Turisztikai Információs Központ

3759 - Aggtelek, Baradla oldal 3.

Tel. 48 / 503-000

Fax 48 / 503-002

e-mail: aggtelek@tourinform.hu

Linkek:

www.anp.hu

www.josvafo.hu

"Meseország",
Baradla-barlang
Fotó: Borzsák Péter

Az Ezeréves Pannonhalmi Bencés Főapátság és természeti környezete

1996 / Kulturális kategória

Kritériumok: C (iv) és (vi)

(iv) - egy építészeti stílus / együttes / technológia, vagy az emberiség történelme egy vagy több korszakát tükröző táj kiemelkedő példája;

(vi) - kapcsolódik kivételes, egyetemes jelentőségű eseményekhez vagy élő hagyományokhoz, ideákhöz vagy meggyőződésekhez, művészeti vagy irodalmi művekhez

A Pannonhalmi Szent Benedek Rendi Főapátság épületegyüttese szeliden magasodik a természeti értékekben gazdag Pannon táj fölé. A valamikori "Pannónia szent hegyének" (Mons Sacer Pannoniae) monostora és a benne élő szerzetesközösség egyidős a magyar államisággal: a Kisalföldből kiemelkedő, 282 m magas hegy tetején álló és a tájegységet uraló Főapátság történelmi épületegyüttese egy évezred építészettörténeti stílusjegyeit viseli magán, és az itt élő bencés szerzetesek is olyan lelki és szellemi örökség hordozói, amely mai világunknak különös jelentőségű értéke. A pannonhalmi Bencés Főapátság mind építészeti struktúrájában, mind eszmevilágában az évezredes, folyamatos használat alatt fejlődött, a még ma is aktív keresztény monostorok egyik egyedülálló példája - ezt ismerte el az UNESCO Világörökség Bizottsága az 1996-ban (az Apátság alapításának 1000. évfordulóján) odaítélt világörökségi címmel.

A helyi hagyomány szerint itt született Tours püspöke, Szent Márton, akinek tiszteletére Géza fejedelem 996-ban az első magyar bencés monostort alapította. Meghívására a nyugati szerzetesség megalapítója, Szent Benedek

Az altemplom
Fotó: Mudrák Attila

követői érkeztek ide cseh s német földről, valamint Itáliából. A monostort röviddel később fia, Szent István (1000-1038) látta el birtokokkal és privilégiumokkal. Az általa 1002-ben kiállított kiváltságlevél az adományok mellett első királyunk azon felszólítását is rögzítette, hogy a bencések naponta imádkozzanak "pro stabilitate regni nostri", azaz az ország fennmaradásáért, sértetlenségéért - a szerzetesek mind a mai napig eleget tesznek első királyunk óhajának. Szent István építtette az apátság első, tekintélyes méretű templomát, amelynek főhajója a mai templom főhajójával azonos szélességű volt - ezt bizonyítja a régészeti kutatás során 1995-ben feltárt félköríves nyugati zárófal.

A 11. századi, első épület azonban egy tűzvészben elpusztult és a 12. századi épület jelentős méretű maradványai is csak a mai templom falaiban találhatók meg. A ma látható háromhajós, koragótikus templomot 1225-ben szenteltette fel építője, Uros apát. A templombelsőben a magyarországi koragótikus építészet legszebb hagyományai ötvöződnek

a felső-rajnai és bambergi párhuzamokat mutató kőfaragói stílussal és a gótikus építészet észak-francia műhelyeinek formakincsével. Az Ó korából származik a Porta Speciosa, a monostor kiemelkedő látványossága.

Mátyás király (1458-1490) uralkodása idején épült a mai kerengő, a Szent Benedek kápolna és a templom mindhárom szentélyének boltozata - valamennyi a magyar későgótika kiemelkedő alkotása. A Magyar Bencés Kongregációt megszervező Tolnai Máté főapát (1500-1535) idejét a Szűz Mária kápolna kapuzata és a templom "új" északi kapuja idézi, mindkettő a provinciális reneszánsz épületplasztika szép emléke.

A 150 éves török megszállás során többször kellett a szerzetesközösségnek hosszabb-rövidebb időre elmenekülnie, és nem egyszer kérdéses volt az Apátság fennmaradása is. A romos monostorban Pálffy Mátyás főapát (1638-1646) kezdett új életet tiz szerzetessel.

A török hódoltság után a 18. században Sajghó Benedek főapát (1722-1768) építtette fel a monostor ma is álló barokk épületeit, a kolostor jelenlegi kiszolgáló és lakóhelyiségeinek nagy részét - a keleti és nyugati szárny cellasorát, a vendéglakosztályt, a főapáti lakosztályt és az ebédlőtermet, amelyek közül művészettörténeti szempontból ez utóbbi érdemi a legnagyobb figyelmet. A hármás halom déli nyúlványán a 18. század elején épült fel a Boldogasszony kápolna is.

II. József király 1786-ban - a többi bencés kolostorral együtt - feloszlatta, majd I. Ferenc király 1802-ben visszaállította a rendet, és a középiskolai oktatás feladatával bízta meg a bencéseket. Így módon intézményesítették azt, amit a szerzetesek mindig is feladatuknak tekintettek és a feljegyzések szerint alapításuk óta gyakoroltak is. Ekkor, a 19. század elején épült a négyszintes, klasszicista teremkönyvtár és a templomtorony, s ekkor

"Ég és föld között" / Ezer év építészeti stílusjegyei
Fotó: Mudrák Anikó

telepítették a hegy keleti lejtőjén a ma is virágzó arborétumot, ahol közel 400 növényfajt gondoznak. 1896-ban a magyar honfoglalás ezer éves évfordulójára megépült a Millenniumi emlékmű.

A II. világháború alatt az épületegyüttes gimnáziummal és olaszos jellegű diákotthonnal bővült. Ott, ahol ezer éve az első magyar iskolát említik a feljegyzések, a gimnáziumban ma 350 diák tanul.

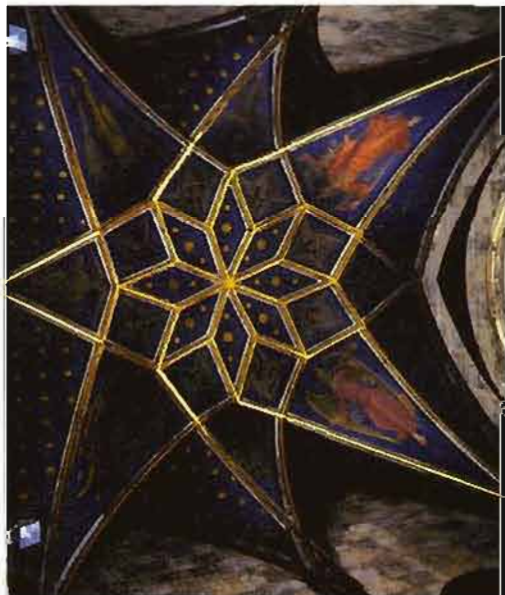
A Porta Speciosa, a templom bejárata
Foró: Mudrák Attila

A pannonhalmi Főapátság hazánkban jelenleg a bencés hagyományokat követő, klasszikus monostorelrendezés egyetlen épen maradt példája. A templom déli oldalán épült a kerengő, amely körül a monostor élete zajlott. Ezt a két épületrészt köti össze a templom déli főkapuja, a különleges szépségű "Porta Speciosa". A templom "szép kapuja" tehát nem a külső térbe, hanem a kerengő felé nyílik - ez azt bizonyítja, hogy a templomot elsősorban a szerzetesek és nem a zarándokok számára építették. A kerengő melletti keleti épületszárnyban lehetett a káptalanterem, a déli oldalon volt a refectorium (ebédlőterem), emellett pedig a melegedőszoba (mivel a középkori monostorokban nem fűtötték a lakószobákat). A nyugati szárnyban műhelyek és írószobák (scriptorium) kaptak helyet, a hálólhelyiségek pedig az emeleten helyezkedtek el.

A Főapátság művészeti és tudományos gyűjteményei még tovább emelik értékét. Könyvtára több mint 360 ezer kötettel ma a világ legnagyobb bencés gyűjteménye. A Főapátsági Levéltár csak a török megszállás előtti időkből mintegy 2500 oklevelet őriz, leghíresebb darabja a legrégebb magyar (és egyben finnugor) írásos nyelvemlék, a Tihanyi Apátság 1055-ös alapító oklevele. A monostor képtára, metszettára, numizmatikai gyűjteménye, régiségtára és kincstára szintén jelentős értékeket őriz.

A templom csillagboltozata
Foró: Mudrák Attila

A pannonhalmi bencések 1996-ban az alapítás ezredik évfordulóját megünnepeelve - ez alkalommal II. János Pál pápát is vendégül láthatták -, szellemikben és lelkiükben megújulva kezdték meg az Apátság történetének második ezer évét.

Pannonhalmi Főapátság

9090 - Pannonhalma, Vár J.

Tel. (96) 570-100

Fax: (96) 570-116

e-mail: hivatal@osb.hu

Linkek:

www.osb.hu

www.pannonhalma.hu

www.pannonhalma.lap.hu

Hortobágyi Nemzeti Park - a Puszta

1999 / Kultúrtáj, kulturális kategória

Kritériumok: C (iv) és (v)

(iv) - egy építészeti stílus / együttes / technológia, vagy az emberiség történelme egy vagy több korszakát tükröző táj kiemelkedő példája

(v) - egy vagy több kultúrát képviselő, hagyományos emberi letelepedés vagy területfoglalás kiemelkedő példája

"... fáj a szívem a szép Hortobágyért, amelyik úgy szép ahogy van. - még itt van, s nem hiszem, hogy egy-kettőre meg lehessen változtatni. - de míg itt van, mindenki zarándokoljon el s nézze meg - ezt a hatalmas kertet, a magyarságnak ezt a nemzeti kincsét - mert ennél rendkívülőbb nincs ebben az országban semmi látnivaló." -

írta MórícZ Zsigmond. Hozzá hasonlóan sok más költő, író vallott a Hortobágy szépségéről, egyedüliségéről. A végletek világa, ahol fölsejlik nomád eleink élete, kapcsolata a csodálatos, de a megélhetéshez szükséges javakat szűken mérő természettel, tehát mindazzal, ami a Hortobágyot "magyar sorsszimbólummá" emelte. A Hortobágy évezredek tárgyi örökségét, szellemi kincseit őrizte meg.

Természeti gazdagsága, tájképi szépsége - a délibáb fénytüneménye, az augusztusi éjszaka csillagkúpulája, a lenyugvó nap földet érő vörös korongja, a forgószelek, pusztai viharok, az évszakok színváltozása, a vágató ménes - és néprajzi hagyományai együttesen emelik féltve őrzött nemzeti kincseink közé. A pusztá csodálatos élővilágáról, vízimadarak millióiról, a hagyományos pásztorkodásról, a pusztai élethez kapcsolódó mesterségek változatos továbbéléséről, azaz a természet és az ember harmonikus kapcsolatáról vált ismertté.

"Táncoló" darvak
Fotó: Dr. Kovács Gábor

A Hortobágyi Nemzeti Park hazánk első és máig is legnagyobb kiterjedésű nemzeti parkja. 1967 decemberében a Pro Natura akció keretében 22 világhírű tudós - köztük Nobel-díjasok - memorandumban kérte a magyar kormányt, hogy a Hortobágy egyedülálló természeti és kultúrtörténeti értékeit nemzeti park for-

Daruvonulás a
Hortobágyon
Fotó: Dr. Kovács
Gábor

májában őrizze meg. Ennek eredményeként, hosszú előkészítő munka után 1973-ban jött létre 52 ezer hektáros területtel a Hortobágyi Nemzeti Park. A folyamatos bővítések révén ma már 82 ezer hektár védett területet foglal magában. A Nemzeti Park kezdetektől fogva jelentős nemzetközi elismerést élvezett: Bioszféra Rezervátummá nyilvánították, később felvételt nyert a nemzetközileg is elismert vízimadár élőhelyek sorába (Ramsari Egyezmény), 1999-ben pedig - legnagyobb elismerésként - az UNESCO Világörökség Bizottsága a világörökség részévé nyilvánította. A Bizottság értékelése szerint a magyar Pusztá a több évezrede folyó tradicionális földhasználat máig fennmaradt kiemelkedő példája, amely ember és természet tartós és harmonikus együttélését bizonyítja.

A Hortobágyon keresztül utazó avatatlan látogatónak a végeláthatatlan füves pusztá láttán az az első benyomása, hogy talán nincs itt semmi, csak a végtelen horizont. A tekintetet is csak ritkán akasztja meg egy gémeskút, csárda vagy tanya, kisebb fa- vagy bokorcsoport. A kiaszott szikes pusztá láttán nehéz elhinni, hogy e táj arculatát döntően a vizek formálták. A Hortobágy sekély mélyedéseinek nagy része a jégkorszak végétől a 19. század közepéig a Tisza és a Berettyó szabad árterülete volt, amelyek vize gyakran öntötte el a területet, hordalékával termékeny talajtakarót biztosítva. Néhány helyen a víz akár egész éven át megmaradt, vizenyős területeket, tocsogókat, mocsárrendszereket létrehozva. Honfoglaló őseink nagy kiterjedésű mocsarakkal, szikesekkel, rétekkel tarkított tájat találtak itt.

Az ember jelenléte e térségben már a fiatalabb kőkorszakban is bizonyítható: elsősorban a réz- és bronzkor folyamán emelték a (köznyelv által kunhalmoknak nevezett) kurgánok nagy részét. A kurgánok tájképi, régészeti, botanikai, zoológiai és kultúrtörténeti szempontból kiemelkedően fontos mesterséges eredetű képződmények - lakódombok, sírhalmok, őrhalmok és határhalmok. Méretük változó: átmérőjük 20-90 méter, relatív magasságuk 0,5-12 méter. Alaprajzuk többnyire a körhöz közelítő ovális.

A középkorban a falvak kialakítása jelentette e tájon az ember legmarkánsabb tájképi beavatkozását - erről ma már csak néhány templomrom tanúskodik. Az Alföldön keresztülvezető fontos kereskedelmi útvonalak (mint például az erdélyi sóbányák kincsét szállító "sóút") mentén 10-12 kilométerenként épültek fel - többségében a 17. században - az utazókat kiszolgáló csárdák, valamint a vízborítás időszakában a közlekedést megkönnyítő hidak. Ezek egyik legismertebb példája az 1827-ben megépített Kilenclükú-híd, amely a Hortobágy egyik szimbólumává is vált. Szintén a magyar pusztá szimbólumaként ismeretesek az eredetileg az állatok itatására szolgáló gémeskutak.

A Pusztá életében a legjelentősebb változást az 1846-os év hozta: megkezdődött a Tisza szabályozása. Ezt követően a kanyarulataitól megfosztott,

Tipikus hortobágyi
kép gémeskúttal
Fotó: Lisztes László

gátak közé kényszerített folyó egyrészt nem öntötte el többé termékeny iszapjával a Hortobágy laposait, másrészt pedig nem táplálhatta közvetlenül a holtágak és távolabbi területek mocsárvilágát sem. Ez a szikesek kiterjedéséhez vezetett. E gondon az 50-es évektől ismételt beavatkozással igyekeznek segíteni: a Hortobágyot csatornákkal hálózták be.

A táj területének döntő hányadát ma természetes élőhelyek - sziki gyepek és sziki legelők, löszpuszták, ártéri erdők és ligetek - képezik, valamint egy mocsaraktól, tavaktól és holtágaktól álló "vízország". A mozaikos talajviszonyoknak köszönhetően változatos és gazdag a táj növény- és állatvilága. A területnek viszonylag kisebb hányadát borítják mesterséges vizes élőhelyek (a halastavak összterülete 6 ezer hektár), ezek mégis nagy jelentőségűek, mivel együttesen a világ egyik legnagyobb mesterséges halastórendszerét alkotják.

"A Pusztán"
Fotó: Dr. Kovács
Gábor

Ha a Hortobágy állatvilágáról esik szó, először talán mindenkinek a szilaj állattenyésztéssel meghonosodó szürke marha és rackajuh, valamint a mangalica sertés és a nóniusz ló jut az eszébe. A Hortobágy azonban nemzetközileg is kiemelt fontosságát sajátos madárvilágának köszönheti.

A mocsarak és halastavak a madarak fészkelésének és vonulásának európai jelentőségű helyszínei: eddig 342 madárfaj előfordulását regisztrálták itt, amelyek közül ezidőtájt 152 fészkel is a Nemzeti Parkban. A Magyarországon átvonuló darvak 95 %-a a Hortobágyon megpihenve repül tovább, az eddig megfigyelt legnagyobb éjszakázó darutömeg több mint 80 ezer

madarat számlált. A daru- és vadlúdvonulás az itteni madárvilág életének egyik legszebb, nemzetközi hírű látványossága. Ez az élettere Közép-Európa legnagyobb kanalgém-állományának és számos más gémfajnak, a batlának és kárókatonáknak, valamint igen fontos költő- és vonulóhelye számos énekesmadárfajnak.

A Hortobágy-folyó
Fotó: Fintha István

Hortobágyi
Nemzeti Park Igazgatóság
4024 - Debrecen, Sumen u. 2.
Tel. 52 / 529-920
Fax 52 / 529-940
e-mail: hnp@www.hnp.hu

Linkek:
www.hnp.hu
www.hortobagy.hu

Pécsi ókeresztény sírkamrák

2000 / Kulturális kategória

Kritériumok: C (iii) és (iv)

(iii) - egy élő vagy már letűnt civilizáció egyedi (de legalábbis kivételes) megtestesítője

(iv) - egy építészeti stílus / együttes / technológia, vagy az emberiség történelme egy vagy több korszakát tükröző táj kiemelkedő példája

A rómaiak a mai Pécs helyén a Kr. u. 2. század elején alapították Sopianae-t, a 4. századra virágzó tartományi székhelyé és a kereszténység egyik jelentős központjává fejlődött várost. Sopianae temetőjében a város ókeresztény gyülekezete a Kr. u. 4. században egyszerű templomokat és kápolnákat, "emeletes" sírkamrákat emelt, amelyek körül kisebb-nagyobb sírcsoportokba rendezett téglá-, és kősírokba temetkeztek. Az ókeresztény temető a legjelentősebb provinciális későrómai temetők egyike. Változatos épületegyüttesével és gazdag falfestményeivel az észak- és nyugat-római provinciák kora keresztény temetkezési művészetének és építészetének egyedülálló tanúja, amely hűen mutatja be egy máig ható és napjainkig élő kultúra és civilizáció gyökereit - az UNESCO Világörökség Bizottsága 2000-ben ezt világörökségi címmel ismerte el.

A sopianaei ókeresztény épületek Pécs belvárosa alatt viszonylag kis területen, kivételesen nagy számban maradtak fenn. Egyes források már a 18. század elején is említést tesznek római kori leletekről, a tudományos feltárás azonban csak a Péter-Pál sírkamra 1782-es felfedezésével indult meg. Mára már húsznál is több sírkamrát ismerünk és számuk az utóbbi évek intenzív régészeti feltárásainak köszönhetően egyre nő. Vannak köztük egyszerű, kisméretű dongaboltozatos sírkamrák és falfestményekkel díszítettek is, de találunk több sír számára épült gyülekezeti sírkamrát, és egy Krisztus monogrammal és falfestményekkel díszített ikersírt is. Többnyire a földfelszín alatt épített sírkamrák fölé emelték a kápolnákat, így a kétszintes építmények kettős feladatot láttak el: egyszerre szolgáltak temetkezési helyként és szertartások céljára.

Ádám és Éva. Ókeresztény Mauzóleum
Fotó: Csonka Károly

A sírkamrák azonban annak ellenére, hogy a föld alatt épültek, sosem voltak katakombák - hiszen nagyrészt a 4. században épültek, amikor a kereszténység hosszú üldöztetés, küzdelem és illegalitás után végleg gyökeret vert Európában. Ettől kezdve a későbbi politikai, szociális, kulturális viszonyok, valamint művészeti és építészeti ízlés egyik meghatározó tényezője lett. Ekkor alakult ki a templom, mint építészeti egység alapformája, az egyszerű, egyhajós keletre tájolt templomtípus és a későbbi bazilikák alaptípusa. A mártír sírja felett épült egy vagy több hajós szentély és gyülekezeti hely is, amelynek a Duna vidéki provinciákban az egyik legkorábbi példája a sopianaei Ókeresztény mauzóleum. Építészetileg azért is páratlanok a pécsi ókeresztény

Krisztogram épületek, mert megőriztek egy, az ókorban még ritka építészeti formát, a
Fotó: Csonka Károly vertikálisan tagolt sírkamra-kápolna építészeti egységet.

A nagyrészt helyreállított és látogatható, részben föld alatti, részben a föld felszínén épült építmények megőrizték számunkra a késő római temető hangulatát. A falképeken keresztül nem csak a késő római kori kereszténység eszmeiségéhez kerülhetünk közel, hanem láthatjuk azt is, hogy az új vallás nem sokkal elterjedése után milyen páratlan művészeti

alkotásokat hozott létre. A freskók a korai keresztény provinciális művészet itáliai mintaképek alapján készült hiteles alkotásai, amelyek egyszerre tükrözik a kor egyetemes gondolatvilágát és tartalmaznak helyi, egyedi elemeket is. Az ókereszténység legáltalánosabban használt szimbóluma, a Krisztus monogram kedvelt díszítőelem a sopianaei sírkamrákban. Emellett olyan bibliai jelenetek, mint a bűnbeesés, az oroszlánok vermébe vetett Dániel próféta, Szűz Mária és a gyermek Jézus, Jónás és a Háromkirályok látogatása elevenednek meg a falfestményeken. A gazdag növényi és állati ornamentika - galambok, pávák, a kancsó és pohár és a paradicsomkert szimbolizáló geometrikus díszítések - a sopianaei freskók gyakori motívumai.

1975-ben, a Szent István tér átalakításakor került felszínre a 4. század végén épült Ókeresztény mauzóleum, egy nagyméretű, egyhajós, keletre tájolt kápolna. Alatta egy tőle szerkezetileg független, vele egyidőben épített, kisebb méretű sírkamra található. Az épületegyüttest feltehetőleg egy fontos személy tiszteletére emelték, akinek 3. századi fehér márvány szarkofágja a sírkamra déli oldalán áll.

Korsós sírkamra

Fotó: Csonka

Károly

Az I. számú - Péter-Pál - dongaboltozatos sírkamra talán a legismertebb pannóniai ókeresztény építmény. Nevét onnan kapta, hogy a bejáratnál szembeni északi falon Péter és Pál apostolok majdnem életnagyságú

ábrázolása mutat rá a Jézus jelenlétét szimbolizáló Krisztus-monogramra. A freskó az ókeresztény falfestészet kiemelkedő alkotása.

1939-ben tárták fel a II. számú, Korsós sírkamrát, bár már a 18-19. század fordulóján rábukkantak egy mélypince építésekor. Az észak-déli tájolású, kétszintes építmény itt is egy sírkamrából

és a felette elhelyezkedő kápolnából áll, amelyben szertartásokat is tartottak, vagy itt emlékeztek meg az elhunytól halála évfordulóján. A sírkamra északi felében egy kis fülkét alakítottak ki, amelynek falán a névadó kancsó és pohár ábrázolása látható.

Péter-Pál sírkamra
Fotó: Tám László

Az előbbiektől eltér a sírkamra az Apáca utcában. Különlegességét az adja, hogy itt nem épült sírkamra szint, a négy sír a padlószint alá mélyített üregekben található. Az épület északon apszissal zárul, melyben Kr. u. 390 körül egy félkör alakú ülőpadot alakítottak ki és egy kőből készült oltárt helyeztek el, amely minden valószínűség szerint az itt nyugvó halottak halálának évfordulóján megtartott "lakoma" céljára szolgált.

Ritka alaprajza miatt figyelemreméltó a többapszisos Cella trichora és a Cella septichora, valamint a legújabb kutatások eredményeként napvilágot látott, alaprajzilag egyedülálló nyolcszögű kápolna. A Cella trichora, azaz a három apszisos temetői kápolna jellegzetes ókeresztény sírépület volt: téglalap alakú középterére északon, keleten és nyugaton apszisokat építettek, délen pedig egy előcsarnokot. A hétkaréjos temetői épület (Cella septichora) egyedi felépítésű: egy nyújtott nyolcszögű középteret hét, a kelet-nyugati irányú fő tengely köré csoportosított karéj zár körül.

A szerencsésen fennmaradt sopianaei sírkamrák szemtanúi voltak a Római Birodalom utolsó évszázadának, amikor a keletről érkező barbárok már állandó fenyegetést jelentettek és a birodalom bukása elkerülhetetlen volt. Az új vallás, a kereszténység elfogadása és elterjedése ugyancsak hozzájárult a birodalom pusztulásához, megteremtve az utat az európai középkor megszületéséhez.

Pécs/Sopianae Örökség Kht.

7624 - Pécs, Esze Tamás u. 5.

Tel. 72 / 510-628, 510-629

Fax 72 / 510-628, 510-629

e-mail: heritage@ph.pecs.hu

Linkek:

www.pecs.hu

www.pecsorokseg.hu

www.pecsheritage.hu

www.pecs.lap.hu

Szarkofág az Ókeresztény Mauzóleumban
Fotó: Csonka Károly

Fertő / Neusiedlersee kultúrtáj

2001 / Kultúrtáj, kulturális kategória

Kritérium: C (v)

(v) - egy vagy több kultúrát képviselő, hagyományos emberi letelepedés vagy területfoglalás kiemelkedő példája

Titokzatos sós tó, mocsár- és lápvilág, nádrengeteg, ezerarcú romantikus vidék - szinte mindenkinek ez a kép jut eszébe, ha a Fertő tóról hall. Az országhatár által 1920 óta kettészelt, de geológiailag, történetileg és kultúrájában máig egységes, sokarcú tóvidék valóban egyedülálló természeti, tájképi, növény- és állattani értékek menedékhelye. Európa nemzetközi jelentőségű vadrezervátumként tartják számon, az UNESCO 1979-ben Bioszféra Rezervátummá nyilvánította. 310 négyzetkilométeres kiterjedésével kontinensünk legna-

*Fertőd, az Esterházy kastély
homlokzata
Fotó: VÖMNB archívum*

gyobb sósvízű tava, az eurázsiai sztyeppe tavak legnyugatibb képviselője. Magyar része 1991, osztrák oldala 1993 óta nemzeti park (Fertő-Hanság Nemzeti Park és Neusiedlersee Seewinkel Nationalpark). Különlegességét növeli a viszonylag kis terület klimatikus sokfélesége: kontinentális, mediterrán és atlantikus klímahatások révén növény- és állatföldrajzi határok találkoznak itt és ennek köszönhetően Európában egyedülálló természeti sokszínűség alakulhatott ki.

Legalább ilyen fontosak azonban a táj kultúrtörténeti és néprajzi értékei, hiszen a Fertő környéke már nyolc évezrede különböző kultúrák találkozási pontja. Az emberi tevékenység és a természeti környezet harmonikus kölcsönhatása révén kialakult kultúrtáj Magyarország és Ausztria példamutató együttműködésével, közösen elkészített felterjesztése alapján 2001-ben nyert felvételt a Világörökségi Listára. Földünk legjelentősebb értékei között tartják tehát már számon a Fertő vizes élőhelyeit, a partvidék magyar- és osztrákoldali műemlékeit, köztük Fertőboz, Fertőrákos településközpont műemléki jelentőségű részét, a fertőrákosi Püspöki kőfejtőt, a fertői Esterházy-, a nagycenki Széchenyi-kastélyt és a műemléki védelem alatt álló Ruszt hangulatos belvárosát.

A különleges természeti adottságok miatt az ember hamar megjelent a Fertő környékén: az első település kora újkőkori leletei a Kr. e. 6. évezredből származnak (nagy kiterjedésű, állandó falvak településmaradványai), de jelentőssek a tóparti települések későbbi réz-, bronz- és vaskori leletei is. A Kr. e. 5. századból a kelták földbe mélyített kunyhóira bukkantak; tőlük a rómaiak az I. században foglalták el a területeket. A római kor főbb leletei: 1900-ban

a Fertő tó déli vidékén egy Marcus Aurelius (Kr.u.161-180) idejéből származó gyógyfürdő maradványaira és egy rómaiak által használt forrásra letek, Fertőrákoson pedig két római villa romjait tárták fel. Mindezekon felül a rómaiaknak köszönhető a vidéken ma is jelentős és magas színvonalú szőlő- és borkultúra meghonosítása.

A fertőrákosi kőfejtő
Fotó: VÖMNB archívum

A Római Birodalom bukását követően hunok, avarok és besenyők váltották egymást a vidéken a magyar honfoglalásig.

A középkor folyamán városok és falvak hálózata alakult ki, ide értve az osztrák oldalon például Rust (Ruszt), Purbach (Feketeváros), Mörbisch am See (Fertőmeggyes) és Breitenbrunn (Fertőszéleskút) településeket, magyar oldalon Fertőrákost, Balfot, Hidegséget, Fertőbozt és Hegykőt. A táj impresszív természeti változásai a helyi lakosok képzeletében ma is mondák, mesék és legendák formájában gazdagítják a terület kulturális örökségét. A vidék mai arculata a török uralmat és a Rákóczi szabadságharcot követő, 18-19. századi építkezések során alakult ki, a tó körüli települések főutcáján e korok építészeti öröksége dominál. A falvak nemesen egyszerű népi építészete és néprajzi emlékei ugyanolyan értékű kulturális látnivalót képviselnek, mint az ugyanebben az időben épült pompás kastélyok: a fertői Esterházy-kastély és a nagyecenki Széchenyi-kastély.

Fertőd, az Esterházy
kastély kapuja
Fotó: VÖMNB archívum

Fertődön 1720-ban Esterházy József kezdett kastélyt építtetni, akkor még egyszerű vadászkastélynak. Kisebbik fia, Miklós alakította át Versailles-i mintára a hatalmas épületegyüttest, majd mulatóházat, opera- és muzsikaházat, valamint bábszínházat is építtetett, s létrehozta a pompás, nagyszabású franciaparkot. Haydn vezetése alatt Esterháza zenei élete Európa-szerte híressé vált, messze földről jöttek a híres zeneszerzőt meghallgatni.

A Széchenyi-kastély Nagyecenk nyugati részén áll, szép park közepén. Őse talán már a 15. században megépült, 1603-ban viszont bizonyosan állt már. Ezt a kastélyt Széchenyi Antal 1758-1761 között megnagyobbíttatta, 1799-1800-ban Széchenyi Ferenc újra átalakíttatta. Széchenyi István építtette 1834-1840 között a nyugati, emeletes szárnyat, és bevezette a kastélyba a gázvilágítást. A kastély gyűjteményei és könyvtára már a 18. század végén híresek voltak, ezek alkották később a Nemzeti Könyvtár és a Magyar Nemzeti Múzeum gyűjteményeinek alapjait. A főépületben ma a Széchenyi István Emlékmúzeum látható.

A fertőrákosi kőfejtőben bányászták a római kor óta a híres lajtamészkövet. A kőfejtő a sajátos bányaművelés miatt érdekes oszlopsarnokos formát nyert. Sok soproni és bécsi épületet építettek itteni lajtamészköből, pl. a középkori Sopron városfalát, a Szent Mihály templomot Bécsben és a Stephansdomot. A kőfejtőben ma már nem bányásznak, de hatalmas termei látogathatóak.

A Fertő
Fotó: Pellingner Attila

Ruszt a régi Magyarország legkisebb szabad királyi városa volt. 1327-ben említi először oklevél Ceel néven, amely a magyar szil(fa) szóval azonos. A Ruszt ennek korabeli fordítása. Ruszt régen híres kitűnő borairól. A bortermelők 1524-ben kapták meg a jogot, hogy palackjaikat "R" betűvel jelzett dugóval zárhassák le, ez jelzi, hogy a palack ruszti bort tartalmaz. A település 1681-ben vásárolta meg a városi rangot 1. Lipóttól, 60.000 aranyguldenért és 30.000 liter kiváló borért.

A mintegy 20 ezer éves Fertő-tó és a környező tájegység biológiai sokféleségéhez a klimatikus feltételek mellett a talaj és a víz magas sótartalma is hozzájárul. A sósvízi élőhelyeket egész Európában a tenger közelében lehet megtalálni, míg kontinentális sósvizek csak Európa keleti részén és a Kárpát-medencében fordulnak elő. A Fertő nagyon sekély: a vízmélység ugyan állandóan változik, de az átlag az egy métert sem éri el és a legmélyebb részeken sem haladja meg a 180 cm-t. Emiatt nagyméretű a vízszintingadozás, sőt, már az is előfordult, hogy a tó kiszáradt (legutóbb 1865-1871 között). A Fertő-vidék sajátossága továbbá a sűrű náddal borított nagy felszín, a kb. 80 sós mocsárfolt és a dombvidéki szőlők.

A Fertő mindemellett valóságos madárparadicsom. A vízhez kötődő madarak legtöbbször megtalálható a területen. Különösen nagyokcsag állománya híres, így nem véletlenül lett e madár a védett terület "címermadara". Rovarvilágában az éjjeli pávaszem és a dongószender érdemel említést, vizei halban gazdagok- itt él a réti csík és a fertői nyurgaponty.

Az osztrák oldalon a Schneeberg vigyázza a tavat
Fotó: Magyarósi Sándor

A Fertő tó / Neusiedlersee régió jelenlegi formájában tehát egy folyamatos és dinamikus fejlődés eredménye, amely szemléletes példája annak, hogy a különböző emberi kultúrák hogyan tudták lakótereiket ezzel a különleges és változatos természeti környezettel együttműködve kialakítani.

Fertőtáj Világörökség Magyar Tanácsa Egyesület

székhely: 9431 - Fertőd, Haydn u. 2.

titkárság: 9436 - Fertőszéplak, Nagy Lajos u. 43.

Tel: 99 / 537-140, Fax: 99 / 537-141

e-mail: fertotaj@vilagorokseg.hu

honlap: www.fertotaj.hu

Fertő-Hanság Nemzeti Park Igazgatóság

9435 - Sarród, Rév-Kócsagvár

Tel. 99 / 537-620, 537-622

Fax 99 / 537-621

e-mail: fehnp@ktm.x400gw.itb.hu

Linkek:

www.fertotaj.hu

www.ferto-hansag.hu

www.fertod.lap.hu

Tokaji történelmi borvidék

2002 / Kultúrtáj, kulturális kategória

Kritériumok: C (iii) és (v)

(iii) - egy élő vagy már letűnt civilizáció egyedi (de legalábbis kivételes) megtestesítője

(v) - egy vagy több kultúrát képviselő, hagyományos emberi letelepedés vagy területfoglalás kiemelkedő példája

Világszerte ritka az ilyen vidék, amelyen a tájjal összeforrottságban élő ember sok évszázados kapcsolatrendszere ma is tovább él. Oklevelek és feljegyzések közel ezer éve tanúsítják, hogy a kiváló adottságú Tokaj-hegyaljai borvidék bora királyokat és fejedelmeket vonzott ide. A Tokaji szó ma már önmagában is jelenti a páratlan italt, amely mint a borok királya, királyok bora ("Vinum regum - rex vinorum") ismert. A tokaji aszút a pestis és sok más betegség gyógyszereként is számon tartották. Mi tanúskodhatna jobban a tokaji szőlő- és borkultúra, az innen elterjedt borspecialitás világhíréről és rangjáról, mint az a tény, hogy manapság sehol a világon nem képzelhető el egy magára valamit is adó borkereskedés kínálata néhány palack Tokaji nélkül. Nevét Magyarországon már gyermekként megtanuljuk a Himnusz soraival: "Tokaj szőlővesszein nektárt csepegtettél...".

Tokaj-hegyalja világméretű egyedülvalóságát különféle tényezők páratlan együttállásának köszönheti. A vidéken a szőlő őshonos: itt került elő a minden mai szőlőfajta közös őseinek tekinthető miocénkori ősszőlő, a 'vitis tokaiensis' levelének 20-25 millió éves lenyomata. Hegyalja e növény számára kivételesen kedvező adottságokkal bír - ma is vadon él itt a 'vitis sylvestris' ősszőlő. A gazdag vulkáni örökségű, sokféle talajú, a Zempléni-hegység délkeleti lábánál fekvő táj régi szőlőkultúráját 1000 éves régészeti leletek igazolják. Jó klímája - meleg, száraz nyár, meleg őszi-életfeltétele az aszúsodást okozó nemespenészeknek, a 'Botrytis cinerea'-nak, sajátos mikroklímája a pincékben a bort érlelő 'Cladosporium cellare'-nak. Erdői adják a hordók anyagához a kocsánytalan tölgy fáját. A kaukázusi és római borkultúra, sok nép és sok vallás települési öröksége találkozik itt. Sokrétegű társadalmának gazdag építészeti öröksége, szüreti ünnepei és történelmi borpincéinek földalatti mennyországa a táj és ember évezredes összetartozásának ma is élő tanúi.

A borvidék 1737 óta élvez védettséget, amikor is egy titkos császári rendelet (a világon elsőként) zárt borvidékké nyilvánította - a bortermelés ezen a vidéken tehát már közel három évszázada szigorúan szabályozott törvényi keretek

Hercegkúti
pincesor
Fotó: VOMNB
archívum

között zajlik. A jellegzetes szőlőbirtokok, falvak és kisvárosok mélyen fekvő, ősi borpincéiben és feldolgozóüzemeiben ma is nyomon követhető a Tokaji termelésének minden mozzanata.

A Tokaj-hegy
Fotó: VÖMNB
archívum

Az elmúlt évezred során kialakult egyedi szőlőművelési hagyományok érintetlen, eredeti formában való továbbélése különleges értéket jelent nemcsak hazánk, hanem az egész világ számára - ezt ismerte el az UNESCO Világörökség Bizottsága a 2002-ben adományozott világörökségi címmel.

Tokaj természetesen elsősorban

névadója az e borvidéken iskolázott bornak, a szőlőtermelés nemcsak a város határának dűlőiben történik: a borvidék 1561 óta dokumentált története bizonyítja, hogy a szőlőtermelés mindig a "három sátorhegy" (Tokaji-hegy, az abaújszántói Sátor-hegy és a sátoraljaújhelyi Sátor-hegy) által meghatározott háromszögön belül zajlott. Az 1997-es bortörvényben meghatározott Tokaj-hegyaljai borvidék területének egyhatoda, összesen kilenc település - Tokaj, Bodrogkeresztúr, Bodrogkisfalud, Mád, Mezőzombor, Rátka, Szegi, Tarcál, Tállya - közigazgatási területe alkotja a világörökségi helyszín magterületét, ide tartozik továbbá Sátoraljaújhelyen az Ungvári Pince, Sárospatakon a Rákóczi Pince, Hercegekúton a Kőporosi és a Gomboshegyi Pincék, valamint Tolcsván az Oremus és a Tolcsva Bormúzeum Pincék. A Tokaj-hegyaljai borvidék további részei képezik a helyszín védőzónáját.

A magyarság borkultúrája kettős eredetű: egyesíti a keleti, kaukázusi és a nyugati, római szőlőművelési hagyományokat. Ezek tükröződnek Tokaj-Hegyalja szőlőtermesztésében és pinceépítési szokásaiban. A szőlőművelés és borkészítés meglétét itt már a honfoglalás korában valószínűsítik, bár erre vonatkozó tárgyi bizonyítékok nincsenek. A 12. század második felétől, a valon telepesek megérkezésétől kezdve viszont már adatokkal bizonyítható a szőlőművelés elterjedése Hegyalján.

A terület mind földtörténetileg, mind földrajzilag egyedülálló adottságokkal rendelkezik. A mállékony, vulkanikus és utóvulkanikus tevékenységgel keletkezett kőzetek sokféle talajtípus kialakulását eredményezték - ez kihatással van a talaj termő erejére, ásványi anyag tartalmára, hőelnyelő, hőcserélő és visszasugárzó képességére. A kedvező fekvésű lejtők, a nagy besugárzás,

a Bodrog és a Tisza közelsége, valamint a hosszú ősz nagyon kedvező klimatikus viszonyokat eredményez: a Botrytis cinera penészgomba itt nem szürkerothadást, hanem nemesrothadást, vagyis a szőlőszemek aszúsodását váltja ki. Az aszúsodással töményedett szőlőszemek mustja literenként akár 850 gramm cukrot is tartalmazhat, ezzel együtt magas savtartalom és aromaanyag is koncentrálódik benne. Az aszúszemek kiválogatása a fürtből már az 1600-as évek elejére gyakorlattá vált Hegyalján. A sajátos mikroklímának köszönhetően a pincék falán különleges pincepenész, a Cladosporium cellare telepedik meg, mely a bor érési folyamatára van jótékony hatással.

Tolcsvai falukép
Fotó: VÖMNB
archivum

További különleges értéket jelent, hogy a közeli hegyek magasabb övezeteiben megtelepült kocsánytalan tölgy a hordókészítés kiváló alapanyaga. A hordó fája jelentősen befolyásolja a bor érési folyamatát (oxidatív érlelés) és kedvező hatással van aromájára és színére is. A "zempléni tölgy" régóta ismert a nemzetközi borvilágban, hiszen erdeinek fája közepesen kemény, kopásálló, és cersavtartalma révén kimondottan tartós.

Kiváló évjáratban a Furmint és a Hárslevelű szőlőfajták nagyon jól aszúsodnak. Ekkor a megfelelő aszúszemeket szemenként (kézzel!) válogatják ki a fürtökből és először "feltárják" (taposással, darálással), majd az így kapott "aszútésztára" mustot, vagy újbort öntenek. 24-48 órás áztatás után a sűrű masszát kipréselik és hordókba, vagy tartályokba töltik, erjesztik. Attól függően, hogy egy gönci hordó (136 liter) musthoz, illetve újborkhoz hány puttony aszúszemet tesznek (1 puttony kb. 25-30 kg aszútésztának felel meg), a későbbiekben annyi puttonyos (3-4-5-6) aszúborként kerül majd forgalomba. Az aszú készítéséhez a bortörvény minimum két éves fahordós és egy éves palackos érlelést ír elő.

Tokaj-Hegyalja természetes fehér édesbora kiemelkedő minőségű a felsorolt kedvező tényezők egyedülálló és különösen szerencsés találkozásának és a sok évszázados tudásnak köszönhetően. A borvidéket méltán tartják világörökségként számon.

Tokaj - a város
látképe
Fotó: Pintér Tamás

**Tokaji Történelmi Borvidék
Világörökségi Egyesület**
3910 - Tokaj, Rákóczi út 54.
Tel. 47 / 553-014, 352-752
Fax 47 / 352-006
e-mail: andrea.bedics@tokaj.hu

Linkek:

www.tokaj.hu

www.tokaj.com

www.tokaj.lap.hu

Felvétel a Világörökségi Listára

A Világörökségi Listára történő felvétel hosszú, rengeteg energiát, kitartást és nem utolsósorban tekintélyes anyagi ráfordítást igénylő folyamat. Az eljárás (röviden és Magyarországra szabottan) a következőképpen zajlik:

1. a javaslat benyújtása a Világörökség Magyar Nemzeti Bizottságánál (VÖMNB);
2. amennyiben a VÖMNB a javaslatot arra érdemesnek találja, akkor felveszi a helyszínt a magyar Várományosi Listára;
3. a magyar Várományosi Listáról szakmai és egyben "stratégiai" szempontok mérlegelésével kiválasztott egy-egy helyszínt a Magyar Állam képviselőiben a mindenkori Kormány terjeszti elő a Világörökség Bizottságnak a Világörökségi Listára történő felvételre;
4. ha az előterjesztés a Világörökség Bizottság által felállított szabályoknak teljes mértékben megfelel (ezt a Világörökség Központ vizsgálja felül), a Bizottság bírálatra elfogadja a felterjesztést, amelyet megküld a helyszín és a dokumentum ellenőrzésére és véleményezésére, a felvétellel kapcsolatos javaslat megfogalmazására a tanácsadó és szakértői szervezeteknek (ICOMOS, IUCN);
5. a tanácsadó szervezet jelentése, illetve javaslata alapján a Világörökség Bizottság éves ülésén dönt a felvételről.

És most következzen a folyamat részletes leírása.

1. Amennyiben egy bizonyos szervezet, intézmény vagy akár magánszemély úgy dönt, hogy javasolja egy kulturális vagy természeti örökség felvételét a Világörökségi Listára, a javaslatot először a Világörökség Magyar Nemzeti Bizottságához kell benyújtania. A szervezet évente kétszer ülészik, ekkor dönt az időközben beérkezett kezdeményezésekről. A javaslat összeállításánál ajánlatos az UNESCO kritériumait figyelembe venni: először is egy egységes, a Világörökség Bizottság által jóváhagyott nyomtatványt kell kitölteni, ill. a Világörökség Bizottság pontokba szedett kritériumai alapján kell megindokolni, hogy miért is kerüljön fel az adott helyszín a Világörökségi Listára.

2. Ha a VÖMNB a dokumentáció alapján az adott helyszínt esélyesnek és érdemesnek tartja a Világörökségi Listára történő felvételre, akkor az felkerül a magyar Világörökségi Várományosi Listára. Minden Részes Állam maga dönt arról, hogy mely helyszíneket veszi fel várományosi listájára. A várományosi helyszínekről tájékoztatja az UNESCO Világörökség Bizottságot, amely azt jóváhagyja és regisztrálja. A Várományosi Listát hivatalosan háromévente lehet az UNESCO-nál módosítani.

3. Szintén a Részes Államok maguk döntenek el, hogy a Várományosi Listájukon szereplő helyszínek közül melyet / melyeket javasolják a Világörökségi Listára

való felvételre. Azok a Részes Államok, amelyek területén már egynél több helyszín található, egy évben csak egy új helyszínt jelölhetnek, míg az egy, vagy világörökségi helyszínnel még nem rendelkező államok akár többet is. Az országhatárokon átnyúló, két vagy több ország közös javaslatára felterjesztett helyszíneket e korlátozásnál nem veszik figyelembe.

4. A dokumentációknak minden évben február elsejéig kell a Világörökség Központhoz beérkezniük. A jelöléseket a szigorú tartalmi és formai kritériumok alapján megvizsgálva a Bizottság évente körülbelül 30 (bár a tendencia növekvő) új, tartalmilag és formailag teljes felterjesztést fogad el, amelyekről az azt követő év Bizottsági Ülésén döntenek.

A jelölés elfogadása után a Bizottság a dokumentációkat átadja az illetékes szakértői testületnek, amely azt a meghatározott kritériumok alapján tanulmányozza és szakértője által tett személyes vizsgálat alapján értékeli. Kulturális örökség kategóriában az ICOMOS (Műemlékek és Történelmi Együttesek Nemzetközi Tanácsa), természeti örökség kategóriában pedig az IUCN (Nemzetközi Természetvédelmi Unió) az illetékes szakértői szervezet. A kulturális örökséghez tartozó kultúrtájak esetében a felterjesztés elbírálása az IUCN-nel együttműködve történik.

5. A Világörökség Bizottság Vezetősége az ICOMOS és az IUCN értékelése alapján benyújtja a jelölt helyszínről szóló jelentéseit a Világörökség Bizottságnak, amely ezek alapján évi rendes ülésén hozza meg döntését:

- felveszi a helyszínt a Világörökségi Listára;
- nem veszi fel a helyszínt a Világörökségi Listára;
- elhalasztja a döntést - vagy a dokumentáció kiegészítését kéri az érintett Részes Államtól, vagy egy alaposabb értékelés szükségessége miatt dönt a halasztásról.

Abban az esetben, ha egy már meglévő világörökségi helyszín kiterjesztéséről van szó (mint például Budapest esetében, ahol az 1987-ben felvett helyszínt, a "Budai Várnegyed és a Duna-partok látképe" helyszínt bővítették ki 2002-ben az "Andrássy út és történelmi környezeté"-vel), ugyanezt az eljárásmódot kell alkalmazni.

Világörökségi kategóriák (kulturális, természeti, "vegyes")

A Világörökségi Listára kiemelkedő jelentőségű és egyetemes értéket képviselő kulturális és természeti örökségi helyszínek kerülhetnek fel, amelyek nemcsak egy adott ország, hanem az egész emberiség számára egyedi jelentőséggel bírnak. Az Egyezmény 1. és 2. cikkelye tartalmazza azokat a kritériumokat, amelyek alapján egy helyszínt a Világörökség részévé nyilvánítanak. A jelenlegi szabályozás szerint a kritériumokat két csoportban foglalták össze, ezek alapján egy helyszínt vagy kulturális, vagy természeti örökség kategóriában kerülhet fel a

Világörökségi Listára. Az előbbinél a legfontosabb kritériumnak a "hitelesség" (történelmi autentikusság) számít, míg a természeti örökség esetében az "integritás" (érintetlenség, sértetlenség).

Kulturális örökség

Kulturális örökségnek az Egyezmény értelmében olyan

- műemlékek (építészeti, monumentális festészeti vagy szobrászati művek, régészeti elemek);
- (épület)együttesek (összefüggő vagy különálló építmények);
- helyszínek (az ember, vagy az ember és a természet közös alkotása)

minősülhetnek, amelyek megfelelnek a hitelesség kritériumának és a következő hat kritérium legalább egyikének:

- az emberi alkotószellem remekműve (pl. a Tadzs Mahal, az athéni Akropolisz vagy a gízai és dahsuri piramisok);
- egy meghatározott időszakon vagy kulturális területen belül jelentős mértékben hatott az építészet / a technológia / a műemlékek / a várostervezés / a tájalakítás fejlődésére (pl. Budapest Duna-parti látképe és a Budai Várnegyed);
- egyedi (de legalábbis kivételes) megtestesítője egy élő vagy már letűnt civilizációnak (pl. Pécs ókeresztény sírkamrái vagy a Tokaji történelmi borvidék);
- egy építészeti stílus / együttes / technológia, vagy az emberiség történelme egy vagy több korszakát tükröző táj kiemelkedő példája (ennek a kritériumnak hazánk több helyszíne is megfelel: Budapest, Pannonhalma, Pécs és a Hortobágy);
- egy vagy több kultúrát képviselő, hagyományos emberi letelepedés vagy területfoglalás kiemelkedő példája (pl. Hollókő ófalu, a Hortobágy és Fertő kultúrtáj);
- kapcsolódik kivételes, egyetemes jelentőségű eseményekhez vagy élő hagyományokhoz, ideákhoz vagy meggyőződésekhez, művészeti vagy irodalmi művekhez - ez a kritérium csak egy másik kritériummal együtt alkalmazható (pl. a Pannonhalmi Bencés Főapátság).

A kulturális örökségek között tartjuk számon az ún. kultúrtájakat (történelmi tájakat), amelyek az ember és a természet kölcsönhatása révén alakultak ki - azaz emberkéz alkotta őket, de a természeti hatásokkal szervesen együttműködve. A kultúrtájaknak három fajtáját különböztetjük meg:

- az ember által tudatosan megtervezett és kialakított tájképek, beleértve az épületekhez vagy épületegyüttesekhez kapcsolódó kerteket és parkokat is (pl. a Versailles-i kastély kertje);

- olyan tájak, amelyek fejlődőképeseek és egy fejlődési folyamatot tükröznek, amelyek jelenlegi formája természetes környezetükhöz való kapcsolódásuk vagy arra való reagálásuk révén alakult ki (pl. a rizsteraszok Ázsiában, és ide tartozik hazánk három kultúrtája, a Hortobágy, Fertő kultúrtáj és a Tokaji történelmi borvidék is);

- ún. társult értékeket hordozó (asszociatív) kultúrtájak, amelyek vallási, művészeti vagy kulturális jelenségeikkel kötődnek a természeti elemekhez (pl. a Tongariroi hegyvidék Új-Zélandon, amelynek vallási jelentősége van a maorik számára).

A kulturális helyszínek kategóriájának jelölése ennek megfelelően történik, Budapest esetében pl. C (ii) és (iv) - a C jelenti a kulturális kategóriát (Cultural = kulturális), a zárójeles számok pedig a kritériumot (vagy kritériumokat) adják meg. Hasonló a természeti helyszínek jelölése is, pl. Aggtelek: N (i) - az N a természeti kategóriára utal (Natural = természeti), a zárójeles szám a kritériumra.

Természeti örökség

Természeti örökségnek az Egyezmény értelmében olyan

- esztétikai vagy tudományos szempontból rendkívüli értékű fizikai és biológiai képződmények vagy képződménycsoportok;

- a tudomány vagy a megőrzés szempontjából rendkívüli értékű geológiai és fiziográfiai képződmények, a kihalástól fenyegetett állat- és növényfajták lakó- ill. termőhelyeül szolgáló, pontosan körülhatárolt területek;

- természeti tájak

minősülhetnek, amelyek megfelelnek az integritás (érintetlenség, sértetlenség) kritériumának és a következő négy kritérium legalább egyikének:

(i) egy fontos, nagy földtörténeti korszak megtestesítője, beleértve földünk kialakulásának és fejlődésének geológiai folyamatait (pl. az Aggteleki- és a Szlovák-karszt barlangjai)

(ii) meglévő ökológiai rendszer, amely végigkíséri a földi, vízi, partmenti és tengeri állat- és növényvilág kialakulását és fejlődését (pl. a Hawaii Vulkanok Nemzeti Park)

(iii) rendkívüli természetes szépségű és esztétikai jelentőségű természeti jelenség vagy terület (pl. a nepáli Sagarmatha Nemzeti Park a Mount Everesttel);

(iv) a biológiai sokrétűség "in situ" megóvása szempontjából legjellegzetesebb, legjelentősebb természeti lelőhely (pl. a Galapagos-szigetek).

"Vegyes" világörökségi helyszínek

Jelenleg 23 olyan helyszín található a Világörökségi Listán, amely kulturális és természeti javak kiemelkedően gazdag keveréke, így egy ún. vegyes kategóriában került felvételre. Ilyen például a Taishan-hegység Kínában (1987). A tájegység kambrium kori ősmaradványai révén egyrészt kiemelkedően fontos geológiai lelőhely, de a területen 462 különböző gyógynövényfajt és számos, 100 évnél idősebb fát is regisztráltak. Másrészt pedig az itt folytatott emberi tevékenység is közel 400.000 évre vezethető vissza, továbbá szentélyei (22 templom, 97 romterület és 819 sírhely) kiemelkedő buddhista és taoista kultuszhelyek.

A magyar Várományosi Lista

A Világörökség Magyar Nemzeti Bizottsága e könyv nyomdába adásáig utolsó (2004. júniusi) döntése értelmében a következő helyszínek szerepelnek a magyar Várományosi Listán:

Várományosi helyszín	Kategória
Tarnóc őselőhely ¹	Természeti
A Komárom / Komarnoi erődrendszer ²	Kulturális
"Dunakanyar kultúrtáj" (munkacím): – Visegrádi középkori királyi központ és vadászterület – Esztergom középkori vára ³	Kulturális (kultúrtáj)
A Rózsadombi termál karszt területe ⁴	Természeti
Lechner Ödön és kortársai, a magyar szecesszió ⁵	Kulturális
A Tihanyi félsziget, a Tapolcai-medence tanúhegyei és a Hévízi tó ⁶	Kultúrtáj
A római limes magyarországi szakasza ⁷	Kulturális
Mezőhegyesi Állami Ménesbirtok Kulturális (kultúrtáj)	Kulturális
Tájház hálózat Magyarországon ⁸	
A Kárpát-medence északkeleti részének fatemplomai ⁹	Kulturális

1 2003-ban felterjesztve, felvételéről a döntés 2004-ben egyelőre elhalasztva (eredeti név: Ipolytarnóc - ősmaradványok)

2 szlovák-magyar közös felterjesztés

3 a két helyszín eddig külön szerepelt a listán, azonban a VÖMNB 2004. júniusi ülésén összevonta őket; a helyszín esetleges kiterjesztése a Dunakanyar további területeire folyamatban van

4 a meglévő Budapesti világörökségi helyszín kiterjesztéseként kerül majd felterjesztésre

5 a pontos lehatárolás folyamatban van

6 a helyszín lehatárolása és kategóriája 2003-tól megváltozott, mivel két, közeli helyszínt csatoltak hozzá sorozatnevezésként

7 nemzetközi sorozatjelölés részeként

8 később átsorolásra kerülhet a "Szellemi örökség" (intangible heritage) Egyezmény körébe

9 tervezett szlovák-magyar (-lengyel?) felterjesztés

A változásokról a Világörökség Magyar Nemzeti Bizottsága honlapján tájékozódhatnak: www.vilagorokseg.hu

Tarnóc Ősélőhely

Természeti kategória

A Cserhát és a Karancs dombjainak ölelésében, Ipolytarnóc község határában egy "ősvilági Pompei"-t, a földtörténeti harmadidőszak nagyszerű emlékeit találjuk. Az 510 hektáros Ősmaradványok Természetvédelmi Terület belső, legértékesebb magját a Borókás- és a Botos-árok rétegekibúvási alkotják. A terület roppant értékű és látványos képződményeinek kialakulása és fennmaradása részben egy különleges ősföldrajzi helyzetnek, az öskörnyezetet elpusztító, betemető vulkáni katasztrófának, részben pedig a különleges konzerválódási körülményeknek köszönhető.

A kőbezárt őselőhely másfél évszázada a földtudományok egyfajta zarándokhelye. Az ipolytarnóci geológiai tanösvény alapszövevénye valóságos képeskönyv, amelynek lapozásakor annak a földtörténeti időszaknak a történései tárulnak elénk, amelyek során 23-19 millió évvel ezelőtt Afrika és Európa csatlakozott egymáshoz.

A nyílt és a mélytengeri környezet az afrikai és európai kontinens-lemezek közeledésének hatására sekélyebbé vált, a partszegélyeken cápafogakban gazdag homokkő rakódott le. Koch Antal 1903-ban 24 cápafaj fogait, a későbbi kutatások 33 puhatestű faj előfordulását mutatták itt ki. A tengeri környezet megszűntével szárazföldi konglomerátum és homokkő képződött, amely napjainkig megőrizte az ott tenyésztett egykori trópusi őserdő növényeit, az egykori állatvilág életnyomait. A lemezek kontinentális méretű ütközésének hatására megkezdődött tűzhányó tevékenység első epizódjaként vulkáni tufa borította be az alsó-miocénkori szárazföldi környezetet.

A tufaszórás eredményeként a vulkáni rétegekből kimosott kovasav átítatta és konzerválta a betemetett iszapot és a benne található gazdag növényanyagot. Az ily módon kövesedett hatalmas, 3 méter átmérőjű és 90 méter hosszúságúra becsült óriási cukorfenyőféle darabjait a Borókás-patak bontotta ki lepléből. A kőült fatörzsek részletes vizsgálataiból tudjuk, hogy a 20 millió év előtti trópusi erdőben legalább hét fenyő-, négy lombhullató fa és egy pálmaféleség élt. A több mint tízezer itt talált és tanulmányozott levélmaradvány legalább 66 növényfajhoz tartozik.

Az ősszállatok nyomait 1900-ban Böckh Hugó és Tuzson János fedezte fel. Az első, 4x4 méteres lábnyomos lap ma a Magyar Állami Földtani Intézet dísz-

termében látható. A múlt század húszas, harmincas, majd hatvanas éveiben Nopcsa Ferenc, Tasnádi Kubacska András újabb lábnyomokat tárt fel. A nagyszabású természetvédelmi munkálatok során végzett lábnyom-térképezés az 1980-as évek során 1644 nyom létezését rögzítette. Napjainkra az ismert és feldolgozott kövült állati lábnyomok száma 2762-re gyarapodott.

A világon eddig ismert lábnyomos lelőhelyek sorában az e földtörténeti időszakból a leggazdagabbnak tekinthető ipolytarnóci területen tizenegy állatfaj nyomtípusát sikerült kimutatni. Ezek csaknem mindegyike tudományos újdonságnak számít. Ipolytarnóc közetrétegeiből továbbá mindeddig harminc, másutt elő nem fordult növény- és állatfajt írtak le. A terület eredetiségére jellemző, hogy flórája a korai miocénban Európa egyetlen olyan "extrém babérlevelű" flórája, amely kizárólag paleotrópusi elemeket tartalmaz - akkor, amikor Európában a mérsékelt égövi lombhullató fajok már jelentős számban jelen voltak. Olyan környezetet és olyan növényvilágot reprezentál, amely ebben az időszakban idegen volt Európától és a világ más részein sem maradhatott fenn.

A Tarnóci Ősélőhely mind a leletek számát, mind pedig az ősmaradványok megtartási állapotát, mind a védelem és a bemutatás szintjét illetően világviszonylatban is kiemelkedő jelentőségű tudományos és természetvédelmi objektum. Az ősi, védett élőhelyet, a „Palóc Pompeit” az Európa Tanács 1995-ben az összeurópai természeti örökség részévé nyilvánította, és - a mintaszerű kezelést, a magasfokú védelmet és a kiemelkedően színvonalas bemutatást is elismerve - Európa Diplomával tüntette ki.

A Komárom / Komarnoi erődrendszer

Kulturális kategória

"A Duna Gibraltárja" - az Osztrák-Magyar Monarchia évtizedeiben sokáig így nevezték azt az erődrendszert, amely a folyó jobb és bal partján ma is tiszteletet parancsol Komáromnál és Révkomáromnál.

A helyszín stratégiai jelentőségét már az ókorban felismerték: a rómaiak az itt található gázló védelmére építették a Duna jobb partján Brigetio-t. Ennek pusztulása, s a magyarok honfoglalása után készült el az úgynevezett Öregvár, amely fokozatosan nyerte el végleges formáját és a 16. században a magyarországi végvárrendszer része lett. A ma is álló, korszerű erőd kiépítése 1809-ben kezdődött, és kisebb-nagyobb megszakításokkal 1891-ig tartott.

A teljes erődrendszerre vonatkozó építkezést - a napóleoni háborúk tapasztalatai nyomán - az osztrák császári udvar rendelte el: olyan helyet kerestek, ahová a hadsereg visszavonulhatott, hogy feltöltsék és újjászervezzék sorait. Az eredeti, grandiózus tervek csak részben valósulhattak meg. Az 1850-től 1891-ig elhúzódó munkálatok eredményeként azonban így is elkészült a Csillagerőd, az Igmándi erőd, valamint az erődrendszer leghatalmasabb és legimpozánsabb tagja, a Monostori erőd, amelynek 30.000 négyzetméter

alapterületű épületegyüttese 70 hektáros területen helyezkedik el a Homok-hegyen. Az új erődök - a 19. század vége haditechnikai színvonalának megfelelően - "rejtőzködő" módon, legnagyobb részt a föld alá kerültek.

Sokat mond az erőd méreteiről, hogy 13.000 munkás dolgozott az építkezésen. Elkészültekor 10.000-12.000 katonára egyidejű elszállásolására volt alkalmas. A monumentális alkotás teljes alapterülete 104.000 négyzetméter, a 640 kisebb-nagyobb helyiség mintegy 25.680 négyzetméteren helyezkedik el. Az erőd egyes termeinek falát - a szokásosan festőanyagként alkalmazott hígított

marhavérrel - vörösre festették. A tisztihálók falait tardozi-vörös-márvány díszítette (ebből készültek a lóistállók itatói is), a padlózatot tölgyfa burkolat fedte, az ablakokat zsalugáterek árnyékolták.

A másfél és hat méter közötti falvastagság az építkezés idején bevehetetlennek látszott. A tüzérségi technika fejlődése azonban gyorsan rácaffolt erre, és az erődrendszer el-

vesztette stratégiai jelentőségét. Az I. világháború után a Duna bal partján fekvő Nádor-vonal, valamint az Új és az Öregvár Csehszlovákia fennhatósága alá került, a jobb parti erődöket pedig a magyar honvédség kiképzőhelyeként hasznosították. A II. világháború után az erődök sorsa a Duna mindkét partján hasonlóan alakult: az Öregvárba és a Monostori erődbe is a szovjet hadsereg szállásolta el katonáit és lőszerkészletét. A vasfüggöny védelmét szolgáló bázis 45 évre teljesen kikerült a figyelem középpontjából (a szovjetek még a város térképeiről is töröltették az erődöket), ennek köszönhetően viszonylagos épségben érthette meg a Szovjet Birodalom összeomlását. Az itt állomásozó csapatok közül még itt tartózkodó utolsó néhány száz orosz katonára 1990. november 30-án hagyta el a Monostori erődöt.

A Monostori erőd lóoktató tantermének falai mindmáig megőrizték a 20. század húszas éveiben a falakra festett oktató feliratokat, képeket. Így egyebek között lövészárk-jelzéseket nézhetnek, buzdító feliratokat ("Erős akarattal mindenki jó lövő lehet") olvashatnak a látogatók. A géppuskás- és könnyűgéppuskás lóoktató szobájában a lövedékek szóródásának okait tanulmányozhatják, falfestés formájában. Ugyanígy megőrizték a falak az I. világháborúban használt puskák, pisztolyok és szuronyok ábrázolását.

A rendszerváltás óta a szlovák és a magyar elképzelések hasonlóan alakultak. A Duna mindkét partján nemzetközi elkötelezettségű, hosszú távú fejlesztési terveket dolgoztak ki és non-profit jellegű, de szigorú ellenőrzés mellett gazdálkodó szervezetek vették kezelésbe az erődöket. A végső cél egy egymással szoros kapcsolatban álló rendszer, amit a történelmi hagyomány és a belső tereket hasonló filozófia és elgondolás alapján felhasználó elképzelések kötnek össze.

A visegrádi középkori királyi központ és vadászterület

Kulturális kategória

A természet és a történelem remekműve - sokan így jellemzik a Dunakanyar egyik legszebb pontján fekvő apró települést, Visegrádot. A régészeti feltárások tanúsága szerint a mai Visegrád környéke a bronzkorban és a vaskorban is lakott volt. A vaskorban a folyó fölé magasodó sziklás Várhegyen egy erősített telepet is létrehozta, a római uralom idején pedig sűrű erődíjcsíkot épült ki, amely a birodalom dunai határát védte (limes és ripa). A népvándorlás korában az elhagyott római romok közé germánok, avarok, végül magyarok telepedtek. Az egyik helyreállított római erőd, amelyet a környéken élő szlávok Visegrádnak, azaz "magasabb várnak" neveztek, az 1000 körül megszervezett magyar királyság egyik megyéjének központjává vált.

A mongolok által 1242-ben elpusztított ősi erődíjcsík helyett a 13. század közepén új királyi vár épült. A nápolyi Anjou-házból származó Károly Róbert magyar király (1308-1342) ezt a várat választotta székhelyéül, és mellette várost alapított. Ő és utódai építették fel a királyi palotát is, amely a korszak legjelentősebb európai uralkodója, Luxemburgi Zsigmond király idején (1387-1437) élte fénykorát. A hatalmas kertekkel övezett szabályos elrendezésű palotát a kor minden luxussal ellátták. Vízvezetékei pompás gótikus csorgókutakat működtettek, királyi lakóépületében fürdőszoba is épült.

Visegrád a későbbiekben is a magyar uralkodók kedvelt vidéki rezidenciája maradt. Újabb virágkora Hunyadi Mátyás uralkodásának (1458-1490) második felében következett be. Mátyás király nápolyi felesége, Beatrix befolyására számos itáliai művészt hívott udvarába, akik az Alpokon túl elsőként itt terjesztették el az új művészeti stílust, a reneszánszt. A visegrádi palota ilyen módon egyedülálló emléke lett a 15. századi itáliai reneszánsz és északi gótika sajátos együttélésének.

Amikor a törökök 1544-ben megszállták Visegrádot, a gazdátlanul maradt paloták, házak, templomok, kolostorok pusztulásnak indultak. A várat az ostromok rongálták meg, így mire 1686-ban végleg keresztény kézre került, falaiból már csak romhalmaz maradt. A 17. század végén és a 18. század elején ide költözött telepések kőbányának használták középkori romokat. Csak a 19. század közepén, a nemzeti romantika korában indult mozgalom a visegrádi vár restaurálására. Ennek eredményeként az 1870-80-as években a magyar műemlékvédelem első nagy vállalkozásai közé került a visegrádi vár helyreállítása.

A királyi palota elfeledett romjaira csak 1934-ben találtak rá újra. Az ásásokkal párhuzamosan folyamatosan haladtak a helyreállítási munkálatok. A visegrádi középkori királyi rezidencia hatalmas vár- és palotaegyüttese több okból is egyedülálló módon őrizte meg egy középkori európai királyi központ emlékeit. Mivel itt a török hódítás 1544-ben hirtelen és végérvényesen vágta el a település életét, a régészek későbbi továbbépítésektől, átalakításoktól mentesen tárhatták fel a középkori udvari élet színtereit és anyagi kultúrájának maradványait. A hegyoldalba épült királyi palotát betemető föld- és törmelékhalom alatt az épületek falai több emelet magasságban fennmaradtak, ami egyedülálló lehetőséget adott a már leomlott épületrészek rekonstrukciójára is.

Visegrád sajátos értékét jelenti a középkori épületeket körülvevő táj, amely szintén sok tekintetben megőrizte középkori állapotát. A hegyvidéket a magyar honfoglalás óta előbb királyi vadászterületként, később állami erdőgazdaságként folyamatosan erdőként használták. Az így kialakult és folyamatos védettség alatt álló erdő belső területeit az UNESCO Bioszféra Rezervátummá nyilvánította.

Az esztergomi Várhegy és történelmi környezete

Kulturális kategória

Esztergom, Magyarország egyik középkori fővárosa, a Pilis hegység lábánál vigyázza a Dunakanyar bejáratát. A Várhegy és környéke már az őskorban lakott hely volt, az első nagyobb települést a kelták alapították Kr. e. 350 táján. A város a Római Birodalom Valéria tartományának őrhelye volt, majd hunok, gótok, szlávok, germánok és avarok telepedtek le a Duna partján. A Kr. u. 10. században a magyarság fejedelmi központja volt: innen szerveződtek egységes államot alkotó erővé a honfoglaló nomád törzsek.

Kővárát a 10-11. században emeltek a Várhegyen, amelyet III. Béla király (1172-1196) uralkodása idején a középkori Európa szívében először megjelenő, kora gótikus stílusban bővítettek. A királyi Várkápolnát több rétegben díszítik kiemelkedő értékű falfestmények. A legkorábbi a magyarság keleti gyökereiről és a korai bizánci keresztény kultúrával való szoros kapcsolatról tanúskodik. A trecento korában feltehetően Ambrogio Lorenzetti köréhez tartozó mester festette újra a belső tereket.

IV. Béla király 1249-ben Budára tette át székhelyét és a Várhegyet átadta az Érsekségnek. A humanizmus korában Vitéz János, az első magyar egyetem alapítója, reneszánsz stílusú palotát építtetett teraszos függőkerttel, melegházakkal. Egykori dolgozószobája falképeit Filippo Lippi köréhez tartozó itáliai festő készíthette 1466-67 körül. Esztergom kiemelkedő reneszánsz kori értékének legtöbbje Erdődi Bakócz Tamás bíboros nevéhez fűződik. Családi sírkápolnája, a faragott vörösmárvány falazatú, kupolás-centrális tér az itáliai érett reneszánsz építészet egyik legcsodálatosabb Itálián kívüli alkotása (1506-1507). Az ország egyetlen fennmaradt reneszánsz, carrarai fehér márványból

készült oltára (1519) Andrea Ferrucci, fiesolai szobrászművész műve. (A kápolnát később mintegy 1600 darabra szétszedve, új, neo-reneszánsz márványkopolával helyezték át a Bazilikába.)

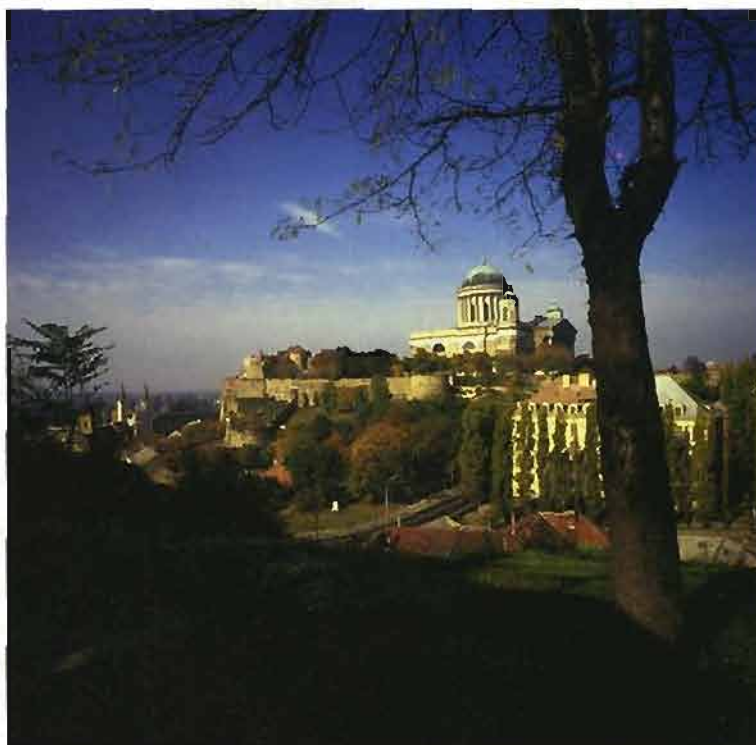
A Főszékesegyház Kincstára, Könyvtára és a Primási Levéltár különleges egyházi és világi dokumentumokat őriznek. Az 1876-ban alapított Keresztény Múzeum a korai olasz festészet és a középkori magyar festészet, szobrászat remekeinek tárháza.

Jelentős szellemi értékek is fűződnek Esztergomhoz: Marcus Aurelius császár ehelyütt írta világirodalmi jelentőségű "Elmélkedéseit". A kora középkorban itt alakult meg az első magyar érsekség, 1224-ben pedig az első magyarországi Szent Ferenc rend. A Boldog Özséb, esztergomi származású kanonok által 1250 körül alapított, egyetlen magyar szerzetesrend, a pálosoké, szintén e területhez kötődik. Itt élt egy ideig a latinul verselő Janus Pannonius, és későbbi utódja, a magyar nyelvű líra megteremtője, Balassi Bálint.

Ma már szintén csak "nem anyagiasult" értéke van annak, hogy itt épült meg a világ első hidraulikus vízemelője, amely 213 évig működött (1470-1683) és hideg-meleg vízzel látta el a Fellegvárat és az akkori világ legnagyobb szökőkútját. A fürdőkultúra a római korig vezethető vissza ezen a területen. III. Béla első felesége, Antiochiai Anna királyné alapította az első, a maga idejében Európában páratlan közfürdőt.

Az esztergomi Várhegy a magyar kereszténység ezeréves központja és szimbóluma, 1990-ben elnyerte a "Nemzeti Örökség" megtisztelő címet. A mai székesegyház, Magyarország legnagyobb temploma, Kühnel Pál, Pákh János és Hild József tervei szerint 1822-1869 között épült fel.

Esztergom városa, mint tágabb környezet, történelmi jelentősége, kulturális hagyományai és európai szerepe miatt megkülönböztetett helyet foglal el a történelmi városok között.

A budai termálkarszt barlangjai

Természeti kategória

Budapest elismerten a világ egyetlen olyan fővárosa, amelynek felszíne alatt kiterjedt, több kilométer hosszúságú barlangrendszer található. A magyar barlangkutatásnak a főváros nemcsak szellemi központja, hanem az egyik legizgalmasabb, legígéretesebb kutatási terepe is. Az ország tíz leghosszabb barlangja közül három itt, Budapest belterületén található, s az utóbbi 25 évben itt felfedezett barlangok, barlangszakaszok együttes hossza a harminc kilométert is meghaladja.

Amíg azonban Buda melegforrásai ősidőktől fogva vonzották ide és vonzzák ma is a gyógyulást keresők millióit, a melegforrásokkal közvetlen kapcsolatban álló barlangvilág létezése és jelentősége ma is jobbra csak a szakmai körökben közzismert. A barlangok viszonylagos ismeretlenségében jócskán közrejátszik rejtőzködő természetük is: néhány kivételtől eltekintve egyikük sem rendelkezett nyitott, természetes bejárattal, és a felszínen is hiányoznak a karsztokra oly jellemző felszíni formák.

Budapest nagy barlangjait nem a felszín alá búvó patakok vájták a kőzettömeg belsejébe. Bonyolult alaprajzú, labirintusszerű járáthálózataik a Budai-hegység területén mintegy kétmillió éve zajló hévíztevékenység egyes állomásainak, a mélyből feltörő aktív melegforrások üregképző hatásának eredményei. A barlangok kialakulása zömmel a különböző hőmérsékletű, kémiai összetételű felszálló és leszálló vizek keveredésekor a forráshozzában fellépő, úgynevezett keveredési korrózióknak tulajdonítható. Ez tágitotta évek tízezrei során barlangjáratokká a vizeket vezető repedéseket.

A barlangvilág legnagyobb képviselői ott jöttek létre, ahol a hatás kiváltásához mind a meleg, mind a hideg komponens bőséges mennyiségben állt és áll ma is rendelkezésre: a Hármashatár-hegy-csoport délkeleti végződésénél, azaz a tágabb értelemben vett Rózsadomb térségében. Itt fakad Budapest legnagyobb hozamú melegforrás-csoportja, a Lukács- és Császár-fürdőket tápláló, 20-40 °C hőmérsékletű, gyógyvizeket szolgáltató, Józsefhegyi-forráscsoport. És itt, az alig három négyzetkilométeres területen belül található Budapest öt legnagyobb barlangja is, amelyek együttes hossza immáron a 33 kilométert is meghaladja.

Ezek a barlangok jelentősen eltérnek a leszálló hideg karsztvizek által kialakított barlangoktól. Alaprajzuk nem egy főágra torkolló mellékágak rendszereként, hanem egyenrangú járatok bonyolult, labirintusszerű hálózataként jellemezhető. Az egyes barlangokat, barlangszakaszokat

gazdagon diszitő változatos ásványkiválások már az üregfejlődés következő állomásait, a Budai-hegység emelkedésével fokozatosan szárazra kerülő járatokat idézik. A részben már légteressé vált járatokban a szén-dioxid egy része elillan, s a túltelítetté váló vizekből a mészanyag más és más, karfiolra, parányi jégtáblákra, bordásfalra, szőlőfürtökre emlékeztető formákban válik ki az üregek falán.

E különleges felszín alatti világot valószínűleg sohasem ismertük volna meg, ha nem éppen egy dinamikus fejlődésnek indult főváros területén helyezkedik el. Éppen száz esztendeje, hogy a Pál-völgyi kőfejtőben feltárt szűk rés egy kiterjedt járatrendszer bejáratának bizonyult. További harminc év elteltével a Szemlő-hegyi-, majd a Ferenc-hegyi barlang első szakaszainak felfedezése vezette rá a kutatókat a barlangok és a hévforrások kapcsolatának tudományos felismerésére.

A térség kutatása alig húsz esztendeje gyorsult fel igazán, a nyolcvanas-kilencvenes években került sor a feltárt barlangok komplex elemzésére. A vizsgálatok a kontinens egyik legértékesebb, aktív termálforrásokban, hidrotermális barlangokban különösen gazdag karszterületének, a gyógyászati és idegenforgalmi hasznosítás szempontjából is kiemelkedően értékes képződményeknek a további sorsát alapozták meg. A budai termálkarszt egyértelműen világritkaság, e jelenségcsoport egyik legjobban tanulmányozott, nemzetközi híró típusterületének számít.

Lechner Ödön és kortársai munkássága - a magyar szecesszió

Kulturális kategória

A Világörökség Magyar Nemzeti Bizottsága 2004-es döntése alapján kerültek a magyar világörökségi várományosi listára a 19-20. század fordulóján született, sajátosan nemzeti karakterű magyar szecesszió építészeti alkotásai. A könyv nyomdába adásakor még nem készült el a több országra is kiterjedő téma pontos lehatárolása, azaz az érintett épületek, helyszínek kijelölése. Ennek

megfelelően még nem áll rendelkezésre a világörökségi címre történő felterjesztést szolgáló tanulmány sem. A fent nevezett munkacím a kutatómunka során módosulhat, azonban a tervezett tartalmat e leírás röviden magában foglalja.

Magyarországon először a romantika Münchenből indult "félköríves" irányzata ihlette meg az építészeket a nemzeti út keresésére. Ybl Miklós főt temploma és Feszli Frigyes Vigadója a nyugat-európai romantikát keleties elemekkel gazdagította

és Feszli azt is megfogalmazta, hogy a nemzeti stílust a népi építészet formajegyeire kell alapozni. Ennek a gondolatnak építészeti megvalósítása Lechner Ödön (1845-1914) nevéhez fűződik, aki kora legnagyobb újítói (Antoni Gaudí, Victor Horta, Otto Wagner, Eliel Saarinen és mások) közé tartozik. Kortársai között ő volt az egyetlen, aki új építészeti stílust hozott létre a népművészet motívumaira támaszkodva.

Lechner hosszú, tudatos fejlődés után jutott el fő művein az eredményhez, hogy a kárpát-medencei kultúrkör jól azonosítható ornamentális motívumai a monumentális, reprezentatív építészet tektonikus elemeivé váljanak. Ezt az eredményt részben az ő személyes részvételével kifejlesztett új épületkerámiák és vasalt műkö elemek új technológiája tette lehetővé, amelyek segítségével lehetővé vált, hogy a homlokzatokon hatalmas háromdimenziós elemekként jelenítse meg a felnagyított népi motívumokat. A szegecselt konzolos acél tartószerkezetek alkalmazásával valósíthatta meg azt a törekvését, hogy az épületek belső terei - mintegy negatív lenyomatként - maguk is ugyanennek a formavilágnak a részei legyenek. A látogató így nem csak külső, vizuális élményt kap az épületről, hanem a tereiben mozogva a szó szoros értelmében "belsőleg" éli át a népi ornamentika világának atmoszféráját.

Lechner legjelentősebb művei - az Iparművészeti Múzeum (1891-1896), a kőbányai Szent László plébániatemplom (1891-1897), a Magyar Állami Földtani Intézet (1896-1899) és a Postatakarékpénztár (1899-1901) - sajátos, a kortárs alkotásokkal össze nem téveszthető stílust, összművészeti törekvést képviselnek. Néhány korábbi és későbbi alkotása - mint a budapesti MÁV Nyugdíjintézeti bérház (1882-1884), a Thonet-ház (1888-1889), a kecskeméti Városháza (1890-1896), a budapesti Balás-villa (1905-1907) és Vermes-ház (1910-1911), a pozsonyi Szent Erzsébet templom (1907-1913) és egykori katolikus főgimnázium (1906-1908) - hasonlóan jól jellemzik stílusát.

Lechner munkássága az egész magyar századfordulós építészetre nagy hatást gyakorolt, jól körülhatárolható sajátos stílusának elterjedését az egész Kárpát-medencében nyomon követhetjük. Különösen az Alföldön és annak peremterületein, illetve a gyors fejlődésnek indult kisvárosokban fedezhetjük fel a Lechner-követők tevékenységének nyomait. A lechneri stílus legjelentősebb emlékei Szegeden, Kiskunfélegyházán, Szabadkán (Szerbia és Montenegró), Nagyváradon, Marosvásárhelyen (Románia) és Pozsonyban (Szlovákia) találhatóak és hozzájuk formailag közel álló épületeket Európa más részein sehol nem találunk.

Magyarország számára a lechneri építészeti hagyaték különleges érték, a legrangosabb európai építészettörténeti emlékek közé tartozik, ugyanakkor összehasonlíthatatlanul egyedi. Májig érvényes elméleti koncepciót és módszertant képviselnek ezek az alkotások, amelyekre a mai építészetnek is fel kellene figyelnie, hogy egyszerre tudjon korszerű és hagyományhordozó lenni.

A Tihanyi félsziget, a Tapolcai-medence tanúhegyei és a Hévízi-tó

Kultúrtáj, kulturális kategória

Madártávlatból és földközélebről egyaránt varázslatos táj szegélyezi a Balaton északi partját. Innen nyúlik be a 77 km hosszú és 8-10 km szélességű tó csaknem 600 négyzetkilométeres víztükrét két részre tagoló Tihanyi-félsziget és - a nyugati végekhez közeledve - itt találkozhatunk a Balaton-felvidéki tűzhányó tevékenység körülbelül négy milliárd évvel ezelőtt kezdődött erőteljesebb szakaszának számos egyedülálló örökségével.

A Tihanyi-félsziget különleges tájképi, földtani és felszínalaktani értékeinek rangját és jelentőségét 2003-ban Európa Diplomával ismerték el. A Balaton víztükréből kiemelkedő félsziget mintegy hatvanhektárnyi területén Európa forráskúpokban talán leggazdagabb vidéke található. A vulkáni utóműködés tanúja a Belső-tó, amelynek víztükre 25 méterrel magasabban fekszik a Balaton szintjénél és szomszédságában az alighanem egy hajdani kitörési centrum helyén keletkezett Külső-tó. A vizes élőhely az ornitológusok és a biológusok kutatásainak kiapadhatatlan tárháza.

A tihanyi Kiserdő-tető szélmartha sziklái, az Apáti-hegy szubmediterrán vidékre emlékeztető, bencések által telepített történelmi levendulásai és a megfiatalított mandulás, a Nyereg-hegy festői sziklái és értékes száraz gyepei, a félsziget tavai a páratlan kilátással megtévezve Európa egyik táji-természeti ékkövet alkotják.

A csaknem száz négyzetkilométernyi Tapolcai-medence vulkáni kúpokkal és fennsíkokkal, bazalt tanúhegyekkel tagolt süllyedékét bazalttufa és vörös homokkő vonulatok választják el a Káli-medencétől. A vidék hajdani arculatát csaknem egymilliárd éven át tartó vulkáni működés alakította ki, majd megkezdődött a felszín fokozatos lepusztulása, a tűzhányók természetes eróziója, a tanúhegyekkel tarkított mai kép formálódása. Legjobban a kemény bazaltsapkák és a cementált vulkáni tufák álltak ellen a víz és a szél együttes munkájának, valamint a bazaltláva kihűlésekor kialakult híres bazaltorgonák.

A falban sorakozó oszlopok egyike-másika elvesztette stabilitását és megdőlt, majd leszakadt darabjaival helyenként szélesen elterülő kőtengerként borította be a hegylábi lejtőt. E különös palást, vagyis a törmelek-lejtő, a függőleges, világhírű bazaltorgonák sípjainak sora alkotja a Tapolcai-medence legjellegzetesebb tanúhegyeit, a Szent György-hegy és a Badacsony "koporsóit".

A történelmi középkorban stratégiai jelentőséggel bíró várak (Csobánc, Szigliget), a vulkáni kúpokon megtelepedett gyertyános-tölgyesek, cseres-tölgyesek, törmeléklejtő-erdők, a tisztásokat alkotó lejtősztyep-foltok, a nyílt gyepek, kaszálórétek mára az emberi hódítás, a történelmi hagyományokon nyugvó tájgazdálkodás elemeivel, szőlőkkel, kertekkel, kultúrtáj-részletekkel elegyednek.

A különleges értékek sorozatát lezáró Hévízi-forrástó Földünk második és Európa legnagyobb kiterjedésű, 4,4 hektáros gyógyító erejű melegvizes tava, amely - az ötvenhektáros véderdővel együtt - 1993 óta országos védeltséget élvez. A 38,8 Celsius-fokos gyógyhatású termásvíz mai helyén körülbelül 20-22 ezer éve fakad, 46 méter mély kráterből. A forrásvíz felsőtriász dolomit rétegekből, törésvonalak mentén, a karsztos kőzet és pannon korú agyag és homokkő határán, az úgynevezett Forrás-barlangból jut a tóba.

A forrástó vizének hőfoka nyáron 33-35 °C, de ősszel és télen sem csökken 24-26 °C alá. A Hévízi-tóról az első térkép 1769-ben készült, a tófürdő világhírű épületeit 1864 és 1869 között emelték. A tó egyetlen természetes iszapfürdőnek tekinthető: a hévízi iszap a maga nemében páratlan a világon, ágyként béleli ki a tó belsejét. Vize hidrogén-karbonátos, kénes, enyhe radon emanáció tartalmú gyógyvíz. Biológiai aktivitását a szerves vegyületek jelenléte teszi különlegessé. Az iszapban levő rádiumsók és redukált kénvegyületek a gyógytényezők különleges értékei.

A római limes magyarországi szakasza

Kulturális kategória

Az Augustus-kori hódításoktól a Duna mentén húzódott a Római Birodalom európai határa. A pannoniai szakasznak a mai Klosterneuburgtól Belgrádig terjedő határvonalából mintegy 400 km jutott Magyarországra.

A Kr. u. 1. század végétől a teljes provinciális hadsereg a határvonalon állomásozott, így a limes, illetve folyami határ lévén a ripa egy keskeny, de sűrűn és gondosan kiépített rendszerré vált. Ez hazánk területén két állandó legiotáborból, 24-25 segédcsapattáborból, számos időszakos táborból, több késő római erődítményből és mintegy 200 ismert toronyból, kiserődéből, hídfőállásból állt. Az erődítmények 10-30 kilométerre voltak egymástól. Az őrtornyok - különösen a késő római korban - egy-két kilométerre, esetenként 500 méterre, de mindenképpen a látótávolság határain belül helyezkedtek el. A katonai létesítmények többnyire közvetlenül a Duna partján álltak, de ahol a terepviszonyok vagy a Duna árterülete ezt nem engedte meg, a folyótól távolabb épültek meg. A határvédelmi rendszer igen fontos része volt a Duna, mint vízi út, és az erődítményeket összekötő út, a limes-út.

A legiotáborok már az 1. század végén részben kőből épültek, a segédcsapatok táboraival azonban szűkmarkúbban bántak. Az állandósult helyű táborokat nagyobb mértékben a Kr. u. 2. század derekán alakították át köerődökké,

és csak a század utolsó harmadában fejeződtek be a munkálatok. A „ripa Pannonica” legutolsó építési korszaka Valentinianus halála, azaz 375 utánra esett. Ekkor 10-30 méter oldalhosszúságú, toronyszerű erődöket emeltek részben önállóan, részben pedig a meglévő erődök területén.

A pannoniai limeskutatás kiemelkedő eredményeket hozott a legutóbbi húsz évben. A régi légi felvételek ismételt átnézéséből és az egyéb vizsgáladásokból kiderült, hogy csaknem kétszer annyi őrtorony volt, mint amennyiről korábban tudtunk. Az alaposabb elemzésre alkalmas, késő római tornyok a Duna-kanyarban kivétel nélkül kőből, a délebbi határszakaszon, Intercisa és Annamatia környékén fából épültek. A rombikus árokkal övezett tornyok önálló típust alkotnak, és a tetrarchia korára keltezhetők.

A pannoniai késő római határvédelem egyik jellegzetessége a Duna partjain kiépített hídfőállások sora. A Duna mindkét partján megtalálhatók, többnyire párosan fordulnak elő. Létesítésüket és használatukat az alföldi nagy sáncrendszer használatának feltételezett idejére, a 324-378 közötti időre keltezhetjük.

A pannoniai limesút nyomvonalát ma már esetenként 30-40 kilométer hosszan tudjuk folyamatosan követni. Az ismert szakaszok alapján elmondható, hogy a katonai mérnökök olyan közel vezették az utat a Dunához, amennyire csak az áradási és a terepviszonyok megengedték. A mocsaras területeket elkerülték vagy töltést építettek az út alá. Az esetenként 10-20 km hosszú, nyilegyenes szakaszok az út nyomvonalának gondos mérnöki kitzuzására vallanak. A limesutat általában 80 cm mélyen alapozták. A több rétegben elhelyezett köre és földre végül kavicsos burkolat került. Az erődökben gyakran kőlapokkal fedték, egyébként azonban többnyire csak kavicsborítással látták el a járőfelületet. A limesút táborból táborig haladt. Az eredeti helyükön talált mérőföldkövek nagy segítséget nyújtanak az út nyomvonalának és a távolságadatoknak a rekonstruálásában.

A római limes, és azon belül Pannonia magyarországi limese világtörténelmi jelentőségű létesítmény, amely évszázadokon keresztül nemcsak a hadászati, hanem a társadalmi és történelmi viszonyokat is messzemenően befolyásolta Európában. Az angliai Hadrianus fal 1987 óta a világörökség része. A hatalmas Római Birodalom európai határán azonban jelenleg tíz ország osztozik, amelyek elhatárolták, hogy közösen pályáznak a rómaiak "kínai fala" rangjának elismertetésére. A római limes magyarországi szakaszának, egy nagy egység igen fontos részeként, világos és egyértelmű a világtörténelmi jelentősége. Építészeti és régészeti maradványai ezért méltán pályázhatnak arra, hogy a világörökség részévé váljanak.

A Mezőhegyesi Állami Ménesbirtok

Kultúrtáj, kulturális kategória

Sokféle formája lehet az értékteremtésnek. Ennek egyik bizonyítéka és különleges példája a Magyarország délkeleti határvidékén található Mezőhegyes és a történetét évszázadok óta meghatározó Állami Ménesbirtok: katonák javaslatára született uralkodói döntés indította el, de az itt letelepedett szakemberek tehetsége, a környezetük arculatát meghatározó igényessége teljesítette ki.

A harmincéves háború pusztítása egész Európa lóállományát kivérezte. A földműveléshez és a kialakuló ipari szállításokhoz viszont erőteljes és gyors lovakra volt szükség - ez ösztönözte az 1700-as években a földrész uralkodóit, hogy császári, királyi méneseket, állami ménetelepeket alapítsanak. Magyarországon Mezőhegyes csatlakozott elsőként a kontinens nagy részét érintő folyamathoz: II. József német-római császár (1780-90 magyar király) 1785-ben ezt a területet jelölte ki az állami ménes elhelyezésére.

A ménes helyének kialakításakor az itt található kincstári birtokot 84, négyszög alakú járásra osztották. Ezek mindegyike számot kapott, amely a későbbi építményeknek, új erdőknek, tábláknak stb. is a névadója lett. Így alakult ki a több mint harminc úgynevezett élő major, amelyből tizenhat még ma is működik.

A tenyésztés 194 ménnel és 405 kancával kezdődött meg, és 1788-ban már 170 ezer lovat szállítottak innen a Habsburgok csapatainak. Az itteni ménesbirtok három kiváló magyar lófajta bölcsője lett: a Nóniusz, a Furioso-North Star (mezőhegyesi félvér) és a Gidrán fajtái. A Nonius XXXVI. az 1890. évi párizsi világkiállításon elnyerte a legmagasabb kitüntetést, a "tökéletes ló" címet.

A gazdálkodás más ágai eleinte csak a lótenyésztés kiszolgálására korlátozódtak. A kiváló természeti és személyi adottságok, a tudományos kutatómunka eredményei azonban megteremtették a mezőgazdasági feldolgozóipar fejlesztésének feltételeit is. Így született meg a kor egyik legfejlettebb belterjes mintagazdasága, amely a mezőgazdaság más ágaiban és az ipari feldolgozásban elért eredményeivel sokáig mintát adott egész Európának, de ma is fontos szerepet tölt be a magyar növénytermesztésben és állattenyésztésben.

A magas fokú agrárkultúra mellett Mezőhegyes építészeti és természeti értékei is nevezetesek. A gazdasági virágzással párhuzamosan kialakult egyedülálló településszerkezet csak-

A Tájház Hálózat Magyarországon

nem hatvan védett épületet, épületegyüttest, hatalmas belterületi parkokat és egyedi faritkaságokat foglal magában.

A magyarányú építkezés 1785-ben kezdődött meg. A Ménesbirtok több részből álló reprezentatív központja 1789 és 1811 között készült el. Ennek épületegyütteséhez tartozik a parancsnoki épület, az északi kaszárnya és a déli kaszárnya, a fedeles lovarda, a központi istálló, a keleti istálló, valamint több empire kapu. A reprezentatív központ északi szomszédságában levő, késői copf stílusú vendégfogadó és postakocsi állomás 1879-ben készült el. Hild János tervezői tehetségét őrzi több boltíves istálló, magtár, az öregcsűr és más építmény, de közülük is kiemelkedik a központi főmagtár, amely a magyar építészet kubista empire stílusának csúcsteljesítménye.

A második nagyobb építkezési hullám az 1880-as években érte el Mezőhegyest. Ezt az eklektika, az elővárosi faverandás, fagerenda-vázás svájci irányzat jellemezte. Ekkor épült a Hotel Centrál (Magyarország egyetlen megmaradt fagerenda-vázás szállodája), a vadászvendéglő és a vasútállomás.

Az építészeti hagyományok megbecsülését és ápolását 1984-ben a Magyar Urbanisztikai Társaság legmagasabb kitüntetésével, a Hild János Emlékéremmel ismerték el. Ennek odaítélése azt is kifejezte, hogy Mezőhegyes és az Állami Ménesbirtok fontos része Európa és a világ kulturális örökségének.

Kulturális kategória (később talán "intangible heritage", azaz szellemi örökség kategória)

A Tájház Hálózatban megtestesült, anyagi mivoltukban jelen levő népi építészeti emlékek elsődleges és közvetlen megjelenítői a néhány ezer éves hagyományos népi (nemzeti, kisebbségi, illetve általános értelemben vett) kultúrának, amely a jelenben már nem újul meg. E hálózat soha meg nem szűnő és hiteles dokumentumot nyújt a hiedelmek, kultuszok, rítusok és szokások között egyensúlyozó hagyománynak, a kézművességnek és a kreativitásnak. Ez az, ami lehetővé tette és meghatározta az egyének és közösségeik életkeretét és fejlődését, megadva annak természeti, társadalmi és sokszor transzcendentális koordinátáit, átörökítve azokat a szellemi örökösöknek.

Magyarország vidéki építészeti kultúráját, tágabb értelemben a hagyományos vidéki-mezőgazdasági életmód értékeit napjainkra jószerivel már csak e különféle védelem alatt álló épületek, kivételes esetekben épületegyüttesek, településrészek őrzik. A tájegységekre vagy etnikai csoportokra jellemző hagyományos, mára azonban már csak emlékeiben élő építési mód bámulatos sokféleségét tovább gazdagították a szociális- és vagyoni különbségekhez, illetve eltérő termelési-, foglalkozási módokhoz kapcsolódó örökség alkotásai.

A magyar népi épületek eredete még a finnugor korba nyúlik vissza, amint ezt szókincsünk egyes elemei is bizonyítják. Bár a népi épületek szerkezeti

megoldásaiban és diszítésében felismerhetők a "grand art" építészet stílusjegyei, időrendi hovatartozásuk mégis teljes mértékben eltér a nagy stílus-korszakok kronológiájától.

A sok évtizedes múltra visszatekintő, fokozatosan kialakuló Magyarországi Tájház Hálózat ennek az örökségnek az élettel teli megővésére, egyben a mai közösségek iden-

titásának erősítésére született meg. Életre hívásának programja arra a felismerésre alapoz, hogy az értékőrzés módozatai közül az a legjobb megoldás, amikor eredeti helyén mutatják be az épületeket, teljes környezetükkel, az egykor bennük zajló élet minden kellékével. Ez részben múzeumi jelleggel történik, a hagyományos berendezési tárgyakat is helyükön tartó enteriőrök kialakításával.

Az így helyreállított és berendezett parasztházak attól válnak valódi tájházzá, hogy közösségi rendezvények, különböző korcsoportokat összefogó alkalmak, képzés, oktatás, hagyományos mesterségek bemutatása- és továbbadása központjaivá is válnak. Ebbe a csoportba tartoznak a helyreállított, üzemképes állapotba hozott kézművesipari építészeti emlékek, a kismesterségek anyaga, eszközei, így a malmok, a műhelyek stb.

A tájház hálózat különleges értékét kulturális sokféleségén túl az adja, hogy országosan egységes elvek és rugalmasan alkalmazott, de egységes működési struktúra teszi összetartozó egészet alkotó együttessé. Az így kialakított hálózat egyedülálló példát mutat egy országnyi terület népi építészeti kultúrájának tovább éltetésére, bemutatására és közösségi célú hasznosítására.

Magyarországon az első tájházat Balassagyarmathoz kötjük: ezzel a címmel az itteni Palóc Múzeum büszkélkedhet, amely 1936-ban nyitotta meg kapuit. A sok-sok kísérlet után az első, már korszerű műemlék helyreállítás a példászerű in situ emlék, a nagyvázsonyi Sumacher ház volt. Az igazi kibontakozást az 1973-ban elindított, és az egész országot átfogó tízéves program hozta. 1984-re az ország tájházainak száma kétszáz fölé emelkedett. Kialakult a valamennyi tájegység népi építészetét képviselő, az ország egész területére kiterjedő hálózat, amely magában foglalja a nemzetiségek - németek, szlovákok, horvátok, románok, rutének és bunyevácok - épületeit is.

A magyar tájház hálózat kulturális értelemben túlmutat az ország határain, felvetve egy (későbbi) határokon túlnyúló bővítés lehetőségét is. Ezért szervesen kapcsolódhat más országok, Európa és a többi földrész megmentett emlékeinek nagy családjához.

A Kárpát-medence észak-keleti részének fatemplomai

Kulturális kategória

Közép-Európa területét évszázadokon át hatalmas erdőségek borították, mely adottság a faépítészet kialakulására mindenkor kedvező lehetőséget nyújtott. A háborúk és más sorscsapások ellenére Közép-Európában viszonylag nagy számú emlékeanyag maradt fenn, amelynek felmérése csak viszonylag későn történt meg. A Kárpát-medencét magában foglaló történelmi Magyarország területéről már Szent László királyunk korából maradtak ránk faépítéssel kapcsolatos írásos dokumentumok. A Kárpát-medence keleti fele ahhoz a képzeletbeli sávhoz tartozik, amely Északnyugat Oroszországtól Bulgáriáig húzódik, s amely tulajdonképpen egyfajta kulturális ütközési terület, ahol az épített emlékeken a nyugati és a kelet-bizánci stílusjegyek egyaránt fellelhetők. A Kárpát-medence területén kialakult egyházi faépítményekre már az 1900-as években többen felfigyeltek.

Többnyire anyagi megfontolásból vagy a gyakori törvényi tiltások miatt használták a könnyen beszerezhető és egyszerűen megmunkálható anyagot, a fát.

Északon a tornyos templomok úgy alakultak ki, hogy a torony és a templomhajó külön térként, egymástól függetlenül is működhetett. Ezeknek az emlékeknek távolabbi kapcsolatai keleti és nyugati területeken keresendők. Erdélyben, különösen a román-ortodox templomoknál a nyugati gótika hatására csúcsos tornyok és toronysisakok épültek, amelyek a keleti eredetű liturgikus terek osztásának megoldásával ötvöződtek. A mai Magyarországon fatemplomok eredeti helyükön már nem találhatók, csak a harangtornyok maradtak ránk.

Az egyetlen teljes egészében fából készült, boronafalás templomunk az 1740-es években épült, a Szabolcs-Szatmár-Bereg megyei, Mándoki görögkeleti temploma, mely Szentendrére, az Országos Szabadtéri Néprajzi Múzeumba került áttelepítésre. Szintén erről a területről telepítették Szentendrére a 17. század végén épített paticsfalás mándi református templomot, és mellette az 1767-ben épített nemesborzovai református haranglábat.

Magyarország jelenlegi kiemelkedő egyházi fa emlékei Keleten a fatornyok. Ezek az alapozáshoz nem kapcsolódó önsúlyos, rácsos, a gótikából eredeztethető harangtornyok a kis közösségek templomai mellett állnak többnyire olyan helyeken, ahol nem futotta soha tornyos kőtemplomokra.

Tákoson még eredeti helyén áll egy 1760 körül épült, archaikus favázás, paticsfalas templom. Előtte állt az 1776-ban épített harangtorony, mely elpusztult és helyére pontos mása 1986-ban készült el. A tiszacsécsi református templom szintén favázás építmény. A faváz közeit vályoggal töltötték ki, a mellette álló fatorony 1822-ben készült.

Megemlíthetjük továbbá a középkori templom mellett álló, 1691-ben épített vámosatyai harangtoronyot; a zsurki torony 1660-ban, az uszkaí a 18. században, a kölcsei torony 1794-ben, a lónyai pedig 1781-ben épült. Nagyszekeres 18. század elején épített fatornya kis nyaktaggal összeépült a templommal. Említésre méltók továbbá a nyírbátori (1640) és a szalonnai (1765) harangtoronyok.

Fatornyok, fatemplomok nagy múltú, sokszor egészen kis közösségek legmivesebben felépített kincsei - vigyáznunk kell rájuk. A kelet-nyugati vallási és faépítészeti ütközőzóna egyházi fa építészeti emlékei tudományosan még nem is teljesen feldolgozottak. Kiemelt értékű objektumai egyházi értékeik és páratlan szépségük miatt mindenképpen méltán pályázhatnak a világörökség címre.

Köszönetnyilvánítás

A magyar világörökségi helyszínek bemutatásához nyújtott segítségért köszönetet mondunk:

Aradi Csaba (Hortobágyi Nemzeti Park)
Katona Győr Zsuzsa (Pécsi ókeresztény sírkamrák)
M. Szilas Katalin (Pannonhalmi Főapátság)
Máté Zsolt (Tokaji történelmi borvidék)
Székely Kinga és Tolnay Zsuzsa (Az Aggteleki-karszt barlangjai)
Sztrémi Zsuzsanna (Hollókő)

A magyar várományosi listán szereplő helyszínek bemutatása a következő szerzők tanulmányainak kivonata:

Buzás Gergely (Visegrádi középkori királyi központ és vadászterület)
Fejérdy Tamás (Tájház hálózat Magyarországon)
Gerle János (Lechner Ödön és kortársai)
Hollós László (Mezőhegyesi Állami Ménesbirtok)
Sisa Béla (Tájház hálózat Magyarországon, A Kárpát-medence északkeleti részének fatemplomai)
Szarvas Imre (Tarnóc őselőhely)
T. Bolner Katalin (A Budai termálkarszt barlangvilága)
Tardy János (Tarnóc őselőhely, A Budai termálkarszt barlangvilága, A Tapolcai-medence tanúhegyei és a Hévízi-tó)
Tétényi Éva (Az Esztergomi Várhegy és történelmi környezete)
Tóth Péter (A Komárom / Komarnoi erődrendszer)
Visy Zsolt (A római limes magyarországi szakasza)

Szakértő munkájukat ezúton is köszönjük.

Köszönetet mondunk továbbá a magyar világörökségi helyszíneket bemutató fényképekért a fotó készítőinek, a helyszínek kezelő szervezeteinek és a Világörökség Magyar Nemzeti Bizottsága Titkárságának. A Várományosi Listán szereplő helyszínekről készült képeket a TermészetBÚVÁR Alapítvány bocsátotta rendelkezésünkre, együttműködésüket ezúton is köszönjük.

A Magyarországról szóló fejezetet szerkesztette:
Schurk Viktória, Világörökség Magyar Nemzeti Bizottság
Lektorálta: Bécsy Lászlóné középiskolai vezetőtanár

A magyar világörökséggel kapcsolatos legfontosabb információk a világhálón:

Világörökség Magyar Nemzeti Bizottság
<http://www.vilagorokseg.hu>

Magyar UNESCO Bizottság
<http://www.unesco.hu>